

Raftul Denisei

Evgheni Vodolazkin

Laur

roman

EVGHENI VODOLAZKIN

Laur

Roman neistoric

Traducere din rusă şi note de
ADRIANA LICIU

EDITURA
HUMANITAS
fiction
2014

Tatianei

Prolegomene

A avut patru nume diferite, pe etape. Ceea ce poate fi considerat un privilegiu, de vreme ce viaţa omului nu este uniformă. Uneori se întâmplă ca părţile ei să aibă prea puţin în comun. Atât de puţin, încât poate să pară că au fost trăite de oameni diferiţi. În asemenea cazuri, n-ai cum să nu te miri că toţi aceşti oameni poartă acelaşi nume.

A avut şi două porecle. Una dintre ele, Rukineţul, se trăgea de la slobozia Rukina, locul unde venise pe lume. Dar cei mai mulţi îl ştiau cu porecla Vraciul, fiindcă pentru contemporanii lui a fost în primul rând vraci. A fost, este de crezut, mai mult decât atât, pentru că cele înfăptuite de el au ieşit din limitele posibilităţilor unui vraci.

Se presupune că acest cuvânt, *vraci,* vine de la cuvântul *vrati* (a minţi, a spune braşoave) – *zagovarivati* (a descânta, a face farmece). O astfel de înrudire presupune că, în actul tratării, un rol esenţial îl avea cuvântul. Cuvântul ca atare, orice însemna el. Cum medicamentele erau puţine la număr, cuvântul avea un rol mai important decât acum. Iar de vorbit trebuia vorbit destul de mult.

Vorbeau vracii. Lor le erau cunoscute nişte mijloace împotriva suferinţelor, dar nu scăpau prilejul să se adreseze direct bolii. Rostind fraze ritmice, lipsite aparent de sens, ei *descântau* boala, convingând-o să părăsească trupul pacientului. Graniţa dintre vraci şi descântător era la vremea aceea relativă.

Vorbeau bolnavii. În lipsa unei tehnici a diagnosticării, ei trebuiau să descrie în detaliu tot ce se petrecea în trupurile lor suferinde. Uneori li se părea că, odată cu vorbele tărăgănate, copleşite de durere, ieşea încet-încet din ei şi boala. Doar vracilor le puteau spune despre boala lor cu toate amănuntele, şi asta făcea să le fie mai uşor.

Vorbeau rudele bolnavilor. Ele precizau cele spuse de apropiaţii lor şi chiar le corectau, pentru că nu toate bolile le îngăduiau suferinzilor să facă o relatare demnă de încredere despre suferinţa lor. Rudele îşi puteau exprima deschis teama că boala era incurabilă şi (Evul Mediu nu a fost o epocă sentimentală) se puteau văita că este atât de greu să te ocupi de bolnavi. Şi asta făcea să le fie şi lor mai uşor.

O particularitate a omului despre care este vorba aici a fost aceea că vorbea foarte puţin. El nu uita vorbele lui Arsenie cel Mare: de multe ori mi-a părut rău de vorbele pe care le-a rostit gura mea, dar de tăcere nu mi-a părut rău niciodată. De cele mai multe ori, el se uita în tăcere la bolnav. Putea să spună doar: trupul tău te va mai sluji. Sau: trupul tău nu te mai poate sluji, pregăteşte-te să îl părăseşti; află că învelişul acesta este nedesăvârşit.

Faima lui era mare. Întreaga lume locuită i-o cunoştea, iar el nu se putea ascunde de ea niciunde. Apariţia lui strângea mulţimi de oameni. El îi cuprindea pe cei de faţă cu privirea, şi tăcerea lui se transmitea celor adunaţi. Mulţimea încremenea. În locul cuvintelor, din sute de guri deschise ieşeau doar nişte norişori de abur. El se uita cum se topeau în aerul îngheţat. Şi se făcea auzit scârţâitul zăpezii de ianuarie sub picioarele lui. Sau foşnetul frunzişului de septembrie. Toţi aşteptau o minune, şi pe feţele celor ce stăteau acolo în picioare se prelingea sudoarea aşteptării. Se auzeau căzând pe pământ picurii săraţi. Dându-se la o parte, mulţimea îl lăsa să treacă spre acela pentru care venise.

Îşi punea mâna pe fruntea bolnavului. Sau îi atingea rana. Mulţi credeau că atingerea mâinii lui vindecă. Porecla de Rukineţul[1], primită după locul în care se născuse, căpătase astfel încă un înţeles. De la un an la altul, măiestria lui în ale

lecuirii tot progresase şi, la zenitul vieţii, atinsese culmi inaccesibile, pare-se, omului.

Se spunea că poseda elixirul nemuririi. Din vreme în vreme, chiar este exprimată ideea că cel care dăruise vindecare nu putea muri ca toţi ceilalţi. O astfel de părere se întemeiază pe faptul că, după ce a murit, trupul său nu a arătat urme de descompunere. Zăcând multe zile sub cerul liber, el şi-a păstrat vechea înfăţişare. Iar după aceea a dispărut, ca şi cum cel căruia îi aparţinea obosise să mai zacă. Se ridicase şi plecase. Cei ce gândesc astfel uită totuşi că, de la facerea lumii, numai doi oameni au părăsit pământul întrupaţi. Pentru demascarea Antihristului, Dumnezeu l-a luat pe Enoh, iar în carul de foc s-a ridicat la cer Ilie. De vraciul rus datina nu aminteşte.

Judecând după puţinele spuse ale sale, el nu s-a pregătit să se afle veşnic în trup – măcar că s-a ocupat de trup toată viaţa. Şi nici elixirul nemuririi, cel mai probabil, nu l-a avut. Lucrurile de soiul acesta nu prea corespund celor pe care le ştim despre el. Cu alte cuvinte, se poate spune categoric că în prezent el nu este cu noi. Mai este de menţionat şi faptul că el nu înţelegea întotdeauna ce timp trebuie socotit prezent.

Cartea cunoaşterii

1

El a apărut pe lume în satul Rukina, lângă mănăstirea Sfântul Kiril. Asta s-a petrecut la 8 mai 6948 de la Facerea lumii, anul 1440 de la Naşterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos, în ziua pomenirii lui Arsenie cel Mare. Şapte zile după aceea a fost botezat cu numele lui Arsenie. În aceste şapte zile, mama lui nu a mâncat carne, ca să îl pregătească pe nou-născut pentru prima împărtăşanie. Patruzeci de zile după naştere, ea nu s-a dus la biserică şi a aşteptat să i se cureţe carnea. Când carnea ei s-a curăţat, s-a dus la slujba din zorii zilei. Lăsându-se să cadă la pământ în pridvor, a rămas aşa câteva ceasuri şi a implorat pentru pruncul ei un singur lucru: viaţă. Arseni era al treilea copil al ei. Cei născuţi înaintea lui nu trecuseră de primul an.

Arseni a trecut. Pe 8 mai 1441, la mănăstirea Sfântul Kiril de Belozersk, familia a făcut o slujbă de mulţumire. Sărutând după slujbă moaştele preacuviosului Kiril, Arseni şi părinţii lui au plecat acasă, iar Hristofor, bunicul lui, a rămas la mânăstire. În ziua următoare se împlinea cel de-al şaptezecilea an al vieţii sale, şi el hotărâse să îl întrebe pe stareţul Nikandru ce să facă mai departe.

În principiu, a răspuns stareţul, nu am ce să-ţi spun. Doară: trăieşte, prietine, cât mai aproape de cimitir. Eşti atâta de lung, că o să fie anevoios să te ducă acolo. Şi, în general: trăieşte singur.

Aşa a spus stareţul Nikandru.

2

Şi Hristofor s-a mutat lângă un cimitir din împrejurimi. La ceva depărtare de slobozia Rukina, chiar lângă gardul cimitirului, a găsit o izbă pustie. Stăpânii ei nu supravieţuiseră ultimei molime. Erau anii în care casele deveniseră mai mari decât oamenii. În izba făcută temeinic, cu loc berechet, dar fără moştenitori, nu se hotărâse nimeni să se mute. Cu atât

mai mult cu cât se afla lângă cimitirul plin de morţi de ciumă. Dar Hristofor s-a hotărât.

S-a spus că, încă de pe-atunci, el şi-a imaginat absolut clar care avea să fie soarta acestui loc. Că, pesemne, chiar în vremurile acelea îndepărtate, el a ştiut că pe locul izbei lui avea să se ridice în anul 1495 biserica cimitirului. Biserica a fost ridicată în semn de recunoştinţă pentru deznodământul fericit al anului 1492, la şapte mii de ani de la Facerea lumii. Şi deşi aşteptatul sfârşit al lumii nu s-a produs în acel an, tizul lui Hristofor, în chip neaşteptat pentru sine şi pentru ceilalţi, a descoperit America (atunci nu s-a dat atenţie acestui lucru).

În anul 1609, biserica a fost distrusă de polonezi. Cimitirul a intrat în paragină şi pe locul lui a crescut o pădure de pini. Cu cei ce culegeau ciuperci intrau în vorbă năluci. În anul 1817 cumpără pădurea, pentru a produce cherestea, negustorul Kozlov. După doi ani, pe locul eliberat se construieşte un spital pentru săraci. Exact după o sută de ani, în clădirea spitalului intră CEKA{2} districtuală. În concordanţă cu destinaţia iniţială a terenului, instituţia organizează pe el înmormântări în masă. În anul 1942, pilotul neamţ Heinrich von Einsiedel, nimerind cu precizie, şterge clădirea de pe faţa pământului. În anul 1947, terenul este reamenajat ca poligon militar şi este alocat brigăzii a 7-a „K.E. Voroşilov“, decorată cu ordinul „Steagul Roşu“. Din anul 1991, pământul aparţine gospodăriei legumicole „Nopţi albe“. Odată cu cartofii, membrii gospodăriei scot numeroase oase şi proiectile, dar nu se grăbesc să se plângă consiliului local. Ei ştiu că, oricum, nimeni nu le va pune la dispoziţie alt teren.

Păi, pe pământul ăsta ne-a fost dat nouă să trăim, spun ei.

Această previziune amănunţită i-a indicat lui Hristofor faptul că, atât cât va trăi el, pământul va rămâne neatins, iar casa aleasă de el va rămâne întreagă cincizeci şi patru de ani. Hristofor a înţeles că, pentru o ţară cu o istorie furtunoasă, cincizeci şi patru de ani nu înseamnă puţin.

Casa aceasta avea cinci pereţi: pe lângă cei patru pereţi exteriori, izba mai avea un al cincilea, interior. Despărţind izba, el forma două odăi: una caldă (cu cuptor) şi una rece.

După ce a intrat în casă, Hristofor s-a uitat cu băgare de seamă dacă nu sunt goluri între bârne şi a întins din nou pe ferestre băşica de bou. A luat boabe de fasole şi boabe de ienupăr şi le-a amestecat cu aşchii de ienupăr şi cu tămâie. A adăugat frunze de stejar şi frunze de rută. Le-a pisat mărunt, le-a pus pe jar şi timp de o zi s-a ocupat cu afumatul.

Hristofor ştia că molima, cu timpul, iese singură din izbe, dar nu a socotit de prisos această măsură de prevedere. Se temea pentru ai săi, care puteau să vină ca să-l vadă. Se temea şi pentru cei pe care îi trata, fiindcă veneau la el tot timpul. Hristofor era tămăduitor cu ierburi, şi veneau la el tot felul de oameni.

Veneau cei chinuiţi de tuse. Le dădea grâu măcinat şi făină de orz, pe care le amesteca cu miere. Uneori le dădea alac fiert, fiindcă alacul scoate umezeala din plămâni. După cum era felul tusei, putea să dea supă de mazăre sau apă în care fiersese nap turcesc. Hristofor deosebea tusea după cum suna. Dacă tusea era spartă şi nu se arăta clar, Hristofor îşi lipea urechea de pieptul bolnavului şi îi asculta îndelung respiraţia.

Veneau ca să scape de negi. Acestora, Hristofor le poruncea să îşi pună pe negi ceapă sfărâmată cu sare. Sau să îi ungă cu găinaţ de vrabie frecat cu salivă. Dar cel mai bun remediu i se păreau a fi seminţele de albăstrele, pisate şi presărate pe negi. Seminţele de albăstrele trăgeau rădăcina din negi şi ei nu mai creşteau în locul cu pricina.

Ajuta Hristofor şi în cele ale patului. Pe cei care veneau pentru asta îi cunoştea imediat – după cum intrau şi şovăiau în prag. Privirea lor tragică şi vinovată îi stârnea lui Hristofor râsul, dar el nu lăsa să se vadă. Trecând direct la subiect, tămăduitorul cu ierburi îi îndemna pe oaspeţi să-şi dea jos pantalonii, şi oaspeţii se supuneau fără să crâcnească. Uneori îi trimitea să se spele în încăperea de-alături, sfătuindu-i să dea mare atenţie prepuţului. El era convins că regulile de igienă personală trebuie respectate şi în Evul Mediu. Îl irita să audă cum apa din căuş curge întretăiat în hârdăul de lemn.

Ce zici de aista, însemna el mânios pe o bucată de coajă

de mesteacăn. Şi cum i-or lăsa femeile la ele pe aşa unii? Te-apucă groaza.

Dacă membrul de taină nu avea vătămări evidente, Hristofor întreba despre problemă cu de-amănuntul. Nu se temeau să îi spună, fiindcă ştiau: el nu era guraliv. În lipsa erecţiei, Hristofor sfătuia să se adauge în mâncare anason şi migdale, care sunt scumpe, ori un sirop ieftin de izmă, lucruri care sporesc sperma şi îmboldesc gândurile de pat. Acelaşi efect era atribuit ierbii cu ciudatul nume de *seu de corb,* precum şi grâului obişnuit. Mai exista, în fine, şi *iarba las,* care avea două rădăcini: una albă şi una neagră. Cea albă făcea să apară erecţia, cea neagră – să dispară. Neajunsul acestui remediu era acela că rădăcina albă trebuia ţinută la momentul cu pricina în gură, lucru pe care nu erau dispuşi chiar toţi să-l facă.

Dacă toate acestea nu sporeau sperma şi nu stimulau gândurile de pat, tămăduitorul trecea de la lumea vegetală la cea animală. Celor lipsiţi de potenţă li se recomanda să mănânce raţă sau rinichi de cocoş. În cazurile critice, Hristofor dispunea să se procure ouă de vulpe, să fie sfărâmate în supă şi să se bea cu vin. Cei cărora acest lucru le era peste puteri, le recomanda să sugă ouă obişnuite de găină, luate cu ceapă şi cu nap.

Mai degrabă decât să creadă în ierburi, Hristofor credea în faptul că prin fiecare iarbă vine ajutorul Domnului pentru un anumit lucru. La fel vine acest ajutor şi prin oameni. Şi unii şi alţii sunt numai instrumente. De ce de fiecare dintre ierburile ştiute de el erau legate calităţi strict determinate, el nu se întreba, socotind întrebarea de prisos. Hristofor înţelegea Cine făcuse legătura aceasta, şi pentru el era de-ajuns că ştia de ea.

Ajutorul dat de Hristofor celor apropiaţi nu se mărginea la medicină. El era convins că influenţa tainică a ierburilor se răspândeşte asupra tuturor domeniilor vieţii omeneşti. Ştia că iarba *susai* cu rădăcină deschisă la culoare, ca ceara, aduce reuşită. Le-o dădea celor care se ocupau cu negoţul, pentru ca, oriunde mergeau, să fie primiţi cu cinste şi să li se ducă

faima.

Doară să nu întreceţi măsura fudulindu-vă, îi prevenea Hristofor. Că mândria e rădăcina tuturor păcatelor.

Iarba *susai* le-o dădea doar celor de care era absolut sigur.

Cel mai mult ţinea Hristofor la o iarbă roşie, cu un acuşor, *roua cerului*. O avea întotdeauna la el. Ştia că, oricând se apucă de o treabă, e bine să o aibă în sân. Să o ia, de pildă, la judecată, ca să nu fie osândit. Ori să şadă cu ea la ospăţ, de frica vreunui eretic care pândeşte pe oricine s-a înmuiat.

Pe eretici Hristofor nu-i avea la inimă. Îi dădea în vileag cu iarba numită *capul lui Adam.* Adunând această iarbă prin smârcuri, îşi făcea semnul crucii spunând: îndură-te de mine, Doamne. Pe urmă, după ce ducea iarba la sfinţit, Hristofor îl ruga pe preot să o pună pe altar şi să o ţină acolo patruzeci de zile. Luând-o cu el după ce se scurgeau patruzeci de zile, putea ghici fără greş, chiar şi în mulţime, un eretic ori un diavol.

Soţilor geloşi Hristofor le recomanda *lintiţă* – nu lintiţa aceea care înnămoleşte bălţile, ci iarba albastră târâtoare pe pământ. Se pune la căpătâiul femeii: adormind, ea spune singură tot despre ea. Bune şi rele. Mai era o cale să o faci să vorbească: inima de bufniţă. Ea trebuia pusă la inima femeii adormite. Dar puţini se încumetau să facă asta: era înfricoşător.

El, Hristofor, nu avea nevoie de astfel de mijloace, fiindcă nevasta îi murise cu treizeci de ani în urmă. Îi prinsese o furtună la marginea unei păduri în timp ce umblau după ierburi, o lovise un trăsnet. Hristofor stătea şi nu credea că soaţa lui e moartă, acum o clipă era vie. O scuturase de umeri, apa din părul ei ud îi şiroia pe mâini. Îi frecase obrajii.

Buzele ei se mişcau fără un sunet sub degetele lui. Ochii larg deschişi se uitau la vârfurile pinilor. El se ruga de ea să se ridice şi să se întoarcă acasă. Ea tăcea. Şi nimic nu putuse să o facă să vorbească.

În ziua când s-a mutat în locul cel nou, Hristofor a luat o bucată de coajă de stejar, nici prea mare, nici prea mică, şi a scris: La urma urmelor, ei sunt deja oameni în toată firea. La urma urmelor, copilul lor a împlinit deja un an. Socot că fără

mine o să le fie mai bine. După ce a stat puţin pe gânduri, Hristofor a adăugat: Iar mai întâi de toate, ăsta a fost sfatul stareţului.

3

Când Arseni a împlinit doi ani, au început să-l ducă pe la Hristofor. Uneori, după ce prânzeau, ei plecau împreună cu copilul. Dar de cele mai multe ori îl lăsau pe Arseni pentru câteva zile. Lui îi plăcea să stea la bunicul. Aceste vizite au fost prima amintire a lui Arseni. Şi au fost şi ultimul lucru pe care avea să îl uite.

În izba bunicului, lui Arseni îi plăcea mirosul. Avea în el miresmele puzderiei de ierburi care se uscau sub tavan, era un miros care nu se mai afla niciunde. Îi plăceau şi penele de păun pe care i le adusese lui Hristofor un pelerin şi care erau prinse de perete în formă de evantai. Când se afla la Hristofor, băiatul se simţea cumva sub observaţie.

Îi mai plăcea icoana Sfântului Mucenic Hristofor, care atârna sub icoana Mântuitorului. În şirul severelor icoane ruseşti, ea arăta ciudat: Sfântul Hristofor avea cap de câine. Copilul se uita cu ceasurile la icoană, şi prin chipul impresionant al chinocefalului se iveau încet-încet trăsăturile bunicului. Sprâncenele zburlite. Cutele care porneau de la nas. Barba crescută de sub ochi. Petrecând mai tot timpul în pădure, bunicul era tot mai bucuros să se dizolve în natură. Începuse să semene cu câinii şi cu urşii. Cu ierburile şi cu buturugile. Şi vorbea cu un glas lemnos, scârţâit.

Uneori, Hristofor lua icoana de pe perete şi i-o dădea lui Arseni să o sărute. Copilul îl săruta gânditor pe Sfântul Hristofor pe capul miţos şi atingea culorile stinse cu buricele degetelor. Bunicul Hristofor urmărea cum curenţii tainici ai icoanei curg în mâinile lui Arseni. Odată a făcut următoarea însemnare: copilul are o putere de concentrare deosebită. Viitorul lui îmi pare important, dar îl întrezăresc cu greu.

De la vârsta de patru ani, băiatul a început să fie introdus de Hristofor în tainele ierburilor. De dimineaţă până seara

colindau pădurile şi culegeau ierburi de tot felul. Prin râpe căutau ruşcuţa de primăvară. Hristofor îi arăta lui Arseni frunzuliţele ei ascuţite. Ruşcuţa de primăvară ajuta la hernie şi la fierbinţeală. Pentru fierbinţeală, la iarba asta se adăugau cuişoare, şi atunci bolnavului începea să îi curgă sudoarea şiroaie. Dacă sudoarea era păstoasă şi ieşea din ea un miros urât, trebuia (uitându-se la Arseni, Hristofor s-a poticnit) să te pregăteşti de moarte. Privirea necopilărească a copilului l-a făcut să nu se simtă în largul lui.

Ce înseamnă moarte, a întrebat Arseni.

Moarte e când nu se mişcă şi tac.

A, aşa? Arseni s-a culcat pe muşchi şi s-a uitat fără să clipească la Hristofor.

Ridicându-l pe băiat, Hristofor şi-a spus în gând: soţia mea, bunica lui, tot aşa a stat atunci, de-asta m-am speriat aşa de rău acum.

Nu trebuie să-ţi fie frică, a strigat băiatul, că sunt iarăşi viu.

Într-una dintre plimbări, Arseni l-a întrebat pe Hristofor unde se află bunica lui acum.

În cer, a răspuns Hristofor.

În ziua aceea, Arseni a hotărât să zboare până la cer. Cerul îl atrăgea de mult şi, auzind că se află acolo bunica pe care nu o văzuse, această atracţie a devenit de nebiruit. Aici îl puteau ajuta numai penele de păun, o pasăre – asta e sigur – din rai.

La întoarcerea acasă, Arseni a luat din pridvor o sfoară, a scos de pe perete penele de păun şi, cu o scară, s-a căţărat pe acoperiş. Împărţind penele în două părţi egale, şi le-a legat bine de mâini. Prima dată, Arseni nu s-a pregătit mult pentru cer. Voia doar să tragă în piept aerul lui azuriu şi, dacă avea să izbutească, să o vadă în sfârşit pe bunica lui. Şi, poate, cu această ocazie să-i transmită un salut din partea lui Hristofor. Spunându-şi în mintea lui că se poate întoarce taman bine la cina pe care tocmai o pregătea bunicul, Arseni s-a apropiat de marginea acoperişului, a dat din aripi şi a făcut un pas înainte.

Zborul a fost ca vântul, dar nu a durat mult. În piciorul drept, primul care a atins pământul, Arseni a simţit o durere pătrunzătoare. Nu s-a putut ridica, şi zăcea tăcut, acoperindu-

şi picioarele cu aripile. Penele de păun rupte şi scuturate pe pământ au fost zărite de Hristofor când a ieşit să îl cheme pe băiat la cină. I-a pipăit piciorul şi a înţeles că era o fractură. Pentru ca osul să se refacă mai repede, a pus pe locul vătămat o prişniţă cu mazăre pisată. Pentru ca piciorul să stea liniştit, i-a legat o scândurică. Pentru a-i întări lui Arseni nu numai carnea, ci şi spiritul, l-a dus la mânăstire.

Ştiu că te pregăteşti de cer, a spus din pragul chiliei stareţul Nikandru. Dar modul cum procedezi îl socot, să mă ierţi, exotic. Când o fi vremea, o să-ţi povestesc cum se face asta.

De îndată ce Arseni a putut să calce cu piciorul, au reînceput să culeagă ierburi. La început au mers numai prin pădurea de pe-aproape, dar cu fiecare zi, pe măsură ce Arseni prindea putere, mergeau tot mai departe. De-a lungul râurilor şi pârâurilor adunau floarea rusalcelor – flori roşii-galbene cu frunze albe – împotriva otrăvii. Tot acolo, pe lângă râuri, găseau planta *baclan.* Hristofor învăţase să o recunoască după floarea galbenă, frunzele rotunde şi rădăcina ei albă. Iarba asta era bună de leac pentru vaci şi cai. La marginea pădurii culegeau *didiţel,* care creştea doar primăvara. Trebuia rupt în zilele de nouă, douăzeci şi două şi douăzeci şi trei aprilie. Când se ridica o izbă, se punea didiţel sub cea dintâi bârnă. Şi mai mergeau după *savă.* Atunci Hristofor era cu mare băgare de seamă, fiindcă atunci când dădeai de ea exista pericolul să ţi se tulbure mintea. Dar (şi Hristofor se aşeza pe vine în faţa copilului) dacă pui iarba asta pe urma hoţului, ţi se întoarce ce ţi s-a furat. Punea iarba într-un coşuleţ de nuiele şi o acoperea cu brusture. În drum spre casă culegeau de fiecare dată iarba fermecată, care alungă şerpii.

Pune o semincioară din asta în gură şi apa se dă la o parte, a spus odată Hristofor.

Se dă la o parte? a întrebat serios Arseni.

Cu o rugăciune – se dă la o parte. Hristofor a simţit o stânjeneală. Rugăciunea e totul.

Atunci la ce mai trebuie semincioara? Băiatul a ridicat capul şi a văzut că Hristofor zâmbea.

Aşa e datina. Treaba mea e să-ţi spun. Culegând ierburi, au

văzut odată un lup. Lupul stătea la câţiva paşi de ei şi se uita în ochii lor. Limba îi atârna din gură şi tremura de des ce respira. Lupului îi era cald.

Să nu ne mişcăm, a spus Hristofor, şi o să plece. Mare Mucenic Gheorghe, ajută-ne.

Ba n-o să plece, s-a împotrivit Arseni. Doar a venit ca să fie cu noi.

Băiatul s-a apropiat de lup şi l-a luat de grumaz. Lupul s-a lăsat la pământ. De după labele din spate îi apărea vârful cozii. Hristofor s-a sprijinit de un pin şi s-a uitat cu luare-aminte la Arseni. Când au luat-o spre casă, lupul s-a dus după ei. Tot cu limba atârnându-i, ca un steguleţ roşu. La marginea satului, lupul s-a oprit.

De atunci au tot întâlnit lupul în pădure. Când mâncau, lupul se aşeza lângă ei. Hristofor îi arunca bucăţi de pâine, şi lupul, clănţănind din dinţi, le prindea din zbor. Se tolănea pe iarbă şi se uita gânditor drept înainte. Când bunicul şi nepotul se întorceau, lupul îi însoţea chiar până acasă. Uneori rămânea noaptea în curte, şi dimineaţa plecau toţi trei după ierburi.

Când Arseni obosea, Hristofor îl lua în spate, pus în desaga din pânză de in. După o clipă îi simţea obrazul lipit de ceafa lui şi înţelegea că băiatul doarme. Hristofor păşea încet pe muşchiul cald al verii. Cu mâna în care nu avea coşul, îndrepta băierele pe umeri şi alunga muştele din preajma băiatului adormit.

Acasă, Hristofor scotea din părul lui Arseni scaieţii, uneori îl spăla pe cap cu leşie. Leşia o făcea din frunze de arţar şi din planta albă *Enoh,* pe care o adunau amândoi prin locurile înalte. De la leşie, părul auriu al lui Arseni se făcea moale ca mătasea. În razele soarelui devenea luminos. Hristofor îi împletea în el frunzuliţe de angelică, ca să-l iubească oamenii. Dar observa că oamenii îl iubeau oricum.

Apariţia copilului răspândea o stare de spirit mai bună. Asta simţiseră toţi locuitorii satului Rukina. Când îl luau pe Arseni de mână, nu mai voiau să îi dea drumul. Când îl sărutau pe păr, li se părea că au dat de un izvor. Era în Arseni ceva care parcă le uşura viaţa nicidecum simplă. Şi îi erau recunoscători.

Noaptea, Hristofor îi povestea copilului despre Solomon şi Kitovras[3]. Povestea asta o ştiau amândoi pe dinafară, dar totul se petrecea ca şi cum ar fi fost pentru prima dată, întotdeauna.

Când Kitovras a fost dus la Solomon, el a văzut un om care îşi cumpărase încălţări. Omul a vrut să ştie dacă încălţările acelea îl vor ţine şapte ani, şi Kitovras a râs. Mergând mai departe, Kitovras a văzut o nuntă şi l-a podidit plânsul. Şi l-a întrebat Solomon pe Kitovras de ce a râs.

Că îl văzui pe omul acel, a spus Kitovras, că nu are să apuce şapte zile.

Şi l-a întrebat Solomon pe Kitovras de ce a plâns.

Plânsei, a spus Kitovras, că mirele acel nu are să apuce treizeci de zile.

Într-un rând, băiatul a spus:

Eu nu înţeleg de ce a râs Kitovras. Fiindcă ştia că omul acela o să învie?

Nu ştiu. Nu sunt sigur.

Hristofor simţea şi el că ar fi fost mai bine ca Kitovras să nu fi râs.

Pentru ca Arseni să adoarmă mai uşor, Hristofor îi punea sub pernă *răchitan.* Şi Arseni adormea uşor. Şi visele lui erau liniştite.

4

La scurt timp după ce Arseni a făcut de două ori şapte ani, tatăl lui l-a dus la Hristofor.

În sat e îngrijorare mare, a spus tatăl, oamenii se aşteaptă să dea ciuma. Las' să fie aici băiatul, departe de toate.

Da' fii şi tu, l-a îndemnat Hristofor, şi femeia ta.

Io, tătâne, am de strâns grâul, că de unde grâne la iarnă? Şi doar a ridicat din umeri.

Hristofor pisă nişte pucioasă fierbinte şi i-o dădu la el, s-o ia cu gălbenuş de ou şi să bea zeamă de măceş. Îi porunci să nu deschidă fereştile, iar dimineaţa şi seara să aprindă în curte un foc cu lemne de stejar. Când or începe cărbunii să

mocnească, să arunce pe ei pelin, ienupăr şi rută. Atâta. Asta e tot ce poţi să faci. Hristofor a oftat. Păzeşte-te de năpasta ceasta, fiule.

Uitându-se cum mergea taică-său spre căruţă, Arseni începu să plângă. Mergea ca omul mic de statură, cu pas săltat. S-a aşezat doar pe-o parte şi şi-a aruncat picioarele pe fânul din căruţă. A apucat hăţurile şi a plescăit la cal. Calul a fornăit, a smucit capul, s-a clintit puţin. Pe pământul bătătorit, copita a sunat sec. Tatăl se leagănă uşor. Se întoarce, face cu mâna. Se transformă într-un punct. Dispare.

Ce ţi-e de plângi, îl întreabă Hristofor pe băiat.

Văd pe el semnul morţii, răspunse băiatul.

Arseni a plâns şapte zile şi şapte nopţi. Hristofor tăcea, fiindcă ştia că băiatul avea dreptate. Văzuse şi el semnul. Şi mai ştia că aici ierburile şi cuvintele lui erau neputincioase.

La amiaza celei de a opta zi, Hristofor l-a luat pe băiat de mână şi s-a dus cu el în sat, la Rukina. Era o zi senină. Mergeau fără să calce ierburile şi fără să ridice praful. Parcă în vârful picioarelor. Parcă intrând în odaia cu mortul. Pe drumul spre satul Rukina, Hristofor a scos din buzunar o rădăcină de angelică muiată în oţet de vin şi a rupt-o în două jumătăţi. O jumătate a păstrat-o şi o jumătate i-a dat-o lui Arseni.

Uite, ţine-o în gură. E cu noi puterea lui Dumnezeu.

Aşezarea i-a întâmpinat cu lătratul câinilor şi mugetul vacilor. Hristofor cunoştea bine sunetele astea, nu le-ar fi putut lua drept nimic altceva. Era muzica ciumei. Bunicul şi nepotul mergeau încet pe uliţă, dar numai câinii li se repezeau în întâmpinare din lanţurile lor. Oameni nu erau. Când s-au apropiat de casa lui Arseni, Hristofor a spus:

Nu merge mai departe. Aici bântuie moartea.

Băiatul a încuviinţat din cap, fiindcă văzuse aripa ei. Au pândit casa. Aerul încins tremura deasupra coamei acoperişului.

Hristofor s-a închinat şi a intrat în curte. Lângă gard stăteau snopii de grâu netreierat. Uşa izbei era deschisă. Sub soarele de august, dreptunghiul acela căscat arăta a rău. Din toate culorile zilei luase în el doar negrul. Tot negrul cu putinţă, şi

frigul. Nimerind acolo, cum să mai rămâi printre cei vii? Clătinându-se, Hristofor făcu un pas spre uşă.

Stai pe loc, a răsunat din întuneric.

Glasul acela i l-a amintit pe cel al fiului său. Dar i l-a amintit numai. Ca şi cum altcineva, nu fiul său, folosise acest glas. Hristofor nu s-a încrezut în el şi a mai făcut un pas spre uşă.

Stai pe loc că te omor.

În întuneric s-a auzit o bubuitură şi, ca şi cum i-ar fi căzut cuiva din mână, de uşorul uşii s-a lovit un ciocan.

Lasă-mă să vă văd, a spus Hristofor cu o voce răguşită.

I se tăiase răsuflarea.

Suntem deja morţi, a spus glasul. Şi străini pentru cei vii. Nu intra, ca Arseni să rămână în viaţă.

Hristofor s-a oprit. A auzit cum îi pulsa pe tâmplă o venă şi a înţeles că fiul lui spune adevărul.

Apă, a gemut din întuneric mama.

Mamă, a strigat Arseni şi s-a repezit în izbă.

A luat apă din căldare şi i-a dat mamei căzute de pe laviţă să bea. A sărutat-o pe faţa ca de tablă, dar ea parcă dormea şi n-a putut deschide ochii. A încercat să o ia de pe podea şi palmele lui au simţit ganglionii inflamaţi de la subsuorii ei.

Copile, nu mai pot să mă trezesc…

Braţul tatălui l-a apucat pe Arseni şi l-a zvârlit spre prag. Din prag l-a şi tras Hristofor. Arseni striga cum nu mai strigase niciodată, dar nu îl auzea nimeni în sat. Când s-a lăsat liniştea, a văzut în prag trupul mort al tatălui.

5

De-atunci, Arseni a rămas la Hristofor.

Băiatul este cu siguranţă dăruit, a însemnat odată Hristofor. Prinde totul din zbor. L-am învăţat cum e cu ierburile şi asta o să-i asigure hrana în viaţă. O să-i trec multe alte cunoştinţe, ca să-şi lărgească universul. Să afle în ce fel a fost făcută lumea.

Într-o noapte înstelată de octombrie, Hristofor l-a dus pe băiat într-o luncă şi i-a arătat cum se întâlnesc tăriile – cerul şi pământul:

La început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul. De-aceea

le-a făcut, ca să nu crează oamenii că îs fără de început cerul şi pământul. Şi a despărţit Dumnezeu lumina de întuneric. Şi lumina a numit-o Dumnezeu ziuă, iar întunericul l-a numit noapte.

Iarba se freca mângâioasă de picioarele lor, iar deasupra capetelor zburau meteoriţi. Ceafa lui Arseni simţea mâna caldă a lui Hristofor.

Şi a făcut Dumnezeu soarele ca să lumineze ziua, iar luna şi stelele ca să lumineze noaptea.

Sunt mari astrele? a întrebat băiatul.

Da, în general… Hristofor şi-a încreţit fruntea. Circumferinţa Lunii are o sută douăzeci de mii de faze, iar circumferinţa Soarelui – aproximativ, fireşte, trei milioane de faze. Ele doar par mici, dar adevăratele lor dimensiuni sunt greu chiar şi de imaginat. Suie pe un munte înalt şi priveşte câmpul. Turma ce paşte acolo nu se arată vederii tale ca nişte furnici? Aşa-i şi cu astrele.

După aceea, câteva zile vorbiră despre aştri şi prevestiri. Hristofor îi povesti băiatului despre soarele dublu, pe care îl văzuse nu numai o dată în viaţă: apariţia lui la răsărit sau la apus înseamnă ploaie mare şi vânt. Uneori soarele le pare oamenilor însângerat, dar asta se întâmplă din pricina aburilor ceţoşi şi arată că umiditatea este mare. Dar alteori razele soarelui seamănă cu părul (Hristofor mângâie părul lui Arseni), iar norii parcă ard, şi asta e semn de vânt şi de frig. Dacă însă razele se încovoaie uşor spre soare, iar norii la asfinţit se înnegresc – asta înseamnă timp rău. Când la asfinţit soarele e curat, e semn de timp liniştit şi senin. Timp senin înseamnă şi când e lună trei zile, dacă e curată şi subţire. Dacă e subţire, dar ca de foc, e semn de vânt puternic, iar când amândouă cornurile sunt egale şi cornul nordic e curat, e semn că se potolesc vânturile din apus. Dacă se întunecă luna plină, aşteaptă-te la ploi, dacă se subţiază din amândouă părţile – la vânt, coroană în jurul lunii e semn de nenorocire, iar coroană care se întunecă de mare nenorocire.

De vreme ce băiatul e vădit interesat de lucrurile astea, de ce să nu-i spun despre ele, s-a întrebat Hristofor. Odată au

ajuns pe malul unui lac, şi Hristofor a spus:

A poruncit Dumnezeu ca râurile să facă peşte care să înoate în adânc, şi păsări care să zboare în tăria cerului. Şi unele şi altele au fost făcute să plutească în stihiile lor. A mai poruncit Dumnezeu ca pământul să facă suflet viu – patrupedele. Până la căderea în păcat, jivinele le-au fost supuse lui Adam şi Evei. Se poate spune că iubeau oamenii. Dar acum – doar în cazuri rare, parcă s-a stricat tot.

Hristofor bătu uşurel pe grumaz lupul care se ţinea temător după ei.

Şi dacă stai să te gândeşti, păsările, peştii şi jivinele seamănă în multe privinţe cu oamenii. În asta constă, vezi tu, unitatea noastră absolută. Noi învăţăm unul de la altul. Puiul de leu, Arseni, întotdeauna, e născut de leoaică mort, dar în cea de-a treia zi vine leul şi îi insuflă viaţă. Asta ne aminteşte nouă că şi pruncul omului, până să fie botezat, e mort pentru veşnicie, dar odată ce este botezat se însufleţeşte. Dar există şi un peşte miriapod. De ce culoare e piatra pe lângă care înoată, de culoarea aceea se face şi el: de e albă – alb, de e verde verde. Aşa sunt, copile, şi unii oameni: cu creştinii sunt creştini, cu cei necredincioşi sunt necredincioşi. Mai există şi o pasăre, phoenix, care nu are nici soţ, nici copii. Ea nu mănâncă nimic, dar zboară printre cedrii libanezi şi îşi umple aripile de mireasma lor. Când îmbătrâneşte, zboară în înalt şi se aprinde de la focul ceresc. Şi când coboară, îşi aprinde cuibul şi arde şi ea, şi în cenuşa cuibului ei se naşte un viermişor, din care cu timpul creşte iar pasărea phoenix. Tot aşa, Arseni, cei ce primesc chinul pentru Hristos renasc în toată slava pentru Împărăţia Cerească. Şi mai e, în fine, pasărea caladrius, albă toată. Iar cel ce cade bolnav are de aflat de la pasărea caladrius a lui de-o să trăiască ori o să moară. Şi dacă e să moară, caladrius a lui îşi întoarce faţa, dar de-i e dat să trăiască, pasărea, veselindu-se, zboară afară, spre soare – şi toţi au a înţelege că ea a luat boala celui bolnav şi a spulberat-o în văzduh. Aşa şi Domnul nostru Iisus Hristos, urcând pe lemnul crucii a vărsat pentru noi sângele Lui preacurat pentru vindecarea de păcat.

Şi de unde putem să luăm noi pasărea asta, a întrebat băiatul.

Fii chiar tu pasărea asta, Arseni. Doar tu chiar zbori puţintel.

Băiatul a încuviinţat dus pe gânduri, şi seriozitatea lui l-a făcut pe Hristofor să nu se simtă în largul lui.

Ultimele frunze de pe mal au fost suflate în apa neagră a lacului. Frunzele se rostogoleau la grămadă pe iarba maronie, apoi tremurau pe lacul vălurit. Pluteau tot mai departe. Chiar lângă apă se vedeau urme de la cizmele pescarilor. Urmele erau pline de apă şi păreau veşnice. Lăsate o dată pentru totdeauna. Şi în ele pluteau frunze. Barca pescarilor se legăna nu departe de mal. Cu mâinile înroşite de frig, oamenii trăgeau năvodul. Frunţile şi bărbile le erau ude de sudoare. Mânecile le erau grele de apă. În năvod se zbătea un peşte de mărime mijlocie. Lucind în soarele palid de toamnă, împroşca barca cu stropi. Pescarii erau mulţumiţi de ce prinseseră şi strigau tare între ei. Arseni nu le înţelegea cuvintele. Nu putea să repete niciun cuvânt de-al lor, deşi le auzea clar. Lepădându-şi învelişul înţelesului, cuvintele se prefăceau fără grabă în sunete şi se topeau în văzduh. Cerul era fără culoare, fiindcă îşi dăduse deja toate culorile verii. Mirosea a fum de cuptor.

Arseni se bucură la gândul că, ducându-se acasă, vor încinge cuptorul şi vor simţi desfătarea fără seamăn a toamnei. De încălzit se încălzeau ca toţi cei din jur, la negru, adică cu tot fumul înăuntru. După aceea, pereţii izbei erau calzi. Bârnele groase păstrau mult căldura. Şi mai mult o ţinea cuptorul de pământ. Pietrele aşezate lângă peretele din fund al cuptorului se încingeau până la roşu. Fumul se ridica sub tavanul înalt şi ieşea gânditor prin burlanul de deasupra uşii. Fumul i se părea lui Arseni o fiinţă vie. Lipsa lui de grabă era liniştitoare. Fumul trăia în partea de sus, neagră de funingine, a izbei. Partea de jos era orânduită frumos şi luminoasă. Cele două părţi ale izbei, de sus şi de jos, erau despărţite prin *polavociniki* – nişte scânduri late pe care cădea de sus funinginea. Dacă treaba era făcută cum trebuie, fumul nu cobora sub ele.

Încălzitul cuptorului intra în sarcina lui Arseni. Aducea de la

magazia de lemne scurtături de mesteacăn şi le punea în cuptor, ca o căsuţă. Între ele îndesa vreascuri. Focul îl aprindea cu tăciuni. Îi scotea din nişte lăcaşuri anume din vatra cuptorului, numite *ocelki,* în care tăciunii pentru aprins focul se păstrau sub un strat de cenuşă. Învelea tăciunii în frunze uscate şi sufla cu toată puterea. Frunzele îşi schimbau încet culoarea. Arzând deja pe dinăuntru, încă mai părea că nu le pasă de uscăciunea lor, dar cu fiecare clipă le venea tot mai greu şi, dintr-odată, focul le cuprindea din toate părţile. De la frunze, focul se năpustea la vreascuri, iar de la vreascuri la lemnele tăiate. Lemnele începeau să ardă din părţi. Dacă erau umede, trosneau, împroşcând snopi de scântei. În viscolul de foc, copilul vedea pasărea phoenix şi îi arăta către ea lupului care şedea lângă el. Lupul se încrunta la răstimpuri, dar era de neînţeles dacă chiar vedea pasărea. Uitându-se cu neîncredere la lup, Arseni i-a spus lui Hristofor:

El stă nefiresc, aş spune încordat. După mine, pur şi simplu se teme pentru pielea lui.

Băiatul avea dreptate. Snopii de scântei care zburau din cuptor făceau ca lupul să fie neliniştit. Doar când focul a ajuns să ardă egal, de sfârşit, lupul s-a întins pe podea şi şi-a pus capul pe labe, ca un câine.

Noi suntem răspunzători pentru ceea ce îmblânzim, a spus Hristofor cu ochii la lup.

Uitându-se în cuptor, Arseni îşi vedea acolo câteodată faţa. Era încadrată de păr cărunt, strâns într-un ghem la ceafă. Faţa era acoperită de zbârcituri. Cu toată lipsa asta de asemănare, băiatul înţelegea că aceasta era imaginea lui. Doar că peste mulţi ani. Şi în alte împrejurări. Era imaginea cuiva care, stând lângă foc, vede chipul băiatului bălai şi nu vrea ca cel care intră să-l tulbure.

Cel care intră rămâne în prag şi, punând un deget pe buze, şopteşte cuiva peste umăr că Vraciul întregii Rusii este ocupat acum. Se uită la flăcări.

Las-o să intre, Meleti, spune stareţul fără să se întoarcă. Ce vroieşti, femeie?

Să trăiesc vroiesc, Vraciule. Ajută-mă.

Dar de murit nu vroieşti?

Sunt care vroiesc să moară, dă lămurire Meleti.

Am un fiu. Ai milă de el.

Uite, acesta? Stareţul arătă spre gura cuptorului, unde în contururile unei flăcări se ghicea figura unui băiat.

Degeaba cazi în genunchi, cneaghină (Meleti e tulburat şi îşi roade unghiile), lui nu-i place asta.

Stareţul îşi desprinde privirea de la flacără. Se apropie de cneaghina îngenuncheată şi se lasă în genunchi alături de ea. Meleti, mergând de-a-ndărătelea, iese. Stareţul o ia pe cneaghină de bărbie, se uită în ochii ei. Cu dosul palmei îi şterge lacrimile.

Tu, femeie, ai o tumoare la cap. De-asta ţi se înrăutăţeşte vederea. Şi îţi slăbeşte auzul.

El îi îmbrăţişează capul şi îl strânge la pieptul lui. Cneaghina îi aude bătaia inimii. Suflarea de bătrân, îngreunată. Prin cămaşa lui simte răceala crucii purtate pe piele. Duritatea muchiilor ei. Se miră şi ea că bagă de seamă toate astea. Dincolo de uşile închise, Meleti face surcele. Faţa îi e lipsită de expresie.

Crede în Dumnezeu şi Maica Sa Precistă şi vei afla ajutor. Stareţul atinge cu buze uscate fruntea ei. Iar tumoarea ta va da înapoi. Du-te în pace şi nu te mai amărî.

De ce plângi, Arseni?

Plâng de bucurie.

Arseni se întoarce tăcut către lup. Lupul îi linge lacrimile.

6

Omul a fost făcut din ţărână. Şi în ţărână se va întoarce. Dar trupul care i-a fost dat pentru timpul vieţii e minunat. Tu trebuie să îl cunoşti cât se poate de bine, Arseni.

Astfel a vorbit Hristofor, îmbălsămându-l pe Andron din Novgorod, înainte de a-l trimite pe răposat acasă. Într-o scăldătoare din slobozia Rukina, Hristofor a frecat pielea lui Andron cu răşină de cedru amestecată cu miere şi cu sare. Atins de Hristofor, Andron tremura cu tot trupul şi părea viu.

Această impresie era întărită şi de membrul răposatului, parcă nepotrivit de mare pentru statura lui scundă, chiar dacă era voinic. Lui Arseni i se părea că Andron acum-acum avea să se ridice, să-i mulţumească lui Hristofor pentru îngrijire şi să iasă la aer curat. Dar Andron nu s-a ridicat. După încăierarea de peste noapte, zăcea cu ţeasta crăpată şi cu cele dintâi pete de cadavru pe spinare. Pe Andron cel venit de-aiurea îl interesaseră fetele din sat (chiar ieri). Asta fusese pricina încăierării. Azi Andron era pregătit pentru ultimul său drum la Novgorod.

În micul trup omenesc (a spus Hristofor), asemeni soarelui într-o picătură de apă, se reflectă nemărginita înţelepciune a lui Dumnezeu. Fiecare organ a fost gândit până în cel din urmă detaliu. Inima, de pildă, hrăneşte tot corpul cu sânge, şi în ea, cum se spune, sunt concentrate simţămintele noastre, uite de ce este ea apărată cu nădejde de coaste. Dinţii mărunţesc şi de-asta sunt din os tare, limba recunoaşte gustul, şi de-asta e moale şi poroasă ca un burete, urechea e făcută în formă de scoică, să prindă sunetele care zboară. De altminteri, urechile clăpăuge (Hristofor şi-a trecut degetul pe urechea lui Arseni) sunt semnul vorbelor de clacă. Dar mai e şi urechea interioară, care nu se vede. Ea duce sunetele de la urechea exterioară la creier, şi creierul preface sunetele în vorbă. La creier merg şi venele de la ochi şi tot creierul preface literele în cuvinte. El e împăratul întregului corp şi se află cel mai sus, fiindcă dintre toate făpturile pământeşti doar omul e raţional şi vertical.

Gândirea lui incorporală, aflându-se în corp, se înalţă la ceruri şi atinge perfecţiunea acestei lumi. Spiritul reprezintă ochii sufletului. Când ochii ăştia se vatămă, sufletul ajunge orb.

Ce e acela suflet, a întrebat Arseni.

Este ce insuflă Dumnezeu în trup, e ceea ce ne deosebeşte de pietre şi de plante. Sufletul ne face vii, Arseni. Îl asemăn cu flacăra ce iese dintr-o lumânare pământească, dar care nu e de natură pământească, ea tinde să se înalţe la stihiile de aceeeaşi natură cu ea.

Dacă sufletul face să fii viu, înseamnă că îl au şi animalele,

nu? Arseni arătă spre lupul care stătea lângă el.

Da, animalele au suflet, dar el e de aceeaşi natură cu trupul lor şi se află în sângele lor. Şi ţine seamă: până la potop, oamenii nu mâncau animale, cruţându-şi sufletul, căci odată cu trupul animalului moare şi sufletul său. Dar sufletul omului are altă natură decât cea a trupului, şi nu moare odată cu trupul, căci sufletul omenesc e din altceva, iar de la Creatorul însuşi e insuflat harul.

Ce e menit trupului omenesc?

Trupul nostru se naşte din ţărână. Dar Domnul, care a făcut trupul din ţărână, o să facă la un loc trupurile noastre descompuse. Că, ştii, doar pare că trupul se descompune fără urmă, că se amestecă cu alte elemente, devenind pământ, râu, iarbă. Trupul nostru, Arseni, e ca mercurul vărsat, care stă, desfăcându-se în biluţe mici, pe pământ, dar nu se amestecă cu pământul. Stă aşa până când vine cineva dibaci şi îl adună la loc în vas. Aşa şi Cel de Sus adună din nou trupurile noastre descompuse pentru învierea tuturor.

Truda lui Hristofor a oprit pentru un timp descompunerea trupului lui Andron. Trupul avea un luciu mat şi răspândea aromă de cedru. Era incredibil de alb. Mai puţin faţa şi mâinile până la coate, care păstraseră urmele culorii negricioase avute până nu demult. Terminând să îl frece cu unsoarea de îmbălsămare, Hristofor a început să îl înfăşoare pe Andron cu fâşii de pânză. Le rupea cu pârâituri straşnice din bucata de pânză ce îi fusese adusă, le înmuia în unsoare şi le strângea bine pe trupul celui răposat. Andron nu opunea rezistenţă. Pleoapele neînchise de tot îi dădeau un aer sarcastic şi cumva chiar nepăsător. Părea că îşi râde de strădaniile lui Hristofor cel asudat. Părea să dea a înţelege prin toată înfăţişarea lui că el oricum avea să ajungă la Novgorod.

Hristofor nu se uita la faţa lui Andron. Îi înfăşura trupul cu fâşie după fâşie, legând strâns capetele.

Odată ce-am început să vorbim despre trup, am să-ţi povestesc cum se zămislesc copiii. La urma urmei, nici tu nu mai eşti copil, şi e timpul să ştii că din vremea căderii în păcat a lui Adam şi a Evei, oamenii nu mai sunt făcuţi de Dumnezeu,

ci îşi nasc ei înşişi copiii. Dar mai târziu ei mor, pentru că odată cu darul naşterii au căpătat şi darul morţii. Pruncul se zămisleşte din sămânţa bărbatului şi din sângele femeii. Sămânţa bărbatului dă tăria oaselor şi a venelor, iar sângele femeii dă moliciunea cărnii. Sângele, după cum ştii, e roşu şi curge prin vase, iar sămânţa bărbătească se află aici (arătând spre ouăle mari ale lui Andron, Hristofor i le alătură de coapsă), şi are culoarea albă.

Arseni ştia ce culoare are sămânţa, dar nu-i spusese lui Hristofor. Îi vorbise despre asta stareţului Nikandru la spovedanie.

Ţine mâinile deasupra învelitorii, l-a sfătuit stareţul Nikandru.

Dar n-a fost acasă, a fost la cimitir, a spus Arseni.

N-are-a face, a şuierat stareţul. Chiar şi la cimitir. Doar acolo zac oameni vii.

Eu am văzut doar morţi.

Pentru Dumnezeu toţi sunt vii.

Arseni şi-a întors faţa:

Eu am început să mă tem de moarte.

Stareţul şi-a trecut mâna peste părul lui Arseni. A spus:

Fiecare dintre noi repetă drumul lui Adam şi, odată cu pierderea nevinovăţiei, înţelege că e muritor. Plângi şi roagă-te, Arseni. Şi nu te teme de moarte, fiindcă moartea nu e numai durerea despărţirii. Ea este şi bucuria eliberării.

7

Să citească, Arseni a învăţat devreme. Literele pe care i le arăta Hristofor le memora în câteva zile şi, în scurt timp, le aduna fără greutate în cuvinte. La început l-a încurcat că în mai toate cărţile cuvintele nu erau separate unele de altele, ci erau un şir neîntrerupt. Odată Arseni a întrebat de ce cuvintele nu se scriu câte unul.

Păi ele se rostesc câte unul? l-a întrebat la rândul lui Hristofor. Dar am să-ţi spun şi mai mult. Uneori nici nu contează cum şi de către cine e spus cuvântul. E important

doar faptul că a fost spus, odată ce-a fost gândit.

Cea dintâi lectură, şi cea preferată, a lui Arseni, au fost însemnările lui Hristofor pe coajă de mesteacăn. Şi asta din câteva motive. Gramotele[4] de mesteacăn erau scrise mare şi clar. Nu erau mari ca dimensiuni. Erau cea mai la îndemână lectură, fiindcă era plină izba de ele. Şi, mai mult decât atât, Arseni vedea cum erau făcute.

Primăvara, la vremea când se mişcau sevele copacilor, Hristofor se ocupa de prepararea cojii de mesteacăn. O jupuia frumos de pe trunchiuri, în fâşii late, pe care le fierbea preţ de câteva ceasuri în saramură. Cojile se făceau moi şi nu mai erau casante. După prelucrare, Hristofor tăia coaja în foi egale. Acum putea fi folosită, înlocuind foarte bine hârtia, care era scumpă.

Hristofor nu avea un timp anume pentru scris. Putea să scrie deopotrivă dimineaţa, în timpul zilei şi seara. Câteodată, dacă îi venea în minte o idee de preţ, se scula noaptea şi o scria. Însemna cele citite prin cărţi: a avut regele Solomon şapte sute de soaţe, iar ţiitoare trei sute, iar cărţi opt mii. Nota propriile lui observaţii: în a zecea zi a lunii septembrie lui Arseni i-a căzut un dinte. Însemna rugăciunile de lecuire, compoziţia leacurilor, descrierea ierburilor, date despre anomaliile vremii, semnele vremii şi scurte ziceri de povaţă: păzeşte-te de tăcerea soţului rău tot aşa cum te fereşti de câinele care muşcă. Pe partea dinăuntru a cojii zgâria literele cu un condei de os.

Hristofor nu scria pentru că s-ar fi temut să nu uite. Chiar şi ajuns la bătrâneţe, el nu uita nimic. După cum i se părea lui, cuvântul scris pune în ordine lumea. Îi opreşte instabilitatea. Nu îngăduie înţelesurilor să se macine. Tocmai de aceea era şi atât de larg câmpul de interes al lui Hristofor. Potrivit ideii celui ce scria, acest câmp trebuia să corespundă vastităţii lumii.

Însemnările Hristofor şi le lăsa de obicei acolo unde le făcuse – pe laviţă, pe cuptor, pe o stivă de lemne. Nu le ridica dacă picau pe jos, prevăzând vag că aveau să fie descoperite mai târziu în plan cultural. Hristofor înţelesese că, odată scris,

cuvântul rămâne aşa pentru totdeauna. Orice avea să se întâmple după aceea, fiind scris, acel cuvânt avea deja consistenţă.

Urmărind pe unde se mişca Hristofor, Arseni ştia deja unde să îi caute însemnările. Uneori, în locul unei gramote descoperite apărea în aceeaşi zi alta, ba chiar mai multe. Câteodată, lui Arseni i se părea că bunicul e o găină purtătoare de ouă de aur, nu trebuia decât să reuşeşti să le aduni. După expresia de pe faţa lui Hristofor, băiatul învăţa să ghicească până şi de ce fel erau cele scrise. Sprâncenele încruntate dădeau de presupus că în tomul care era la rând erau înfieraţi ereticii. Expresia de bucurie calmă însoţea de regulă zicerile povăţuitoare. Dacă erau însemnări despre înălţime, volum şi distanţă, Hristofor, după cum observase Arseni, îşi scărpina gânditor nasul.

Gramotele din coajă de stejar erau citite de copil cu voce tare. În Evul Mediu, în general se citea cu voce tare; în cel mai rău caz, pur şi simplu se mişca din buze. Însemnările care îi plăceau cel mai mult Arseni le punea într-un coş anume. De te îneci cu un os, cheamă-l în ajutor pe Sfântul Vasile. Vasile cel Mare glăsuieşte că Adam fuse în rai patruzeci de zile. Nu avea prietinie cu soaţa ta şi nu o să te arzi cu focul. Diversitatea celor aflate acolo surprindea imaginaţia copilului.

Dar sfera lecturilor lui nu se limita la gramotele din coajă de mesteacăn. Sub una dintre icoane, în colţul sfânt, se afla *Alexandria,* străvechea poveste despre Alexandru Macedon. Cartea asta fusese copiată cândva de Feodosi, bunicul lui Hristofor. Io, păcătosul Feodosi, copiai astă carte în amintirea bărbaţilor neînfricaţi, căci faptele lor nu sunt de uitat. Astfel, pe cea dintâi pagină, Feodosi se adresa urmaşilor. În persoana lui Arseni îşi găsise cel mai recunoscător cititor al său.

Arseni a dat cu grijă icoana la o parte şi a luat cu amândouă mâinile cartea de pe poliţă. A suflat praful de pe legătura ei şi şi-a trecut mâna peste pielea înnegrită. Nu că era praf pe ea, dar aşa văzuse Arseni că făcea Hristofor. Pe urmă, băiatul a apucat ferecăturile şi le-a deschis, făcând arama să sune liniştit. Iată io, Feodosi… Sub semnătură era, făcut de stră-

străbunicul, portretul lui Alexandru. Eroul şedea într-o poziţie incomodă, cu coroana împărătească pe cap.

Alexandria, Arseni o citea tot timpul. O citea şezând pe o laviţă sau culcat pe cuptor, cu mâinile strânse între genunchi sau cu capul lăsat pe palme, dimineaţa şi seara. Uneori – noaptea, la lumina lunii. Hristofor nu zicea nimic: îi plăcea că băiatul citeşte mult. La primele cuvinte din *Alexandria,* de Arseni s-a apropiat lupul. S-a culcat la picioarele lui şi a ascultat neobişnuita istorisire. A urmărit atent împreună cu Arseni evenimentele vieţii împăratului Macedon.

Astfel, a reieşit că, ajungând în Orient, Alexandru a descoperit acolo oameni săbatici. Aveau statura de doi stânjeni, iar capetele (mâna lui Arseni e pe capul lupului) erau zbârlite. După şase zile, în adâncul unui pustiu, oştile lui Alexandru au dat de nişte oameni ciudaţi, care aveau fiecare câte şase mâini şi câte şase picioare. Alexandru a omorât mulţi dintre ei, dar pe mulţi i-a luat vii. Voia să îi ia în lumea locuită, dar nimeni nu ştia ce mâncau oamenii aceia, şi au murit toţi. Furnicile erau pe pământul acela aşa de mari, că una, înhăţând un cal, l-a tras în vizuina ei. Şi atunci Alexandru a poruncit să se aducă paie şi să se pună foc, şi furnicile au ars. Dar pe urmă, mai trecând şase zile, Alexandru a văzut un munte de care era legat cu lanţuri de fier un om. Omul acela era înalt de o mie de stânjeni şi lat de două sute de stânjeni. Văzându-l, Alexandru s-a mirat, dar să se apropie de el nu a cutezat. Şi omul acela plângea, şi încă patru zile i-au auzit glasul. De acolo a ajuns Alexandru într-un loc împădurit şi a văzut alţi oameni ciudaţi: mai sus de mijloc – oameni, mai jos de mijloc – cai. Când a încercat să îi aducă în lumea locuită, a suflat peste ei un vânt rece şi au murit toţi. Şi s-a dus Alexandru din locul acela cale de o sută de zile şi s-a apropiat de marginile lumii, şi a simţit tristeţe.

Arseni a închis cartea pe care o citea la cimitir, în razele soarelui aflat la asfinţit. Încă nu era frig. Pietrele, încălzite peste zi, radiau căldura. Culcându-se pe o lespede de mormânt, băiatul o simţea cu tot trupul său. Lespedea era fără nume.

De ce pe morminte nu sunt nume, a întrebat odată Arseni.

Fiindcă Domnului îi sunt cunoscute şi aşa, a răspuns Hristofor. Iar urmaşilor numele nu le sunt de folos. După o sută de ani nimeni nu-şi va aminti cui au aparţinut. Se întâmplă să fie şi după cincizeci. Dacă nu chiar şi după treizeci.

Aşa îşi amintesc în toată lumea, ori doar în slobozia Rukina?

Se prea poate că în toată lumea. Dar mai cu seamă în slobozia Rukina. Noi nu facem cripte de marmură şi nu cioplim nume, căci cimitirelor noastre li s-a dat dreptul să se prefacă în păduri şi câmpii. Lucru de bucurie.

Înseamnă că oamenii noştri au memorie scurtă?

Se poate spune şi aşa. Doar memoria nu trebuie să fie prea lungă. Nici asta, ştii, n-are rost. Mai trebuie să şi uiţi câte ceva. Eu, uite, ţin minte (Hristofor arătă spre o lespede din piatră cenuşie) că aici zace Eleazar Vetrodui{5}. A fost un om cu stare şi a putut să îşi îngăduie aşa o lespede. Dar eu mi l-aş aminti şi fără ea. Omul ăsta era puţin şchiop şi vorbea cu o voce tăioasă, din gât. Vorbea întretăiat, tăcând la răstimpuri, aşa că şi vorba îi era şchioapă. Suferea de balonare. Trăgea nişte vânturi de speriat, şi i-am dat infuzie de muşeţel. I-am dat apă de mărar şi alte leacuri care te scapă de necazul ăsta. Şi l-am oprit să bea noaptea lapte aburind. Dar, cum avea vacă şi îi plăcea din cale-afară laptele, Eleazar se delecta cu el la ceasurile serii. Ceea ce făcea să aibă gaze în pântec. Şi-i mai plăcea lui Eleazar să cioplească în lemn. Şi mai bine ca el nu cioplea nimeni în slobozia Rukina, mai cu seamă când era vorba de pervazuri pentru ferestre. Când lucra, sforăia. Spunea ceva cu jumătate de gură, ca pentru sine. Îşi trecea palma peste buze, parcă îşi oprea vorba. Parcă se temea de cele spuse. Măcar că, dacă te gândeai, nu spunea nimic de temut. Bunăoară, vorbea de însuşirile lemnului, despre care noi, cei din sat, ştiam şi fără el: că stejarul e tare şi pinul e moale. Şi, Arseni, crezi ori ba, pervazurile lui stau bine şi-acum. Îl întrebi câteodată pe un tânăr: cine-i acela Eleazar? Nu răspunde nimic. Dar şi bătrânii abia dacă îşi amintesc, fiindcă ei îşi amintesc cu nepăsare, fără dragoste. Dumnezeu

îşi aminteşte însă cu dragoste, şi din memoria lui nu lipseşte niciun lucru, cât ar fi de mic, şi El nu are nevoie de numele lui.

Arseni stă culcat pe lespedea caldă. Stă culcat pe burtă, cu *Alexandria* alături, închisă. Îi ating faţa căpşoarele galbene de piciorul-cocoşului. Îl gâdilă, şi el zâmbeşte. Lupul dă abia perceptibil din coadă.

Eleazar, trage un vânt, îl roagă încet Arseni. Măcar o dată. Ăsta să fie semnalul tău de-acolo.

Eleazar tace ofensat.

8

În zilele înăbuşitoare ale lui iulie a fost omorât stareţul Nektarie. Stareţul trăia într-un schit în pădure, nu departe de mânăstire. Dimineaţa, pe umerii lui se aşezau păsări, şi el le dădea pâine primită de la mânăstire. Înainte să îl omoare, l-au torturat, făcându-şi socoteala că aveau să găsească bani la el, dar stareţul Nektarie nu avea bani. Avea doar câteva cărţi. Le-au luat şi pe-acelea, lăsând trupul chinuit al stareţului în poiana de lângă mânăstire. I-au găsit trupul fraţii de la mânăstire, a doua zi, şi şi-au zis că e mort. Dar în trup mai veghea încă spiritul, numai că doar atât cât să mai spună un cuvânt: iert. Răufăcătorii însă, neavând linişte în aşteptarea Judecăţii de Apoi, tot colindau prin împrejurimi. Atacau drumeţi singuri şi cătune îndepărtate, şi nimeni nu ştia cum arătau, căci încă nu scăpase nimeni viu din mâinile lor.

Odată însă, au omorât un om care umbla cu un câine. I-au luat hainele de pe el şi i-au aruncat trupul pe drum, dar câinele a rămas să-şi păzească stăpânul. Şi l-a găsit un om milostiv, care ţinea o cârciumă la marginea drumului. El a spus o rugăciune pentru odihna robului lui Dumnezeu, şi-a spus numele lui Dumnezeu şi a dat trupul gol pământului. Câinele, văzându-i milostivenia, s-a dus după el, şi aşa a şi rămas, la cârciuma lui.

Într-una din zile a încercat să intre în cârciumă un om beat, şi câinele a început să latre cu disperare, nelăsându-l să intre. Şi când totul s-a repetat de câteva ori, şi-au amintit care

fusese povestea cu câinele şi au bănuit tot răul.

Au pus mâna pe om şi l-au supus încercării cu apa. Aruncat în lac, legat, n-a lipsit mult să se înece, şi toţi s-au gândit că cel supus încercării este, după cum şi spusese, nevinovat, dar după o clipă a apărut deasupra lacului vălurit şi a început să înoate ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Striga că îl ţine la suprafaţă alcoolul, care e mai uşor decât apa, dar toţi au priceput că îl ţinea o putere necurată.

Şi când au văzut cu toţii că era vinovat, l-au supus încercării cu fierul roşu, şi n-a făcut faţă nici la aceea, căci felul cum erau arsurile a arătat limpede că minţea. Dar când l-au ars cum se cuvine, a spus că ceilalţi mişei, trei la număr, sunt de căutat într-un cătun părăsit, la cinci verste de-acolo. Li s-a părut doar una, aşa au gonit în galop cele cinci verste. Au înconjurat sătucul, să nu plece vreunul. Chiar în prima izbă au găsit doi, la care se aflau şi cărţile luate de la stareţ. În timp ce îi legau, nici n-au băgat de seamă că i-au omorât. Iar când au venit înapoi, au aflat că cel prins înainte murise când îl încercaseră. Şi, omenoşi cum erau, au oftat cu uşurare, căci dăduseră celor ce răposaseră nădejde pentru Judecata de Apoi – dacă nu pentru a vi se da îndreptăţire (că doar omorâseră un om sfânt), atunci pentru îngăduinţa ca, întrucât îşi înduraseră supliciul aici, să le fie micşorate chinurile acolo.

Dar cel de-al patrulea mişel rămăsese neprins. Încercările de a-l prinde au continuat, dar ele erau îngreunate de faptul că nu se ştia cum arăta şi, în general, cine era.

Cine e el, a întrebat cu tristeţe Arseni.

Un rus, cine altcineva, a răspuns Hristofor. Alţii se pare că nu-s pe-aici.

Într-una din zile, când amurgurile se îngreunaseră, au zărit mişcare în cimitir. Mai degrabă, au simţit. Dinspre ţintirimul de ţară, tăcut, adia către ei o nelinişte. Într-o străfulgerare a înserării, lui Arseni i s-a părut că vede umbra unui mort. Dar Hristofor l-a îndemnat să îşi ţină firea. Bătrânul ştia că de temut trebuie să te temi de cei vii. Toate cele ce i se întâmplaseră până atunci i se trăseseră anume de la aceştia. Fără să îi dea vreo lămurire lui Arseni, i-a poruncit să

părăsească fără să fie văzut casa şi să se ducă în sat ca să cheme oameni.

Haidem împreună, bunicule. Nu trebuie să rămâi aici.

Nu, a răspuns Hristofor aprinzând o lucină[6]. Trebuie să rămân, ca să nu-i trezesc bănuieli. Tu du-te, Arseni.

Arseni a plecat.

După un minut a apărut iar în uşă. A dat buzna, adus parcă de o putere străină. Puterea asta i s-a arătat îndată şi lui Hristofor. În spatele lui Arseni era o siluetă, şi bătrânul a recunoscut-o pe loc. Era moartea. Răspândea miros de trup nespălat şi gravitatea aceea neomenească ce naşte în suflet groază. Pe care o simte tot ce este viu. Din pricina căreia pe după geamuri se dezgolesc înainte de vreme copacii. Şi cad păsări. Cu coada între picioare, lupul s-a vârât sub laviţă.

Păsăruica s-a pregătit pentru drum lung, dar n-a zburat departe.

El a spus asta cu glasul răguşit, neuns, scărpinându-şi încet barba încâlcită. A şovăit puţin, apoi a tras zăvorul la uşă. S-a apropiat de Hristofor, şi el i-a simţit răsuflarea stricată.

De ce-ai intrat în sperieţi, *zemliakule*[7]?

Nu crezi în Hristos? I-a întrebat cu tărie Hristofor.

Trăim în pădure, ne rugăm la ce ştim. Aşa-i credinţa noastră. Da' ne mai trebe şi bani, *zemliakule.* Ia vezi de caută.

Dar de unde sunt eu *zemliak* cu tine?

Cel ce intrase a făcut cu ochiul.

Păi eşti *zemliak,* că de-acu' să socoţi că eşti al pământului. (Din carâmbul cizmei scoase un cuţit.) Acolo o să te şi trimit.

Îţi dau banii, dar du-te cu Dumnezeu. N-o să spunem nimănui de tine.

Păi să nu spuneţi. (A zâmbit ştirb. Şi-a luat avânt şi l-a lovit pe Arseni cu mânerul cuţitului. Arseni a căzut.) Dă zor, *zemliakule:* de-acu' dau cu tăişul.

Şi-şi mişcă nesăbuit de tare braţul.

Lupul sări.

Lupul sări şi i se atârnă de mână. Atârna agăţat mai sus de cotul aceluia şi sprijinindu-şi labele în şoldul lui. Aceea era mâna fără cuţit. Mâna cu cuţitul se afundă de câteva ori în

blana lupului, dar lupul rămase atârnat. Îşi strânse fălcile pentru totdeauna. Şi atunci cuţitul căzu. Cu o mişcare mecanică, fără viaţă, mâna dreaptă se întinse în ajutorul celei stângi. Apucă lupul de grumaz şi începu să îl desprindă de carnea în suferinţă. Mutra lupului se lungi, ca o mască scoasă. Ochii se prefăcură în două bile albe. Priveau undeva în tavan şi reflectau aşchia aprinsă.

Hristofor luă de jos cuţitul, dar celui venit nu-i ardea de cuţit. El se căznea să desprindă lupul de el şi, într-un sfârşit, îl desprinse. Ce-i rămăsese lupului în gură – o bucată de cămaşă? De carne? De os? Nici lupul nu ştia. Zăcea pe jos şi urla fără să-şi descleşteze colţii. Numai că nu era mână, pentru că cel venit parcă plecase cu mâna. Parcă îi atârna ceva de umăr, dar ce anume – deja nu mai era de înţeles. Atârna ca o cravaşă, fără voinţă şi nesigur – lui Arseni i se păru că putea chiar să cadă. Cel venit se zbătea în uşă şi nu putea ieşi nicicum. Hristofor îl ţinu de braţul întreg şi deschise zăvorul. Ieşind, acela dădu cu capul de pragul de sus. În pridvor mai dădu o dată. Cu paşi mărunţi, foşni prin frunzele de toamnă. Nu se mai auzi. Pieri. Se topi.

Slavă Ţie, Dumnezeule Atotputernic, că nu ne lăsaşi. Hristofor îngenunche şi îşi făcu semnul crucii. Se aplecă peste Arseni. Băiatul rămăsese întins pe jos, cu părul şi obrazul mânjite de sânge. Pe părul lui deschis la culoare sângele se vedea deosebit de intens – chiar şi la lumina lucinei.

Doar la o sprânceană era tăiat, nimic de speriat. Hristofor îl ajută să se ridice. O lipim îndată cu pătlagină.

Stai, îl opri Arseni. Vezi ce e cu lupul.

Lupul zăcea într-o baltă de sânge. Nu se mişca. Hristofor îi desfăcu botul şi scoase din el ceva îngrozitor. Fără să îi arate lui Arseni, scoase lucrul acela din izbă. Când Hristofor s-a întors, lupului îi tresărea coada.

Trăieşte, s-a bucurat Arseni.

Trăieşte? Hristofor, gâfâind, cercetă lupul. Viaţă lungă nu văd în el. Doar semne de scurtă vreme.

Lupul tremura mărunt, capul îi zăcea pe labe.

Salvează-l, bunicule.

Hristofor luă cuţitul şi tăie blana în jurul rănilor. După ce încălzi un amestec de uleiuri de leac, îl puse cu grijă pe carnea sfârtecată. Lupul tresări, dar capul nu-l ridică. Pe unde tunsese blana lupului, Hristofor presără frunze pisate de stejar. Acoperi locurile cu bucăţi de şuncă încălzite după ce stătuseră pe gheaţă şi începu să le înfăşoare cu pânză. Arseni îl ridică puţin, iar Hristofor puse sub el o pânză. Lupul nu opuse rezistenţă. Niciodată nu mai fusese trupul lui atât de docil. Muşchii nu mai aveau flexibilitate. Ochii erau deschişi, dar ei nu reflectau nimic în afară de chin.

Arseni încălzi cuptorul, iar Hristofor aduse din magazie paie. Puseră frumos paiele lângă cuptor şi aduseră lupul pe ele. Lupul se uita la foc fără să clipească. Focul nu-i mai trezea nelinişte.

Arseni simţi că nu mai are putere. Se aşeză pe laviţă şi se sprijini în mâini pe ea. Ultimul lucru pe care şi-l aminti fu atingerea liniştitoare a lui Hristofor punându-i sub cap o pernă.

Dimineaţă, când s-au trezit, lupul nu mai era în izbă. O urmă însângerată se întindea de la cuptor până la uşă, şi de acolo în curte. Se pierdea în frunzişul alunecos care putrezea pe drum.

Nu putea să plece departe, o să-l găsim. Arseni se uită la Hristofor. De ce taci?

A plecat să moară, a spus Hristofor. Aşa e în firea animalelor.

La stăruinţele lui Arseni, s-au dus în căutarea lupului. Nu ştiau unde să caute şi s-au dus într-acolo unde îl întâlniseră cândva. S-au dus şi prin alte locuri ştiute lupului, dar nu l-au găsit. Ziua scurtă de toamnă se apropia de asfinţit.

Era deja pe jumătate întuneric când l-au văzut pe cel venit în ajun. Le zâmbea cu o falcă atârnată şi cu braţele desfăcute primitor. Nu era nimic firesc în asta. În braţele larg desfăcute îngheţaseră urmele agoniei. Încercarea deznădăjduită de a se ridica. Arseni a încercat să nu vadă ciopârţitura oribilă în locul braţului stâng, dar privirea i se întorcea neînduplecată chiar în locul unde, mai jos de umăr, se vedea, alb, osul. Braţul sfârtecat de lup era deja mâncat. Nu încăpea îndoială că ivirea

lor curmase o cină. Când Hristofor s-a apropiat de tot de mort, Arseni a vărsat.

Acum o să-ţi fie mai uşor, a spus Hristofor.

Până aproape de casă nu au vorbit. Când erau deja aproape de cimitir, Arseni a spus:

Nu ştiu cum a plecat lupul cu pânza aia. Că era aşa de greu.

Greu, a confirmat Hristofor.

Arseni s-a ghemuit la pieptul lui Hristofor şi a izbucnit în hohote de plâns. Printre hohote îi ieşeau cuvintele. Parcă împinse, întretăiate şi sonore. Rupând liniştea cimitirului.

De ce a plecat să moară? De ce n-a murit printre noi, care l-am iubit?

Cu atingerea lui aspră, Hristofor a şters lacrimile lui Arseni. L-a sărutat pe frunte.

În felul ăsta el ne-a prevenit că în clipa de pe urmă fiecare rămâne singur cu Dumnezeu.

9

De Pocrov, Hristofor a hotărât să se spovedească la mânăstirea Sfântul Kiril. S-a înţeles să meargă cu nişte săteni care veneau pe la el. În noaptea din ajunul Pocrovului, după Hristofor şi Arseni a venit o căruţă. În ea se mai aflau patru oameni care se duceau pentru sărbătoare la mănăstire. Odată cu vorbele de salut, din gurile lor au ieşit patru fuioare de abur. Mai mult n-au scos niciun cuvânt pe drum, ţinând vorbele pentru spovedania care urma. Ca un ecou al tăcerii lor răsunau pe pământul îngheţat copitele. Sub obadele roţilor scârţâia zăpada îngheţată. Gerul dăduse în ajun, şi noroiul îngheţase în chip de brazde şi bulgări, prefăcând drumul într-o scândură de spălat. Arseni îşi auzea dinţii clănţănind. Ca să nu-şi muşte limba, încerca să-şi ţină fălcile mai strânse. Nici nu a simţit când a adormit.

S-a trezit pentru că s-a oprit căruţa. Marginile zdrenţuite ale norilor erau luminate de lună. Crucile, trecând prin nori, îi tăiau bucăţi-bucăţi. Uitându-se la movilele întunecate ale cupolelor,

Arseni se gândea că nu mai văzuse construcţii aşa de înalte. În întunericul nopţii arătau şi mai impunătoare şi mai misterioase decât ziua. Aceasta era Casa Domnului. Cu lumina a sute de lumânări strălucind înăuntru.

Mai întâi, cei veniţi s-au închinat la Sfântul Kiril: se împlineau douăzeci şi opt de ani de când fusese omorât şi opt ani de când fusese trecut în rândul sfinţilor. După ce au pus lumânări la racla preacuviosului, Hristofor şi Arseni s-au dat înapoi, în semiîntuneric. De acolo au ascultat sfârşitul veghii de noapte. De acolo au văzut cum în mijlocul bisericii a ieşit stareţul Nikandru şi a început să îi pregătească pe cei veniţi pentru spovedanie.

După ce a rostit rugăciunile, stareţul a scos din anteriu un caiet mic, intitulat *Păcatele de greutate mijlocie proprii mirenilor şi slujitorilor bisericii*.

Păcatele mici nu ajunseseră în caiet, nefiind socotite demne de a fi rostite cu glas tare. (Căiţi-vă de ele pentru voi, învăţa el turma, şi nu-mi bateţi mie capul. Pentru prostii din astea puteţi să nu ajungeţi la ce e esenţial!). Iar greşelile grele stareţul nu le consemna, temându-se să nu se eternizeze. Cerea să îi fie spuse la ureche şi le îngropa în urechea aceea pentru totdeauna.

În lista greşelilor de greutate mijlocie era întârzierea la slujba de la biserică sau, invers, plecarea înainte de vreme de la slujbă. În vremea slujbei – vorbă, umblat prin biserică, gândul la altceva. Ţinerea prea puţin a postului, râsul până te trec lacrimile, ocările, vorbele de clacă, făcutul cu ochiul, dănţuitul cu măscări, înşelarea la măsură şi la cântar a celui care cumpără, furatul de fân, scuiparea în faţă, lovitul cu picioarele, răspândirea de clevetiri, judecarea unui monah, lăcomia, beţia, uitatul la cei ce se scaldă. Arseni simţea cum i se lipesc ochii, iar lista stareţului era abia la început.

Spre dimineaţă, când s-a ajuns la spoveditul fiecăruia, Arseni şi Hristofor aproape că nu mai aveau nimic de adăugat. S-a văzut că erau uimitor de puţine situaţii de viaţă care să nu fi fost prevăzute de stareţul Nikandru. După ce s-a spovedit, zăbovind puţin, Hristofor s-a uitat în ochii stareţului.

Ce vrei să citeşti în ochii mei, a întrebat stareţul.

Ce vezi tu şi singur, părinte.

O să-ţi spun doar că numărul nu e de ani. Şi nici măcar de luni. Primeşte ştirea asta în linişte, fără văicăreală, cum se şi cuvine unui creştin adevărat.

Hristofor a încuviinţat din cap. A văzut cum în celălalt capăt al bisericii, Arseni, obosit, se aşezase pe vine lângă un stâlp. Pe uşile care se deschideau întruna se împlânta vântul, şi deasupra capului băiatului se clătina policandrul. Flacăra lumânărilor tremura, se lungea, dar nu se stingea. După cât de umed era vântul, Hristofor şi-a dat seama că spre sfârşitul nopţii se mai încălzise. Auzea cântat de cocoşi din depărtare, dar dincolo de pereţii bisericii continua să se caşte întunericul, tăiat frumos de romburile ferestrei cu zăbrele.

10

Întorcându-se de la mânăstire, Hristofor a cercetat cu băgare de seamă casa. După două zile i s-au adus din sat, după cum a cerut, bârne şi scânduri.

Sprijinind şarpanta acoperişului cu un bulumac, Hristofor şi Arseni au schimbat bârnele de sus, putrezite de pe urma ploilor şi a aburului cald. Hristofor s-a uitat la îmbinările dintre bârne şi a câlţuit din nou în mai multe locuri golurile cu in şi cu muşchi. Pe urmă a înlocuit scândurile tocite ale podelei cu altele noi. Pe lângă mireasma ierburilor, în izbă s-a răspândit un miros de lemn proaspăt tăiat. Arseni simţea o grabă în ce făcea Hristofor, dar îşi ajuta bunicul fără să întrebe nimic.

Când amurgul se făcea păstos, Hristofor îl verifica pe Arseni la obiectul cunoaşterea ierburilor. Pe unde trebuia, îi îndrepta ori îi completa răspunsurile, dar nu erau multe prilejuri. Tot ce i se spusese cândva, Arseni ţinea minte perfect.

În unele seri, Hristofor îşi lua la mână cărţile şi gramotele. Pe unele le frunzărea repede, dar la unele se oprea şi citea, parcă îngândurat. Mişca din buze. Uneori se desprindea de foaie şi rămânea îndelung cu privirea la opaiţ. Arseni era mirat, fiindcă la ei în casă cititul se făcea de obicei cu voce tare.

Adică ce citeşti, Hristofore?

Cărţile lui Avraam, nu din Sfânta Scriptură.

Da' citeşte tare, să aud şi io.

Şi Hristofor citea. Împingând bătrâneşte *rukopisul*[8] mai departe de ochi, citea cum Domnul l-a trimis la Avraam pe Arhanghelul Mihail.

Domnul grăi:

Spune-i lui Avraam că i-a sosit vremea să se ducă din viaţa ceasta.

Arhanghelul Mihail s-a dus la Avraam şi s-a întors iară.

Asta nu e simplu, să îi spui de moarte lui Avraam, prietenul lui Dumnezeu. Şi atunci i s-a descoperit totul în vis lui Isaac, fiul lui Avraam Şi în mijlocul nopţii s-a sculat Isaac şi a început să bată la odaia tatălui său, spunând:

Deschide-mi, tată, că vreau să văd că eşti încă aici.

Iar când Avraam a deschis uşa, Isaac s-a aruncat la pieptul lui plângând şi sărutându-l. Iar Arhanghelul Mihail, care înnoptase în casa lui Avraam, i-a văzut plângând şi a plâns cu ei, şi erau lacrimile lui ca pietrele. Plângea şi Hristofor. Plângea Arseni, uitându-se cum pe foaie prinde să lucească, în picăturile lacrimilor lui Hristofor, cerneala.

Şi i-a poruncit Domnul Arhanghelului Mihail să împodobească Moartea care se ducea la Avraam cu o mare frumuseţe. Şi a văzut Avraam cum Moartea vine la el şi tare s-a înfricoşat şi i-a spus Morţii:

Rogu-te, spune-mi, cine eşti? Şi rogu-te, du-te de la mine, căci de cum te-am văzut, sufletul meu s-a tulburat. Nu-ţi pot îndura slava şi văd că frumuseţea ta nu-i din lumea asta.

Noaptea, când băiatul deja dormea, Hristofor scria pe coajă de copac despre acele însuşiri ale plantelor pe care, din pricina vârstei fragede, nu i le dezvăluise până atunci nepotului. A scris despre ierburile care dau piroteală, şi despre ierburile care îmboldesc gândurile de pat. Despre mărar, care se presară pe hemoroizi, despre iarba *pelin* împotriva vrăjilor, despre ceapa sfărâmată pentru muşcătura de motan. Despre planta *papagal,* care creşte pe unde pământul e mai jos (de purtat cu sine unde vrei să ceri bani ori pâine; dacă ceri la

parte bărbătească, pune la sânul drept, dacă ceri la parte femeiască la sânul stâng; dacă joacă măscărici, pune-le iarba asta sub picioare şi îi ia zgâlţâiala). Ca să goneşti ispita şi visele rătăcite bea ceai de *levănţică.* Ca să verifici fecioria – apă în care ai lăsat trei zile agat: bând apa de agat, cea care şi-a pierdut fecioria nu ţine în ea apa aceea. Turcoaza de o porţi cu tine te apără de omor, căci niciodată n-a fost văzută piatra asta pe un om omorât. O piatră din stomacul de cocoş întoarce ţările luate de vrăjmaş. Cine ţine pe el un magnet place femeilor. Aurul făcut praf şi îngurgitat îi vindecă pe cei ce vorbesc singuri cu ei, şi singuri se întreabă şi singuri îşi răspund şi îi apucă urâtul. Plămânul de vier de-l usuci, îl pisezi şi îl arunci în apă; cine bea din apa aceea nu se va îmbăta la chef. Asta e tot.

Într-o dimineaţă de decembrie a anului 1455, Hristofor, în ciuda obiceiului, nu părăsi patul. Se ridică puţin şi se aşeză în capul oaselor, dar să se ducă de-acolo nu avu putere. Celor veniţi la el pentru tot felul de nevoi, Hristofor le spunea:

Nu-mi vorbiţi de cele lumeşti, că nu mai sunt în partea celor vii. M-au lăsat membrele, şi asta nu vesteşte decât moarte fără zăbavă şi Judecata de Apoi a Mântuitorului veacului viitor.

Şi veniţii plecară.

Pe la amiază, Arseni îl ajută pe Hristofor să iasă după nevoi. Abia atunci înţelese că bătrânul aproape că nu mai putea deja să meargă. Trecându-şi un braţ al lui Hristofor peste umăr, Arseni îl târî prin curte. Picioarele lui Hristofor se împleticeau fără vlagă. După cum erau obişnuite, ele tot voiau să se mişte pe rând. Adunau zăpada proaspăt căzută. Întorcându-se în izbă, Arseni a întrebat:

Ce să-ţi dau, bunicule?

Dă-mi să mă hodinesc, copile. Hristofor s-a aşezat, cocârjat, pe marginea patului. Dă-mi să mă hodinesc.

Culcă-te, bunicule.

Dacă mă culc, în ceasul cela şi mor.

Nu muri, bunicule, că eu rămân atunci singur pe lume.

Pentru tine, copile, mi-e mie frică de moarte. Mi se rupe inima şi greu mi-e să te las, dar, cum spune prorocul, las

durerea mea Domnului. De-acum El o să-ţi fie bunic. Că eu plec din lumea asta, Arseni. Lecuieşte oamenii cu ierburi, cu ele să te şi hrăneşti. Dar mai bine du-te la mânăstire, fii acolo lumânare Domnului. Mă auzi?

Nu muri, bunicule. Nu muri… Arseni trase tare aer în piept şi se îneacă.

Ce pot să fac, strigă cu ultimele puteri Hristofor, dacă mor de cum o să pun capul jos?

Te sprijin eu, bunicule.

Trei zile şi două nopţi a şezut Hristofor pe pat, cu un picior lăsat jos şi cu celălalt întins de-a lungul laviţei. Îl ajuta să şadă aşa Arseni. Cu spatele lui sprijinea spatele bunicului şi cu inima lui apăsată de bunic îi făcea egale bătăile inimii. Îl făcea să nu mai sufle aşa de des. Băiatul s-a depărtat doar de câteva ori – să ia o înghiţitură de apă şi să iasă după nevoi. În cea de-a treia zi, de la mănăstire a venit stareţul Nikandru şi i-a poruncit lui Arseni să iasă din izbă. A şezut cu Hristofor destul de mult. Plecând, s-a uitat cum Arseni îl sprijină pe Hristofor. A spus:

Lasă-l, Arseni. Că el din pricina ta nu se încumetă să plece.

Dar Arseni doar a sprijinit şi mai tare cu spatele lui spatele bunicului.

Stai de veghe cu el până la miezul nopţii, a spus stareţul, şi pe urmă lasă-l.

Pe la miezul nopţii, lui Arseni i s-a părut că lui Hristofor îi era mai uşor. Şi că deja nu mai respiră aşa de greu. A văzut zâmbetul bunicului, mirându-se că poate să îl vadă cu spatele. A urmărit cu uşurare cum bunicul umbla prin odaie şi cum a atins imortelele care atârnau într-un colţ. Asta a făcut să se legene toate ierburile atârnate sub tavan. Mângâindu-l pe băiatul care dormea pe obraz, Hristofor i-a spus Domnului:

În mâna Ta îmi pun sufletul, ai milă de mine şi dăruieşte-mi viaţă veşnică. Amin.

Şi-a făcut semnul crucii, s-a culcat alături de nepot şi a închis ochii.

Arseni s-a trezit devreme de tot. S-a uitat la Hristofor, care era culcat alături. A tras în piept tot aerul care era în izbă şi a

ţipat.

Auzindu-i ţipătul la mănăstire, stareţul Nikandru i-a spus lui Arseni:

Nu trebuie să strigi aşa de tare, căci s-a sfârşit în pace.

Auzindu-i ţipătul în sat, oamenii au lăsat grijile zilei şi au luat-o către casa lui Hristofor. Trupurile lor tămăduite păstrau amintirea faptelor bune ale acestuia.

Şi a început prima zi fără Hristofor, şi în prima jumătate a acelei zile Arseni a plâns. Se uita la sătenii care veneau cu feţele scăldate în lacrimi. Vlăguit de durere, în cea de-a doua jumătate a zilei Arseni a adormit.

Când s-a trezit era deja noapte. Şi-a amintit că Hristofor nu mai e şi a izbucnit iar în lacrimi. Hristofor zăcea pe laviţă, iar la capul lui era o lumânare. Altă lumânare lumina Cartea Veşnică, care stătuse până atunci pe poliţă. Lumânarea o ţinea stareţul Nikandru. Era cu spatele la Hristofor şi la Arseni şi citea cu voce surdă Cartea către icoane.

Uite, citeşte, spuse stareţul fără să se întoarcă, iar eu o să dorm puţin. Şi fii bun, acum încetează, rogu-te, să boceşti.

Arseni a luat lumânarea din mâna stareţului şi s-a ridicat în faţa Cărţii. Cu coada ochiului a văzut cum, împingându-l uşor pe Hristofor, stareţul s-a pus alături pe laviţă. Rândurile psalmilor îi tot pluteau în faţa ochilor, iar glasul nu i se auzea. Arseni şi-a dres vocea şi a început să citească. Peste aspidă şi vasilisc vei păşi şi vei călca peste leu şi balaur. Arseni citea şi se gândea că poate lui Hristofor îi fusese predestinat să săvârşească aceste fapte. Arseni s-a întors către stareţul Nikandru:

Ce-i acela vasilisc?

Dar stareţul dormea. Se culcase umăr la umăr cu Hristofor şi mâinile le aveau amândoi pe piept. Nasurile lor luceau stins în lumina lumânării. Amândoi erau la fel de nemişcaţi, şi amândoi păreau morţi. Dar Arseni ştia că mort era numai Hristofor. Mortificarea vremelnică a lui Nikandru era o manifestare a solidarităţii. Ca să îl susţină pe Hristofor, se hotărâse să facă împreună cu el primii paşi spre moarte. Pentru că primii paşi sunt cei mai grei.

11

Înmormântarea lui Hristofor a fost în ziua următoare. Când au aruncat pământ pe mormânt, stareţul Nikandru a spus:

După ce şi-a petrecut zilele vieţii în casa de lângă cimitir, îşi va petrece zilele morţii în cimitirul de lângă casă. Sunt sigur că o asemenea simetrie nu poate decât să îl bucure pe răposat.

Cimitirul era liniştit. De la ultima molimă era vizitat rar: cei care veneau aici înainte erau acum în alte locuri. Odată cu mutarea lui Hristofor aici, liniştea cimitirului a devenit atotcuprinzătoare.

După înmormântare, în semn de recunoştinţă, locuitorii satului l-au chemat pe Arseni să se mute la ei, dar el a refuzat.

Amintirea lui Hristofor, a spus el, trebuie să se păstreze acolo unde a fost ultima lui locuinţă, pe care şi-a făcut-o pe măsura puterilor lui. Aici fiecare perete, le-a spus, păstrează căldura privirii şi asprimea atingerii lui. Atunci, vă întreb, cum pot eu să plec de-aici?

Nu l-au convins. Într-un fel, tuturor le-a fost mai uşor că el rămânea în casa lui Hristofor. Aşa, sălaşul ştiut al vraciului, cu care erau deprinşi, se păstra. Continuând să dea leacurile de trebuinţă din casa lui Hristofor, Arseni a devenit în ochii oamenilor, pe neobservate, Hristofor. Şi chiar drumul pe care trebuiau să-l facă sătenii ca să-şi ia leacurile era compensat de înţelegerea deplină a faptului că totul continua să fie ca mai înainte.

Acest lucru a simplificat dintr-odată relaţiile dintre doctor şi pacienţii săi. Şi bărbaţii, şi femeile se dezbrăcau în faţa lui Arseni cu aceeaşi uşurinţă cu care se dezbrăcau înainte în faţa lui Hristofor. Uneori, lui Arseni i se părea că femeile făceau asta chiar mai uşor decât bărbaţii, şi atunci simţea o stânjeneală. La început le atingea carnea cu vârful degetelor, dar după scurt timp – fiindcă era vorba totuşi de o carne bolnavă – punea fără să se tulbure toată palma pe ea, iar dacă era nevoie strângea şi frământa.

Ştiinţa de a pune mâna, de a uşura întrucâtva durerea prin punerea mâinii, i-a adus cea dintâi poreclă lui Arseni:

Rukineţul. De fapt, porecla era tipică pentru locurile acelea. Aşa îi numeau străinii pe locuitorii din Rukina. Oamenii veniţi de departe îi spuneau tot aşa şi lui Hristofor.

Pentru locuitorii satului, porecla asta nu avea sens, pentru că ei toţi erau rukineţi. Cu Arseni a fost altfel. Chiar şi în sat la ei au început să îl perceapă drept Rukineţul. Era un fel de a da cetăţenia de onoare, asemeni felului cum era numit Alexandru cel iubit de el: Macedonul. Dar când faima minunatelor mâini ale lui Arseni a ajuns până în ţinuturi unde nu se auzise niciodată de slobozia Rukina (şi acestea erau cele mai multe), porecla şi-a pierdut din nou sensul. Şi atunci au început să îl numească pe Arseni Vraciul.

Palmele plinuţe de copil au căpătat la adolescentul Arseni contururi nobile. Degetele s-au alungit, articulaţiile erau puţin ieşite, iar sub piele se încordau vene nevăzute înainte. Mişcările mâinilor au devenit line, gesturile – expresive. Erau mâinile unui muzicant căruia i se dăduse în dar cel mai uimitor dintre instrumente: corpul omenesc.

Atingând corpul bolnavului, mâinile lui Arseni îşi pierdeau materialitatea, parcă erau un flux. Aveau ceva de izvor, ceva răcoritor. Celor veniţi la Arseni în anii lui timpurii le-ar fi fost greu să spună dacă atingerile lui erau de tămăduire, dar chiar de-atunci aveau convingerea că aceste atingeri erau plăcute. Deprinşi cu faptul că tratarea face de obicei pereche cu boala, poate că oamenii aceştia se îndoiau în adâncul sufletului lor de folosul unui efect plăcut. Asta nu îi făcea totuşi să nu se mai ducă. În primul rând, Arseni trata cu aceleaşi procedee cu care tratase mai înainte Hristofor, iar numărul nereuşitelor lui vădite nu era mai mare. În al doilea rând (şi acesta era, probabil, principalul), sătenii nu aveau, pur şi simplu, altă alegere de făcut. Aşa stând lucrurile, tratamentul plăcut putea fi preferat cu conştiinţa împăcată unuia neplăcut.

În ceea ce îl priveşte pe Arseni, şi pentru el conta întâlnirea cu oamenii. Pe lângă bani, nu mulţi, bolnavii îi aduceau pâine, miere, lapte, brânză, mazăre, carne uscată şi multe altele, ceea ce îi îngăduia să nu aibă grija mâncării. Dar asta, faptul că îi asigurau hrana, nu era totul. Cel mai important lucru era

comunicarea, ea făcea ca lui Arseni să îi fie mai uşor.

După ce îşi primeau ajutorul după care veneau, bolnavii mai stăteau. Îi povesteau lui Arseni despre nunţi, înmormântări, dijme şi felul recoltelor. Despre cine mai venise în sat şi pe unde mai umblau ei. Despre Moscova şi Novgorod. Despre cnejii de Belozersk. Despre mătasea chinezească. Îşi dădeau seama că mai vor să stea de vorbă cu el.

Odată cu moartea lui Hristofor s-a văzut deodată că, de fapt, Arseni nu avea pe nimeni altcineva cu care să vorbească. Hristofor fusese singura lui rudă, singurul prieten şi singurul om cu care stătea de vorbă. Timp de mulţi ani, el îi umpluse toată viaţa. Moartea lui Hristofor transformase viaţa lui Arseni într-un pustiu. Viaţa rămăsese parcă, dar nu o mai umplea nimic. Devenind goală, viaţa pierduse atât de mult din greutate, încât Arseni nu se mira dacă o pală de vânt o lua în înaltul de dincolo de nori şi, poate, o apropia de Hristofor. Uneori, lui Arseni i se părea că anume asta şi voia.

Singura verigă de legătură cu viaţa erau pentru Arseni oamenii care veneau. Ivirea lor, neîndoielnic, îl bucura. Dar nu vizitele în sine îl bucurau, şi nici chiar prilejul de a vorbi. Arseni ştia că bolnavii îl văd în el pe Hristofor, căci venirea lor era de fiecare dată ca o prelungire a vieţii bunicului. Inchizându-se în pustiul apărut, Arseni începu, încet-încet, să se simtă el însuşi Hristofor, şi identificarea asta era percepută în tăcere de cei care veneau.

În ciuda faptului că preţuia acest contact, Arseni nu era prea vorbăreţ cu vizitatorii săi. Asta era poate o urmare a faptului că toate vorbele lui se duceau în discuţiile cu Hristofor. Aceste discuţii îi luau cea mai mare parte din zi şi aveau loc în diferite feluri.

Primul lucru pe care îl făcea Arseni dimineaţa, după ce se scula din pat, era să se ducă la cimitir. Fireşte, „să se ducă“ este o expresie exagerată: ca să ajungă în cimitir trebuia doar să treacă de gardul casei. Gardul ăsta era comun cu al cimitirului şi în el exista, din timpuri imemoriale, o portiţă. Chiar lângă portiţă era înmormântat Hristofor. Nevrând ca după moarte să se depărteze de casă, îşi indicase locul de odihnă

încă din timpul vieţii, şi acum nu-i părea rău. Nu doar că ştia tot ce se petrecea în casă, dar aproape că era în ea. Aproape pentru că, amintindu-şi de relativitatea morţii, Hristofor îşi dăduse seama că viilor şi morţilor le este prestabilit să stea separat.

Cel mai greu răstimp era pentru Arseni seara. Nu izbutea să se obişnuiască să nu fie bunicul lângă cuptor. Licărirea focului pe faţa lui zbârcită şi cu sprâncene stufoase i se părea străveche, de la începuturi, ca şi focul. Licărirea asta era o însuşire a focului, ceva ce aparţinea inseparabil cuptorului, aşa încât, de fapt, nu avea dreptul să dispară.

Ceea ce se petrecuse cu Hristofor nu însemna absenţa celui plecat în necunoscut. Însemna absenţa celui ce stătuse culcat alături. Când era ger, Arseni arunca pe movilă ca învelitoare o blană de oaie. Ştia, desigur, că în starea lui actuală Hristofor nu simte frigul, dar gândul că bunicul stă fără căldură făcea ca Arseni să nu poată suporta să stea în casa încălzită. Singurul lucru care îi salva serile era cititul gramotelor lui Hristofor.

Solomon a spus: mai bine trăieşte pe pământ pustiu decât să trăieşti cu o femeie gâlcevitoare, şi limbută, şi iute la mânie; Philon a spus: om drept nu este cel care nu obideşte, ci acela care ar putea să obidească, dar nu vrea; Socrate l-a văzut pe prietenul său zorindu-se la nişte artişti ca să-i sape în piatră chipul şi i-a spus: te zoreşti să faci o piatră să semene cu tine, dar de ce nu te îngrijeşti să nu semeni tu cu o piatră; regele Filip a pus pe unul să judece împreună cu judecătorii, dar când a aflat că acela îşi vopseşte părul şi barba, l-a înlăturat de la judecată spunând: dacă nu eşti de bună credinţă cu tine, cum poţi să fii de bună credinţă cu oamenii şi cu judecata; Solomon a spus: trei lucruri nu pot să le înţeleg, ba chiar patru: urma vulturului pe cer, căile şarpelui pe stâncă şi cărarea corăbiei ce merge pe mare, şi căile omului în tinereţile lui. Asta nu a înţeles Solomon. Asta nu a înţeles Hristofor. După cum a arătat viaţa, asta nu a înţeles nici Arseni.

La începutul lui februarie mirosea deja a primăvară. Zăpada nu se topea încă, dar apropierea primăverii nordice era evidentă. Strigătele păsărilor deveniseră primăvăratec de pătrunzătoare, iar aerul se umplea de o moliciune străină iernii. Se lumina cu o lumină care nu se mai vedea în ţinuturile acelea de cum se sfârşea toamna.

Când mureai tu, i-a spus Arseni lui Hristofor, în natură era deja întuneric. Iar acum e din nou lumină, şi plâng că tu nu poţi să vezi. Dacă e să spunem ce e mai important, cerurile s-au înălţat şi s-au făcut albastre. Şi mai sunt nişte schimbări despre care am să-ţi spun pe măsură ce înaintează. De fapt, unele lucruri pot să ţi le descriu chiar acum.

Arseni ar fi vrut să continue, dar ceva l-a oprit. Era o privire. O simţea, dar încă nu o vedea. Privirea nu era grea, mai degrabă era flămândă. În mare măsură – nefericită. Licărea din spatele unor pietre de mormânt îndepărtate. Urmându-i direcţia, Arseni a zărit o rochiţă şi o cosiţă roşcată.

Cine eşti, a întrebat el.

Sunt Ustina. S-a ridicat de pe vine şi s-a uitat un minut în tăcere la Arseni. Vreau să mănânc.

Dinspre Ustina venea miros de năpastă. Îmbrăcămintea îi era murdară.

Vino. Arseni îi arătă spre izbă.

Nu pot, a răspuns Ustina. Sunt din locurile unde e molima. Adă-mi ceva să mănânc şi lasă-mă. Când pleci, iau.

Vino, a spus Arseni. Altfel o să îngheţi.

Pe obrajii Ustinei s-au prelins câteva lacrimi mari. Se vedeau de departe, şi Arseni a fost mirat de mărimea lor.

Ieri nu m-au lăsat în sat. Au zis că aduc molima cu mine. Tu nu te temi de molimă?

Arseni a strâns din umeri.

Bunicul a murit, acum sunt puţine lucruri de care mă tem în toate e voia Domnului.

Ustina a intrat fără să-şi ridice privirea. Când şi-a scos cojocul rupt, a fost limpede că nu mai făcuse asta de multe zile. În izbă s-a răspândit miros de corp nespălat. De corp tânăr de femeie. Mirosul stătut doar îi întărea tinereţea şi

feminitatea, concentra în el la maximum şi una şi alta. Arseni a simţit o tulburare.

Faţa şi mâinile Ustinei erau numai jupuieli. Arseni ştia că neschimbarea îmbrăcăminţii duce şi ea la vătămări pe trup. Trupului trebuie să-i întorci sănătatea. A pus în cuptor o oală mare de pământ cu apă. În vremurile acelea îndepărtate nu se făcea nimic *pe* foc: se făcea *lângă* foc. Aşa era gândit cuptorul.

Ustina s-a aşezat într-un colţ, cu mâinile împreunate pe genunchi. Se uita la podea, unde era fân presărat cu funingine. Straiele ei păreau să fie în continuarea fânului aceluia – negre şi puse grămadă. Şi nici măcar nu erau îmbrăcăminte – arătau a ceva care nu era pentru o fiinţă omenească.

Când la suprafaţa apei au început să se adune băşicuţe, Arseni a luat furca cea mai mare şi, cu grijă (cu vârful limbii pe buză), a scos oala din cuptor. După ce a pus în mijlocul odăii un hârdăuaş, a turnat în el apă rece. Pe urmă apă fierbinte din oală. A mai pus nişte leşie din iarba *Enoh,* amestecată cu frunză de arţar. Alături a pus o cană cu apă rece pentru clătit.

Spală-te, dacă vrai.

El s-a dus în odaia de-alături, rece, şi a închis uşa după el. Ustina a foşnit cu trenţele ei. Arseni a auzit cum a păşit cu băgare de seamă în hârdăuaş şi i-a atins peretele cu căuşul. A auzit zgomotul apei. Zgomot în propriul său cap. S-a sprijinit cu spatele de peretele brumat şi a simţit o uşurare. Dând îndelung aerul afară din el, se uita cât de încet se topeşte aburul în aer.

Ce să pun pe mine, a întrebat din spatele uşii Ustina.

Arseni a rămas pe gânduri. În casa lui şi a lui Hristofor nu era nimic femeiesc. Hainele răposatei neveste a lui Hristofor ajunseseră la mama lui Arseni, dar după molimă trebuise ars totul. Cu spatele la Ustina, Arseni intră în odaie şi deschise cufărul. O parte dintre lucrurile care stăteau deasupra au fost puse pe capacul dat pe spate. Găsi ce căuta. Tot aşa, fără să se uite la Ustina, îi întinse cămaşa lui roşie. Înroşindu-se şi el. Ca toţi oamenii cu păr deschis la culoare, se înroşea uşor.

Ustina îşi vârî braţele în mâneci, şi pânza i se aşeză moale

pe umeri, îmbrăcămintea purtată înainte de Arseni îmbrăca acum un trup atât de neasemănător. În asta a constat strania lor contopire. Arseni nu ştia dacă o simţiseră amândoi în egală măsură.

Cămaşa se dovedi a-i fi lungă Ustinei, şi ea i-a suflecat mânecile. În cufărul deschis a văzut o bucată de pânză de in.

Pot?

Sigur.

Peste cămaşă, ea şi-a înfăşurat pânza în jurul mijlocului şi şoldurilor. A rezultat o *paniova*{9}. A legat-o cu o sfoară găsită în cufăr. S-a uitat la Arseni. El a încuviinţat din cap şi a simţit cum duioşia care l-a invadat i s-a oglindit în privire. Şi-a coborât privirea şi iar s-a înroşit. De milă pentru fata slabă şi roşcată care îmbrăcase cămaşa lui, un nod s-a mişcat în gâtul lui Arseni. S-a gândit că atât de îngrozitor de milă nu-i mai fusese de nimeni.

Da, am uitat. Dacă ai răni pe corp, arată-mi.

Ustina a dat la o parte gulerul cămăşii şi i-a arătat o rană pe gât. După ce a şovăit puţin, a descheiat un nasture şi i-a arătat o rană la subraţ. Arseni a inspirat mireasma pielii ei. Rănile erau mici. El ştia că trebuie uscate puţin. Apropiindu-se de o poliţă cu o mulţime de ulcele legate cu cârpe, a rămas un minut pe gânduri. A găsit o ulcică cu coajă răscoaptă de salcie. A presărat puţină pe un petic curat şi l-a udat cu oţet. A aplicat-o pe rând pe răni. Ustina şi-a muşcat buza.

Rabdă, te rog. Mai ai şi alte răni?

Am, dar nu pot să le-arăt.

Arseni i-a întins peticul.

Ia, unge-te singură, nu mă uit. Şi s-a întors spre cuptor.

Lângă cuptor zăceau zdrenţele Ustinei, şi apropierea lor de foc a hotărât lucrurile. Fără să spună o vorbă, Arseni le-a aruncat în cuptor. Era un gest firesc, şi el l-a făcut. Dar era în el şi ceva fără întoarcere. Ca într-un basm pe care îl auzise de la Hristofor. Privind cum straiele vechi sunt cuprinse de flăcări, Arseni s-a gândit că acum Ustina avea să poarte cămaşa lui tot timpul. S-a mai gândit că ea era de fapt de-o seamă cu el.

I-a dat Ustinei pâine cu cvas şi a simţit pe mână atingerea

buzelor ei.

Acum nu e decât asta de mâncare, a spus Arseni trăgându-şi mâna.

A vrut să mai adauge ceva, dar a simţit că glasul nu i se aude.

Hrană caldă nu era în casă, fiindcă Arseni nu gătea deloc. La vremea lui, Hrisofor îl învăţase să facă feluri simple, dar odată cu plecarea bunicului aşa i se părea lui Arseni – nu mai avea rost. Ustina se străduia să mănânce fără grabă, dar nu prea izbutea. Rupea de la margini bucăţi mici şi le punea încet în gură. Le înghiţea pe loc, aproape fără să le mestece. Arseni stătea cu ochii la Ustina şi simţea sărutul ei pe mâna lui.

Dintr-un sac a vărsat grăunţe întregi de ovăz, curăţate de coajă. A turnat apă şi le-a pus să se înăbuşe în cuptor.

Pentru cină s-a hotărât să o ospăteze pe Ustina cu caşă.

În satul nostru au murit toţi, a spus Ustina, am rămas doar eu. Şi mi-e frică de ceasul morţii. Ţie nu ţi-e frică?

Arseni nu a răspuns.

Ustina a început deodată să cânte cu un glas puternic şi înalt:

Sufletul de trupul alb s-a despărţit,
iartă-mă, trupul meu alb *(a tras aer în piept),*
tu, trupule, trebuie să te duci în ţărâna udă,
ţărâna udă să-ţi fie mormânt *(pe gât i s-a umflat o venă),*
viermilor hulpavi hrană să le fii.

Tăcând, Ustina s-a uitat liniştită la el. Ca şi cum nu ar fi cântat. Nu şi-a luat ochii de la el. Părul uscat, neîmpletit încă în coadă, era ca o lumină pufoasă în jurul capului ei. Părul tău turma de capre pare ce din munţi, din Galaad, coboară, în vremurile acelea uitate, părul tulbura mai mult decât acum, fiindcă de obicei era acoperit. Era un detaliu aproape intim.

Uitându-se la Ustina, Arseni nu a coborât privirea. S-a mirat că nu le era greu să-şi susţină unul altuia privirea. Că firul care se întinsese între ei era mai presus decât sentimentul de stinghereală. Admira lumina roşcată. În timp ce pe claviculă se

ridica şi se lăsa în ritmul respiraţiei sfoara de in a crucii. Era singurul lucru al Ustinei rămas pe ea.

Seara au mâncat caşa fiartă de Arseni, cu ulei de in. Ţinând străchinile de pământ pe genunchi, şedeau lângă vatră. Ultima oară şezuse aşa cu Hristofor. Arseni se uita pe furiş cum juca lumina pe părul ei înrudit cu flacăra. Acum era împletit într-o coadă şi arăta cu totul altfel. Ducând lingura de lemn (cioplită de Hristofor) la gură, Ustina ţuguia caraghios buzele. Era ca un sărut. Un sărut pentru Hristofor. Arseni şi-a amintit cum erau cioplite aceste linguri: tot iarna, tot lângă cuptor. Când s-a uitat din nou la Ustina, ea dormea.

A luat cu grijă strachina şi lingura din mâna ei. Fata nu s-a trezit. Şedea mai departe parcă neliniştită, ca şi cum şi în somn biruia o cale grea, ştiută numai de ea. Arseni i-a aşternut Ustinei pe laviţă. Străduindu-se să nu o trezească, o ridică încetişor de pe scaun şi se miră cât era de uşoară. Capul ei se lăsă pe braţul lui Arseni. Ca să-i susţină capul, el îşi înălţă cotul. Prin pielea străvezie, îi văzu venele de pe tâmple. Simţi mireasma buzelor ei. Ca un fir de cârmâz sunt buzele tale. Îşi lipi obrazul de fruntea ei. O culcă binişor pe laviţă şi o acoperi cu cojocul.

Arseni şedea la căpătâiul Ustinei şi o privea. Mai întâi a şezut cu mâinile încrucişate pe piept, pe urmă cu bărbia sprijinită în palmă. Când şi când, faţa Ustinei se înfiora uşor. Când şi când, striga. Arseni îşi trecea palma peste faţa ei, şi ea se liniştea.

Dormi, dormi, Ustina, şoptea Arseni.

Şi Ustina dormea. Pânza de sub ea făcuse cute. Obrazul ei se atingea de lemnul laviţei. Arseni i-a ridicat cu grijă capul, ca să îndrepte cutele. Fără să se trezească, Ustina a luat palma lui Arseni şi şi-a pus-o sub obraz. El a trebuit să se îndoaie şi să-şi susţină mâna dreaptă cu cea stângă. După câteva minute, a simţit că îl dor spatele şi braţele, dar asta i-a făcut plăcere. I se părea că mica lui suferinţă ia o parte din povara Ustinei. Nici n-a băgat de seamă când a aţipit.

S-a trezit când l-au gâdilat genele ei în palmă. Ustina era cu ochii deschişi. În ei licăreau reflexele cărbunilor din cuptor.

Palma lui Arseni era udă de lacrimile ei. El a atins cu buzele pleoapele Ustinei şi le-a simţit sărate. Ustina s-a mişcat, parcă făcându-i loc:

Mi-a fost frică pe întuneric.

El s-a aşezat lângă ea pe marginea laviţei, şi ea şi-a pus capul pe genunchii lui.

Stai cu mine, Arseni, cât oi dormi.

Prin straie, el simţea răsuflarea ei caldă, ieşită odată cu vorbele.

Stau cu tine cât oi dormi.

Eu n-am pe nimeni în afară de tine. Vreau să te îmbrăţişez tare şi să nu-ţi dau drumul.

Şi eu vreau să te îmbrăţişez, fiindcă mi-e urât singur.

Şi s-a culcat alături.

S-a culcat. S-au îmbrăţişat şi au rămas aşa îndelung. El avea un tremur mărunt, deşi era numai sudoare. Şi sudoarea lui se amesteca cu a ei. Iar după aceea carnea lui a intrat în carnea ei. Dimineaţa au văzut că pânza se făcuse roşie-roşie.

13

Pentru Arseni a început o viaţă nouă, plină de dragoste şi de teamă. Dragoste pentru Ustina şi teamă să nu dispară la fel de neaşteptat cum apăruse. Nu ştia de ce anume se temea – de uragan, de trăsnet, de foc ori de uitătură rea. Poate că de toate la un loc. Ustina era totuna cu iubirea lui pentru ea. Ustina era iubire, iar iubirea era Ustina. El o purta ca pe o lumânare printr-o pădure întunecoasă. Îi era teamă că miile de făpturi lacome ale nopţii se vor năpusti asupra acestei flăcări şi o vor stinge cu aripile lor.

Putea să o contemple pe Ustina ceasuri întregi. Îi lua un braţ şi, ridicându-i încet mâneca, simţea cu buzele perişorii aurii abia vizibili. Îi punea capul pe genunchii lui şi trecea cu vârful degetului peste linia părelnică dintre gâtul şi bărbia ei. Îi încerca genele cu limba. Îi dădea jos cu grijă de pe cap basmaua şi îi răsfira părul. I-l împletea într-o coadă. Îl răsfira din nou şi trecea încetişor pieptenele prin el. Îşi imagina că

părul era un lac, iar pieptenele o barcă. Alunecând pe lacul auriu, se vedea în pieptenele acela pe sine. Simţea că se îneacă, şi cel mai mult se temea de salvare.

Pe Ustina nu o arăta nimănui. Când auzea bătaie în uşă, arunca pe ea cojocul lui Hristofor şi o trimitea în odaia cealaltă. Se uita repede la laviţă, după lucruri care puteau să o trădeze. Dar nu existau asemenea lucruri. În gospodăria lui Hristofor şi a lui Arseni nu era de fapt nimic femeiesc. După ce se asigura că uşa s-a închis bine în urma Ustinei, deschidea uşa de la intrare.

Ustina şedea fără să facă vreun zgomot în odaia de-alături, iar Arseni cerceta pacienţii. Tratamentele lui deveniseră mai scurte, lucru care nu le-a scăpat celor care veneau. Arseni nu mai încuraja statul de vorbă. Fără să spună vorbe de prisos, el cerceta şi pipăia carnea bolnavă. Asculta concentrat de ce anume se plângeau şi le administra remediile. Lua doar cât puteau să-i dea. Când toate cuvintele medicale erau deja spuse, se uita în aşteptare la oaspete. Legând asta de faptul că Vraciul era tot mai ocupat, pacienţii îi arătau un tot mai mare respect.

De Ustina nu ştia nimeni. Pe-afară aproape că nu se arăta, iar de-afară, prin ferestruicile acoperite cu băşică de bou, nu se vedea nimic. La drept vorbind, prin ele nu se vedea nimic nici dinăuntru. Aşa încât, chiar dacă cineva ar fi hotărât să arunce o privire pe fereastra lui Arseni, n-ar fi aflat mare lucru. Dar nu arunca nimeni nicio privire.

Într-un rând, în timp ce era la el un bărbat care suferea de neputinţă bărbătească, Ustina a strănutat după perete. Încet, dar a strănutat, fiindcă odaia era totuşi rece. Pacientul s-a uitat a mirare la Arseni şi l-a întrebat ce zgomot a fost acela. Arseni i-a răspuns printr-o privire nedumerită. I-a sugerat omului să nu se abată de la necazul lui, altfel nu va putea scăpa niciodată de el.

Niciodată, a întărit Arseni, şi l-a sfătuit să mănânce mai mult morcov.

Petrecându-l, gazda a păşit intenţionat cu zgomot, dar Ustina n-a mai strănutat. După aceea, când ea a intrat, Arseni

a rugat-o să strănute cu capul în cojoc, fiindcă blana înăbuşă zgomotele.

Aşa am şi făcut mereu, a spus Ustina. Dar de data asta m-a luat deodată şi n-am mai avut vreme să pun cojocul peste mine.

Arseni a început să fie cam distrat în comportamentul lui cu cei care veneau la el. Devenea tot mai evident faptul că gândurile lui erau în altă parte. Dacă vizitatorii ar fi ştiut de Ustina, ar fi zis că gândurile lui erau în odaia de-alături. Şi nu ar fi avut întru totul dreptate.

Arseni nu se gândea pur şi simplu la Ustina. Treptat-treptat, el se cufunda într-o lume făcută într-un fel deosebit, formată din el şi Ustina. În lumea aceea el era tatăl Ustinei şi fiul ei. Era prieten, frate, dar întâi şi-ntâi soţ. Toate aceste roluri erau libere, dat fiind că Ustina era orfană. Şi le-a luat el. Faptul că şi el era orfan presupunea aceleaşi roluri şi pentru Ustina. Cercul se închidea: ei deveneau unul pentru altul totul. Perfecţiunea acestui cerc făcea imposibilă pentru Arseni vreo altă prezenţă. Ei erau cele două jumătăţi ale unui întreg, şi orice adăugire i se părea nu numai de prisos, ci de neadmis. Chiar şi una de-o clipă şi care nu obliga la nimic.

Perfecţiunea acestei uniri era văzută de Arseni şi în faptul că izolarea lor nu era apăsătoare pentru Ustina. I se părea că raţiunea şi sensul unui astfel de curs al vieţii erau văzute de ea cu aceeaşi putere de pătrundere ca şi de el. Şi că, chiar dacă nu le vedea, ea se săturase pur şi simplu de pribegie şi percepea prezenţa lui permanentă ca pe o fericire nemeritată.

Seara citeau. Ca să nu se ridice tot timpul să schimbe lucina, foloseau un opaiţ cu ulei. Ardea palid, dar egal. Citea Arseni, fiindcă Ustina nu ştia carte.

Graţie lui, ea a auzit pentru prima dată ce i-a prezis Antiphon lui Alexandru. Stăpânul întregii lumi, a spus Antiphon, va muri pe pământ de fier sub cer de os. Şi când Alexandru a ajuns pe un pământ cu aramă l-a cuprins frica. Frica asta pâlpâia din semiîntuneric în ochii Ustinei. Şi a poruncit Alexandru oştenilor săi să cerceteze compoziţia pământului. Dar ei, cercetând, au găsit în pământ doar aramă,

fără fier. Alexandru, având sufletul mai tare ca fierul, a poruncit să continue înaintarea. Şi s-au dus pe pământul cu aramă, şi bătaia copitelor cailor pe aramă li se părea tunet…

Ustina a atins mângâietor umărul lui Arseni:

Pricepi dacă citeşti ori doară dai foile?

Lipindu-se mai tare de el, Ustina şi-a cuprins genunchii cu mâinile. L-a rugat să citească fără grabă. El a dat din cap, dar fără să bage de seamă, a început din nou să se grăbească. Cele cinci foi pe care le citeau pe seară erau citite de fiecare dată mai repede, şi Ustina îl întreba iar şi iar pe Arseni ce îl făcea să se grăbească. În loc de răspuns, el îşi lipea obrazul de obrazul ei. Se ivise gândul gelos că la ceas de seară o interesa mai mult Alexandru decât Arseni.

Câteodată citeau despre Kitovras. Ca să îşi ascundă soaţa de ceilalţi, Kitovras o purta în ureche. Arseni ar fi vrut să o poarte şi el pe Ustina în ureche, dar el nu avea această posibilitate.

14

La sfârşitul lui martie, Ustina a spus:

Am o suferinţă în pântec, că s-a oprit ce-i de obicei la femeie.

A spus aceasta sprijinindu-se cu mâinile în lemnul laviţei, cocârjându-se puţin şi privind pe lângă Arseni. Într-o clipă, Arseni a aruncat lemne pe foc. A făcut un pas spre Ustina şi s-a aşezat în genunchi în faţa ei, care rămăsese aşezată. Mâna lui continua să strângă un lemn, care a căzut şi s-a rostogolit cu zgomot pe jos. Arseni şi-a vârât faţa în cămaşa roşie a Ustinei. Pe ceafă a simţit mâna ei – iubitoare şi fără voinţă. Cu o mişcare uşoară a întins-o pe Ustina pe laviţă şi, încet, cută cu cută, a început să îi ridice cămaşa. După ce i-a dezgolit pântecul, şi-a lipit buzele de el. Pântecul Ustinei era plat ca o vale, iar pielea lui era elastică. Pântecul era mărginit de linia tremurătoare a coastelor. Şi nimic nu prevestea schimbări. Nimic nu arăta că el se pregăteşte înlăuntrul său să perturbe aceste linii. Alunecând cu buzele pe pântec, Arseni şi-a dat

seama că numai faptul că Ustina rămăsese grea putea să exprime dragostea lui nemărginită, pe care o făcea să dea rod prin Ustina. Simţea fericire, pentru că acum era în Ustina necontenit. Era parte inseparabilă din ea.

Arseni a înţeles că noua situaţie a Ustinei o făcea mai dependentă de el. Poate pentru că teama de a o pierde devenise ceva mai mică, dar duioşia faţă de ea, dimpotrivă, era resimţită de el cu o intensitate nemărginită, simţea duioşie văzând cu ce poftă începuse Ustina să mănânce. Pofta ei de mâncare i se părea caraghioasă chiar şi ei. Ea pufnea în râs, şi firimiturile de pâine zburau în toate părţile. Arseni simţea duioşie când chipul Ustinei devenea cenuşiu şi i se făcea greaţă. Aducea ulei de nucşoară şi îi dădea femeii din lingură. Trăgea încet lingura spre el, urmărind cum alunecau pe ea buzele Ustinei. Şi tot nu obosea să îi admire ochii, care deveniseră cu totul alţii de când cu sarcina. Se ivise în ei ceva umed, fără apărare. Amintindu-i lui Arseni de ochii unui viţeluş.

Uneori, prin ochii aceştia trecea tristeţea. Să trăiască în singurătate cu Arseni era, neîndoielnic, fericirea ei. Dar mai era şi ceva care devenea din zi în zi mai vizibil. Arseni, care i se părea a fi lumea întreagă, nu putea înlocui totuşi întreaga lume. Sentimentul de izolare de viaţa tuturor îi dădea Ustinei o nelinişte. Şi Arseni a văzut asta.

Odată, Ustina a întrebat dacă nu trebuia să îşi cumpere veşminte femeieşti. Tot timpul cât stătuse la Arseni purtase ce purta şi el.

Nu-ţi place să porţi veşmintele mele? a întrebat Arseni.

Îmi place, drăguţule, îmi place tare mult, doar că aş vrea să umblu şi cu de-ale mele. Doar îs femeie…

Arseni a făgăduit să se gândească, într-adevăr, s-a gândit, dar în reflecţiile lui n-a ajuns la nimic. Fără a dezvălui existenţa Ustinei nu putea să cumpere straie de femeie. De încredinţat asta cuiva, nu avea cui. S-o trimită singură pe Ustina în sat nici nu putea fi vorba. În primul rând, pentru că sătenilor nu le-ar fi fost greu să afle de unde venise, iar în al doilea… Arseni expiră cu zgomot şi simţi că i se pune un nod în gât. Nu putea concepe ca Ustina să-l părăsească fie şi jumătate de zi.

După un timp, ea i-a amintit lui Arseni rugămintea ei, dar nu a primit răspuns. După ce au mai trecut câteva săptămâni, a fost deja târziu să se mai gândească să cumpere: pântecul rotunjit al Ustinei nu mai îngăduia să îi găsească ceva care să se potrivească. Şi atunci ea a început să îşi facă singură haine, transformând din cele ale lui Arseni.

Mai mult decât hainele, pe el îl nelinişte faptul că nu se duceau la împărtăşanie. Să meargă la biserică, Arseni se temea, pentru că drumul către Sfintele Daruri trecea prin spovedanie. Iar spovedania presupunea să spună despre Ustina. Nu ştia ce i se va spune ca răspuns. Să se cunune? Ar fi fost fericit să se cunune. Dar dacă avea să i se spună să o lase? Ori să trăiască deocamdată în locuri diferite? Nu ştia ce puteau să îi spună, pentru că nu mai trăise încă nimic de felul acesta. Temându-se că nu avea să se supună, Arseni nu se ducea la biserică şi nu se spovedea. Nici Ustina nu se ducea.

Odată ea a întrebat:

Mă iei de soaţă?

Tu eşti soaţa mea, pe care o iubesc mai mult decât viaţa.

Eu vreau să fiu a ta, Arseni, în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor.

Rabdă, dragostea mea. El i-a sărutat gropiţa de deasupra claviculei. O să fii a mea în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor. Doar rabdă un pic, dragostea mea.

Mai în fiecare zi se duceau în pădure. La început nu fusese simplu deloc, pentru că acolo era încă zăpadă mare. Mergeau afundându-se în zăpadă până la genunchi, dar mergeau. Arseni ştia că Ustina are nevoie de aer proaspăt. În afară de asta, chiar şi o plimbare ca aceasta, nicidecum uşoară, era mai bună pentru ea decât statul acasă. Cizmele lui Hristofor, cu care se încălţa, o rodeau deseori pe Ustina. Multele cârpe înfăşurate pe picioare nu rezolvau situaţia. Şi deşi pe vremea aceea cizmele se făceau din piele moale, fără să existe deosebire între piciorul drept şi cel stâng, mărimea avea totuşi însemnătate. Picioarele Ustinei erau foarte deosebite de cele ale lui Hristofor.

Ustina mergea după Arseni, pas cu pas. În fiecare

dimineaţă mergeau pe aceeaşi potecă, şi în fiecare dimineaţă o bătătoreau ca pentru prima oară, pentru că peste noapte poteca era troienită. Chiar dacă nu căzuse zăpadă, drumul bătătorit era răscolit de viscol. În spaţiul deschis dintre cimitir şi pădure era întotdeauna un vânt puternic.

Când intrau în pădure, vântul se potolea. Iar acolo îşi regăseau uneori urmele. Urmele acelea erau şi ele fulguite, uneori erau tăiate de alte urme – de jivine ori de păsări –, dar ele existau. Nu dispăreau fără urmă, se gândea Arseni.

În pădure nu era atât de frig ca pe drumul către ea. Poate chiar era mai cald. Stratul de zăpadă care stătea de mai multe zile pe ramuri i se părea Ustinei ca o blană. Îi plăcea să îl scuture de pe crengi şi să se uite cum se aşternea pe ea şi pe umerii lui Arseni.

Îmi cumperi şi mie aşa o blană, întreba Ustina.

Sigur, răspundea Arseni. Negreşit îţi cumpăr.

Tare ar mai fi vrut să îi cumpere aşa o blană.

La mijlocul lui aprilie, zăpada a început să se topească, şi a început să arate veche şi jerpelită. Poroasă de la ploile care începuseră. O astfel de şubă Ustina nu-şi mai dorea. Uitându-se cu atenţie pe unde calcă, sărea de pe o moviliţă pe alta. Pe sub zăpadă se zărea toată neîngrijirea pădurii – frunze de anul trecut, zdrenţe care îşi pierduseră culoarea şi sticle de plastic pălite. În poienile deschise soarelui dădea deja iarba, dar prin desişuri zăpada era încă adâncă. Şi acolo era frig. Până la urmă se topea şi zăpada asta, dar bălţile pe care le lăsa rămâneau până la mijlocul verii.

În mai, Ustina a schimbat cizmele cu opinci[10] împletite de Arseni. Opincile i-au plăcut Ustinei, fiindcă fuseseră făcute după piciorul ei şi – ce era mai important – fuseseră împletite de Arseni. Nu o lăsa să se aplece, îi trecea el cu grijă legăturile opincilor în jurul picioarelor, şi ei îi plăcea şi asta. Încălţările erau uşoare, dar lăsau să treacă apa. Uneori, ea venea acasă cu picioarele ude, dar nu voia pentru nimic în lume să se întoarcă la cizme.

Păi o să merg cu grijă, i-a spus ea lui Arseni.

Plimbările lor au ajuns să fie mult mai lungi. Acum mergeau

nu numai în pădurea din apropiere, ci şi prin locuri depărtate de orice aşezare, pe care Hristofor i le arătase cândva lui Arseni. În locurile acelea Arseni se simţea mai liniştit. În pădurea din apropiere li se întâmpla să vadă oameni şi, zărindu-i de departe, se zoreau să se ascundă. Acum, ducându-se departe, nu întâlneau pe nimeni.

Nu ţi-i teamă că te rătăceşti? îl întreba Ustina pe Arseni.

Nu mi-i teamă, ştiu desişurile astea de mic copil.

În plimbări, Arseni lua o desagă cu câte ceva de-ale gurii şi de băut. Tot acolo era o blană de oaie, pe care şedeau când făceau popasuri lungi – Arseni avea grijă ca Ustina să nu se obosească peste măsură. Preumblându-se, adunau ierburile pe care le dădea natura înviată. Arseni îi descria Ustinei însuşirile plantelor, şi ea se minuna de vastitatea cunoştinţelor lui. El îi povestea şi despre alcătuirea corpului omenesc şi despre năravurile jivinelor, despre mişcările planetelor, despre evenimentele istorice şi simbolistica numerelor. În clipele acelea se simţea tatăl ei. Sau, dacă se are în vedere sursa cunoştinţelor lui – bunicul. Fetiţa roşcată i se părea lui Arseni ca un lut în mâinile lui, din care el îşi modela Soţia.

15

Acum, a spune că despre existenţa Ustinei nu ştia nimeni ar fi o exagerare. Deşi de departe, fuseseră văzuţi amândoi în pădure nu o dată. Pe Ustina, fireşte, nu o ştiau, dar pe Arseni îl puteau recunoaşte cu uşurinţă – chiar de la distanţă. După cum şi venind la Arseni acasă, o auzeau pe Ustina după perete, pentru că omul nu poate fi la silenţios la nesfârşit. Mulţi ghiciseră că la Arseni locuia cineva, dar odată ce el ascundea acest lucru, nu îl întrebau nimic. Arseni era doctorul lor, iar teama de a nu îi supăra pe doctori a existat dintotdeauna. Cât despre Arseni, fireşte că şi el ghicise bănuielile lor. Presupunerile nu încerca nici să le confirme, nici să le dezmintă. Îi convenea că nu îl întrebau nimic – ca să nu stea cu gândul la asta. Pentru Arseni era de-ajuns ca nimeni să nu se atingă de lumea lui. Lumea în care existau numai el şi

Ustina.

La începutul verii, când plimbările lungi au început să o obosească pe Ustina, stăteau mai mult pe lângă casă. După repararea izbei rămăseseră ceva bârne şi scânduri, şi Arseni a hotărât să facă în curte un şopron. Punând scândurile una lângă alta, şi-a amintit cu durere cum, cu mai puţin de un an în urmă, o treabă ca asta era diriguită de Hristofor. Cu vocea bunicului, Arseni o ruga pe Ustina să îi dea o unealtă ori alta, dar lucrurile îi ieşeau mai puţin bine decât lui Hristofor. Ce-ar fi spus Hristofor despre ceea ce făcea el? Şi ce ar fi spus de Ustina?

Şopronul era lipit de partea din spate a casei şi nu se vedea de pe drum. Pe sforile întinse de Arseni crescuse în câteva săptămâni o volbură deasă. Acoperişul era învelit cu paie şi nu lăsa să treacă apa. Acum puteau să stea la aer oricum ar fi fost vremea. Cel mai mult le plăcea să stea sub şopron seara.

Într-una din lungile seri de iulie, Ustina l-a rugat pe Arseni să o înveţe carte. Rugămintea asta l-a mirat la început. Tot ce aveau ei nevoie să citească putea citi el, şi asta făcea parte din dualitatea lor. Rupând o floricică de volbură, Arseni a pus-o cu băgare de seamă pe nasul Ustinei. Ce-ţi trebuie ţie asta, a vrut s-o întrebe, dar n-a întrebat-o. A intrat în casă şi s-a întors de acolo cu Psaltirea. Aşezându-se lângă Ustina, Arseni a deschis cartea. Cu degetul arătător a atins prima iniţială, făcută cu chinovar. Litera a devenit purpurie în razele soarelui care asfinţea.

Era litera Б. Aici începea cu ea cuvântul БЛаЖеН{11}.

Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul necredincioşilor, a citit fără grabă Ustina. Şi în calea păcătoşilor nu a stat şi pe scaunul pierzătorilor n-a şezut.

Arseni s-a uitat în tăcere la Ustina. Ea şi-a lăsat capul pe umărul lui.

Mulţi psalmi îi ştiu pe dinafară. După ureche.

Lucrul ăsta s-a potrivit foarte bine ca să deprindă cititul. După ce citea câteva litere, Ustina îşi amintea toată fraza, ceea ce o ajuta să recunoască într-o clipă literele următoare. Arseni nici nu se aşteptase ca învăţatul să meargă atât de

repede.

Cel mai mult îi plăcea Ustinei că literele aveau nume. Şi le spunea singură, şi buzele i se mişcau tot timpul. *Az. Buki. Vedi.* Rupând o rămurică, scria numele literelor pe pământul bătătorit al ogrăzii şi pe potecile din pădure. *Glagol. Dobro.* Numele dădeau literelor o viaţă de sine stătătoare. Le dădeau şi un sens neaşteptat, care o fermeca pe Ustina. *Kako. Liudie. Mîslete. Rţî. Slovo. Tverdo.*

În fine, literele aveau şi o semnificaţie numerică. Literal sub titlo[12] însemna unu, *Vedi* – doi, *Glagol'* – trei.

Dar de ce după Az nu vine şi aici *Buki,* s-a mirat Ustina.

Cifrele sunt desemnate urmând alfabetul grecesc, şi el nu are această literă.

Tu ştii greaca?

Nu (Arseni şi-a pus mâinile pe obrajii Ustinei şi şi-a frecat nasul de nasul ei), dar aşa mi-a spus Hristofor. Nici el nu ştia greaca, dar multe lucruri le intuia.

La însuşirile care o mirau pe Ustina ale literelor se adăugau însuşirile nu mai puţin de mirare ale numerelor. Arseni i-a arătat cum se adună, se scad, se înmulţesc şi se împart numerele. Ele au însemnat culmea istoriei omenirii: anul 5500 de la Facerea lumii, când s-a născut Hristos. Dar ele au marcat şi sfârşitul istoriei, manifestat în îngrozitoarea cifră a Antihristului: 666. Şi toate astea se exprimau cu litere.

Numerele aveau armonia lor, care reflecta armonia generală a lumii şi a tot ce exista în ea. Multe lucruri de felul acesta, Ustina le afla din gramotele lui Hristofor, pe care i le aducea cu grămada Arseni. Săptămâna are şapte zile şi transformă viaţa omenească: ziua *Az* – naşterea copilului, ziua *Vedi* – tânărul, ziua *Glagol'*– bărbatul, ziua *Dobro* – vârsta de mijloc, ziua *Est'* – încărunţirea, ziua *Zelo* – bătrâneţea, ziua *Zemlja* – moartea.

De altminteri, pe Hristofor nu îl interesase numai simbolistica numerelor.

Printre gramotele lui, Ustina a găsit indicate şi distanţe. De la Moscova la Kiev sunt o mie cinci sute de verste, de la Moscova până la Volga sunt două sute patruzeci de verste, de

la Belo Ozero până la Uglici sunt două sute patruzeci de verste. De ce o fi scris el toate astea, se întreba în gând Ustina citind. Hristofor, îi răspundea în gând Arseni, n-a fost, desigur, nici la Moscova, nici la Kiev, nici pe Volga. E posibil ca asupra acestor date să-i fi atras atenţia cele două sute patruzeci de verste care se întâlnesc de două ori. Coincidenţelor de felul ăsta (a răspuns Arseni) răposatul le dădea o atenţie deosebită, deşi nu le înţelegea pe deplin sensul.

Important e că noi doi ne înţelegem deja fără cuvinte.

16

Sarcina Ustinei nu înainta fără probleme. Din când în când se plângea de dureri de cap şi de ameţeli. Atunci Arseni îi ştergea tâmplele cu ulei de mărar sau cu zeamă de fragă. Erau şi indispoziţii de care Ustina, jenându-se, nu spunea. De pildă, constipaţia. Băgând de seamă, Arseni i-a bătut obrazul şi i-a spus că acum ei sunt unul şi că nu poate să-i fie ruşine de el. Împotriva constipaţiei i-a dat tinctură de frunze tinere de boz. În primăvară culeseseră împreună aceste frunze şi le fierseseră în miere.

Ustinei i s-a tulburat somnul. Că se trezea în timpul nopţii, Arseni şi-a dat seama pentru că nu îi mai auzea respiraţia. Când dormea, Ustina respira pe nas – zgomotos şi egal. Ca să îi refacă somnul, Arseni a început să îi dea pentru noapte tinctură de muşchi de stejar.

În mod vizibi, trupul Ustinei punea la încercare rezistenţa sufletului ei. Era chinuită tot timpul de arsuri la stomac. În pântecul ei, acolo unde se afla copilul, simţea o greutate şi durere. Pântecul care creştea o mânca îngrozitor din pricina cămăşii de pânză a lui Arseni.

Din pricina poverii purtate, tălpile i se umflaseră. Trăsăturile feţei se buhăiseră. Ochii deveniseră adormiţi. În privirea ei apăruse o împrăştiere neobişnuită. Aceste schimbări îl tulburau pe Arseni, care le observa. În privirea stinsă a Ustinei vedea începutul de oboseală dat de sarcină.

Faptul că starea asta era ceva nou pentru ea o făcea să

biruie neplăcerile primelor luni. După o vreme, starea ei nu a mai fost ceva nou. Era obişnuită şi împovărătoare. Şi mai venea şi toamna, şi zilele se scurtau cum se scurtează ele în nord. Întunericul care învăluia Belozerie o făcea pe Ustina să fie tristă. Vedea că natura moare, şi nu-i stătea în putere să facă nimic. Uitându-se cum zburau frunzele de pe copaci, Ustinei îi dădeau lacrimile.

Prefacerile din trupul ei le observa acum parcă din afară. În făptura umflată şi greoaie îi era tot mai greu să se vadă pe sine, cea de dinainte – mlădioasă, iute şi viguroasă. Pusă de cineva într-un trup străin.

Păi, nu de cineva – de Arseni. Ajungând până la gândul acesta, Ustina atinse parcă fundul, se împinse şi ajunse iară la suprafaţă. Şi aici se deschise tuturor bucuriilor care o înconjurau. Şi bucuriile Ustinei erau mai vii decât suferinţele ei.

Se bucura de pofta de mâncare care se trezise în ea, fiindcă ştia că nu mănâncă singură, ci cu pruncul. Se bucura de colastra care se ivea întruna pe sfârcuri. Se lăsa în voia unor fantezii nestăvilite despre viitorul copilului şi le împărtăşea cu Arseni:

Dacă se naşte o fată, o să crească cea mai frumoasă din slobozia Rukina şi o să se mărite cu un cneaz.

Dar în slobozia Rukina nu sunt cneji.

O să vină, să ştii, cu această ocazie. Dar dacă se naşte băiat – ceea ce, în general, este mai de dorit – o să fie bălai şi înţelept, ca tine, Arseni.

Dar ce nevoie avem de doi bălai şi înţelepţi?

Aşa vreau eu, drăguţule, ce-i rău în asta? Cred că nu e nimic rău.

Într-un rând, Arseni şi-a trecut încet palma peste pântecul Ustinei şi a spus:

E băiat.

Slavă Ţie, Doamne, ce bucuroasă sunt. Mă bucur orice ar fi. Mai ales de un băiat.

De obicei, şezând pe laviţă, Ustina îşi mângâia pântecul. Din când în când simţea mişcările celui dinăuntru. După cuvintele lui Arseni, nu avea nicio îndoială că era băiat.

Câteodată, Arseni îşi lipea urechea de pântecul ei.

Ce spune, întreba Ustina.

Te roagă să mai rabzi un pic. Până la începutul lui decembrie.

Păi, bine – dacă mă roagă. Cred că i s-a urât şi lui să stea acolo.

Nici nu-ţi închipui tu cât i s-a urât.

Ca să-l mai distreze pe băiat, Ustina cânta:

Maică-Maică, Maică a Domnului,
Maică preasfântă,
(Ustina se închina şi îşi închina şi pântecul)
unde, Maică, noaptea-ai înnoptat?
Am înnoptat în oraşul Salim,
în biserica Domnului, după prestol,
mult nu dormii, multe văzui,
parcă fiul Hristos îl născui,
în pelinci îl înfăşai,
cu betelie de mătasă îl înfăşurai.

Arseni se gândea că poate glasul ei ascuţit se aude de pe drum, dar n-a spus nimic. Lasă, şi-a spus, să cânte, copilului o să-i fie cum-necum mai vesel.

Ea cosea hăinuţe.

E semn rău, spunea, să coşi pentru copilul nenăscut.

Dar tot cosea. Material lua din lucrurile lui Hristofor.

Nici din avere fără moştenitori, spunea, nu e bine să coşi.

Punând cusătură după cusătură, trăgea adânc aer în piept, şi tot pântecul ei mare începea să se mişte. Din mâinile ei ieşeau pelinci, pantalonaşi şi cămăşuţe cât pentru o păpuşă.

Făcea şi păpuşi. Le făcea din cârpe şi le desena mereu altfel. Împletea păpuşi din paie. Toate păpuşile din paie erau la fel şi toate semănau cu Ustina. Când Arseni i-a spus asta, ea a izbucnit în râs.

Mulţumesc (a dat din cap) pentru compliment. Mulţumesc mult.

Arseni a îmbrăţişat-o:

Păi cum te iubesc eu, prostuţă ce eşti, nu te iubeşte şi n-o să te iubească nimeni, dragostea noastră e un lucru rar.

Şi-a lipit obrazul de părul ei. Ea s-a desprins cu grijă şi a spus:

Arseni, vreau ca înainte de naştere să mă împărtăşesc, mi-e frică să nasc fără să mă împărtăşesc.

El şi-a pus palma pe gura ei:

Ai să te împărtăşeşti născând, dragostea mea. Cum să mergi tu acum, în starea asta, la biserică? Iar după ce naşti, ştii, ne arătăm cu totul, arătăm şi copilul, şi ne împărtăşim, şi o să fie mai uşor, fiindcă atunci când o să fie copilul, nici n-o să mai trebuiască să explicăm nimic nimănui, el o să justifice tot, e ca şi cum ai lua viaţa de la început, înţelegi?

Înţeleg, a răspuns Ustina. Mi-e frică, Arseni.

Ea plângea des. Arseni încerca să nu vadă, dar vedea, pentru că în toate lunile acelea au fost nedespărţiţi şi ea n-ar fi avut cum să plângă pe furiş.

Aşadar, Ustinei îi era tot mai greu.

Atenţia ei se împrăştia. Îi era greu şi să şadă şi să stea culcată. De culcat nu trebuia să se culce pe spate, ci pe-o parte. Acum îl ruga tot mai des pe Arseni să îi citească, şi el, fireşte, îi citea.

Şi i se întâmplă lui Alexandru să ajungă în nişte ţinuturi mlăştinoase. Şi se îmbolnăvi Alexandru, dar nu se găsea în mlaştinile acelea măcar un loc unde să zacă. Din cerurile străine lui cădea zăpadă. Şi porunci Alexandru oştenilor să scoată armurile de pe el şi să le pună una peste alta. Aşa i-au făcut ei pat într-un loc mocirlos. S-a culcat pe el, sleit, iar din pricina zăpezii l-au acoperit cu scuturi. Şi a înţeles deodată Alexandru că stă pe un pat de fier sub un cer de os…

Opreşte-te puţin. Ustina s-a întors cu greu pe partea cealaltă, şi acum stătea cu spatele la Arseni. Astăzi a nins şi la noi, de ce-mi citeşti toate astea…

Îţi găsesc altceva, dragostea mea.

Ustina s-a întors iar către el.

Găseşte-mi o moaşă. Asta o să-mi trebuiască în curând.

Ce-ţi trebuie ţie vreo babă neagră, s-a mirat Arseni. Doar

mă ai pe mine.

Dar ai ajutat tu la vreo naştere?

Nu, dar Hristofor mi-a spus cu de-amănuntul despre asta. Mi-a şi scris tot. Arseni a scotocit în coş şi a scos de acolo o gramotă. Uite.

Poţi să ajuţi la naştere după gramotă? a întrebat Ustina. Şi în afară de asta, ştii, nu vreau să mă vezi aşa. Nu vreau, Arseni.

Păi nu suntem noi unul?

Sigur că suntem unul. Dar tot nu vreau.

Arseni n-a obiectat. Dar nici n-a căutat pe nimeni.

17

Pe 27 noiembrie, la ceas de înserare, Ustinei i s-a rupt apa. Ea nu a înţeles pe loc, ci abia când i s-a udat patul. Cât a stat ea pe oală, Arseni a aşternut altă pânză. L-a luat un tremur. Când Ustina s-a culcat iar, el a aprins două opaiţe cu ulei şi o lucină. Ustina l-a luat de mână şi l-a aşezat lângă ea. Nu te nelinişti, dragule, o să fie totul bine. Arseni şi-a lipit buzele de fruntea ei şi a început să plângă. Simţea o frică cum nu îi mai fusese niciodată. Ustina îl mângâia pe ceafă. Un ceas mai târziu au apucat-o durerile. În semiîntuneric, faţa, numai broboane de sudoare, îi strălucea îngrozitor, şi el nu îi recunoştea chipul acela. De după trăsăturile obişnuite se iveau altele. Erau urâte, umflate şi tragice. Şi Ustina cea dinainte nu mai era. Ea parcă plecase şi venise o alta. Ori nici nu venise – era Ustina cea de dinainte, care pleca încet-încet. Strop cu strop îşi pierdea perfecţiunea, devenind tot mai imperfectă. Parcă mai embrionară. La gândul că ea putea pleca de tot, lui Arseni i s-a tăiat răsuflarea. La asta nu se gândise niciodată. Gândul ăsta s-a arătat a fi greu de tot. L-a tras şi a alunecat jos de pe laviţă. Parcă a auzit de departe cum i s-a izbit capul de podea. A văzut cum Ustina se ridică greoi de pe laviţă şi se apleacă peste el. Vedea tot. Era conştient, dar nu se putea mişca. Să fi ştiut greutatea acestui gând înainte, ce ridicolă i s-ar fi părut frica de a spune despre Ustina în sat. Arseni s-a

ridicat cu încetineală în capul oaselor: fug în sat după moaşă, într-o clipă mă duc. Acum e deja târziu (Ustina continua să îl mângâie), acum nu mai poţi să mă laşi singură, ne descurcăm noi cumva, de ce mi-e frică mie… N-am vrut să-ţi spun, n-am fost sigură… Arseni a aşezat-o pe Ustina pe laviţă. I-a acoperit mâinile cu sărutări, dar ce-i spunea ea se tot despărţea în cuvinte care nu se adunau în capul lui la un loc. Ştia că spaima asta nu îl cuprinsese întâmplător. Ustina îşi atinse pântecul: de ieri nu-l mai aud… Pe băiat. Cred că nu mai mişcă. Arseni a întins mâna spre pântecul ei şi a trecut-o cu grijă de sus în jos. În josul pântecului mâna i-a încremenit. Arseni s-a uitat fără să clipească la Ustina. Înlăuntrul ei nu se mai simţea viaţă. Acolo nu mai bătea inima pe care o auzise atâtea luni. Copilul era mort. Arseni a ajutat-o să se culce pe-o parte şi a spus: băiatul mişcă, naşte liniştită. Şedea pe marginea laviţei şi o ţinea pe Ustina de mână. Schimba întruna lucina. Turna ulei în opaiţe. În timpul nopţii, Ustina s-a ridicat puţin: băiatul a murit, de ce taci, taci deja de câteva ceasuri. Nu tac (oare a spus?) Arseni de undeva de departe. Cum să tac? S-a repezit la poliţele lui Hristofor şi a răsturnat oala. S-a întors, a văzut cum oala se rostogoleşte încet sub laviţă. Cum să tac? Dar nici de vorbit nu pot. Arseni a făcut o fiertură de pelin negru. Bea asta. Ce e? Bea. Îi ridică puţin capul şi îi puse cana la buze. S-au auzit înghiţiturile, tare, în toată odaia. E pelin negru. Dă afară… Ce dă afară? Ustina se înecă, şi ceaiul îi curse pe nas. Pelinul negru dă afară plodul mort. Ustina începu să plângă în tăcere. Arseni luă de pe poliţă o cutie şi îi presără conţinutul pe cărbuni. În odaie se răspândi un miros neplăcut, tăios. Ce e, a întrebat Ustina. Pucioasă. Mirosul ei grăbeşte naşterea. După o clipă, Ustina vărsă. Nu mâncase de mult nimic, şi vărsa fiertura băută. Ustina se întinse iar. Şi Arseni o mângâie iar. Ea simţi că o iau din nou durerile facerii. Ce simţea ea a fost la început o durere în pântec, care s-a răspândit după aceea în tot trupul. I se părea că durerea din toate cătunele din jur se strânsese într-un singur punct şi intrase în trupul ei. Pentru că păcatele ei, ale Ustinei, erau mai mari decât păcatele întregului ţinut, şi pentru asta trebuia să

răspundă cândva. Şi Ustina a început să strige. Şi strigătul acela era un urlet. Care l-a speriat pe Arseni, şi Arseni i-a încleştat încheietura mâinii. Urletul a speriat-o şi pe Ustina însăşi, dar ea deja nu mai putea să ţipe. Continuând să stea pe o parte, şi-a depărtat un picior, şi Arseni l-a apucat ca să i-l ţină. Piciorul acela se îndoia şi se îndrepta, părea o fiinţă de sine-stătătoare rea, care nu voia să aibă nimic de-a face cu Ustina cea nemişcată. Arseni ţinea piciorul cu amândouă mâinile, dar nu îl putea opri. Ustina s-a întors brusc şi, în fâşia de lumină care cădea, el a văzut cum pe partea dinăuntru a coapsei lucesc fecale. Ustina ţipa. Arseni nu se putea dumiri dacă pruncul mişcă. Simţind sub degete părul pubisului ei, îşi aminti de alte atingeri şi îl rugă pe Dumnezeu să îi treacă lui durerea Ustinei, măcar jumătate din durere. Într-o clipă de luciditate, Ustina îi mulţumi lui Dumnezeu că i-a dat să se chinuiască pentru ea şi pentru Arseni, aşa de mare era dragostea ei pentru el. Arseni mai degrabă simţi decât văzu cum din perineul Ustinei apare capul pruncului. La pipăit, capul era enorm, şi Arseni, disperat, se gândi că n-o să poată ieşi. Capul nu ieşea. Tot apărea creştetul, dar pe urmă dispărea din nou. Arseni încercă să-şi vâre degetele sub el, dar degetele nu treceau. I se păru chiar că, încercând să tragă capul, l-a împins mai adânc. Îl cuprinse o fierbinţeală. Fierbinţeala era de neîndurat, şi el, îndreptându-se, aruncă dintr-o mişcare cămaşa de pe el. Capul pruncului, ca şi mai înainte, nu se vedea. Strigătele Ustinei deveniră mai slabe, dar mai înfiorătoare, căci nu de uşurare pierduseră din putere. Ustina îşi pierdu cunoştinţa. Arseni văzu că se duce şi începu să strige la ea, să o ţină. O lovi peste obraji, dar capul Ustinei se clătină fără viaţă dintr-o parte în alta. Arseni aruncă un picior al ei pe umărul lui şi încercă să-şi vâre mâna în uterul ei. Mâna părea să nu treacă, dar degetele simţiră pruncul. Creştetul. Gâtul. Umerii. Se strânseră în locul unde gâtul întâlneşte capul. Înaintară să iasă. Se auzi o pârâitură. Arseni deja nu se mai gândea la prunc. Că poate mai e totuşi viu. Se gândea numai la Ustina. Continua să tragă copilul de cap, luptând cu ameţeala care îl luase. Văzu cum se rup buzele şi auzi

strigătul cumplit al Ustinei. Pruncul era în mâinile lui Arseni. Ivindu-se la lumină, el nu începu să ţipe. Cu cuţitul pregătit dinainte, Arseni tăie buricul. Plesni pruncul. Auzise că aşa fac moaşele ca să provoace prima suflare. Îl plesni încă o dată. Pruncul tăcea ca şi până atunci. Arseni îl puse cu grijă pe pânză şi se aplecă peste Ustina. Contracţiile nu se opriseră. Arseni ştia ce avea să iasă. Adună mucoasa însângerată care ieşea din Ustina în oala de noapte. Toată pânza era îmbibată de sânge, şi el se gândi că era mai mult sânge decât ar trebui să fie la o naştere. Nu ştia cât trebuie să fie. Vedea doar că sângele curgea fără contenire. Îi era frică, fiindcă sângele curgea din pântec, şi el nu-l putea potoli. Luă pe degete chinovar mărunţit bine şi intră în vintrele ei cât de adânc putu. Auzise de la Hristofor că chinovarul măcinat opreşte sângele din rană. Dar nu vedea rana şi nu ştia locul anume de unde curgea sângele. Şi sângele nu se oprea. Îmbiba tot mai mult şi mai mult patul. Ustina zăcea cu ochii închişi, şi Arseni simţea cum o părăseşte viaţa. Ustina, nu pleca, strigă Arseni aşa de tare, că îl auzi de la mănăstire stareţul Nikandru. Stareţul stătea în chilia lui la rugăciune. Mă tem că să strigi nu mai e de niciun folos, a spus stareţul (el se uita cum prin uşa deschisă zburau primii fulgi de zăpadă din anul acela, lumânarea o stinsese curentul, dar luna tocmai se smulgea din norii sfâşiaţi şi lumina golul uşii), de-aceea o să mă rog pentru păstrarea vieţii tale, Arseni. Pentru nimic altceva n-am să mă rog în zilele care vin, a spus stareţul închizând uşa. Preţ de un minut, în izbă se înstăpâni o linişte deplină, şi în liniştea asta Ustina deschise ochii: păcat, Arseni, că plec în aşa întuneric şi duhoare. Şi pe după fereastră şuieră iar vântul. Ustina, nu pleca, strigă Arseni, cu viaţa ta se sfârşeşte şi viaţa mea. Dar Ustina nu-l mai auzea deja, fiindcă viaţa ei se curmase. Zăcea pe spate, şi un picior îndoit din genunchi era tras într-o parte. Un braţ atârna de pe laviţă. Ea ţinea strâns un colţ al pânzei. Faţa îi era întoarsă către Arseni, şi ochii deschişi nu se uitau nicăieri. El zăcea pe jos, lângă laviţa Ustinei. Viaţa lui continua, deşi nu era ceva evident. Arseni a zăcut cât a mai rămas din noapte şi ziua următoare. Când şi când deschidea

ochii şi avea nişte vise stranii. El, mic, era dus de mână de Ustina şi de Hristofor prin pădure. Când îl ridicau puţin peste moviliţe, i se părea că zboară. Ustina şi Hristofor râdeau, căci ce simţea el nu era pentru ei un mister. Hristofor se apleca întruna după ierburi şi le punea într-un săculeţ de pânză. Ustina nu culegea nimic, ea doar îşi încetinea pasul urmărind ce făcea Hristofor. Ustina era în cămaşa bărbătească roşie pe care se pregătea să i-o dea la vremea potrivită lui Arseni. Aşa a şi spus: cămaşa asta o să fie a ta, doar că trebuie să-ţi schimbi numele. Neavând posibilitatea obiectivă să fii Ustina, să-ţi spui Ustin. Ne-am înţeles? Arseni s-a uitat la Ustina de jos în sus. Ne-am înţeles. Îi venea să râdă de seriozitatea ei, dar nu lăsa să se vadă. Sigur, ne-am înţeles. Desaga lui Hristofor era deja plină. Dar el continua să culeagă ierburi, şi ele cădeau din desagă pe cărare în ritmul paşilor lui. Toată poteca, cât vedeai cu ochii, era acoperită cu ierburile lui Hristofor. Dar el tot continua să culeagă. Activitatea asta absurdă la prima vedere avea frumuseţea şi măreţia ei. Generozitatea ei, căreia nu îi pasă dacă e nevoie de ea: ea vine doar din înclinarea celui care dă. Odată cu venirea dimineţii, Arseni a văzut lumină, dar a făcut totul ca să nu se trezească. Chiar şi în somn îi era frică să descopere că Ustina a murit. Îi era groază acum de dimineaţă: venirea unei zile noi fără Ustina era ceva de nesuportat pentru el. S-a îmbibat din nou cu somn până nu a mai ştiut de el. Somnul se prelingea prin venele lui Arseni şi bătea în inima lui. Cu fiecare minut, dormea şi mai adânc, de frică să nu se trezească. Somnul lui Arseni era atât de puternic, încât sufletul îi părăsea din când în când trupul şi atârna sub tavan. De la înălţimea aceea, de fapt mică, îi contempla pe Arseni şi pe Ustina care zăceau, mirându-se de lipsa din casă a sufletului iubit al Ustinei. Văzând Moartea, sufletul lui Arseni a spus: nu pot suporta slava ta, şi văd că frumuseţea ta nu e din lumea asta. În momentul acela, sufletul lui Arseni văzu sufletul Ustinei. Sufletul Ustinei era aproape transparent şi de aceea imperceptibil. Oare aşa arăt şi eu, s-a gândit sufletul lui Arseni şi a vrut să atingă sufletul Ustinei. Dar un gest de prevenire din

partea Morţii opri sufletul lui Arseni. Moartea ţinea deja sufletul Ustinei de mână şi se pregătea să îl ducă. Lasă-l aici, a început să plângă sufletul lui Arseni, noi suntem contopite. Obişnuieşte-te cu despărţirea, a spus Moartea, ea e dureroasă, chiar dacă e vremelnică. O să ne recunoaştem unul pe altul în veşnicie, a întrebat sufletul lui Arseni. Asta depinde în mare măsură de tine, a spus Moartea: în cursul vieţii, sufletele nu de puţine ori se împietresc, şi atunci puţini sunt aceia care le recunosc după moarte. Dar dacă dragostea ta, Arseni, nu e falsă şi rămâne nezdruncinată cu trecerea timpului, se pune întrebarea de ce să nu vă recunoaşteţi unul pe altul acolo unde nu e nici durere, nici întristare, nici suspin, ci viaţă fără de sfârşit. Moartea a bătut uşurel sufletul Ustinei pe obraz. Sufletul Ustinei era micuţ, aproape de copil. Gestului duios el i-a răspuns mai degrabă din frică decât din recunoştinţă. Aşa răspund copiii celor care îi iau de la ai lor pentru nu se ştie cât timp, şi cu care viaţa (Moartea) nu va fi poate rea, dar cu totul alta, lipsită de rostul dinainte, de evenimentele şi întorsăturile de cuvânt obişnuite. Plecând, ei se uită întruna înapoi, şi în ochii plini de lacrimi ai celor dragi îşi văd imaginea speriată.

18

Arseni se trezi când se întuneca. Mâna lui se întinse spre mâna care atârna a Ustinei. Mâna ei era rece. Ea nu s-a îndoit. Cărbunii se stinseseră de mult în cuptor, dar ceva pâlpâia abia vizibil în candela de sub icoana Mântuitorului. Arseni duse o lumânare spre candelă. O ţinu cu grijă, ca să nu stingă ultimul foc rămas în casă. Lumânarea (nu dintr-odată) se aprinse şi lumină odaia. Arseni se uită înjur. Se uita atent, luând aminte la orice lucru mărunt. La hainele împrăştiate. La oalele cu leacuri, sparte. Nu trecea peste niciun amănunt, fiindcă toate astea îi îngăduiau să nu se uite la Ustina. Dar după aceea s-a uitat la ea.

Ustina zăcea în aceeaşi poziţie ca în ajun, dar era cu totul alta. Nasul i se ascuţise, albul ochilor deschişi se înfundase.

Faţa ei era de alabastru, iar vârfurile urechilor roşii-vineţii. Arseni stătea aplecat deasupra Ustinei şi se temea să o atingă. Nu simţi repulsie, frica lui era de altă natură. În trupul răşchirat din faţa lui nu era nimic din Ustina. Îşi întinse palma spre piciorul ei îndoit pe jumătate şi îl atinse cu grijă. Îşi trecu un deget pe pielea lui: era rece şi aspră. În viaţă, Ustina nu fusese niciodată aşa. Încercă să-i îndrepte piciorul îndoit, dar nu izbuti, după cum nu izbuti nici să-i închidă ochii deschişi. Să apese se temea. Ceea ce atingea era, poate, foarte fragil. O acoperi pe Ustina cu o învelitoare – toată, în afară de faţă.

Arseni începu să citească rugăciunea pentru morţi. Îl rugă pe Dumnezeu ca Ustina să fie izbăvită de capcană şi de vorba zbuciumată, să nu aibă frică de noapte şi de săgeata care zboară ziua.

Din timp în timp se întorcea şi se uita la faţa ei. Glasul şi-l auzea de departe. Uneori în el sunau lacrimi. Glasul spunea surd că Dumnezeu le porunceşte îngerilor să fie lângă ea în toate drumurile ei. Arseni şi-a amintit cum Ustina plecase cu Moartea de mână, cum trăsăturile ei se micşoraseră până deveniseră un punct. Atunci cu ea era Moartea, nu îngerii. Arseni şi-a luat ochii de pe foaie.

Acum tu trebuie să fii în braţele îngerilor, i se adresă el sfios Ustinei. Te iau ei în braţe, dar niciodată n-ai să mai atingi piatra cu piciorul tău.

Se mai întoarse o dată, şi i se păru că faţa Ustinei a tresărit. Nu-şi crezu ochilor. Ridicând lumânarea, se duse mai aproape. Umbra nasului se mută pe faţa Ustinei. Se mişcă nu doar umbra: împreună cu umbra se schimbă faţa Ustinei. Schimbarea asta nu arăta firesc, nu corespundea mimicii vii a Ustinei, dar era în ea şi ceva ce nu era propriu unui mort. Ustina era dacă nu chiar vie, parcă nici moartă de tot.

Arseni se sperie că poate scăpa germenii de viaţă pe care îi observase la Ustina. Poate îi îngheţa, bunăoară. Abia acum simţi că în ceasurile care trecuseră izba se răcise. Se năpusti la cuptor şi aprinse focul în el. De tulburare, mâinile îi tremurau. Îi venise deodată în minte că totul depindea de cât de repede avea să aprindă el focul. După câteva minute,

lemnele deja trosneau. Arseni nu se mai uita la Ustina, dându-i timp să se pună în ordine. Dar Ustina nu s-a sculat.

Ca să nu sperie germenii de viaţă din Ustina, Arseni hotărî să se facă a nu-i fi observat. Continuă să citească rugăciunea pentru cei morţi. După ea începu să citească psalmii. Citea fără să se grăbească şi rostind desluşit fiecare cuvânt. Ajunse la sfârşitul Psaltirii şi se gândi puţin. Hotărî să o mai citescă o dată. Sfârşi spre dimineaţă. Surprinzător pentru el, simţi foame şi mâncă un codru de pâine.

Hrana parcă îi deschise nările, şi el trase aer în piept. Se simţea miros de la putrezirea cărnii. Arseni se gândi că mirosul venea de la prunc. Şi într-adevăr: semnele descompunerii trupşorului erau vădite. Odată cu zorii, Arseni îl duse mai aproape de fereastră.

Tu n-ai văzut niciodată razele soarelui, i-a spus el pruncului, şi ar fi nedrept să te lipsesc de lumină, oricât de puţină ar fi.

În taină, fireşte, Arseni nădăjduia că în discuţia lui cu fiul avea să se amestece şi Ustina. Dar ea nu s-a amestecat. Şi chiar poziţia în care zăcea rămăsese pe dinafară neschimbată.

S-a hotărât să citească a treia oară Psaltirea deasupra Ustinei.

La catisma a zecea, Arseni a surprins o mişcare pe laviţă. Cu coada ochiului a continuat să urmărească laviţa, dar mişcarea nu s-a repetat. Ajungând cu Psaltirea la capăt, Arseni a fost cuprins de nedumerire. Nu ştia ce putea să mai citească deasupra Ustinei în starea aceea nesigură între viaţă şi moarte, în care, judecând după toate, era ea. Şi-a amintit că ei, cât trăia, îi plăcea să asculte *Alexandria,* şi a început să citească *Alexandria.* Reacţia ei la scrierea despre Alexandru era întotdeauna însufleţită şi, după părerea lui Arseni, lucrul ăsta putea să aibă rolul său pozitiv.

Până în dimineaţa zilei următoare a citit deasupra Ustinei *Alexandria.* După o scurtă reflecţie a citit deasupra ei *Descoperirea lui Avraam, Legenda despre împărăţia Indiei* şi povestirile despre Solomon şi Kitovras. Arseni alegea intenţionat lucruri interesante şi care trezeau la viaţă. Odată cu căderea nopţii, se apucă să citească din acele gramote ale lui

Hristofor în care nu erau reţete şi instrucţiuni pentru viaţă. În zori, Arseni citi ultima gramotă: fără apă nu se pot spăla odăjdiile pângărite şi fără lacrimi nu se pot spăla şi curăţi răul şi scârna sufletului.

Lacrimile îi curseseră în zilele dinainte şi nu mai avea. Nu mai avea glas – ultimele gramote le citise deja în şoaptă. Nu avea putere. Şedea pe podea, rezemat de cuptorul încins. Nu şi-a dat seama când a aţipit. L-a trezit un foşnet lângă fereastră. Alături de prunc era un şobolan. Arseni a mişcat din mână şi şobolanul a fugit. A înţeles că nu trebuie să doarmă dacă vrea să păstreze trupul fiului său. S-a uitat la Ustina. Trăsăturile feţei ei se buhăiseră.

Arseni se ridică cu greu şi se apropie de Ustina. Când ridică puţin învelitoarea, îl izbi în nas un miros tăios. Pântecul ei era uriaş. Mult mai mare decât în zilele sarcinii.

Dacă ai murit cu adevărat, i-a spus Arseni Ustinei, trebuie să păstrez trupul tău. Am aşteptat să văd ce ai nevoie în perspectiva apropiată, dar dacă nu e aşa, să facem tot ce se poate ca să îl păstrăm pentru învierea viitoare a tuturor. Înainte de toate, bineînţeles, să nu mai încălzim cuptorul, care contribuie la descompunerea ţesuturilor. Aici şi aşa zboară muşte care nu sunt obişnuite pentru luna noiembrie şi apariţia lor, ca să spun drept, mă miră. Mă nelinişteşte mai ales fiul meu şi-al tău, tare rău arată. De fapt, sarcina noastră nu e aşa de complicată cum poate să pară la prima vedere. După cum spunea bunicul meu, Hristofor, în anul 7000 de la Facerea lumii e foarte posibil sfârşitul lumii. Dacă ne gândim că acum e anul 6964, trupurilor noastre le-a mai rămas să se ţină treizeci şi şase de ani. Vei fi de acord că, în comparaţie cu timpul scurs de la Facerea lumii, nu e chiar mult. Acum vin frigurile, şi o să ne cam îngheţe pe toţi. După aceea, fireşte, încă de treizeci şi şase de ori o să vină vara (care e fierbinte chiar şi în ţinuturile noastre), dar când va veni căldura, noi o să fim deja stabilizaţi cumva în noua noastră situaţie, căci primele luni nu sunt numai grele, ci şi decisive.

Din ziua aceea, Arseni încetă să mai încălzească cuptorul. Încetă şi să mănânce, fiindcă nu mai voia să mănânce. Uneori

bea apă din căldare. Căldarea stătea lângă uşă, şi dimineaţa observa cum apa din ea se acoperea cu pojghiţe subţiri de gheaţă. Într-un rând, când a băut apă, i s-a părut că Ustina a mişcat. S-a întors şi a văzut că piciorul ei depărtat şi puţin ridicat stătea acum pe laviţă. S-a apropiat de ea. Ceea ce văzuse nu era iluzie optică. Piciorul Ustinei se lăsase într-adevăr. Arseni a luat piciorul şi a descoperit că se îndoaie din nou. A luat braţul care atârna al Ustinei şi l-a pus cu grijă pe laviţă. Arseni a înţeles că înţepenirea cărnii trecuse, dar nu dădu voie inimii lui să bată mai tare. Orice speranţă era ucisă la vederea pântecului Ustinei. Se umflase şi mai tare şi împingea din vintre ceea ce nu izbutise să iasă în ziua morţii ei.

Arseni nu mai citea nimic. După starea Ustinei vedea că acum ei nu-i mai era de citit. Şi vorbea cu ea tot mai puţin, fiindcă deocamdată nu îi putea comunica nimic dătător de nădejde.

Mi-e frică pentru băieţelul nostru, a spus el într-o zi, azi am văzut în nările lui viermi albi.

A spus – şi i-a părut rău, căci ce putea să facă Ustina aici, nici ei nu-i era uşor. Nasul şi buzele ei se umflaseră, iar pleoapele i se topiseră. Pielea albă a Ustinei se făcuse măslinie-cafenie, pe alocuri crăpase şi mustea puroiul. Sub piele se conturau cu o precizie nefirească venele verzi. Şi doar părul lipit îşi mai păstra culoarea roşcată.

Cuprinzându-şi genunchii cu braţele, Arseni şedea lângă cuptor şi nu-şi desprindea privirea de Ustina. Acum nu se mai ridica nici măcar după apă. Uneori auzea bătăi în uşă, şi simţea o bucurie liniştită că reuşise să o zăvorască înainte să treacă la nemişcare. Nu răspundea la strigăte, nu lua în seamă paşii din curte. Când au contenit, Arseni s-a cufundat din nou în linişte. Sentimentul de linişte îl cuprindea tot mai profund şi mai deplin. Şi de undeva, chiar din străfundurile liniştii, ca o floricică sfioasă sub zăpadă, creştea speranţa că în curând se va întâlni cu Ustina.

La un moment dat a observat mişcare la fereastră. Băşica de bou întinsă pe ramă s-a rupt cu un pârâit şi s-a arătat o

mână cu un cuţit. După ea – o faţă. Dar mâna a acoperit imediat nasul, şi faţa a dispărut. Arseni a simţit mişcarea aerului şi a auzit strigăte. I se adresau lui. El s-a întors iar către Ustina şi nu s-a mai uitat la fereastră. Nu după mult timp s-au auzit izbituri în uşă. Arseni a văzut că uşa se zgâlţâia. A simţit regretul de a nu fi izbutit să moară înainte de aceste bătăi în uşă.

Uşa a cedat în partea de sus şi a căzut peste pragul înalt. Cei care au rupt-o nu s-au vârât înăuntru. Mai niciunul nu s-a grăbit să intre, cuprinşi fiind în chip vădit de frică. Arseni s-a uitat la cei doi din faţă. Erau Nikola Tkaci şi Demid Soloma, oameni din sat care veniseră nu o dată la el să-şi caute sănătatea. Stăteau pe uşa căzută şi vorbeau încet între ei. Gurile şi nasurile le erau acoperite de gulerele armiacurilor{13}.

Când Demid s-a îndreptat către Ustina, Arseni a spus:

Nu mişca.

Adunându-şi puterile, Arseni s-a ridicat. Voia să îl împiedice pe Demid să se apropie de Ustina, dar Demid l-a împins uşor cu palma în piept. Arseni a căzut şi n-a mai mişcat. Nikola l-a udat cu apă din căldare. Arseni a deschis ochii.

E viu, a anunţat Nikola.

Luându-l de subsuori, l-au ridicat puţin şi l-au rezemat de cuptor. Capul lui Arseni s-a dus pe un umăr, dar ochii au rămas deschişi. Demid a spus că trupurile găsite trebuie duse la scudelniţă. Nikola a spus că pentru asta trebuie adusă o căruţă din sat. Au trimis după căruţă un al treilea, care nu scosese niciun cuvânt.

19

Scudelniţă era un loc trist. Chiar şi cimitirul lângă al cărui gard locuiau Arseni şi Hristofor părea cumva mai plăcut. Scudelniţă, sau *bojedomka,* era pe un deal, la două verste de casa lui Hristofor. Acolo zăceau cei morţi de molimă, pelerinii, strangulaţii, pruncii şi sinucigaşii. Acoperiţii de apă, şi omorâţii în luptă, şi arşii în foc. Cei căzuţi sub farmece, loviţi de trăsnet, morţi de îngheţ şi de orice rană. Viaţa acestor nefericiţi era

diferită, şi nu ea îi punea laolaltă, căci asemănarea lor era în moarte. Era moartea fără căinţă.

Cei morţi de asemenea moarte nu erau prohodiţi şi nu erau îngropaţi în cimitirele pentru toţi. Ei erau duşi la scudelniţă. Acolo trupurile le erau coborâte pe fundul unei gropi adânci şi peste ele se puneau crengi de pin. Acolo răposaţii deveneau necuraţi. Zăceau în groapa comună, suferind că nu îşi găsesc liniştea. Feţele lor cenuşii, acoperite cu nisip, abia dacă se vedeau de sub crengi. Priveliştea era cu atât mai tristă primăvara, când zăpada care se topeşte mută crengile de la locul lor. Atunci răposaţii necuraţi se arătau în cel mai neobişnuit chip – fără ochi şi nas, cu braţele şi picioarele alunecate pe trupurile alăturate, ca îmbrăţişaţi unul cu altul.

Dar din nesfârşita milă a Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos, nici soarta lor nu era fără de speranţă. În joia celei de a şaptea săptămâni a Paştelui, de la mănăstirea Sfântul Kiril din Belozersk venea un preot şi îi prohodea pe răposaţii necuraţi. Ziua aceea se numea Semik[14]. Groapa era acoperită şi se săpa una nouă. Şi cea nouă stătea deschisă până la Semikul următor.

De altminteri, chiar şi cu prohodirea, greutăţile nu luau sfârşit pe veci pentru răposaţii necuraţi. De ei îşi aminteau oamenii în zilele cu recolte proaste. Pentru toţi cei care ţineau tradiţia nu era un secret că pricina nenorocirilor erau de cele mai multe ori răposaţii necuraţi. Exista credinţa că aceia a căror viaţă se curmase înainte de vreme nu mureau dintr-odată. Mama-glie umedă[15] nu îi primea şi îi împingea din ea, punându-i să îşi caute rost la suprafaţă.

În altundevaul lor, aceşti morţi parcă îşi trăiau timpul luat lor, dar o făceau cu mare pagubă pentru cei din jur. Căutând o ieşire a puterii lor neconsumate, ei prăpădeau recoltele şi dădeau secete vara. Cei cunoscători explicau uscăciunea prin aceea că răposaţii (mai ales cei morţi de băutură) erau încercaţi de o sete neomenească şi sugeau umezeala din pământ.

În vremuri grele, răposaţii necuraţi deja îngropaţi erau scoşi câteodată din pământ şi, în ciuda protestelor preoţimii, erau

duşi prin desişuri şi mlaştini. Se întâmpla, fireşte, să fie lăsaţi unde erau, dar atunci se săpa totuşi pământul şi erau întorşi cu faţa în jos. Sigur, asta putea să li se pară unora o jumătate de măsură, dar, oricum, o socoteau un rău mai mic decât a nu face chiar nimic.

Nici situaţia celor vii nu era, dacă stai să te gândeşti, dintre cele mai simple, îngropându-i pe cei care nu se căiseră, ei stârneau mânia mamei-glii umede, şi ea răspundea cu îngheţurile de primăvară. Dacă nu îi îngropau, stârneau mânia răposaţilor înşişi, iar vara, aceştia prăpădeau fără milă recolta. În această situaţie complicată, Semikul era, de fapt, o judecată a lui Solomon. Dacă nu îi dădeau pe cei morţi pământului până la sfârşitul primăverii, agricultorii treceau perioada îngheţurilor fără pagube pentru ei. Iar dacă făceau şi prohodul şi înmormântarea în a şaptea săptămână a Paştelui, puteau nădăjdui că răposaţii răzbunători nu le vor prăpădi recolta după ce s-a copt.

Printre aceşti răposaţi trebuia să fie acum şi Ustina. Pe ea, cea iubită nemărginit de Arseni, se pregăteau să o arunce în scudelniţă. Împreună cu fiul lor, care nu primise nume. Demid şi Nikola şi-au înfăşurat mâinile în cârpe, au scos-o pe Ustina din izbă şi au pus-o în căruţa adusă degrabă acolo. După o clipă, pe braţele întinse ale lui Nikola a fost scos pruncul pe jumătate descompus. În urma căruţei se strânseseră încet sătenii. Nu intrau în casă, stăteau tăcuţi pe drum.

Arseni, care până atunci şezuse absent pe jos, se ridică, luă cuţitul de pe cuptor şi ieşi în uliţă. Se mişca cu pas încet, dar egal, ca şi cum nu petrecuse toate ceasurile acelea într-un semileşin. În liniştea aceea s-a auzit lipăitul picioarelor goale pe pământ. Ochii lui erau uscaţi. Mulţimea, care stătea lângă căruţă, s-a dat înapoi, căci a simţit că forţa lui era peste cea omenească.

El a pus mâna pe căruţă:

Nu vă atingeţi.

A strigat:

Nu vă atingeţi!

Calul care stătea pe loc a sforăit.

Arseni a strigat:

Lăsaţi-mi-i şi duceţi-vă de unde aţi venit. Ei sunt soţia mea şi fiul meu, iar familiile voastre sunt în sat, aşa că duceţi-vă la familiile voastre.

Şi cei veniţi nu au cutezat să se apropie de el. Au văzut degetele de marmură pe mânerul cuţitului. Au văzut cum vântul mişca puful de pe obrajii lui. S-au temut nu de cuţit, s-au temut de el. Şi nu îl recunoscură.

E un obiect ascuţit, dă-mi-l, te rog, mie.

Din spatele mulţimii s-a ivit stareţul Nikandru. Mergea cu braţul întins către Arseni şi târând puţin un picior. Mulţimea se dădea la o parte în faţa lui ca valurile mării în faţa lui Moise. În urma lui venea un monah care îl însoţea.

Crezi-mă, nu-s acum în cea mai bună stare a mea, dar am socotit că trebuie să vin aci şi să-ţi iau cuţitul.

Vor s-o ducă pe Ustina cu copilul la scudelniţă, a spus Arseni. Şi nu pricep deloc că cei care au murit pot să învie chiar acum.

Cuţitul din mâna lui căzu în mâna întinsă a stareţului.

Dă-le aceste trupuri, nu trupurile sunt pricina, a spus stareţul. Dacă le pui într-un mormânt ca oricare, ceştia – îi arătă lui Arseni cu cuţitul spre mulţime – o să-i scoată la a dintâi secetă. Că-i scoateţi pe necuraţi, nu? i-a întrebat pe cei ce stăteau, şi aceia şi-au lăsat ochii în pământ. Îi scot fără să stea pe gânduri. Ce le pasă de învierea şi mântuirea sufletelor robilor lui Dumnezeu, informaţia asta ţi-o furnizez, cum se spune, între patru ochi.

Stareţul îi făcu semn monahului să aştepte afară. Îl luă pe Arseni de braţ, şi Arseni se înmuie brusc. Când intrară în pridvor, piciorul stareţului încercă de câteva ori să suie treapta. Cei ce stăteau văzură şi îi podidiră lacrimile. Descoperiră că tăria spiritului stareţului intrase într-o contradicţie ireconciliabilă cu decrepitudinea trupului său. Ştiau cum se sfârşesc astfel de lucruri. Căruţa se urni fără zgomot din loc. Stareţul Nikandru dispăru cu Arseni în spatele uşii.

Mai întâi o să-ţi vorbesc despre moarte, a spus stareţul, iar pe urmă, dacă oi izbuti, despre viaţă.

Aşezându-se pe laviţă, îi indică lui Arseni locul de lângă el. Când acesta se aşeză, stareţul se propti cu mâinile în laviţă şi îşi lăsă capul în jos. Vorbi fără să se uite la Arseni.

Ştiu că visezi la moarte. Te gândeşti: tot ce ţi-a fost drag e acum în puterea morţii. Dar greşeşti. Ustina nu e în puterea morţii. Moartea doar o duce la Cel care o va judeca. Şi de-aceea, chiar dacă hotărăşti acum să te dai morţii, cu Ustina n-ai să te reuneşti. Acum despre viaţă. Ţie ţi se pare că viaţa nu mai are pentru tine nimic important şi nu mai vezi niciun sens în ea. Dar tocmai acum s-a deschis în viaţa ta cel mai măreţ sens, unul care nu a fost înainte.

Stareţul s-a întors către Arseni. Acesta se uita înainte fără să clipească. Palmele erau puse pe genunchi. Pe un obraz îi umbla o muscă. Stareţul goni musca, îl luă pe Arseni de bărbie şi îi întoarse faţa către el.

N-am să te cruţ: eşti vinovat de moartea ei pământească. Eşti vinovat şi pentru aceea că sufletul ei poate să piară. Ar fi trebuit să-ţi spun că dincolo de mormânt e deja târziu pentru mântuirea sufletului ei, dar ştii – n-am să spun. Pentru că acolo, unde e ea acum, nu există *deja.* Şi nici *încă.* Şi nu este timp, ci mila nesfârşită a lui Dumnezeu, la ea nădăjduim. Dar mila trebuie să fie o recompensă pentru strădanie. (Stareţul începu să tuşească. Îşi acoperi gura cu palma, şi tuşea, încercând să izbucnească, îi umflă obrajii.) Totul e că sufletul, părăsind trupul, este neputincios. El poate acţiona doar corporal. Căci de mântuit se poate doar în viaţă pământească.

Ochii lui Arseni erau, ca şi mai înainte, uscaţi:

Dar eu i-am luat viaţa pământească.

Stareţul se uită liniştit la Arseni:

Atunci, dă-i-o pe a ta.

Dar pot oare să trăiesc în locul ei?

Într-un sens serios înţeles – da. Dragostea te-a făcut să fii una cu Ustina, asta înseamnă că o parte din Ustina e tot aici. Ea e tu.

După ce ciocăni, intră monahul şi îi dădu stareţului un blid cu cărbuni aprinşi. Stareţul îi deşertă în cuptor. Aruncă peste ei găteje. Puse deasupra lemne. După o clipă, lemnele erau

deja linse de foc. Faţa palidă a stareţului se făcu roz.

Hristofor te-a sfătuit să mergi la mănăstire. Te întreb de ce nu l-ai ascultat şi nu aflu răspuns… (S-a dat mai aproape de Arseni.) Ei, rămâi cu bine, că asta e ultima noastră întâlnire. Lucrurile se orânduiesc astfel, că în curând viaţa mea se va curma. Dacă nu încurc eu ceva, totul o să fie pe douăzeci şi şapte decembrie. La amiază sau cam pe-atunci.

Stareţul îl îmbrăţişă pe Arseni şi se duse spre uşă. În prag se întoarse.

Calea ta e grea, căci istoria dragostei tale abia începe. Acum, Arseni, totul o să atârne de puterea dragostei tale. Şi, fireşte, şi de puterea rugăciunii tale.

20

Iarna anului aceluia s-a arătat altfel decât alte ierni. Nu era nici geroasă, nici cu zăpadă. Era pâcloasă şi neguroasă – nici chiar iarnă nu era, ci toamnă târzie. Şi dacă ningea, ningea cu ploaie. Locuitorilor le era limpede că zăpada aceea nu avea zile. Se topea până să ajungă pe pământ, şi nu aducea nimănui bucurie. Erau obosiţi de iarna care abia apucase să înceapă. În ceea ce se petrecea în natură au văzut un semn rău. Şi el s-a adeverit.

La două zile după Crăciun s-a sfârşit stareţul Nikandru. La sfârşitul slujbei nopţii de Crăciun, el le-a spus fraţilor să se adune să prăznuiască ziua sa de naştere în ziua de douăzeci şi şapte decembrie. Ziua de naştere el nu şi-o prăznuia niciodată, şi la timpul hotărât, fraţii, miraţi, s-au adunat la chilia lui.

Ziua de naştere pentru veşnicie, i-a dumirit el de pe patul de lemn dintr-un ungher. Mâinile le avea încrucişate pe piept.

Dându-şi seama ce era, fraţii plânseră.

Vă spui: nu mă plângeţi, că în astă zi o să văz faţa Domnului meu. Îţi spui şi Ţie, Doamne: în mâna Ta pun sufletul meu, ai milă de mine şi viaţă veşnică dă-mi. Amin.

Amin, au repetat cei adunaţi, văzând cum sufletul stareţului Nikandru îi părăseşte trupul.

Ochii li se uscară, iar feţele se înseninară. Mănăstirea se umplu de oamenii din împrejurimi, care aşteptau să se săvârşească minuni, căci un cuvios are în el la început o putere deosebită. Şi ei primeau după credinţa lor.

Între timp, iarna tot nu începuse. Drumurile se înmuiaseră de tot, iar râurile nu îngheţaseră.

Deplasarea din punctul A în punctul B, se plângeau în sat, nu este posibilă sau se face cu mare dificultate. Suntem efectiv lipsiţi de drumuri, care nici înainte nu erau în adevăratul sens al cuvântului.

Dar nici lipsa drumurilor nu împiedica răspândirea principalei năpaste a acelei vremi – ciuma. Boala fusese aflată mai întâi la Belozersk, capitala cnezatului. De-aici s-a dus încet spre sud-vest. Asemeni unei oşti vrăjmaşe, cotropea sat după sat şi se purta fără milă în aşezarea ocupată.

Toţi rămâneau acolo unde se aflau, neavând unde să fugă de boală. Căci dacă biruiai drumurile înmuiate nu însemna neapărat că ţi-ai asigurat salvarea. Potrivit zvonurilor care ajungeau până la locuitorii Belozerskului, vreme umedă era în toată Rusia, iar asta însemna că un focar al molimei putea să se ivească oriunde, începând, cum se întâmpla adesea, toamna, boala nu putea să îngheţe iarna, fiindcă iarna nu sosea.

Până la slobozia Rukina nu ajunsese încă, dar locuitorii erau deja îngrijoraţi. Prevăzând venirea molimei, ei au hotărât să ceară sfatul lui Arseni. Schimbările petrecute cu acesta îi speriau pe săteni, şi mai întâi n-au vrut să se ducă la el. Dar în faţa primejdiei de care erau ameninţaţi n-au avut de ales. Când au ajuns însă la casa lui Hristofor, au găsit-o goală.

Uşa nu era închisă, şi au intrat fără nicio opreliște. Măcar că totul era la locul lui, se vedea bine că în casă nu mai locuia nimeni. Mai exact spus, tocmai ordinea era una de casă nelocuită. Sătenii au încercat cuptorul cu mâna: era rece-rece. Nu era în el nici urmă din căldura care se simte negreşit în cuptoarele care au fost nu demult calde. Sătenii au căutat, poate Arseni lăsase ceva scris. Nu lăsase. Temându-se de ce putea fi mai rău, s-au uitat sub laviţă, au cercetat prin acareturi

şi au trecut chiar în cimitirul care era gard în gard cu casa. Nici urmă de Arseni – viu sau mort – nu au găsit sătenii. Se poate întâmpla să se fi topit, cum se topeşte ceara în apropierea focului, s-au gândit ei. Mai exact spus, n-au ştiut ce să creadă.

Cartea renunţării

1

Dar Arseni nu se topise. În ziua când l-au căutat în casa lui Hristofor, el se afla deja la zece verste depărtare. Cu două zile înainte, îşi aruncase în spinare un sac de pânză şi părăsise cătunul.

În sac pusese câteva leacuri şi instrumente medicale. Restul era ocupat de gramotele lui Hristofor. Acestea erau doar o parte neînsemnată din scrierile răposatului, pentru că moştenirea lui manuscrisă era voluminoasă şi nu ar fi încăput nici într-un sac mare. Iar sacul lui Arseni nu era mare. Multe gramote remarcabile fusese nevoit, cu părere de rău, să le lase.

Ieşind din casă, Arseni a luat-o către Koşcevo. Din Koşcevo – către Pavlovo, din Pavlovo – către Pankovo. Picioarele îi alunecau pe pământul jilav, cădea prin bălţile adânci, iar cizmele i se umpleau repede cu apă. Drumul lui nu era drept, căci nu avea o ţintă geografică bine determinată. Nici nu era grăbit. Intrând în satul venit la rând, Arseni a întrebat dacă acolo era molimă. Sătenii îl cunoşteau, aşa că l-au primit în case şi chiar i-au dat să mănânce.

Din pricină că se întuneca devreme, Arseni a fost nevoit să rămână peste noapte în Pankovo. Dar a doua zi, dimineaţă, a pornit iar la drum şi a ajuns la Nikolskoe. Nu a fost lăsat să intre în sat. La Nikolskoe nu primeau pe nimeni, de frică să nu intre în sat şi molima odată cu omul. Nu i-au dat voie nici în Kuzneţovo, care era doar la o verstă de Nikolskoe. Arseni a pornit spre Maloe Zakozie, dar intrarea în Maloe Zakozie s-a dovedit a fi oprită cu buşteni. S-ar fi dus la Bolşoe Zakozie, dar tot aşa, erau puşi buşteni şi acolo.

Următorul sat care i-a ieşit în cale a fost Velikoe. Acolo intra cine voia, dar Arseni a simţit din capul locului aerul de nenorocire care plutea peste această aşezare.

Aici miroase a nenorocire, i-a spus Arseni Ustinei. În satul ăsta e nevoie de ajutorul nostru.

Era prima dată când i se adresa Ustinei după ce murise, şi

se înfioră. Arseni nu îi ceruse iertare, fiindcă nu se simţea îndreptăţit să fie iertat. Pur şi simplu o rugase să ia parte la ceva important şi nădăjduise că ea nu avea să refuze. Dar Ustina tăcea. În tăcerea ei, el a simţit îndoială.

Crede-mă, dragostea mea, nu caut moartea, a spus Arseni. Chiar dimpotrivă: viaţa mea e speranţa noastră, a ta şi a mea. Pot eu acum să caut moartea?

La prima izbă nu i-au deschis. Au spus că în sat venise molima. Arseni a întrebat unde anume sunt bolnavi, şi i-a fost arătată izba lui Egor Kuzneţ. A bătut acolo. Nu a răspuns nimeni. Arseni a scos din sac o cârpă, şi-a acoperit cu ea gura şi nasul şi i-a legat capetele la ceafă. După ce s-a închinat, a intrat.

Egor Kuzneţ zăcea pe laviţă. Un braţ, enorm, îi atârna. Când şi când, palma se strângea pumn, ceea ce arăta că Egor era încă viu. Arseni l-a luat de încheietura mâinii ca să-şi dea seama dacă sângele circula cu putere pe acolo. Dar aproape că nici nu se simţea. La atingere, Egor a deschis ochii.

Apă.

Apă nu era în izbă. Pe jos, chiar lângă mâna lui Egor, era un căuş răsturnat sub care luceau ultimele picături de umezeală. Era limpede că Egor răsturnase căuşul şi nu mai avusese putere să aducă apă de la puţ.

Arseni a ieşit din izbă şi s-a dus la puţ. Era un puţ cu cocor{16}. Cocorul arăta ca mort. Gâtul lui de lemn, prins cu o scoabă de trunchiul asemenea, se bălăbănea scârţâind în vânt. Arseni a coborât găleata în puţ. Apa din adânc, neprinsă de gheaţă, ajungea destul de sus. Arseni s-a văzut reflectat în ea şi nu s-a recunoscut. Chipul lui era altul.

Chipul meu e altul, i-a spus el Ustinei. Schimbările astea sunt greu de numit, dar ele, dragostea mea, sunt evidente.

Întorcându-se în izbă, Arseni i-a dat să bea apă lui Egor Kuzneţ. I-a sprijinit capul cu mâna, iar Egor a băut fără să se uite. Înghiţea înecându-se. Apa i se prelingea în barbă şi îi curgea sub cămaşă. Setea nu i se potolea nicicum. Se ţinea cu mâna de mâna lui Arseni, şi Arseni abia îi susţinea greutatea. Ce zdravăn era omul ăsta, îşi spuse Arseni, şi cât e

de slab acum. În doar câteva zile, boala l-a prefăcut într-o grămadă neputincioasă de carne care peste câteva zile o să înceapă să se descompună. Arseni simţea că în trupul acela deja nu mai era viaţă.

Pe neaşteptate, Egor deschise ochii.

Iaşti îngerul morţii mele?

Nu sunt, a negat Arseni.

Spune care mi-i soarta, îngere.

Arseni se uita cum se închid încet pleoapele lui Egor.

Ai să mori curând, a spus încet Arseni, dar Egor deja nu mai auzea.

Respira greu, şi picăturile de sudoare se scurgeau de pe frunte şi dispăreau în părul des. Arseni, şezând alături de el, şi-a amintit cum se uita câteodată la Ustina adormită. Sub învelitoare, abia vizibil, i se mişca pieptul. Uneori, Ustina trăgea zgomotos aer pe nas şi se întorcea pe partea cealaltă. Îşi freca obrazul. Îşi mişca buzele. Îşi mişca buzele şi Arseni. Citi molitva pentru muribunzi. Privirea lui căpătă acuitate, şi dincolo de trăsăturile Ustinei îl văzu pe Egor. Egor era mort.

Arseni se duse la casele vecine. Acolo zăceau vii şi morţi. Morţii îi târî afară şi îi acoperi cu pânze şi cu găteje. În timp ce târa un trup, Arseni simţi în el semne de viaţă. Simţi că de trupul acela se mai agăţa sufletul. Era trupul unei femei tinere.

Ceva mă face să cred, îi spuse el Ustinei, că aici lucrurile nu sunt fără speranţă.

Arseni duse femeia la loc în casă. Acolo era cald, fiindcă de dimineaţă stăpânii se aflau încă pe picioare şi încălziseră cuptorul. Arseni întinse bolnava pe burtă şi îi cercetă gâtul. Ca nişte mărgele uriaşe roşii-vineţii se întindeau, umflaţi, ganglionii limfatici. Arseni aţâţă cărbunii în cuptor şi aruncă lemne pe foc. Scoţând din geantă instrumentele, le înşiră pe laviţă. Se gândi. Alese o dardă şi o duse la foc. Când darda ajunse la roşu, se apropie de bolnavă. Cu mâna liberă pipăi buboanele. Alegându-l pe cel mai mare şi mai moale, împunse vârful în el şi îl apăsă cu două degete. Din bubon curse o zeamă tulbure care mirosea urât. Arseni îi simţi cu degetele curgerea vâscoasă, dar nu îi fu scârbă. I se păru că puroiul

care se scurgea pe gâtul femeii era partea vizibilă a ieşirii bolii din trup. Arseni simţi bucurie. Pipăind cu buricele degetelor nod după nod, scoase din bolnavă ciuma.

De la gât, Arseni trecu la subsuori, de la subsuori la stinghie. Pe lângă mirosul de puroi, simţea şi alte mirosuri, şi ele îl tulburară. Ce animal mai sunt, se gândi Arseni. Ce animal. Sfârşind cu inciziile, dădu drumul sângelui în locurile unde buboanele erau cele mai mari. Acolo sângele era rău, trebuia scurs. Când Arseni străpunse primul vas sanguin, femeia îşi veni în simţiri şi gemu.

Rabdă, femeie, îi şopti Arseni, şi ea îşi pierdu din nou cunoştinţa.

El îi înţepă vasele sanguine în diferite locuri ale corpului, şi de fiecare dată ea gemea, dar deja nu mai deschidea ochii. Când sfârşi, Arseni o acoperi cu plapuma.

Iar acum dormi un somn lung, să prinzi putere. Şi să te trezeşti nu pentru moarte, ci pentru viaţă. Prognoza ta e favorabilă.

Cu aceste cuvinte, Arseni ieşi. Până la sfârşitul zilei se mai duse în câteva case, şi avu de lucru cu vii şi cu morţi, şi văzu cum viii se transformau în morţi. În una dintre case descoperi că nu mai avea cârpa pe faţă. De căutat altă cârpă nu avea când, şi se rugă Îngerului Păzitor, iar acela, aflându-se lângă umărul lui drept, goni molima cu aripile sale. Din când în când, Arseni simţea suflul îngerului, şi asta îl liniştea. Acum putea să se concentreze cu totul asupra vindecării bolnavilor.

Arseni le apuca bolnavilor încheietura mâinii şi le asculta circulaţia sângelui. Uneori îşi trecea mâna pe pieptul ori pe creştetul lor. Aşa descoperea cea mai adevărată cale, cea care îi era sortită bolnavului. Dacă pe acesta îl aştepta însănătoşirea, Arseni zâmbea şi îl săruta pe frunte. Dar dacă îi era sortită moartea, Arseni, neauzit, plângea. Uneori nu era vădit ce îi era sortit celui în suferinţă, şi atunci Arseni se ruga fierbinte pentru însănătoşirea lui.

Ţinându-l pe cel ce zăcea de mână, îi dădea puterea de a trăi. Îi lăsa mâna doar atunci când simţea că lupta dintre viaţă şi moarte se termina în folosul vieţii.

În ziua aceea, lucrul acesta i-a luat mult din putere, pentru că niciodată nu mai avuseseră nevoie de ajutorul lui atâţia oameni deodată. În ultima dintre casele unde s-a dus, Arseni a dormit alături de bolnav. A dormit şi l-a visat pe Îngerul Păzitor, care gonea ciuma de la el. Îngerul nu şi-a strâns aripa nici chiar noaptea. Arseni s-a mirat de rezistenţa Îngerului şi l-a întrebat cum de nu oboseşte.

Îngerii nu obosesc, a răspuns Îngerul, fiindcă ei nu îşi economisesc puterile. Dacă n-ai să te gândeşti că puterile tale sunt limitate, n-ai să oboseşti nici tu. Să ştii, Arseni, că pe apă poate merge numai cel care nu se teme că se îneacă.

Dimineaţă, Arseni şi bolnavul s-au sculat odată. Şi bolnavul şi-a dat seama că e sănătos.

2

În satul Velikoe, Arseni a stat două săptămâni. Îi vindeca şi îi spăla pe bolnavi. Le dădea să bea şi să mănânce, în primul rând – să bea. Îi învăţa pe cei însănătoşiţi cum să îi îngrijească pe bolnavi.

Acum nu mai sunteţi sub puterea molimei, le spunea Arseni celor însănătoşiţi. Pe cei care s-au smuls din ghearele ei nu-i mai poate atinge.

Nu îl credeau toţi. Unii, temându-se de întoarcerea nenorocirii, părăseau pe tăcute satul şi se duceau unde nu bântuia molima. În scurt timp se convingeau că era o greşeală. Trupurile lor sleite de boală nu puteau rezista greutăţilor drumului, şi ceea ce nu fusese în stare să facă ciuma, săvârşeau noroaiele şi ceaţa rece a drumului. Cei care rămâneau (iar aceştia erau cei mai mulţi) credeau în Arseni ca în ei înşişi. El era salvatorul lor, şi justeţea cuvintelor lui era confirmată în ochii lor de vindecare. Intrau împreună cu Arseni în casele cu ciumă, dar niciunul dintre ei nu avea de suferit.

Când a avut suficiente ajutoare pentru a se îngriji de cei vii, Arseni s-a ocupat de cei morţi. Nici ei nu puteau aştepta. Chiar scoşi din case, morţii nu conteneau să se descompună. Expresia sfioasă de pe chipurile răposaţilor arăta limpede că

nu îşi mai puteau fi de folos. Aveau nevoie urgentă de ajutor. A fost găsită o căruţă pe care au fost puse cadavrele. Au fost duse la cea mai apropiată scudelniţă, la trei verste depărtare, şi au fost lăsate acolo în aşteptarea Semikului. Cei care se ocupau de morţi nu plângeau. În zilele acelea, de fapt, nu plângea nimeni, căci durerea morţii atotcuprinzătoare nu e înmuiată de lacrimi.

Înţelegând că viaţa îşi intra pe făgaşul ei la Velikoe, Arseni hotărî să plece. Într-o dimineaţă frumoasă de ianuarie, el îşi luă rămas bun de la săteni şi le îngădui să îl petreacă doar până la ieşirea din sat. Dar marea faimă a lui Arseni, ale cărei începuturi se află în satul Velikoe, nu s-a mai putut mărgini la acea aşezare.

Independent de voinţa lui, ea s-a răspândit peste tot, biruind umezeala stătută şi drumurile desfundate. Arseni s-a dus în satul Lukinskaia, dar faima sa la întâmpinat încă de la prima casă.

Rezemată de tocul încrustat al uşii, stătea întruchipată de o babă din sat cu un *caravai*{17}.

Tu eşti Arseni?

Eu sunt, a răspuns Arseni.

Baba i-a îndesat *caravaiul* în mâini, şi el, fără să se gândească, a ciupit din ea. Pâinea era tare, pentru că (a înţeles Arseni), fusese coaptă demult.

Ajută-ne, Arseni, ne omoară moartea.

De-o vrea Domnul, vă ajut, a murmurat, fără să se uite la babă, Arseni.

Nu înţelegea de unde aflase de el, şi s-a dus după ea în tăcere prin sat. Sub picioarele lor clefăia noroiul, printre crengile răşchirate ale mestecenilor zburau pe ei fulgi uzi de zăpadă. Pe fondul trunchiurilor albe, fulgii nu se vedeau, dar pielea feţei îi simţea bine. Se topeau pe loc pe obraji şi rămâneau să atârne pentru scurt timp de gene.

De unde m-o ştii, a întrebat-o Arseni pe Ustina, dar Ustina tăcea.

Mă tem că mă ia drept altul, a spus Arseni după un moment. Şi că aşteptările ei sunt prea mari.

Din când în când o lua înaintea babei şi i se uita în ochi. În ei se reflecta cerul cenuşiu, fără nicio dâră de lumină. O apucă pe babă de umăr şi, brusc, o opri locului. Ea întoarse capul, dar se uita pe lângă el.

Doar ştii că nepotul tău a murit, atunci de ce mă duci la el, a spus Arseni.

Păi io de ce trăiesc, întrebă cu nepăsare baba.

Arseni n-a ştiut ce să răspundă, dar asta nici nu era o întrebare. Cel puţin, o întrebare pentru el. El s-a uitat în tăcere cum baba dispărea pe după fulgii de zăpadă. Când ea nu se mai văzu, el se îndreptă spre cea mai apropiată izbă. Acolo avea deja ce să facă.

La Lukinskaia, Arseni a rămas mai mult decât la Velikoe. Aici erau mai mulţi bolnavi. Şi morţi erau mai mulţi. La Lukinskaia domnea apatia, şi aici s-a dovedit mult mai complicat să îi facă să se ajute unul pe altul. Dar Arseni a răzbit şi în privinţa asta.

El îi convingea pe ţărani că însănătoşirea lor depinde în mare măsură de ei înşişi. Vrând să trezească în ei puterea vitală, Arseni le demonstra că ajutorul Domnului vine adesea prin oameni care nu stau cu mâinile în sân. Ţăranii dădeau din cap, fiindcă oamenii care nu stau cu mâinile în sân erau pentru ei Arseni. Să devină şi ei oameni care nu stau cu mâinile în sân nu voiau. Ori nu puteau. Când însă s-au însănătoşit câţiva bolnavi pe care deja îi plângeau, în ei s-a trezit speranţa. Şi cei care s-au însănătoşit au început să îi ajute pe cei care se îmbolnăveau şi să îi scoată pe cei morţi. Împărţeau pâine copiilor rămaşi orfani, spălau şi afumau casele, curăţau ogrăzile şi uliţele rămase pustii în timpul molimei. Văzând acestea, Arseni a lăsat satul Lukinskaia şi a plecat mai departe.

Următorul loc care i-a ieşit în cale a fost Gorî. După ce a stat o vreme la Gorî, a ocolit lacul Kişemskoe şi, biruind vreo zece verste, a ajuns în satul Şortino. Din Şortino, drumul l-a dus la Kulighi, din Kulighi – la Dobrilovo, de acolo – la Zagorie. Şi, pretutindeni, Arseni era deja aşteptat, şi locuitorii ştiau deja cu ce trebuiau să ajute ei tămăduitorului. Cuvintele, ca şi slava

lui, i-o luau înainte, şi cum toţi ştiau acum ce avea să le spună el la venire, Arseni avea de vorbit tot mai puţin. Acest lucru a fost pentru el o mare uşurare, pentru că cel mai greu din toate câte le făcea i se părea rostirea cuvintelor.

În timp ce Arseni era la Zagorie, a dat în sfârşit gerul. A fost un ger năprasnic. Nu a trecut nicio săptămână, că a şi ferecat Şeksna într-o gheaţă subţire, dar trainică. Mai departe, Arseni a mers pe apa deja îngheţată a Şeksnei. Picioarele îi mai alunecau, uneori i se agăţau în trestiile prinse în gheaţă, dar oricum, era mai uşor de mers pe râu decât pe drumul desfundat.

Aşa a ajuns în marele sat Ivacevo. Era un sat bogat, care trăia din pescuit. La Ivacevo era o biserică de piatră cu hramul Apostolului Andrei, care până să devină apostol fusese pescar. În izbele din Ivacevo, mirosul cadavrelor în descompunere se amesteca cu mirosul năvoadelor şi al peştelui sărat. Molima dăduse demult peste sat, ca peste toate satele de pe râu, care îi primeau pe cei ce călătoreau pe apă şi pe uscat.

Arseni, care crescuse departe de întinderi de apă, simţea prezenţa râului clipă de clipă. Şeksna nu era mare, dar adâncimea apei curgătoare, chiar sub gheaţă fiind, radia deosebita energie a mişcării. Forţa asta era nouă în viaţa lui, şi ea îl impresiona. Ea a trezit în el gândul pelerinajului.

3

Primăvara l-a prins la Ivacevo. Locul gerului, care făcuse molima ceva mai puţin feroce, l-a luat dezgheţul. Arseni făcea tot ce putea ca să împiedice cel de-al doilea val al molimei. Le spunea sătenilor să mănânce pucioasă fărâmiţată în gălbenuş de ou şi să o ia cu câte o gură de zeamă de măceş. În zilele când luau leacul, nu aveau voie să mănânce carne de porc, nici să bea lapte sau vin. Ziua, Arseni colinda casele bolnavilor, iar noaptea se ruga pentru sănătatea lor şi să nu se răspândească boala.

Stând pe malul Şeksnei, Arseni s-a gândit că în curând

gheaţa avea să se topească. Până la venirea zilelor calde, trebuia să treacă într-un sat de pe partea cealaltă a râului. Se pregătea deja de drum când, într-o dimineaţă, au venit la Ivacevo pe gheaţa Şeksnei nişte sănii. Uitându-se cât de frumoase erau săniile, unul dintre săteni a spus că sunt cnezeşti. Şi s-a adeverit. Săniile fuseseră trimise de la Belozersk de cneazul Mihail. Şi fuseseră trimise după Arseni.

După mine? s-a mirat Arseni când i s-a spus de venirea săniilor.

După tine, i-au confirmat cei veniţi de la Belozersk. Mare ţi-e slava, Arseni, pe pământul Belozerskului. Arată-ţi iscusinţa tămăduitoare şi o să fii cinstit de cneaz.

Doar de la Mântuitorul nostru Iisus Hristos aştept eu o recompensă, a răspuns Arseni, ce nevoie am să fiu cinstit de cneaz?

Întorcându-se într-o parte, el îi spuse Ustinei:

Să văd, dragostea mea, ce pot face pentru oamenii ăştia. Faptul că sunt neam de cneaz nu face boala mai uşoară. Nici mai grea, ce-i drept.

Cu aceste cuvinte, Arseni s-a urcat în sania pictată. Şezutul era aşternut cu perne de puf, ele dăruiau corpului moliciunea lor, cu manifesta disponibilitate de a servi a obiectului scump. Arseni fu înfăşurat într-un pled, şi el simţi stânjeneală în faţa sătenilor care se uitau la el. Niciodată nu mai mersese cu o sanie ca aceasta. Şi nu îşi închipuise că drumul poate să fie aşa de plăcut. Şi mersul – iute.

Tălpile saniei înaintau pe gheaţă cu un zgomot uşor, cristalin, iar adâncul apei le răspundea ca un clopot greu. În urma tălpilor se stârnea un vârtej. Sub gheaţă fugeau care-ncotro, speriaţi, peştii. Şeksna şerpuia, iar locul pădurilor îl luară satele.

Până la Belozersk exista şi un drum mai scurt. Nu era la fel de lesnicios precum cel pe apă, şi trecea prin satele care apăreau unul după altul. Dar cei care veniseră după el nu ştiau dacă drumul era curăţat. Se grăbeau şi hotărâseră să nu rişte, ştiind că drumul pe râu era mai sigur şi mai rapid. Poate că nici nu voiseră să treacă prin acele sate, ştiind că pe acolo făcea

ravagii molima. Aveau ei (surugiul se uită cu asprime la Arseni) destulă molimă la Belozersk.

Când soarele şi-a pierdut strălucirea, întinderea de gheaţă a început să se lărgească. Uitându-se în jur, Arseni observă că mal nu mai era acum decât la stânga. În locul malului drept, cât vedeai cu ochii, se întindeau la nesfârşit verste de gheaţă. Era lacul Beloozero[18]. Gheaţa lui era mai netedă decât cea a râului, şi înaintarea pe ea era mai iute. Când s-a întunecat bine, locul lacului l-a luat, lin, oraşul. Îi întâmpină Belozerskul, capitala cnezatului.

Sania luneca pe uliţele întunecate. Arseni nu mai văzuse niciodată uliţe atât de lungi şi case atât de înalte. Cât erau de înalte casele, îşi putea da seama după lumina ferestrelor de sus. Când au ajuns la casa în care locuia cneazul, erau deja aşteptaţi. Arseni a fost scos degrabă din sanie şi dus în goană pe scară la etaj. După ce au trecut în fugă prin două odăi pe jumătate întunecate, au ajuns într-o a treia. În această odaie, puternic luminată, stătea în picioare un bărbat. Era cneazul Mihail.

Auzit-am că eşti vraci iscusit, a spus cneazul.

S-a dus mai aproape de Arseni şi i-a vorbit încet, aproape chiar la ureche. Fiind înalt – de sus în jos. Soţia şi fiica mi s-au îmbolnăvit noaptea trecută, înţelegi? Doctorii de-aici nu sunt în stare de nimic. De nimic. Nici să trateze dinţii...

Asta se vede, a spus Arseni. Ai miros de carii.

Ajută-i pe ai mei, Arseni. Cred că poți.

De ce crezi, a întrebat Arseni. Din câţi am tratat, nu puţini au murit.

Cneazul se aşeză pe un scaun masiv, sculptat. Aşa stând, i se vedea creştetul pleşuv. Se uita la Arseni întorcând capul într-un chip nefiresc.

Pentru că n-ai murit şi tu. Mi s-a spus că ai trecut printr-o mulţime de sate cu ciumă, şi n-ai murit. Asta îmi spune că eşti binecuvântat.

Arseni tăcea.

Cneazul îl duse la odăile femeilor. Când se apropiară de odaia unde zăceau bolnavele, Arseni îl opri pe cneaz:

Mai departe merg singur.

Şi-a plecat capul şi a intrat.

Erau acolo două paturi, unul lângă altul. Pe unul era culcată o femeie tânără (era mult mai tânără decât cneazul), în celălalt – o fetiţă de vreo şase ani. Fetiţa nu era conştientă. Cneaghina îl salută pe Arseni dând slab din cap. El se apropie întâi de copil şi îi luă încheietura mâinii. Apoi îi atinse fruntea.

Ce spui, Arsenie, întrebă cneaghina.

Îmi ştii numele, se miră Arseni.

Se aşeză pe patul ei. Până şi în semiîntunericul odăii se vedea că cneaghina avea ochi albaştri. La soare, se gândi Arseni, ochii ei trebuie să scânteieze ca albastrul cerului. Are Domnul şi culoarea asta. Îi ridică cu grijă capul de pe pernă şi îi pipăi gâtul.

Ce spui, repetă ea.

Roagă-te, cneaghină, şi Domnul o să-ţi arate mila lui.

Arseni ieşi şi închise uşa în urma lui.

Le-ai văzut?

Le-am văzut, spuse Arseni. Sunt grav, dar viaţa nu va pleca din ele. Cu ajutorul lui Dumnezeu, către dimineaţă cred că le va fi mai bine.

Cneazul îşi lăsă capul pe umărul lui Arseni. Arseni simţi pe gât lacrimi.

Se întoarse la bolnave şi rămase la ele până dimineaţă. Văzu cum viaţa se luptă cu moartea şi înţelese că viaţa avea nevoie de ajutor. Lucră şi la buboanele mamei şi la cele ale copilului. Le dădu să bea mult, pentru că apa scoate din corp tot ce e necurat. Le ţinu capul deasupra hârdăului când vărsară. Dar, ce e mai important, le trecu forţă vitală când simţi că nu mai aveau destulă.

Arseni se temea mai cu seamă pentru fetiţă, copiii fiind mai vulnerabili la ciumă decât adulţii. Cum avea un răgaz, o ţinea de mână fără să-i dea drumul. După bătaia pulsului îşi dădea seama de schimbările din starea ei şi îi diriguia lupta pentru viaţă. Arseni simţea când trebuia să intervină ferm. În clipele acelea se concentra tot, absolut tot, şi transmitea copilului toată vitalitatea pe care o putea găsi în el. Nu se temea decât

de epuizarea puterilor sale.

Dimineaţă, când au venit în odaie la ei, Arseni şedea nemişcat pe podea şi ţinea copilul de mână. Celor care au intrat li s-a părut că era mort. Că erau moarte şi cneaghina şi fetiţa. Dar Arseni era viu. Iar cneaghina şi fiica, deşi foarte slăbite încă, erau sănătoase.

4

Acest fapt a fost începutul ascensiunii lui Arseni. Pentru cneaz, care îşi iubea până la sacrificiul de sine familia, însănătoşirea alor săi a însemnat mai mult decât orice. I-a dăruit lui Arseni o blană de samur. În ciuda vremii calde, valoarea darului era evidentă. Cneazul a hotărât să îl facă pe Arseni doctorul curţii şi să îl instaleze în palatul său.

Trebuie spus că lăcaşurile cnejilor din acele vremuri apuse pentru totdeauna nu prea corespund imaginii palatelor de astăzi. Palatele nobilimii ruse erau de obicei din lemn. Principala lor deosebire de casele orăşenilor de rând o reprezentau dimensiunile: erau mai înalte şi mai largi. Construirea lor nu lua sfârşit niciodată; se putea întrerupe, dar reîncepea la prima nevoie care se ivea. Fiecare nouă căsătorie din familie făcea să i se adăuge noi corpuri. Se mărea bucătăria, apăreau anexe pentru odăile slugilor şi pentru dependinţe. Construcţiile deveneau mai mari, dar nu şi mai frumoase. Aminteau de stupii de albine ori de coloniile de moluşte. Principalul lor merit era că îi satisfăceau pe posesori.

După ce a stat la cneaz vreme de câteva săptămâni, Arseni l-a rugat să îl lase să plece. Nu, Arseni nu voia să plece din Belozersk – acolo mai erau încă mulţi oameni care aveau nevoie de el, doar i-a cerut cneazului să îi dea un alt loc unde să stea. Rugămintea lui l-a mirat la început pe cneaz, dar Arseni i-a spus că, mergând pe la atâţia bolnavi, se temea să nu aducă boala în palatul cneazului. Era adevărul, dar nu tot adevărul. Viaţa în palat îl apăsa.

Stând în lux, te simt mai puţin, îi mărturisea el printre lacrimi Ustinei. Şi ţelul pentru care trăiesc eu acum nu-l pot înfăptui

acolo.

Cneazul nu i-a pus nicio oprelişte, căci cuvântul lui Arseni însemna mult pentru el. Pentru el era important ca Arseni să nu plece din Belozersk. I-a dat o casă nu departe de palat şi l-a lăsat să trăiască după voia lui. Iar voia lui Arseni era să o scoată la capăt cu nenorocirea care se abătuse asupra oraşului. Nu a trecut mult şi a izbutit să orânduiască şi la Belozersk ajutorarea bolnavilor de către cei care se însănătoşiseră. Singur nu i-ar fi fost cu putinţă să îngrijească bolnavii din tot oraşul.

Arseni îşi părăsea locuinţa în zori şi lua la rând casele cu bolnavi. Îi examina, apreciindu-le starea şi şansele de viaţă. Acolo unde ajutorul lui putea fi hotărâtor, rămânea cu ceasurile şi îi convingea pe îngerii trişti ai morţii să mai întârzie. Uneori, când i se părea că puterile l-au lăsat de tot, se ducea la lac.

Era deja sfârşitul lui mai şi lacul era încă sub gheaţă. Nemărginita lui întindere plumburie contrasta cu malurile acoperite de verdeaţă. Arseni mergea pe gheaţa lacului şi simţea frigul din adâncul lui. Adierea frigului aceluia se părea adierea morţii, ca şi cum în abisul lacului s-ar fi aflat toţi locuitorii oraşului care muriseră cândva. Putea să se uite cu ceasurile la gheaţă, cercetând ce îngheţase în ea peste iarnă: cioburi de oale, tăciuni de pe la focuri, un lup care căzuse, opinci rupte, precum şi ceea ce îşi pierduse în timp aspectul iniţial şi devenise pur şi simplu materie.

Arseni credea că trăieşte în singurătate, dar nu era aşa. Nu se putea ascunde niciunde de faima lui. Invizibil, oraşul Belozersk îl privea de pe mal. Înţelegând că un om obişnuit nu ar fi rezistat încordării la care era supus Arseni, oraşul îi dădea răgazul necesar pentru a-şi aduna puterile în singurătate.

Dar, într-un rând, de mal s-a desprins un punct care a început să se mişte cu iuţeală către Arseni. Lui Arseni i-a atras atenţia abia când a devenit limpede că se îndrepta spre el. Şi-a spus că omul era încă departe, dar asta numai pentru că cel care venea era un copil. Când s-a apropiat, Arseni a văzut că era un băiat de vreo şapte ani.

Io îs Silvestru, a spus băiatul. Venii că mi-i bolnavă mama.

Ajută-ne, Arsenie.
Îl luă pe Arseni de mână şi îl trase în direcţia malului. Mâna lui Silvestru era rece. Arseni îl urmă în tăcere. Silvestru aluneca întruna pe gheaţă şi se agăţa caraghios de mâna lui. Dar niciunul nici altul nu râdeau, pentru că nu mergeau de bucurie. Mersul le era însoţit de pârâielile gheţii sub picioare. Deasupra capetelor lor ţipau păsările care se întorceau din ţările calde. Din când în când îi învăluiau curenţii de aer cald de pe mal, care scăldau întinderea îngheţată.
Tata a murit acum doi ani, a spus Silvestru. Tot de ciumă. Pe mama o cheamă Xenia.
Văzând că Silvestru se uită la el, Arseni dădu din cap.
Casa lui Silvestru se afla lângă un iaz mlăştinos, chiar la marginea oraşului. În ciuda aşteptărilor lui Arseni, era o casă frumoasă. Nu se simţea că e casa unui orfan, nu se simţea delăsare. Înainte de a trece pragul, Arseni a întrebat:
Când s-a îmbolnăvit?
Ieri, a răspuns băiatul.
Arseni intră. În ciuda gestului făcut pentru a-l opri, Silvestru a păşit după el.
E mama mea, a spus în şoaptă Silvestru. De la ea nu poate să-mi vină niciun rău.
Acum ea nu-şi mai aparţine ei, ci bolii, a spus tot în şoaptă Arseni şi l-a scos pe băiat afară.
Xenia zăcea cu ochii închişi. Câteva minute, Arseni s-a uitat în tăcere la ea. Faţa, chiar umflată de boală, îşi păstrase trăsăturile regulate. Îi atinse fruntea cu mâna şi se miră singur de sfiala lui. Ca să îşi alunge şovăiala, îşi apăsă palma pe fruntea ei. Xenia deschise ochii. Nu exprimau nimic şi se închiseră încet. Femeia nu era în stare să se împotrivească somnului. Arseni îi pipăi pulsul. Îşi trecu mâna pe vena jugulară.
Apăsă de câteva ori locul sub care bătea inima. Nu simţi în el nimic în afară de împuţinarea vieţii.
În săliţă, Silvestru se uită întrebător la el. Arseni ştia bine privirea aceea, dar nu o văzuse niciodată la un copil. Nu-şi putea da seama ce trebuia să-i spună unui copil cu o

asemenea privire.

Ştii, nu e bine (Arseni se întoarse). Sunt tare amărât că nu pot să o salvez.

Dar pe cneaghină ai salvat-o, a spus băiatul. Salveaz-o şi pe ea.

Totul e în mâna lui Dumnezeu.

Ştii, pentru Dumnezeu asta e o nimica toată – să o vindece. E foarte simplu, Arsenie. Hai să-L rugăm amândoi.

Bine. Vreau doar să nu-L învinuieşti dacă ea totuşi o să moară. Ţine minte că ea poate să moară.

Vrei să Îl rugăm şi să nu credem că El ne va îndeplini rugămintea?

Arseni îl sărută pe băiat pe frunte.

Nu, sigur că nu.

Îi aşternu lui Silvestru să doarmă în săliţă:

Ai să dormi aici.

Da, dar întâi să ne rugăm, spuse Silvestru.

Arseni aduse din odaie icoanele Mântuitorului, Maicii Precista şi Sfântului Mare Mucenic şi Vindecător Panteleimon. Luă căuşurile de pe policioară şi puse icoanele în locul lor. Îngenunchează amândoi. Se rugară îndelung. Când Arseni sfârşi de citit rugăciunile către Mântuitor, Silvestru îl trase de mânecă.

Stai. Vreau să spun cu cuvintele mele. (Îşi rezemă fruntea de podea, şi glasul lui începu să sune mai surd.) Doamne, las-o să trăiască. Mie nu-mi trebuie nimic altceva pe lume. Nimic. O să-ţi mulţumesc pururea. Tu doar ştii că dacă ea o să moară, eu o să rămân singur. (Pe sub mână se uită la Mântuitor.) Fără niciun ajutor.

Spunându-i Mântuitorului posibilele urmări, băiatul nu se temea pentru sine. El se gândea la mama lui şi alegea cele mai temeinice argumente în sprijinul însănătoşirii ei. Nădăjduia că nu se putea să fie refuzat. Şi Arseni văzu acest lucru. Şi se gândi că avea să îl vadă şi Mântuitorul.

Pe urmă s-au rugat la Maica Domnului. La un moment dat, neauzind glasul lui Silvestru, Arseni a întors capul. Silvestru dormea stând în genunchi. Rezemat de un cufăr. Îl mută cu

grijă în pat. La Vindecătorul Panteleimon, Arseni se rugă singur. Pe la miezul nopţii trecu în odaia Xeniei şi începu să îi dea îngrijire.

5

Timp de câteva zile, starea Xeniei nu s-a îmbunătăţit. Dar nici nu murea.

Arseni vedea în asta manifestarea nesfârşitei mile a Domnului, iar pentru el – un îndemn să lupte pentru viaţa ei. Ridicând puţin capul Xeniei, îi turnă în gură nu doar leacurile împotriva ciumei, ci şi tincturi care îi puteau întări carnea ca să reziste morţii. Şoptind o rugăciune, o ţinea pe Xenia de mână şi simţea cum ajutorul Celui Căruia I se adresa trece prin el în bolnavă.

Când ieşi din odaie, dădu în săliţă de Silvestru. După ce se rugară pentru însănătoşirea Xeniei, se duseră puţin la lac. Zilele deveniseră fierbinţi la Belozersk, şi răcoarea lacului era plăcută. Pe gheaţă nu păşiră, nu mai era sigură. În gheaţă se iviseră ochiuri şi surpături făcute de izvoarele de sub apă. Din albastră, gheaţa devenise neagră, nu mai era trainică, ci fragilă.

O să te însori cu mama, nu, întrebă Silvestru în timp ce mergeau pe mal.

De mirare, Arseni se opri.

Vreau să fim întotdeauna împreună.

Vezi tu, Silvestru…

Băiatul, care mergea înainte, se întoarse încet către Arseni.

Ai altă femeie?

Pui întrebări foarte mature.

Vasăzică – ai?

Se poate spune şi aşa.

Arseni văzu cum ochii băiatului se umpleau de lacrimi. Silvestru se ţinea în frâu, aşa că lacrimile nu se scurseră pe obraji.

Cum o cheamă?

Ustina.

Trăieşte la tine în sat?

Nu.

În Belozersk?

Ea nu trăieşte pe lumea asta.

Băiatul îl luă de mână, şi mai departe merseră în tăcere.

În a cincea zi de boală, Xenia începu să meargă spre bine. Nu avea putere deloc, dar moartea deja nu o mai ameninţa. Se uita cu recunoştinţă la Arseni, care îi dădea să bea, îi dădea caşă cu linguriţa şi o ajuta să meargă la oală.

De tine nu mi-e ruşine, a spus ea într-un rând. Asta mă miră cel mai mult.

În timpul bolii carnea îşi pierde păcătoşenia, a răspuns Arseni după ce s-a gândit puţin. Devine limpede că ea e doar un înveliş. Şi că de el nu trebuie să ne ruşinăm.

Mie de tine nu mi-e ruşine, a spus Xenia în alt rând, fiindcă mi-ai devenit un om apropiat.

Xeniei îi era mai bine. Curând, într-o seară, se ridică şi pregăti un nap turcesc. După ce tăie napul în bucăţele egale, Xenia îl puse în străchini. Se uita cu o privire fericită la bărbaţi. Arseni se uită la Silvestru: băiatul nu mânca mai nimic. Toată ziua fusese moale, şi Arseni începu să fie îngrijorat.

După cină, Arseni luă încheietura mâinii lui Silvestru. Apropiindu-se de băiat, îşi dădu seama cât de gravă era situaţia. I se păru că propriul lui sânge curgea cum nu trebuie. Şi că acum îl va podidi din nări, din urechi, din gât. Xenia continua încă să vorbească, dar el deja nu-şi mai putea descleşta buzele. Simţea clar că nu are putere să ajute. Se uită la băiat şi din nou vru să moară.

Noaptea, Silvestru nu dormi. Îl cuprinsese o nelinişte fără motiv, se zvârcolea în pat. Se întorcea de pe o parte pe alta şi nu-şi putea găsi nicicum o poziţie bună pentru somn. Muşchii mâinilor şi picioarelor îl dureau. După ce aţipea câteva minute, se trezea brusc şi întreba dacă Arseni şi Xenia erau acolo. I se părea că au plecat. Dar ei erau lângă el. Şedeau pe patul lui şi nu-şi luau ochii de la el. Xenia nu spunea un cuvânt. Pe obraji îi curgeau lacrimi. Spre dimineaţă, Silvestru îşi pierdu cunoştinţa.

Xenia ridică privirea.

Salvează-l, Arsenie. El e viaţa mea.

Arseni se lăsă lângă ea pe podea, îşi lovi capul de genunchii ei şi izbucni în hohote de plâns. Plângea de frica de a-l pierde pe Silvestru şi de neputinţa de a-l ajuta. Plângea pentru toţi aceia pe care nu îi putuse ajuta. Se simţea răspunzător pentru ei, şi nu avea cu cine să împartă răspunderea asta. Plângea pentru propria lui singurătate, pe care o simţea acum cu neaşteptată tărie.

În încercarea de a-l vindeca pe Silvestru, luă toate măsurile contra ciumei pe care le învăţase cândva de la Hristofor. Folosi câteva mijloace a căror utilitate o descoperise în urma propriilor sale observaţii. Îl aşeză pe copil pe genunchii săi şi îl ţinu aşa fără să-i dea drumul. Arseni se temea că îngerul morţii poate să vină după Silvestru în lipsa lui. Ştia că în clipa decisivă o să-l lipească strâns pe copil de el, ca să îi dea undele vieţii de la inimă la inimă. Îi era groază de momentul când Silvestru avea să înceapă să tuşească. Ştergând mucozitatea sângerie de pe buzele băiatului, Arseni se temea că odată cu tusea îngrozitoare va zbura din el sufletul, căci stătea nesigur în trup.

Amintindu-şi cele spuse de Silvestru, Arseni i se adresă lui Dumnezeu:

Ajută-l, Doamne, doar pentru Tine e aşa de simplu. Înţeleg că rugămintea mea e o îndrăzneală. Şi nici măcar nu îmi pot oferi viaţa pentru băiat, pentru că viaţa mea a fost dată deja Ustinei, faţă de care sunt vinovat pe vecie. Dar tot îmi pun nădejdea în mila Ta nesfârşită şi Te rog: păstrează viaţa robului Tău Silvestru.

Arseni nu dormi cinci zile şi cinci nopţi. Nu îl lăsă pe Silvestru din braţe şi pentru că trupul lui trebuia ţinut semiaşezat. Când băiatul se culca, plămânii lui se umpleau cu flegmă şi el începea să tuşească sfâşietor. În cea dea şasea zi, Arseni simţi că se producea o schimbare. Pe dinafară nu se vedea încă, dar lui nu i-a rămas ascunsă.

Fără să îi dea vreo lămurire, îi porunci Xeniei să se roage cât poate de mult. Sfârşită de oboseală şi de nesomn, Xenia i-

a urmat îndemnul. A îngenuncheat înaintea icoanelor, în colţul lor, şi a rămas aşa ceasuri întregi. Glasul ei răguşit se auzea acum fără contenire. De sub broboadă îi ieşiseră şuviţe de păr, dar ea nu mai avea putere pentru nimic. I se sfârşiseră şi lacrimile, nu-i mai curgeau pe obraji. În cea de-a şaptea zi, băiatul a deschis ochii.

După ce a spus rugăciunea de mulţumire, Arseni s-a prăbuşit pe laviţă. A dormit două zile şi două nopţi, dar tot nu putea să se trezească. Îşi dădea seama că trebuie să se scoale, şi visa că s-a sculat. Voia să îl cerceteze pe Silvestru, şi visa că îl cercetează. Şi visul i-a arătat că totul era bine cu Silvestru. Arseni ştia că visează, dar ştia că visează cum stăteau lucrurile cu adevărat. Altfel ar fi visat altceva.

L-a trezit o atingere rece pe mână. Erau buzele Xeniei. Văzând că Arseni a deschis ochii, Xenia îi apăsă palma pe fruntea ei. În spatele ei stătea în picioare Silvestru. După boala prin care trecuse, băiatul era palid şi slab. Străveziu, aproape străveziu. Ca o aripă de înger apărea din spatele lui cuta pe care o făcea cămaşa. El îi zâmbi lui Arseni fără să încerce să se apropie, lăsând-o în faţă pe mama lui.

6

Gheaţa de pe lac s-a topit şi, brusc, în oraş s-a făcut mai cald. Odată cu venirea zilelor calde, molima a început să piardă din putere. Belozerskul se întorcea la viaţa obişnuită, şi îngrijorarea locuitorilor lui începea să se risipească. Nu se risipea imensa slavă a lui Arseni, aclamată deja prin întreg cnezatul. Se venea la el cu orice motiv medical şi chiar fără motiv. Vorbind cu el, oamenii simţeau graţia divină. Arseni vorbea puţin, dar atenţia lui, zâmbetul, atingerea lui le dădeau din plin bucurie şi putere.

Din când în când, îl poftea la masă cneazul Mihail. L-a invitat din nou să se mute în palatul lui, dar Arseni, cu delicateţe, a refuzat de câteva ori. Cneazul ar fi dorit să îi ridice o casă mare lângă palatul său, dar Arseni a respins şi asta. Ar fi refuzat şi invitaţiile la masă, dar cneazul ar fi luat

acest lucru drept o ofensă personală.

Cneazul era un om inteligent, şi nu a devenit stăruitor în încercarea de a şi-l apropia pe Arseni. Înţelegând că acesta avea nevoie de o anumită independenţă, cneazul Mihail nu i-a impus societatea lui. Printr-o *anumită* independenţă, cneazul înţelegea o independenţă ale cărei limite să şi le stabilească el însuşi. Propunându-i lui Arseni să trăiască în oraş aşa cum dorea, el i-a impus o singură restricţie: aceea de a părăsi oraşul.

Dar pe Arseni nu îl stânjeneau numai mesele cneazului. Mult mai dese şi mai chinuitoare pentru sufletul lui erau mesele la Xenia. Aproape zilnic venea după el Silvestru şi îl trăgea la mama lui. Să refuze aceste mese îi era şi mai greu decât să refuze mesele cneazului. Ceea ce îl nelinişte a mai cu seamă pe Arseni era faptul că nici nu voia să refuze.

Se ducea şi o privea pe Xenia punând masa. Îi admira mişcările liniştite şi neşovăitoare. Ei doi aproape că nu vorbeau. Tăcerea nu era grea cu ea, şi lui Arseni îi plăcea şi asta. Uneori mai vorbea Silvestru, dar de cele mai multe ori încerca să îi lase singuri. După masă, îl conducea pe Arseni acasă. Lui Arseni îi făcea plăcere şi asta. Uneori i se părea că Silvestru se teme că el ar putea intra în altă casă.

Ustina nu poate să fie soţia ta, a spus odată Silvestru în timp ce îl conducea pe Arseni.

De ce, a întrebat Arseni.

Pentru că ea nu trăieşte pe pământul ăsta.

Silvestru, eu sunt răspunzător pentru ea peste tot.

Arseni şi-a pus mâna pe umărul lui Silvestru, dar Silvestru s-a întors.

Nefericit nu era numai Silvestru. Nu îşi găsea locul nici Arseni. Nu putea să nu se ducă la Xenia, pentru că nu avea niciun motiv evident să nu o facă. Mai mult decât atât, începuse să observe că aştepta aceste vizite ca pe o sărbătoare, şi începuse să îi fie ruşine. Îi era ruşine şi pentru că la Belozersk nu se putea ascunde de faima lui. Iar să părăsească Belozerskul îi era interzis.

Acum locuitorii oraşului veneau singuri la el. El îi lecuia de

aceleaşi necazuri ca şi pe cei din slobozia Rukina. Nu cerea plată nimănui, dar nu erau mulţi care să se trateze fără să plătească. Spre deosebire de cei din Rukina, orăşenii rareori plăteau cu produse din natură, preferând banii. Şi plăteau mult mai mult. Daruri generoase îi făcea deseori şi cneazul Mihail.

Cu aceşti bani, dacă se ivea ocazia, Arseni cumpăra nişte cărticele în care erau descrise însuşirile tămăduitoare ale plantelor şi pietrelor. Una dintre ele era un *lecebnik*[19] străin, şi Arseni i-a dat bani negustorului Afanasi Blocha, care mergea prin ţările nemţeşti, ca să i-l traducă. Traducerea lui Blocha era foarte aproximativă, ceea ce limita posibilitatea de folosire a cărţii. Reţetele din ea erau folosite de Arseni doar atunci când coincideau cu ce ştia el de la Hristofor.

Urmărind cum citea negustorul literele necunoscute şi cum traducea cuvintele formate din ele, Arseni a început să fie interesat de problema limbilor. Despre existenţa a şaptezeci şi două de limbi ale lumii, Arseni ştia din istoria cu Babilonul, dar în afară de cea rusească, nu auzise încă în viaţa lui niciuna. Mişcând din buze, repeta pentru el după Blocha neobişnuitele combinaţii de sunete şi cuvinte. Când le afla înţelesul, se mira că lucruri ştiute pot fi exprimate într-un chip atât de neobişnuit şi, mai ales, incomod. În acelaşi timp, diversitatea posibilităţilor de exprimare îl fermeca şi îl atrăgea pe Arseni. Se străduia să ţină minte şi echivalenţa cuvintelor nemţeşti cu cele ruseşti, şi pronunţia lui Blocha, care era probabil departe de adevărata pronunţie nemţească.

Întreprinzătorului Blocha nu-i scăpă interesul lui Arseni, aşa încât îi propuse să îi dea lecţii de germană. Arseni primi bucuros. Lecţiile care începură erau de fapt departe de ceea ce se înţelege în mod obişnuit prin predare, pentru că despre limbă ca atare Afanasi Blocha nu putea să spună nimic inteligibil. El nu se gândise niciodată la structura ei, iar de regulile ei habar nu avea. La început, lecţiile au constat doar în aceea că negustorul continua să citească *lecebnikul* cu voce tare şi să îl traducă. Diferenţa dintre aceste lecţii şi traducerea dinainte consta în aceea că, la sfârşitul fiecărui capitol, Blocha îl întreba pe Arseni:

Clar?

Acest lucru îi îngăduia negustorului să îi ia lui Arseni o plată dublă – pentru traducere şi pentru lecţii. Arseni nu protesta, pentru că nu îi părea rău de bani. Îl preţuia pe Afanasi pentru că era singurul om din Belozersk care ştia mai mult sau mai puţin un grai străin. Înţelegând că numai cu citirea manualului nu avea să ajungă prea departe, Arseni se hotărî să folosească singurul merit neîndoielnic al profesorului său: urechea bună şi memoria ageră.

În timpul lungilor sale călătorii în Nemţia, Blocha îşi însuşise expresii de spus într-o situaţie sau alta, şi la întrebările care sugerau răspunsul putea repeta aceste cuvinte. Arseni îi descria lui Blocha aceste situaţii şi întreba ce se spune în asemenea cazuri. Negustorul (păi asta e aşa de simplu!) dădea mirat din mână şi îi spunea toate variantele auzite de el. Arseni îşi scria cele spuse de Blocha. Rămânând singur, îşi punea notiţele în ordine. Din expresiile auzite de la Blocha scotea cuvintele necunoscute şi le trecea într-un vocabular separat.

La un moment dat, când s-au vândut lucrurile unui negustor străin care murise pe drum, Arseni a cumpărat o cronică nemţească. Era un manuscris destul de gros şi de hărtănit. Arseni şi Blocha îl deschideau unde se nimerea şi nu se mai puteau desprinde.

Citeau despre oameni numiţi satiri, pe care, când fug, nu îi poate prinde nimeni. Umblă goi, trăiesc cu fiarele, iar trupurile le sunt acoperite cu blană.

Satirii nu vorbesc, doar scot strigăte. Arseni şi Blocha citeau despre atanaşi, care trăiau în nordul Marelui Ocean. Urechile le aveau aşa de mari, încât îşi acopereau foarte uşor trupul cu ele. Citeau despre sciriţi, care, dimpotrivă, nu aveau urechi, ci doar nişte găuri. Citeau despre manticorele care trăiesc în ţările indiene: dinţii îi au pe trei rânduri, capul îl au de om, iar trupul de leu.

Vasăzică, aşa de diversă e lumea, îşi spunea Arseni, şi şi-a amintit descrierile asemănătoare din *Alexandria,* şi s-a întrebat care e locul acestor fenomene în ordinea generală a lucrurilor.

Poate fi existenţa lor (se întreba el) o încurcătură într-o lume creată raţional?

Dar cea mai mare parte a banilor câştigaţi de Arseni nu se ducea, totuşi, pe cărţi, şi nici chiar pe lecţii. În principal, el cumpăra rădăcini, plante şi minerale necesare pentru prepararea leacurilor. Leacurile scumpe le împărţea celor care nu aveau posibilitatea să şi le cumpere. Cele mai scumpe erau medicamentele care se aduceau din alte ţări. Erau printre ele şi dintre acelea despre care Arseni doar auzise de la Hristofor sau citise în *lecebnikul* nemţesc. Acum, mulţumită generozităţii cetăţenilor Belozerskului, i s-a ivit posibilitatea să le încerce şi pe acelea.

Mai întâi a cumpărat câteva perle şi le-a pisat mărunt. Apoi le-a amestecat cu zahăr obţinut din măceş, iar amestecul i l-a dat să îl îngurgiteze unui bărbat slăbit de ciumă. După cât spusese Hristofor, leacul acesta reda puterile. Puterile, într-adevăr, i-au revenit bolnavului, cum le reveniseră, de altminteri, şi altor bolnavi care supravieţuiseră. Rolul avut aici de perla pisată i-a rămas nelămurit lui Arseni. Nu a putut spune cu convingere decât că perla nu a dăunat bolnavului.

Arseni a cumpărat şi minunata piatră smarald, care era adusă din Britania. Cine se uită des la smarald, spunea Hristofor, îşi întăreşte vederea. Smaraldul pisat şi diluat în apă e bun şi împotriva otrăvii aducătoare de moarte. Arseni nu îl folosise niciodată ca antidot, dar să te uiţi la smarald era chiar plăcut.

A încercat şi nişte uleiuri nemaivăzute înainte. Pentru cicatrizarea rănilor proaspete, Arseni a folosit ulei de terebentină şi a văzut că avea efect. În cazul durerilor la încheieturi, ungea locurile dureroase cu o alifie neagră, cu petrol. Sub atingerea lui, bolnavii se simţeau uşuraţi. La urma urmelor, pentru ei era totuna cu ce alifie îi fricţiona Arseni. Pentru ei era important că acest lucru era făcut de el, pentru că atunci când se frecau ei singuri cu petrol, efectul tămăduitor era mult mai slab. Nu negau însă rolul pozitiv al petrolului.

Încercând mijloace care până atunci nu îi fuseseră accesibile, Arseni se simţea mai liniştit. Nu se poate spune că

avea încredere deplină în ele, fie şi pentru că… ce-ar fi zis acum Hristofor? Dar avea în vedere şi faptul că Hristofor nu se lua nici el numai după propria experienţă în aprecierea medicamentelor. În general însă, Arseni îşi întărea vechea presupunere că, până la urmă, rolul medicamentelor este secundar. Rolul principal îl au doctorul şi puterea lui tămăduitoare.

Între timp, scurta vară nordică era deja pe sfârşite. Se întorceau serile plăcute lângă cuptor, la lumina lucinelor.

Noaptea chiar mai dădea câte un îngheţ. Stând până târziu la Silvestru şi Xenia, Arseni le citea din gramotele lui Hristofor.

Vasile cel Mare a spus: neprihănirea dacă e la bătrâneţe nu e neprihănire, e slăbire a poftei. Alexandru, văzând un om care se numea ca şi el, unul fricos, zise: tinere, ori numele, ori firea schimbă-ţi. Când Diogene l-a ocărât pe unul pleşuv, a spus: asta nu e ocară, e laudă pentru părul tău, căci văzându-ţi sminteala, a luat-o la fugă. Un tânăr, într-o piaţă, fudulindu-se, a spus că el e înţelept fiindcă a vorbit cu mulţi înţelepţi, dar i-a răspuns Democrit: uite, eu am vorbit cu mulţi bogaţi, dar asta nu m-a făcut bogat. Când l-au întrebat pe Diogene cum se poate trăi cu adevărul, el a răspuns: la fel ca şi cu focul – nici să te apropii prea tare, ca să nu te ardă, nici să te duci prea departe, ca să nu îngheţi.

7

Între timp, se apropiaseră deja gerurile. Vântul smulgea frunzele de pe copacii din Belozersk şi le arunca pe lac. Rafalele se făceau tot mai puternice, iar frunzele abia dacă se mai puteau ţine de ramuri. Cele care zburaseră pe lac păreau nişte stoluri de păsărele care o luau, cine ştie de ce, spre nord.

Arseni îi trata mai departe pe locuitorii Belozerskului, dar nu numai pe ei. Acum se strângeau la el oameni din tot cnezatul Belozerskului, atraşi de cele auzite despre Vraci. La început, Arseni i-a pus să şadă în săliţă. Când nu au mai avut loc în săliţă, a pus să fie aşezate câteva laviţe în curte. Când cei veniţi n-au mai încăput nici acolo, Arseni a început să limiteze

primirea bolnavilor. Îi lua numai pe cei care izbutiseră să ocupe un loc pe laviţe. Dar ceilalţi nu plecau. Umblau prin curte şi aşteptau răbdători ca Vraciul să se milostivească de ei. Ştiau că, oricum, avea să îi ia şi pe cei care aşteptau.

Bolnavi erau mulţi, şi erau dintre cei mai feluriţi.

Erau aduşi oameni cu oase rupte. Arseni le punea oasele la locul lor şi înfăşura zonele vătămate cu o pânză cu alifie tămăduitoare. Alifia era din floare de *nalbă mare* fiartă în vin genovez. Le dădea să bea zeamă de porumbă cu albăstrele fărâmiţate. Cei în suferinţă purtau răbdători legătura şi timp de opt zile beau dimineaţa leacurile. Şi oasele se făceau la loc.

Erau aduşi oameni arşi de foc şi oameni care se opăriseră. Arseni aplica pe locul ars o pânză cu varză mărunţită şi cu albuş de ou. Când schimba pânza, presăra pe arsură chinovar. De băut le dădea celor arşi o tinctură din iarba *ephilia.* După scurt timp, arsurile începeau să se strângă şi să se cicatrizeze.

Veneau oameni care pătimeau de pe urma viermilor intestinali. Acelora le prescria ridiche sălbatică strivită şi amestecată cu miere curată. Prescria migdale. Urzică tânără fiartă în oţet cu sare. Dar dacă după aceea mai rămânea în om vreo urmă, Arseni îi dădea, pe stomacul plin, un strop de vitriol, ca viermii să iasă de tot. În Evul Mediu erau mulţi paraziţi.

Se tratau la el şi cei care sufereau de hemoroizi. Pe aceştia, Arseni îi punea să presare pe locurile bolnave seminţe de mărar pisate ori stibiu. Veneau la el şi cei cu mâncărimi la sân. El le prescria să ia de la negustori hering, peştele de mare despre care se ştie că înoată în bancuri şi că ochii lui luminează noaptea. Heringul trebuia tăiat de-a lungul şi pus pe piept. Veneau la Arseni şi oameni cu gingiile bolnave. Îi sfătuia să ţină cât se poate de des în gură miez de migdale, ca să întărească gingiile.

Ca şi mai înainte, la Arseni venea Silvestru şi îl lua la mama lui. Ştiind că era ocupat toată ziua cu bolnavii, băiatul venea seara târziu. Fără să îşi dea seama, spre sfârşitul zilei Arseni începea să se grăbească şi făcea tot ce putea ca să fie liber

când sosea Silvestru. Pacienţilor nu le-a scăpat acest lucru, aşa încât se străduiau să nu vină seara. În cele din urmă şi-a dat seama de asta şi Arseni. În ziua când a făcut această descoperire, inima i s-a strâns. A tăcut până la apusul soarelui, iar spre seară nu a mai pregătit gramotele pentru citit.

Când a venit Silvestru, Arseni a şovăit. Băiatul s-a uitat în tăcere la el, şi Arseni nu a putut să-i suporte privirea.

Haidem, Silvestre.

Pe drum nu au vorbit. Băiatul simţea că în sufletul lui Arseni se petrecuse ceva, dar se temea să îl întrebe. Xenia avea deja masa pusă cu de toate. Arseni nu a vrut să mănânce. Ca să nu o jignească pe Xenia, a băut. Gramotele lui Hristofor nu le avea la el, iar discuţia nu se lega deloc. Când Silvestru a dispărut în săliţă, Arseni a spus:

Xenia, eu nu trebuie să fiu aici.

Chipul Xeniei nu s-a schimbat. Ea aştepta aceste cuvinte şi era pregătită pentru ele. Aceste cuvinte o făcură să sufere.

Ştiu că îi eşti credincios Ustinei, a spus Xenia, şi te iubesc pentru asta, dar eu nu caut locul Ustinei.

Mi-e bine şi sunt bucuros cu tine, a spus Arseni. Dar Ustina e mireasa mea pe veci.

Dacă eşti bucuros cu mine, fii fratele meu. Hai să trăim într-o dragoste desăvârşită. Numai să te văd, Arseni.

Nu pot să trăiesc cu tine într-o dragoste desăvârşită, fiindcă sunt slab. Iartă-mă, în numele Domnului.

Domnul te va ierta, a spus Xenia. Tu îţi slujeşti memoria şi eşti de un devotament fără margini, dar să ştii, Arseni, că în numele celor morţi îi pierzi pe cei vii.

Totul, a strigat Arseni, e că şi Ustina e vie, şi copilul e viu, şi aşteaptă să fie mântuiţi. Cine o să-i mântuiască, dacă nu eu, care am păcătuit?

Noi. Noi trei, şi Silvestru va fi fericit să se roage împreună cu tine. Şi să îţi readucă liniştea va fi fericit. Ruga lui e pe placul lui Dumnezeu. Ne vom ruga toţi trei lui Dumnezeu cât ţine ziua – de dimineaţă până seara. Numai nu ne părăsi, Arseni, fratele meu.

Xenia era palidă şi, de aceea, deosebit de frumoasă. Arseni

simţi cum i se pune un nod în gât. Ieşind, îl văzu în săliţă pe Silvestru, şi privirea îi era de orfan. Privirea aceea îl făcu pe Arseni să izbucnească în plâns. Îşi acoperi faţa cu mâinile şi se năpusti pe uliţă. Merse de-a lungul gardurilor de pin, hohotind de plâns. Nu îl vedea nimeni, în Belozersk era deja noapte. Locuitorii abia dacă îi auzeau plânsul şi nu înţelegeau cine putea să fie, căci acel glas al lui Arseni nu le era cunoscut.

Ajungând acasă, Arseni îşi şterse lacrimile şi îi spuse Ustinei:

Doar tu vezi, draga mea, ce se întâmplă. N-am vorbit câteva luni cu tine, dragostea mea, şi nu am justificare. În loc să ispăşesc păcatul meu îngrozitor, mă afund tot mai mult în el. Cum să pot, biata mea fetiţă, să te mântui în faţa lui Dumnezeu, când eu însumi mă cufund în vâltoare? Dacă aş pieri, ştii, n-ar fi păcat, dar cine o să vă mântuie pe voi, pe tine şi pe copil? Numai eu mă rog aici pentru voi, şi doar asta mă mai ţine încă să nu mă las pradă disperării.

Aşa i-a spus Arseni Ustinei. A adunat gramotele lui Hristofor într-un sac, i l-a arătat Ustinei, şi a spus:

Uite sacul cu gramotele lui Hristofor, ce am eu, de fapt, mai de preţ. L-aş lua şi aş pleca unde aş vedea cu ochii mai departe de faima mea. Faima mea m-a sleit, mă trage la pământ şi mă împiedică să vorbesc cu El. Aş pleca de aici, dragostea mea, numai că nu mă lasă cneazul oraşului ăstuia; dar mai mult – Xenia şi Silvestru. Ar fi atât de fericiţi să se roage cu mine pentru tine şi pentru prunc, dar ei nu înţeleg că asta o pot face numai eu. Eu sunt singurul cu care tu mai eşti unită pe pământul ăsta, şi prin mine parcă ai continua să trăieşti. Dar Xenia consideră că, în numele morţilor, eu îi pierd pe cei vii, şi vrea să se roage pentru tine ca pentru o moartă, deşi eu ştiu că eşti vie, numai că altfel.

Arseni căzu pe gânduri. Mângâie sacul cu gramote şi ele îi răspunseră cu fâşâitul foilor de coajă.

Ştii, o s-o iau spre porţile oraşului. În clipa asta sunt zăvorâte, dar de vreme ce aşa trebuie, o să mă scoată îngerul meu din oraşul ăsta.

Privirea îi căzu pe blana dăruită de cneaz. Nu o pusese pe el niciodată. În ciuda aspectului ei impunător, blana nu era nici grea, nici voluminoasă. Arseni o puse pe el şi umblă cu ea prin odaie. Îi plăcu. Se gândi că începea să preţuiască comoditatea lucrurilor scumpe, şi nu se simţi la largul lui. După ce stătu vreun minut cu blana pe el, hotărî să n-o dea jos. Dacă chiar îl aştepta o călătorie, o blană ca aceea putea să fie potrivită. Pe laviţa de lângă uşă mai zări câteva gramote de-ale lui Hristofor. Nu mai vru să desfacă sacul pus în ordine. Vârî gramotele în buzunarul hainei de blană şi ieşi din casă.

Pe uliţă era viscol. Arseni nu vedea nimic, era beznă, dar simţea viscolul înţepându-i obrajii. Nu era nicio lumină la ferestre, dar acesta era un semn bun: în viaţa lui, luminile de noapte însoţiseră boala şi moartea. Întunericul nu îl împiedica să meargă. Drumul spre porţile oraşului putea să îl facă şi cu ochii închişi.

În locul deschis din faţa porţilor era ceva mai lumină. Într-un colţ al pieţei, Arseni zări mişcare. După ce şovăi puţin, se îndreptă într-acolo. Pe fondul gardului proaspăt făcut se ivi un cal cu un călăreţ. Arseni nu ştia dacă îngerii merg călare. Alături mai era un cal.

Gata, întrebă încet călăreţul.

Gata, răspunse la fel de încet Arseni.

Călăreţul îi arătă în tăcere celălalt cal şi Arseni sări în şa. Călăreţul se îndreptă spre porţi. Arseni se duse după el. La poartă, călăreţul bătu degrabă în ghereta străjii. Drept răspuns se auzi ceva somnoros. Călăreţul intră. Din gheretă se auzi o discuţie liniştită, însoţită de zornăit de monede. După un minut, din gheretă ieşiră câţiva oameni, printre care şi călăreţul, care îşi reluă locul în şa. Doi oameni puseră cheia în lacăt şi o suciră cu un zdrăngănit neaşteptat de tare, care se rostogoli prin oraşul tăcut. Ceilalţi trei împinseră porţile. Ele se deschiseră – tot cu un scârţâit – exact cât trebuia ca să poată trece caii. Prin deschizătura aceea dispărură călătorii noptatici.

Straja a fost mituită, a spus însoţitorul lui Arseni când au fost departe de porţi.

Arseni a dat din cap, măcar că nu a văzut nimeni. Altceva însoţitorul nu i-a mai spus. Curând au intrat într-o pădure. Abia acolo puteai înţelege ce înseamnă un întuneric adevărat. Trebuia să meargă încet, caii făceau paşii pe dibuite. Când o creangă l-a lovit peste faţă, necunoscutul a început să înjure urât. Arseni a înţeles că nu îl însoţea un înger. Bănuise asta din prima clipă a întâlnirii lor.

După un sfert de ceas, o a doua creangă l-a lovit pe călăreţul din şa. În cădere, s-a rănit la un picior. A încercat să se ridice imediat, a călcat pe piciorul rănit şi s-a prăbuşit gemând la pământ.

Piciorul… De mult ce-am mers, pfui.

Arseni sări de pe cal şi se apropie de cel căzut. Pipăi cu luare-aminte piciorul.

Nu e ceva de speriat, e doar scrântit. Important e că osul e întreg.

La auzul glasului său, necunoscutul se încordă. Arseni simţi cum îi tresălta piciorul.

E ceva uşor de îndreptat, l-a încurajat Arseni.

Fără o vorbă, acela îl apucă pe Arseni de păr şi îl trase spre el. Arseni îi simţi cuţitul pe gât.

Cine eşti, hârâi necunoscutul.

Eu? Arseni.

Stai că-ţi fac eu de petrecanie, hoit ce eşti.

De ce, a întrebat Arseni.

Întrebarea i se păru absurdă până şi lui.

Fiindcă în locul tău trebuia să fie ortacul meu, Jila. Necunoscutul îl zgâlţâi pe Arseni, şi cuţitul îi crestă uşor pielea gâtului.

Tu cine eşti, eşti Jila?

Nu, a răspuns Arseni.

Cum ai nimerit aici, păduche?

M-ai întrebat tu dacă sunt gata.

Şi?

Şi eram gata.

Lua-te-ar… Acuma, cum o da cu ochii de mine, Jila mă taie. Că, pfui, nu doar pe tine te-am luat, am luat cu mine şi banii lui şi-ai mei. Acuma el stă şi-şi spune în mintea lui că l-am prostit, uite asta-i beleaua. E belea, ţi-o spun eu!

Îl mai zgâlţâi o dată pe Arseni, dar cuţitul nu mai veni în contact cu gâtul lui.

O să-i explici că eu sunt vinovat, a spus Arseni.

Cum nu, că asta şi aşteaptă el, explicaţiile mele. Păi nici n-o să apuc să deschid gura. Da' pân-atunci îţi fac de petrecanie, pricepi?

În vorbele astea amare se simţea totuşi că se mai liniştise. Intonaţia lăsa să se prevadă o împăcare cu situaţia. Arseni îi luă cu blândeţe însoţitorului său cuţitul şi se aplecă să vadă de piciorul lui. Îl îndreptă dintr-o singură smucitură, cât apucă acela să scoată un ţipăt scurt.

Barem să mă fi prevenit, se plânse pacientul.

Fără prevenire e mai bine.

Ajutat de Arseni, acela se ridică de jos şi călcă prudent pe piciorul îndreptat:

Parcă e mai bine.

Deocamdată să mergi mai mult călare, a spus Arseni. Peste câteva zile îţi trece de tot.

În pădure deja nu mai era aşa de întuneric. Nu se iveau încă zorii, erau doar vestiţi. Însoţitorul se uită cu luare aminte la Arseni.

Aşa o fi şi trebuit să fie, ca Jila să rămână la Belozersk, zise el gânditor. Poate chiar e mai bine aşa.

Apucă amândoi caii de dârlogi şi o luă spre adâncul pădurii.

Şi, ştii, ia-ţi şi tu valea. N-am linişte, pfui, când nu-s singur. O să mă odihnesc departe de drum, şi pe urmă, noaptea, o s-o şterg tiptil. Tu, frate, doar blana să mi-o laşi, că e frumoasă blana asta a ta.

Ce? nu înţelese Arseni.

Blana, dă-o jos, şi poţi să pleci. Tu mi-ai îndreptat piciorul, eu te las viu. Haide, ce te holbezi?

În mână îi luci iar cuţitul. Arseni îşi scoase blana şi i-o întinse necunoscutului. Acela îşi scoase zăbunul şi i-l aruncă

lui Arseni:

Na, pune-l.

Îmbrăcă blana şi încercă să vadă dacă nu-i era strâmtă la umeri. Se fâţâi prin faţa lui Arseni. După ce se gândi puţin, se apropie de calul pe care mersese Arseni şi se canoni o groază să dezlege punguţa de piele de şa. Băierele nu se desfăceau. Vârî sub ele cuţitul, şi punguţa căzu cu un zornăit pe pământ. Ridicând punguţa, necunoscutul făcu cu ochiul.

Asta-i a mea, şi ăştia (îi aruncă lui Arseni dârlogii) îs ai tăi. Nu-mi trebuie încă un cal. Du-te unde pofteşti, n-ai decât şi la Belozersk. Poţi să şi dormi pe săturate pe drum. Calul e din Belozersk, te duce el. Iară pe mine dă-mă uitării, pricepuşi?

Arseni nu se duse la Belozersk. Porţile acelui oraş se închiseseră în urma lui. Ştia că nu va mai intra pe ele. La Belozersk îi fusese bine, de-aceea şi fugise de acolo. Oraşul acesta îl îndepărta de Ustina. Arseni ieşi la drum şi o luă în direcţia opusă Belozerskului.

Mergea descurajat. În ciuda celor cerute de fostul lui însoţitor, Arseni nu putea uita de el. Nu felul cum se purtase cu el însoţitorul îl mâhnea. Nu-l mâhnea nici faptul evident că din oraş nu îl scosese un înger – ceea ce, de fapt, visase. Înaintând încet într-o direcţie necunoscută, Arseni simţea o nelinişte. Neliniştea părea să fie fără motiv, dar cu fiecare clipă devenea tot mai limpede că ea se strângea în jurul celui pe care îl lăsase în urmă. Arseni ştia că nu se mai putea întoarce, pentru că omul îl gonise. Şi că se simţea liniştit singur.

După ce mai trecu vreun ceas, Arseni îşi aminti că în buzunare rămăseseră câteva gramote de-ale lui Hristofor – cele pe care le pusese în ultima clipă. Se gândi cu părere de rău la ele: era puţin probabil ca ele să preţuiască ceva în ochii noului lor posesor. Poate că i le-ar da înapoi. Arseni înţelese că i se ivise un motiv ca să îl mai vadă o dată pe însoţitorul lui. Şi îşi întoarse calul. În timp ce făcea cale întoarsă, neliniştea lui creştea.

În locul unde trebuia să părăsească drumul, Arseni se grăbi. Legă calul de un copac şi o luă prin pădure. În depărtare, după copacii desfrunziţi, se vedea deja mişcare. Între doi cai care

stăteau acolo se mişca un bărbat cu blana lui pe el, dar Arseni nu îl recunoscu în el pe cel cu care mersese în timpul nopţii. Îl recunoscu în el pe Jila, deşi nu îl întâlnise niciodată. În mâna stângă, Jila ţinea o bâtă. Probabil era stângaci. După ce mai făcu câţiva paşi, Arseni îl văzu şi pe însoţitorul său.

Acela zăcea la pământ în spatele unuia dintre cai, într-o poziţie nefirească. Întors cu faţa în sus, ţinea un braţ, cine ştie de ce, la spate, iar picioarele i se mişcau spasmodic pe pământ. Un călcâi săpase un şănţuleţ cu ace de pin pe margini. Ochii care nu vedeau se uitau la Arseni, şi Arseni citi fără greutate în ei ce îl aştepta pe omul acela.

Fără să îi dea nicio atenţie lui Jila, Arseni se aplecă deasupra celui care murea. Acela deja nu mai mişca. Jila se gândi puţin şi apoi abătu bâta în capul lui Arseni.

9

În pădure era semiîntuneric. Şi era greu să-ţi dai seama dacă era la asfinţit ori în zori. Abia când dădu o geană de lumină, deveni limpede că era în zori. Adunându-şi puterile, Arseni putu să-şi desprindă capul de lucrul acela tare pe care zăcea. Era trupul însoţitorului său. La fel de rece ca pământul.

Iar eu sunt cald, i-a spus Arseni Ustinei. Eu, care sunt vinovat de moartea lui, sunt cald şi viu. Acum am fost salvat numai de dragul tău, dar pe el, ca şi pe tine, îl am pe conştiinţă. L-am omorât cu vorba spusă. Dacă nu-i spuneam că sunt gata, n-ar fi zăcut atât de rece aici. Mi-am şi amintit de Arsenie cel Mare, care a regretat nu o dată cuvintele spuse de gura lui, dar nu şi-a regretat niciodată tăcerea. Nu vreau să mai vorbesc de-acum cu nimeni în afară de tine, dragostea mea.

Ţinându-se de un copac, Arseni se ridică în picioare. Caii nu mai erau. Desigur, Jila îi luase cu el. Arseni răzbi încet până la drum. Calul priponit de el era tot acolo. Îl dezlegă şi, ţinându-se de coama lui ca să nu cadă, se afundă în pădure. Se bălăbănea dintr-o parte în alta.

Când s-au apropiat de trupul mort, Arseni s-a aşezat să se

odihnească. Adunându-şi puterile, îl aduse pe cel ucis lângă cal şi încercă să îl pună de-a curmezişul pe şa. Cel ucis, care deja nu se mai îndoia, alunecă de câteva ori. Cădea pe pământ cu un zgomot ţeapăn, surd. Încordându-şi voinţa, Arseni îi aruncă braţele pe şa, îşi propti capul cu toată puterea în picioarele lui şi îi împinse trupul în sus. Cel ucis se legăna în şa într-un echilibru nepăsător. Privirea ochilor lui deschişi reflecta şi ea nepăsare. Avea aerul cuiva care vrea să fie lăsat în pace.

Arseni izbuti să întoarcă mortul cu faţa înainte şi să îl aşeze în şa. Negăsind cu ce să îl lege de cal, se uită şi la cizmele celui ucis. În una dintre ele era cuţitul cu care îl ameninţase chiar în ajun. Îşi dădu jos zăbunul primit şi începu să îl taie în fâşii subţiri. Legându-le între ele obţinu o frânghie destul de lungă. Cu frânghia asta legă de şa picioarele mortului.

Arseni scoase calul la drum.

El a spus că eşti din Belozersk. Du-l acolo, că acolo o să-l dea pământului.

Calul se uită lung la Arseni şi nu se urni din loc.

Eu nu merg, spuse Arseni. El are mai multă nevoie de tine. Bătu uşurel calul pe crupă.

Calul se urni şi o luă în direcţia în care era Belozerskul. Apăsându-se de coama lui, mergea călăreţul mort. Arseni se uita după ei, şi ei deveniră tot mai străvezii. Se prefăcură într-un cerc mare, care se descompuse în cercuri mici. Cercurile pluteau, nu se ciocneau. Când se întâlneau, treceau pur şi simplu unul prin altul. Arseni vărsă. Picioarele nu-l mai ţinură.

.... se gândiră: e mort, că viu nu arată ....

Zece zile mai târziu, Jila se apropia de Novgorod. Mergea călare, iar al doilea cal, fără călăreţ, mergea la trap mărunt în urma lui. Cele patru perechi de copite tocăneau peste măsură de zgomotos pe pământul îngheţat. Jila mergea fără grabă, fiindcă nu avea unde să se grăbească. Vârându-şi mâinile în buzunarele blănii, Jila dădu de gramotele lui Hristofor. Le citi mişcând din buze.

David zise: moartea păcătoşilor e cumplită. Solomon zise:

să te laude aproapele tău, iar nu gura ta. Kirik l-a întrebat pe vlădica Nifont: molifta o faci peste un vas de lut pângărit ori doar peste unul de lemn, iar celelalte trebuie sparte? Cum peste un vas de lemn, aşa şi peste unul de lut, şi peste unul de aramă, şi de sticlă, şi de argint, răspunse Nifont, peste toate se face molifta. Oricine se ţine de fapte bune nu poate să fie fără mulţi duşmani. Nu bogăţie aduce prietenul, dar prietenul e bogăţie. Prietenii ce lipsesc aminteşte-i în faţa celor ce sunt, căci aceia, auzind asta, ştiu că nu o să uiţi de ei. Toţi prietenii lui Jila lipseau, şi el a trebuit să-i amintească singur fiind.

10

A deschis ochii, au spus deasupra lui Arseni.

Şi el a înţeles că deschisese ochii, încâlcitura de crengi ce plutea deasupra lui i se păru a fi în vis. În faţa lui apăru chipul cuiva. Era aşa de mare, că acoperea bolta aceea ciudată care plutea peste ei. Arseni văzu fiecare zbârcitură a feţei şi barba care încadra faţa. În barbă s-a mişcat gura şi a întrebat:

Cum te cheamă?

Uite cum se formează sunetele, se gândi Arseni.

Cum te cheamă? a întrebat din nou gura.

A rostit cele trei cuvinte cu pauze, părând a nu avea încredere în auzul celui ce zăcea.

Ustin, a spus abia auzit Arseni. Ustin.

Faţa s-a întors către cineva. Îl cheamă Ustin. Ce ţi s-a întâmplat, Ustine?

Arseni a obosit să se uite la faţă şi a închis ochii. Tot trupul lui simţea fân moale. Mâna a pipăit marginea de lemn a căruţei.

Lasă-l, a spus altă voce. Să-l ducem până-n satul cel mai apropiat, or vedea acolo.

Arseni deschise iar ochii, dar hurducăturile căruţei nu se mai simţeau. Era frig. Zăcea pe ceva tare. Ceva ca un lemn. Trase de sub el bucata de lemn şi rămase îndelung cu ochii la ea. Lumină prin uşa întredeschisă. Lumină şi un scârţâit. Magazie de lemne.

Ridicându-se puţin într-un cot, Arseni văzu că era gol puşcă. Lângă el se aflau sacul lui şi nişte trenţe. După ce şovăi puţin, Arseni întinse mâna după trenţe şi şi-o trase imediat înapoi. I se făcuse silă. Zdrenţele îl respingeau nu doar cu murdăria lor. De nesuportat era gândul că, de bună seamă, le purtase cel care îl dezbrăcase. Care nu luase – şi asta chiar că era jignitor – sacul cu gramotele lui Hristofor. Învingându-şi sila, Arseni întinse mâna spre trenţele care i se părură a fi o cămaşă, nişte nădragi şi un brâu.

Lui Arseni îi trebuiau nu numai haine, ci şi încălţări, căci îi fuseseră luate şi cizmele. După ce se răzgândi de câteva ori, smulse coaja de pe două lemne tăiate şi măsură bucăţile pe tălpile lui. Ajutându-se cu dinţii, dădu cojilor forma de care avea nevoie. Pe urmă trase din grămada de zdrenţe brâul şi începu să îl frece de tocul uşii. Când brâul se rupse în două, Arseni legă scoarţele de copac de tălpile lui. După ce se încălţă, se surprinse că tărăgănează cu îmbrăcatul, în ciuda tremurului care îl scutura, adăsta cu îmbrăcatul.

Dar nu putea să iasă gol din magazie. Arseni luă ceea ce fusese cândva o cămaşă şi şi-o puse pe piept. După ce şovăi puţin, îşi băgă braţele pe mâneci şi capul pe gaură – gulerul fusese smuls.

Cămaşa atârna pe el ca o cârpă fără nicio formă. Era decolorată, dar o mai înviorau peticele.

Cel mai greu a fost să pună pe el nădragii. I se părură ceva mai întregi decât cămaşa, dar asta nu făcea decât să înrăutăţească şi mai mult totul. După ce îi puse pe el, Arseni se gândi că treanţa aceea fusese atinsă de membrul neruşinat al hoţului. Nădragii aceluia erau ca o apropiere trupească de el, şi Arseni se scutură de scârbă. Faptul că fusese jefuit îl apăsa nu pentru că rămăsese fără haine, ci pentru că se trezise cu unele străine. Se sperie că de-aici înainte îi va fi scârbă de propriul său trup, şi îl podidi plânsul. Dar când îi trecu gândul ăsta prin minte, că de-aici înainte îi va fi scârbă de propriul său trup, îl podidi râsul.

Din magazie, Arseni ieşi într-un loc cu o construcţie abia începută. După ce făcu câţiva paşi în noile sale straie, îi spuse

Ustinei:

Ştii, dragostea mea, de când am ajuns la Belozersk, ăştia sunt de fapt primii paşi în direcţia bună.

Magazia era în capătul unui sat. Arseni se duse la cea mai apropiată izbă şi bătu în uşă. În izbă locuia Andrei Soroka cu familia lui.

Tu cine mai eşti, îl întrebă Soroka pe Arseni.

Ustin, răspunse Arseni.

Ustin – stai pân-oi zice amin[20], râse Soroka şi trânti uşa.

Atunci Arseni bătu la Timofei Kucea. Timofei îl cercetă cu privirea pe Arseni şi spuse:

O să-mi aduci păduchi, fiindcă aşa cum te afli nu poţi să n-ai păduchi. Ori purici. Cred că ai sacul plin de ei.

În sac erau doar gramotele lui Hristofor, dar Arseni nu se apucă să îl desfacă în faţa lui Timofei.

Următoarea a fost izba lui Ivan Suhobok. Amintindu-şi de ospitalitatea lui Avraam, Ivan nu vru să îl gonească pe pribeag. Dar nici să îi dea drumul înăuntru nu voi. Îl duse în celălalt capăt al satului, la baba Evdokia, care nu se temea nici de păduchi, nici de purici, nici de străini.

Când intrară, Evdokia molfăia nişte miez de pâine. Nu avea dinţi, miezul îl molfăia cu gingiile, şi asta făcea să i se mişte toată faţa. I se cutremura pur şi simplu, se strângea şi se desfăcea, ducându-te cu gândul la o punguţă veche de piele.

După ce se uită ce se uită la faţa Evdokiei, Ivan spuse:

Iacă-ţi, babo, un oaspete care nu spune altceva decât că el e Ustin. Admite că e totuşi o informaţie.

Socot că nu e puţin lucru nici atât, dădu din cap Evdokia.

Rupse jumătate din miez şi i-o întinse lui Arseni:

Ia de mănâncă, Ustine.

Ivan şi Evdokia se uitară în tăcere cum mânca Arseni.

E flămând, remarcă Ivan.

Clar, confirmă Evdokia. Păi, să rămână.

După ce se încălzi puţin, Arseni simţi că începe să îl mănânce capul, îmbrăcămintea care îi fusese pusă la dispoziţie era plină de păduchi. La căldură, înviaseră şi începuseră să se târâie prin părul lui. Şezând, simţea cum îi

umblă păduchii pe gât – de jos în sus.

Arseni ştia că de scos păduchii era greu, şi i se făcu milă de Evdokia. Nu voia să-i facă viaţa şi mai grea. Nu trebuie să rămân aici, hotărî el. Arseni se ridică şi se plecă din mijloc în faţa Evdokiei. Aceasta continuă să molfăie. Arseni ieşi şi închise uşa în urma lui.

Îl pătrunse frigul. Se ţinea încă de inelul uşii. Simţi dorinţa să tragă de el şi să se întoarcă în izba caldă. Dar coborând din pridvor înţelese că nu se va mai întoarce. Asfinţitul, care se lăsase devreme, era tot mai păstos. Arseni păşea cuprins de frig şi de frică. Nu înţelegea nici el de ce plecase de la căldură. Îi era clar un singur lucru, că îl aştepta – dacă avea să îl poată birui – un drum greu. Şi nu ştia unde se află acest drum.

Arseni mergea pe un drum de pădure, care se făcea tot mai întunecos. Mergea ca pe picioroange, căci picioarele nu i se mai îndoiau de frig ce era. După aceea a început să ningă. Era prima zăpadă din an, şi zbura cumva nesigură. Mai întâi au apărut fulgi singuratici, rari, dar mari. Fiindcă erau pufoşi, părea că e un pic mai cald. Fulgii cădeau tot mai des şi mai des, până ce deveniră un zid viscolit. Când a încetat viscolul a apărut luna şi s-a luminat. Se vedea drumul la fiecare cotitură.

Odată cu ivirea lunii, gerul parcă s-a înteţit. Lui Arseni i se părea că luna prelinge chiar ea frigul acela de argint care se răspândea pe pământ. I-ar fi fost milă de trupul care tremura, dar şi-a amintit pe loc că trupul îi era pângărit de veşmintele străine şi de păduchi, şi nu i-a mai fost. Acesta deja nu mai era trupul lui. El le aparţinea păduchilor, celui care purtase înainte îmbrăcămintea aceea, în sfârşit, gerului. Dar nu lui.

Parcă sunt în trup străin, se gândi Arseni.

Oricâtă compătimire ai pentru un trup străin, nu îi poţi simţi durerea ca pe a ta. Arseni, care ajutase trupuri de oameni în neputinţă, ştia asta. Chiar deprinzându-se cu durerea străină, pentru a o uşura, nu îi putea pătrunde niciodată adâncurile. Iar acum era vorba despre un trup pe care nici nu îl compătimea foarte tare. Pe care, una peste alta, îl dispreţuia.

Nu-i mai era frig, căci nu îi poate fi frig cuiva care este într-un trup străin. Dimpotrivă, simţea limpede cum (nu) trupul său

se umplea de putere şi înainta cu încredere în întâmpinarea zorilor. Se mira cât de apăsat îi e pasul şi cât de largă bătaia braţelor. Pale de căldură se ridicau de undeva de jos şi ajungeau la capul lui. Prăbuşindu-se la pământ, Arseni nici nu şi-a dat seama că mişcarea lui neobosită s-a curmat.

....

11

....

Vreau oare să uit tot, se gândi Arseni, şi de-acum să trăiesc ca şi cum în viaţa mea n-ar fi nimic, ca şi cum abia m-aş fi ivit pe lume – dar deja nu mic, ci dintr-odată mare? Sau din toate cele trăite să îmi amintesc doar ce e bun, căci e în firea memoriei să se elibereze de ce e chinuitor? Memoria mea mă părăseşte întruna şi poate o să mă părăsească pe veci. Dar ar fi eliberarea de memorie iertarea şi mântuirea mea? Ştiu că nu, şi nici nu o să-mi pun întrebarea aşa. Căci cum să fie mântuirea mea fără mântuirea Ustinei, care a fost cea mai mare fericire a vieţii mele şi cea mai mare suferinţă?

Aşa că Te rog: nu-mi lua memoria, în care e nădejdea Ustinei. Dar dacă ai să mă chemi la Tine, ai milă: judec-o nu după faptele noastre, ci după setea mea de a o salva. Şi acel puţin bine pe care l-am făcut trece-i-l ei.

....

Limba vacii e moale şi nu are scârbă de păduchi. Mângâierea ei aspră ţine cât de cât loc de căldură omenească. Omului nu-i este lesne să aibă grijă de cei cu păduchi şi plini de puroi. Cel care intră poate să lase lângă bolnav o cojiţă de pâine şi o cană cu apă, dar la o mângâiere adevărată, fără scârbă, poţi nădăjdui doar din partea vacii. Vaca s-a obişnuit repede cu Arseni şi l-a socotit al ei. Cu limba ei lungă, i-a lins de pe păr cocoloaşele uscate de sânge şi de puroi.

Arseni se uita ceasuri întregi la legănarea ugerului ei şi uneori îl nimerea cu buzele. Vaca (ce vrei cu ugerul meu?) nu se împotrivea, deşi lua în serios doar mulsul de dimineaţă şi de seară. Adevărata uşurare i-o aduceau doar mâinile

stăpânei. În ele, spre deosebire de buzele lui Arseni, era putere, pornirea de a stoarce tot laptele, până la ultima picătură, în *tuiesul*[21] strâns împletit. Laptele ţâşnea din uger într-un şiroi puternic – la început subţire, aproape ţârâit, dar căpătând, pe măsură ce se umplea *tuiesul,* abundenţă şi anvergură. O parte din lapte se scurgea pe degetele stăpânei. Urmărindu-le cu privirea de două ori pe zi, Arseni şi le amintea mai bine decât îşi amintea faţa stăpânei. Ştia cum arată fiecare deget în parte, dar nu le simţise niciodată atingerea.

Câteodată vaca încremenea, numai ce ridica puţin coada (el începea să tremure), şi chiar de sub ciucurele ei pleoscăiau pe ţărâna grajdului turte calde. Din când în când, turtele erau împroşcate în toate părţile de un jet greu. Stropii nimeriţi pe faţa lui, Arseni îi ştergea cu o mână de fân.

....

Rana de la cap aproape că se vindecase, dar apăruseră dureri de cap, crize. Durerea nu venea de la rană, ci de undeva din străfundurile capului. Lui Arseni i se părea că acolo îşi făcuse loc un vierme şi că mişcările lui stârneau chinul atât de greu de îndurat. Cât dura criza, îşi lua capul în mâini sau îşi apăsa faţa de genunchi. Îşi freca cu înverşunare capul, şi durerea exterioară stârnită pentru o clipă lua locul celei dinăuntru. Dar cea dinăuntru, ca şi cum s-ar fi odihnit puţin, izbucnea imediat cu o nouă putere. Arseni ar fi vrut să îşi despice ţeasta în două şi, odată cu creierii, să scoată de-acolo viermele. Îşi lovea fruntea şi tâmplele, dar viermele care şedea înăuntru înţelegea cât se poate de bine că la el n-avea să ajungă. Invulnerabilitatea îi permitea viermelui să se obrăznicească şi să îl scoată pe Arseni din minţi.

....

Îl întrebară pe Arseni cine e, dar el tăcu. Şi descoperi cu mirare că vaca de-alături nu mai era.

Dar unde-i vaca, l-a întrebat Arseni pe cel mai apropiat dintre cei de faţă. Mi-a fost un tovarăş bun şi mi-a arătat o milă salvatoare.

Nu i-a răspuns nimeni, fiindcă cei ce păreau de faţă lipseau. Cel mai aproape de Arseni – mic, cocârjat, cenuşiu – s-a

dovedit a fi la o privire mai atentă braţul plugului. Ceilalţi erau şi ei îndoiţi şi costelivi. Gâtare de dimensiuni uriaşe (pe ce-or călări aici?). Tălpi de sanie. Hulube şi cumpene. Iar locul era cu totul altul.

Interesant, îşi spuse Arseni, pipăind sub el o roată de căruţă. Interesant, timpul trece, iar eu zac pe o roată de căruţă, fără să mă gândesc câtuşi de puţin la menirea supremă a existenţei mele.

Cu un efort, Arseni se ridică şi, păşind moale, ieşi pe uşă. Cu pălăriile pufoase ale acoperişurilor, se înălţară în faţa lui izbele unui sat neştiut. Din fiecare, fără un firicel de vânt, ieşea o dâră de fum I se păru că izbele erau prinse prin fumul lor de cer, toate la fel. Pierzând mobilitatea proprie fumului, firele de legătură căpătaseră o rezistenţă neobişnuită. Acolo unde erau o idee mai scurte decât era nevoie, casele se ridicau cu câţiva stânjeni. Uneori se legănau. În asta era ceva nefiresc, şi pe Arseni îl luă ameţeala. Apucându-se de uşorul uşii, spuse:

Legătura cerului cu pământul nu e aşa simplă cum, după cât se vede, s-au obişnuit să creadă în satul ăsta. O asemenea concepţie despre lume mi se pare din cale-afară de mecanicistă.

Făcând să scârţâie zăpada proaspăt căzută, Arseni plecă din sat. După o vreme, zgomotul acela îi atrase atenţia, şi îşi privi picioarele care scârţâiau: erau în opinci din coajă de tei.

Dar înainte erau din coajă de mesteacăn, îşi aminti Arseni. Poftim, ce prefaceri.

Pe spate i se bălăbănea sacul cu gramotele lui Hristofor.

12

Arseni mergea din sat în sat, iar memoria nu-l mai lăsa. Capul îl durea mai puţin, uneori nici nu-l durea. La orice întrebare, Arseni răspundea că el e Ustin, fiindcă numai asta i se părea în acel moment esenţial. Dar şi aşa era limpede pentru oricine ce fel de om era şi ce ajutor i se putea da. Arseni nu mai era Arseni cel de dinainte. În timpul peregrinărilor sale căpătase înfăţişarea aceea care nu mai

necesita nicio lămurire. Fără o vorbă, îl lăsau în magazie (grajd) – ori nu-l lăsau. Din izbele calde aduceau pentru el o bucată de pâine – ori nu aduceau. Cel mai adesea, aduceau. Şi el a înţeles că viaţa fără cuvinte e posibilă.

Arseni nu ştia în ce direcţie – şi, de fapt, dacă în una singură – se mişcă. La drept vorbind, nici nu avea nevoie de o direcţie, fiindcă el nu se îndrepta niciunde. Nici nu ştia cât timp trecuse de când părăsise Belozerskul. Judecând după înmuierea gerurilor, era spre primăvară. De altminteri, nici asta nu îl preocupa în mod special. Trăind acum în trup străin, Arseni se deprinsese cu gerurile. Când îi dădură în satul Krasnoe un zăbun găurit tot, dar cald, nici nu mai era sigur dacă lucrul acela îi era de trebuinţă. În satul Voznesenskoe lăsă zăbunul lângă o izbă, spunându-i Ustinei:

Ştii, cu toate catrafusele astea, nu ne înălţăm noi în urma Mântuitorului care s-a înălţat. Omul, draga mea, are multe lucruri şi legături care îl trag în jos. Dacă te îngrijorezi pentru sănătatea mea, îţi comunic cu bucurie că vine deja primăvara – fie ea şi rece acum – care încălzeşte.

Umblând pe drumurile care se înmuiaseră, dar nu se dezgheţaseră încă de tot, Arseni simţea fără greş venirea primăverii. Îşi aminti bucuria pe care o simţea în viaţa trecută când se schimba aerul. Când razele soarelui se revărsau cu putere şi le simţea căzându-i pe faţă.

Odată şi-a văzut chipul într-o băltoacă primăvăratecă, şi a început să plângă. Părul încâlcit nu mai avea culoare. Din obrajii surpaţi cădea în smocuri barba. Nici nu mai era barbă, ci un puf lăsat în jos, lipit pe alocuri de piele, iar pe alocuri atârnat în ţurţuri. Arseni nu se plângea pe el, ci timpul care trecuse, înţelesese că el nu avea să se mai întoarcă. Nici nu era convins că pământul acela pe care supravieţuise în primăverile trecute mai exista. Cu toate acestea, el era la locul lui.

Plângând, Arseni intră în oraşul Pskov. Acesta era cel mai mare dintre oraşele văzute de el. Şi cel mai frumos. Nu îi ştia numele, pentru că nu întreba pe nimeni cum se numeşte. Locuitorii Pskovului, ca locuitori ai unui oraş mare ce erau, nu

îl întrebau nici ei nimic pe Arseni, şi pe el asta îl bucura. Se gândea că aici se putea pierde.

Mergea în lungul zidului cetăţii şi se minuna de soliditatea lui. După un zid ca ăsta, se gândea Arseni, pare-se că se trăieşte în pace şi tihnă. E greu de crezut ca un vrăjmaş din afară să biruie zidul cetăţii. Nu îmi imaginez o scară mobilă suficient de mare pentru aceste ziduri. Sau, să zicem, nişte dispozitive capabile să străpungă aşa o grosime. Dar (Arseni îşi dădu capul pe spate şi i se păru că zidul începe să se lase încet pe el), niciun zid ca ăsta nu face să dispară pericolul vrăjmaşului dinăuntru, de s-a ivit în spatele lui. Atunci se poate spune că mai rău de-atât nu se poate: iată deja o situaţie cu adevărat critică.

Zidul îl duse pe Arseni la râul Velikaia. Pe el mai pluteau încă sloiuri, dar în general râul se eliberase de gheaţă. Pe mal, podarii chemau la podul plutitor. Arseni simţi că e atras de malul celălalt, şi păşi şi el pe podul plutitor.

Plătişi pentru traversare, îl întrebă unul dintre podari.

Arseni nu răspunse.

Nu-i cere bani, i se spuse podarului, că ai în faţă un om al lui Dumnezeu, nu vezi?

Văd, confirmă podarul, dar am întrebat aşa, pentru orice eventualitate.

Se sprijini cu prăjina în mal, şi podul, scrâşnind cu fundul pe nisip, se desprinse. În mijlocul râului, Arseni ridică capul. De după zidul cetăţii se arătară cupolele care până atunci nu se vedeau. Soarele la asfinţit le făcea de două ori mai puternică strălucirea de aur. Dar când bătu clopotul cel mare deveni limpede că el suna din apă, căci cupolele de pe apă erau mai vii decât cele de pe cer. Tremurul lor mărunt reflecta puterea sunetului produs.

Coborând de pe pod, Arseni admiră îndelung priveliştea ce se deschidea în faţa lui.

Ştii, dragostea mea, pur şi simplu m-am dezobişnuit de frumos în viaţă, îi spuse el Ustinei. Iar el se lasă descoperit atât de neaşteptat când treci râul, încât nici nu mai găsesc cuvinte. Şi uite, de o parte a râului sunt eu, numai bube şi

păduchi, iar de cealaltă – frumuseţea asta. Şi cu toată nimicnicia mea, sunt bucuros să-i recunosc măreţia, căci în felul ăsta parcă iau parte la facerea ei.

Dar când coborî întunericul, Arseni o luă agale pe mal. În cele din urmă se lovi de un zid. Merse de-a lungul zidului şi zări în el o spărtură îngustă, întunericul din ea era şi mai compact decât întunericul din jur. Pipăind marginile spărturii, Arseni trecu prin ea. În faţa lui licăriră câteva candele. În lumina lor posomorâtă se ghiceau contururi de cruci. Era un cimitir. Şi totuşi, ce loc minunat, se gândi el. Mai bine de-atât nici nu e de închipuit. E chiar ce trebuie în clipa asta. Luă o candelă şi îşi ţinu mâna deasupra ei. Căldura îi trecu prin tot trupul. Arseni îşi puse sacul sub cap şi adormi. În somn mai tresărea, şi atunci sub obrazul lui foşneau gramotele lui Hristofor.

13

Îl trezi cântul păsărilor. Era o adevărată cântare de primăvară, deşi venirea primăverii nu era încă vizibilă. Pe unele morminte era zăpadă. Păsările dădeau o mână de ajutor la topirea ei. Sub cântul lor, zăpada se prefăcea în apă şi se strecura la răposaţi, ducându-le şi lor fericita veste că e primăvară. Primăvara venea mai repede la Pskov decât la Belozersk. Cei din Belozersk îi socoteau întotdeauna pe cei din Pskov sudici. Şi la fel îi socotesc şi în ziua de astăzi.

Cimitirul în care şi-a petrecut noaptea Arseni era mănăstiresc. Şi-a dat seama de asta după ce a văzut umblând prin cimitir măicuţe. Când surorile l-au întrebat cine e, Arseni a zis după obiceiul lui că îl cheamă Ustin. Mai mult, fireşte, nu le-a spus. Surorile i-au spus însă că se află pe pământul mănăstirii de maici Ioan Înaintemergătorul. Nu au fost sigure că Arseni le-a înţeles. După ce s-au sfătuit, i-au adus o strachină cu supă de peşte. După ce Arseni a mâncat supa, l-au luat de mână şi l-au scos în afara gardului.

Arseni a rătăcit toată ziua pe malul râului Velikaia. Văzând podul plutitor care se apropia, s-a hotărât să traverseze râul

înapoi. De data asta, podarul nu i-a cerut bani. A spus:

Pluteşte de vrai, om al lui Dumnezeu. Crez că e lucru bun că iaşti aci.

Pe malul celălalt îl întâmpină nebunul întru Hristos Foma.

Aha, strigă Foma, văd că tu eşti cel mai adevărat nebun întru Hristos. Adevărat. Fii liniştit, în privinţa asta am un miros clasa-ntâi. Dar ştii tu, prietene, că fiecare parte a pământului Pskovului ţine doar un nebun întru Hristos?

Arseni tăcea. Atunci nebunul întru Hristos Foma îl apucă de braţ şi îl trase după el. Aproape că alergau de-a lungul zidului cetăţii, şi Arseni nu întrezărea nicio posibilitate de a opri această acţiune: Foma se arăta foarte perseverent. În faţa lor se ivi încă un râu. Era Pskova, care îşi ducea apele în râul Velikaia.

Acolo, dincolo de Pskova, a spus nebunul întru Hristos Foma, trăieşte nebunul întru Hristos Karp. E sărac la vorbă şi nu e pretenţios. Uneori îşi anunţă întruna numele: Karp, Karp, Karp. E un om foarte respectabil. Cu toate astea, o dată pe lună în medie trebuie să-i stâlcesc moaca. Asta se întâmplă în zilele când traversează râul şi vine în oraş. Că eu, aplicându-i nebunului întru Hristos Karp una de să-i dea sângele, îl stimulez să nu părăsească Zapskovie. Partea ta, îi bag eu în cap, e Zapskovie. Fără tine, bagă la cap, ea rămâne orfană, în timp ce în partea mea de oraş se produce, frate, un excedent. Iar excedentarismul este un lucru rău şi duce la pustiirea spiritului… Nu treci prin apă fără să te uzi!

Nebunul întru Hristos Foma îşi încrucişă braţele pe piept şi se uită pe malul celălalt. De acolo îl ameninţă cu pumnul pe nebunul întru Hristos Karp.

Ameninţă, împuţitule, ameninţă, strigă fără răutate nebunul întru Hristos Foma. Apăi de te mai prinz o dată aci, îţi scurtez fără milă membrele. Ia să vezi, cum piere fumu' o să pieri.

Mă iau drept nebun întru Hristos, îi spuse Arseni Ustinei.

Dar drept ce să te iau, se miră Foma. Uită-te la tine, Arsenie. Tu chiar eşti nebun întru Hristos, vasăzică, alege traiul zbuciumat şi dispreţuit de oameni.

Şi el ştie numele meu de botez.

Foma izbucni în râs:

Dar cum să nu-l ştiu, când el e scris pe fruntea oricărui om botezat? Uite, să ghicesc numele de Ustin, fireşte, e mai complicat, dar acela îl spui tu singur tuturor. Aşa că, dragul meu, arată-te nebun întru Hristos, nu te sfii, altfel, oricât te-ar venera, până la urmă li se acreşte. Admiraţia lor nu e compatibilă cu ţelurile tale. Adu-ţi aminte cum a fost la Belozersk. De aşa ceva ai nevoie?

Cine e acesta care ştie tainele mele? Arseni se întoarse către Foma:

Cine eşti?

Ei, poveşti, răspunse Foma. Întrebi de lucruri secundare. Iar eu îţi spun ce e principal. Întoarce-te la Zavelicie, unde în viitoarea piaţă Komsomolskaia se află mănăstirea Ioan Înaintemergătorul. La cimitirul mănăstiresc presupun că ai înnoptat deja azi. Rămâi acolo şi crede: la mănăstirea asta putea fi Ustina. Presupun că pur şi simplu n-a ajuns până acolo. În schimb, ai ajuns tu. Roagă-te – pentru ea şi pentru tine. Fii ea şi tu în acelaşi timp. Dă-ţi în petic. Să fii cucernic e uşor şi plăcut, fii deci insuportabil. Nu-i lăsa pe pskoveni să doarmă: sunt leneşi şi lipsiţi de curiozitate. Amin.

Foma îşi luă avânt şi îl lovi pe Arseni în faţă. Arseni se uită tăcut la el, simţind cum sângele din nas îi curge pe bărbie şi pe gât. Foma îl îmbrăţişă, şi faţa lui începu să sângereze şi ea. Foma spuse:

Dându-te Ustinei, tu, eu ştiu, îţi istoveşti trupul, dar renunţarea la trup nu e încă tot. Tocmai asta, prietene, poate să ducă la trufie.

Dar ce aş mai putea face, se gândi Arseni.

Fă mai mult, îi şopti chiar în ureche Foma. Renunţă la personalitatea ta. Ai făcut deja primul pas numindu-te Ustin. Dar acum renunţă cu totul la tine.

14

Chiar din ziua aceea, Arseni se instală la cimitir. Lângă un zid văzu doi stejari îngemănaţi, şi ei deveniră primul perete al

noii lui case. Al doilea perete deveni zidul mănăstirii. Al treilea perete îl făcu chiar Arseni. Mergând de-a lungul râului, adună buşteni găsiţi pe-acolo, cărămizi de pe la case dărâmate, resturi de plase şi multe alte lucruri indispensabile pentru construcţii. De un al patrulea perete Arseni nu avu nevoie: în locul lui era intrarea.

Această muncă era urmărită de maici, dar nu i-au spus un cuvânt lui Arseni. Şi nici ele n-au auzit vreun cuvânt din partea lui. Construcţia se făcu cu acordul tacit al ambelor părţi. Când a fost terminată, la casa lui Arseni a venit, însoţită de câteva surori, stareţa mănăstirii. Văzându-l pe Arseni culcat pe iarba galbenă de anul trecut, ea a spus:

Cel trăitor aci are de pat pământul şi de învelitoare cerul.

Da, o astfel de construcţie nu se poate numi completă, au întărit surorile.

Adevărata casă el şi-o construieşte, pur şi simplu, în ceruri, a spus stareţa. Roagă-te Domnului pentru noi, om al lui Dumnezeu.

La porunca stareţei, îi aduseră lui Arseni o strachină cu caşă. Cum simţiră căldura străchinii, mâinile lui se descleştară. Strachina căzu cu un zgomot surd, dar nu se sparse. Iarba înghiţi încet caşa. Se vedea cum prin zdrenţele ei galbene răzbăteau deja primele fire verzi.

Şi verdeaţa asta, îi spuse Arseni Ustinei, are nevoie de hrană. Să crească şi să-l proslăvească pe băiatul nostru.

Şi nu o dată după aceea îi aduseră caşă, şi de fiecare dată se întâmplă cu ea acelaşi lucru. Arseni mânca doar ce-i lăsa iarba. Scotea cu grijă resturile de mâncare din iarbă trecându-şi degetele prin ea, ca o greblă. Uneori, câinii intrau în goană prin spărtură în cimitir şi lingeau caşa cu limbile lor lungi şi roşii. Arseni nu gonea câinii, fiindcă înţelegea că şi ei trebuie să mănânce. În afară de asta, ei îi aminteau de lupul copilăriei lui. Hrănindu-i, parcă îl hrănea şi pe el. Memoria lui. Câinii mâncau ceea ce nu reuşise cândva să mănânce lupul. Când plecau, Arseni striga în urma lor cuvinte de rămas-bun şi îi ruga să-i transmită lupului salutări.

Sunteţi de acelaşi neam, striga Arseni, şi cred că ştiţi cum

se face.

Văzând particularităţile felului de a mânca al lui Arseni, surorile au început să îi pună mâncarea pe iarbă. El se înclina, dar fără să se întoarcă spre ele, iar când plecau nu le petrecea cu privirea. Se temea să nu distingă pe chipurile celor venite la el trăsăturile Ustinei.

În primele săptămâni ale vieţii lui la Pskov, Arseni se scula în zori şi pleca să colinde prin Zavelicie. Era atent la oamenii care trăiau acolo. Oprindu-se, îi fixa cu privirea aparte a celui a cărui mentalitate diferă de cea unanimă. Se uita peste garduri. Se sprijinea cu fruntea de geamuri şi observa viaţa intimă a locuitorilor Pskovului. În general, ea nu îi insufla bucurie.

În casele din Zavelicie era fum amestecat cu aburi. Acolo uscau hainele şi fierbeau ciorba. Acolo băteau copiii, strigau la bătrâni şi se grămădeau în spaţiul comun al izbei. Înainte de a mânca şi a dormi se rugau. Uneori se prăvăleau să doarmă fără să se roage – trudiseră până rămăseseră sleiţi. Sau băuseră. Picioarele, în cizme, şi le aruncau pe zdrenţele aşternute de femei. Sforăiau de mama focului. Îşi ştergeau saliva scursă în somn şi goneau muştele. Cu un zgomot de râzătoare îşi treceau mâna peste faţă. Înjurau de mamă. Stricau aerul cu vânturile lor. Toate astea fără să se trezească.

Umblând pe străzile Zaveliciei, Arseni arunca pietre în casele oamenilor cuvioşi. Pietrele loveau bârnele cu un zgomot surd de lemn. Din case ieşeau locatarii lor, şi Arseni li se înclina făcându-şi semnul crucii. Dar la casele oamenilor desfrânaţi ori care nu se purtau cum se cuvine, Arseni se ducea aproape de tot. Se lăsa în genunchi, săruta pereţii acestor case şi spunea ceva încet. Şi mulţi se mirau de cele ce făcea Arseni, şi atunci nebunul întru Hristos Foma spunea:

Dar, dacă stăm să ne gândim, ce e de mirare aici? Fratele nostru Ustin are deplină dreptate, căci pietrele le aruncă doar în casele oamenilor cuvioşi. Din casele acestora, îngerii au alungat diavolii, iar diavolii se tem să intre înăuntru şi se agaţă, după cum arată practica, de colţurile caselor. Nebunul întru Hristos Foma arătă spre una dintre case. Vedeţi numeroşii diavoli pe la colţuri?

Nu vedem, răspunseră cei adunaţi.

Dar el vede. Şi aruncă în ei cu pietre. Dar la oamenii nevrednici diavolii stau în casă, fiindcă îngerii, daţi spre păstrarea sufletului omenesc, nu pot trăi acolo. Îngerii stau lângă casă şi plâng sufletele căzute. Iar fratele nostru Ustin se adresează îngerilor şi îi roagă să nu lase neluată în seamă ruga lui, pentru ca sufletele să nu piară definitiv. Dar voi, fii de căţea, credeţi că el vorbeşte cu pereţii…

Printre cei care îl ascultau, nebunul întru Hristos Foma îl zări pe nebunul întru Hristos Karp. Karp îşi expunea faţa la soare. Îl asculta pe Foma şi surâdea aiurea. Savura ziua caldă de primăvară şi propria prezenţă în această parte a oraşului. Interceptând privirea mânioasă a lui Foma, Karp îşi aminti că a încălcat interdicţia. Încercă să se fofileze, deşi era conştient că acest demers nu era dintre cele mai lesnicioase. Năzuind să se strecoare spre podul peste Pskova, Karp începu să ocolească mulţimea de paşi în mişcare. Avea impresia că deplasarea într-o rână era de natură să-i ascundă adevăratele intenţii. Câteva clipe mai târziu observa deja că între el şi pod era Foma.

Karp, Karp, Karp, începu să plângă cu suspine nebunul întru Hristos Karp şi, mărind pasul, se deplasă în partea opusă.

Dar nebunul întru Hristos Foma se dovedi mai iute decât nebunul întru Hristos Karp. Cu o pocnitură nefiresc de sonoră, palma lui se prăvăli pe grumazul agresorului.

Mă puteam oare aştepta la altceva din partea lui, strigă Karp şi o luă la fugă în direcţia podului.

Foma îl zorea cu ghionţii lui.

Ajungând la jumătatea podului, Karp se opri. Când urmăritorul se apropie, fugarul îşi luă avânt şi îi arse una zdravănă. Nebunul întru Hristos Foma o încasă blajin, căci acesta era deja teritoriul nebunului întru Hristos Karp.

15

Voi sunteţi prietenii mei de nădejde în lupta cu carnea, le

spuse Arseni ţânţarilor. Voi nu lăsaţi carnea să-mi dicteze condiţiile ei.

Pe malul râului Velikaia, unde se afla mănăstirea, ţânţarii erau puhoi. Iar după zidul cimitirului, unde nu ajungea vântul de pe mal, ţânţarii erau chiar mai mulţi decât lângă apă. Aşa de mulţi nu mai văzuse nimeni. Sugătorii de sânge erau produsul primăverii neobişnuit de calde.

Neacoperite la omul din Evul Mediu erau numai faţa şi palmele, dar şi atât s-a dovedit de-ajuns pentru a-i face pe locuitorii Pskovului să îşi piardă răbdarea. Ei se scărpinau, scuipau în palme şi îşi ungeau cu salivă pielea, socotind că în felul acesta îşi uşurează suferinţele pricinuite de pişcături. Nemulţumindu-se cu părţile descoperite ale corpului, turbatele insecte muşcau chiar şi printr-o îmbrăcăminte mai plină.

Dar pe Arseni nu îl supărau ţânţarii, în nopţile umede şi calde, când aerul se transforma într-o amestecătură ţârâitoare, el se dezbrăca la piele şi se aşeza pe piatra de mormânt din faţa casei lui. Trecându-şi mâna pe trup, încerca o senzaţie neobişnuită. I se părea că pielea i se acoperise, ca lui Esau, cu un păr des. Când îl atingea, părul se transforma în sânge. În întuneric, Arseni nu vedea sângele, dar îi simţea mirosul şi auzea zgomotul insectelor strivite. Dar de cele mai multe ori nu le dădea atenţie, pentru că în timpul veghilor lui nocturne se ruga intens pentru Ustina.

Stătea aşa numai în partea cu întuneric a zilei, care, chiar dacă era scurtă, era suficientă pentru a fi lăsat fără pic de sânge. Dar Arseni nu rămânea fără sânge. Ori ţânţarii se săturaseră de sângele lui, ori – dată fiind neobişnuita generozitate a lui Arseni – sugătorii de sânge se hotărâseră să manifeste reţinere; fapt e că statul noaptea nu i-a luat viaţa. Nu o dată, dimineaţa a fost găsit fără suflu, dar mereu îşi revenea în cele din urmă.

Scoase veşmintele pieritorilor şi puse straiul seninătăţii, spunea în astfel de zile stareţa, întorcându-şi faţa de la goliciunea lui.

Cu trecerea timpului, ţânţarii deveniră mai puţini, dar veghea de noapte a lui Arseni nu încetă. Nici nu putea să

înceteze, fiindcă noaptea rămânea pentru el singurul timp liniştit pentru rugăciune. Ziua era plină de griji şi de nelinişti.

Arseni dădea un ocol Zaveliciei şi urmărea cum decurge viaţa locului. Arunca pietre în diavoli şi vorbea cu îngerii. Ştia de toate botezurile, cununiile şi prohodurile. Ştia de naşterea unor suflete noi în Zavelicie. Stând lângă casa celui nou născut, îi prevedea soarta. Dacă i se prevedea o viaţă lungă, Arseni râdea. Dacă îi era sortit să moară curând, Arseni plângea. Pe atunci nimeni, în afară de nebunul întru Hristos Foma, nu ştia de ce râdea şi de ce plângea Arseni. Dar Foma nu se grăbea să lămurească pe nimeni şi, oricum, se afla rar în Zavelicie.

Odată, nebunul întru Hristos Foma a venit în Zavelicie şi i-a cerut lui Arseni să îl urmeze peste râu.

Am nevoie să mă consult cu tine, i-a spus el lui Arseni. Cazul nu e dintre cele mai simple, altfel nu te-aş duce în partea mea de oraş.

Sotnicului{22} Perejoga i se îmbolnăvise pruncul Anfim. Zăcea în leagănul lui şi se uita tăcut în sus. În ritmul legănatului său mut se mişcau zece perechi de ochi. Leagănul lui Anfim era înconjurat de rudele apropiate. Când Arseni l-a luat în braţe, copilul a început să ţipe cu disperare. Ochii lui Arseni s-au umplut de lacrimi şi l-a pus pe Anfim la loc în leagăn. S-a culcat pe podea. Şi-a încrucişat mâinile pe piept. A închis ochii.

Fratele nostru Ustin vede că pruncul va muri, a spus nebunul întru Hristos Foma. Medicina e neputincioasă.

Anfim a încetat să respire spre seară. Despărţindu-se de Arseni la podul plutitor, nebunul întru Hristos Foma l-a pocnit zdravăn.

Asta pentru că te-ai arătat pe teritoriul meu. Dar aşa ţi-e mai uşor, îm?

La mijlocul râului, Arseni a dat din cap. Fireşte, mai uşor. În semiîntuneric se vedea cum din încreţiturile râului ţâşneau scântei palide. Un snop, cel mai mare, se mişca încet pe coama unui val, şi Arseni se gândi că era sufletul copilaşului care murise, ieşit din micul trup la miezul nopţii.

Trei zile mai ai de petrecut aici, îi spuse sufletului Arseni. Se obişnuieşte să se considere că în primele trei zile sufletele stau acolo unde au trăit. Ştii, Pskov e un oraş frumos, atunci de ce să nu părăseşti lumea chiar de-aici? Uită-te: în casele de pe malul râului s-au aprins luminile, acolo se pregătesc de somn. Dar cerul mai e încă luminat la apus. Pe el au încremenit nori cu margini neregulate, purpurii. N-au de gând să se mişte până dimineaţă. Vântul proaspăt de seară face să tremure mărunt teii. Într-un cuvânt, e o seară caldă de vară.

Tu părăseşti toate astea, şi poate ţi-e frică. Doar, când m-ai văzut, ai strigat tocmai de frica asta, aşa-i? Înfăţişarea mea ţi-a spus că moartea e aproape. Dar nu te teme. Ca să nu te simţi singur, am să petrec aceste trei zile cu tine, vrei? Eu stau la cimitirul mănăstirii, e un loc foarte liniştit.

Şi Arseni duse sufletul lui Anfim la cimitir.

Citi molifte trei zile şi trei nopţi. La sfârşitul celei de a treia zile, buzele lui Arseni nu se mai mişcau deja, dar sentimentul de dragoste faţă de copil nu slăbi. Şi el îi spuse lui Arseni: veghează. Îi spuse: dacă te aşezi pe pământ, o să adormi. Arseni nu se aşeză, dar îşi dădu voie să se sprijine cu coatele de stejarii îngemănaţi care erau un perete al casei lui. Nu voia să lase copilul singur cu moartea lui.

Luându-şi rămas bun de la sufletul lui Anfim, Arseni şopti:

Ascultă, vreau să te rog ceva. Dacă o să întâlneşti acolo un băieţel, el e şi mai mic decât tine… O să-l recunoşti uşor, nu are nici măcar nume. E fiul meu. Să-i… Arseni se rezemă cu fruntea de stejar şi simţi cum se pătrunde de lemnozitatea lui. Să-l săruţi din partea mea. Doar să-l săruţi.

16

Dimineaţa nebunului întru Hristos Karp începea aşa. Punându-şi mâinile la spate, stătea în picioare lângă casa calacinicului[23] Samson.

Karp, Karp, Karp, le spunea nebunul întru Hristos Karp trecătorilor.

Când Samson ieşea pe uliţă cu taraba de gât, Karp înhăţa

cu dinţii un colac pentru amiază şi o lua la fugă. Pentru cineva care ţinea în gură un colac, fugea foarte repede. De nevoie, tăcând. Fără să-şi desfacă mâinile de la spate. După nebunul întru Hristos fugeau oameni neavuţi, care ştiau că în cele din urmă colacul avea să cadă. Când colacul cădea, îl culegeau de pe jos. Ceea ce îi rămânea nebunului întru Hristos în gură era hrana lui zilnică.

Calacinicul Samson nu fugea după nebunul întru Hristos Karp. Chiar dacă ar fi vrut să fugă, nu era posibil cu taraba lui grea. Dar el nu voia să fugă. Nu se supăra pe nebunul întru Hristos Karp. Fiindcă după întâlnirea cu nebunul întru Hristos avea vânzare bună şi colacii lui se isprăveau foarte repede. Dar dacă nebunul întru Hristos întârzia fiind ocupat, calacinicul Samson îl aştepta cu răbdare lângă casa lui din Zapskovie.

Nu la fel era şi calacinicul Prohor din Zavelicie. Omul era cam posomorât şi nu avea chemare pentru desfacerea colacilor. Întrucât Zavelicie se afla în sfera sa de responsabilitate, lui Arseni i s-a întâmplat să se ciocnească de calacinicul Prohor. Asta s-a petrecut la sfârşitul verii.

Văzându-l pe Prohor cu colacii lui, lui Arseni i se strânse sufletul. El se uită ţintă la Prohor, şi privirea îi devenea tot mai amară.

Ce vrei, nebunule, întrebă Prohor.

Fără să rostească o vorbă, Arseni izbi fundul tarabei. Colacii săriră ca unul de pe tarabă şi căzură în praf. Trecătorii ar fi vrut să scuture colacii şi să îi ia, dar Arseni nu i-a lăsat. El a început să rupă în bucăţele produsele calacinicului Prohor, să le dea cu piciorul şi să le tăvălească prin praf. Când colacii se prefăcură în cocoloaşe murdare, Prohor păru a-şi veni în fire. Înaintă încet spre Arseni, şi fiecare pumn al lui era ca un colac. Fără vreun zvâcnet deosebit, îl lovi pe Arseni cu pumnul în faţă. Arseni căzu la pământ, şi calacinicul dădu cu picioarele în el.

Nu te atinge de el, e omul lui Dumnezeu, începură să strige trecătorii.

Dar când mi-a împrăştiat colacii tot al lui Dumnezeu era? Dar când i-a tăvălit prin praf tot al lui Dumnezeu era?

La fiecare întrebare, calacinicul Prohor dădea cu piciorul în Arseni. Aceste lovituri îl făceau pe cel care era la pământ să zboare ca o grămadă de trenţe. Se prea poate că asta şi era, o grămadă de trenţe, căci trup aproape că nu mai era în ele. Cu un urlet, calacinicul sări pe spinarea lui Arseni cu amândouă picioarele, şi toţi auziră pârâitul coastelor. Atunci bărbaţii se aruncară pe calacinicul Prohor şi îi întoarseră braţele la spate. Unul i le legă cu cureaua lui. Prohor cel zdravăn încercă să scape din mâinile celor care îl legaseră şi să se repeadă din nou la Arseni.

Pleacă, omul lui Dumnezeu, îi spuseră lui Arseni cei din jur.

Dar Arseni nu plecă. Nici nu mişcă. Zăcea cu braţele răşchirate, şi sub părul lui se lăţea o baltă închisă la culoare. Toţi se uitau la calacinicul Prohor, care, pe neobservate, se potoli. Dinspre podul plutitor venea nebunul întru Hristos Foma.

De-acu n-o să ţi se mai zică calacinic, ci culacinic{24}, strigă Foma la Prohor. Iar vouă, căcăcioşilor (îi cuprinse cu privirea pe cei prezenţi) vă aduc la cunoştinţă următoarele fapte. Noaptea trecută, acest ins s-a împreunat cu nevastă-sa. Pe urmă, fără să se spele, a frământat aluatul şi şi-a făcut colacii. De dimineaţă a vrut să îşi vândă spurcatul produs pravoslavnicilor, şi de n-ar fi fost fratele Ustin, ca popa le vindea.

Adevărat? au întrebat cei de faţă.

Calacinicul Prohor nu a răspuns, dar tăcerea lui era şi ea un răspuns. Toţi ştiau că nebunul întru Hristos Foma spune numai adevărul. Pe Prohor au hotărât să îl ducă la închisoarea de pământ{25}. Pedeapsa o amânară până avea să se lămurească soarta lui Arseni. Spuseră:

De-o muri omul lui Dumnezeu, al tău are să fie ăst păcat.

Iar pe Arseni îl puseră pe o rogojină şi plecară la mănăstirea Sfântul Ioan.

La porţile mănăstirii îi întâmpinară surorile plângând, căci ajunseseră să se ataşeze de Arseni. Ştiau deja de nenorocirea întâmplată. Apucând marginile rogojinii, surorile îl purtară cu grijă pe Arseni prin mânăstire, ca să nu îi pricinuiască durere.

Dar Arseni nu avea dureri: el nu simţea nimic. Surorile îl purtau silindu-se să păşească mărunt şi toate odată, dar capul lui Arseni se bălăngănea uşor.

Stareţa a spus:

Tu eşti străin printre ai tăi, toate le-ai îndurat cu bucurie de dragul lui Hristos, căutând vechea patrie pierdută.

Stareţa avea faţa acoperită cu braţele şi glasul îi suna surd, dar desluşit.

Eliberară pentru Arseni una dintre chiliile îndepărtate, unde prezenţa bărbătească nu putea să tulbure pe niciuna dintre pelerine. Cât despre surori, pe ele nu le tulbura, pentru că nebunul întru Hristos Ustin era în ochii lor asexuat şi până la un punct imaterial. Ducându-l pe bolnav în chilia cea îndepărtată, ele sperau însănătoşirea lui şi se pregăteau pentru sfârşitul lui.

Trebuie să constatăm cu durere, a spus stareţa, că traumele suferindului sunt puţin compatibile cu viaţa. De altfel, pentru fratele nostru Ustin moartea nu este ceva absolut necunoscut: fratele nostru Ustin a murit în sine încă în viaţă fiind. Fericit nebunul întru Hristos Ustin de-i acu' demn de plâns, omul interior înnoi-se-va într-însul. După ce făr' de casă vieţui, ăst frate al nost' în cer şi-o face sălaş.

Pentru cazul că deznodământul avea să fie moartea, surorile i-au menit lui Arseni acel loc de lângă zidul cimitirului unde se aciuase el încă în primăvară. Sălaşul lui Arseni li se părea a fi deja aproape un cavou. O construcţie confortabilă şi pusă la punct.

17

Dar Arseni a supravieţuit. După câteva zile şi-a recăpătat cunoştinţa şi coastele lui au început încet-încet să se refacă. Le simţea lipirea la fel de viu pe cât le simţise frângerea. Ea nu se auzea, dar era neîndoielnică.

Surorile îl hrăneau cu linguriţa. El deschidea gura în tăcere, şi pe obraji îi curgeau lacrimi. Lacrimi curgeau şi pe obrajii surorilor. Ca să îl spele pe Arseni, care nu se ridica, l-au

chemat pe podarul Vlas.

Pe întâi septembrie, la Arseni a venit nebunul întru Hristos Foma şi l-a felicitat pentru Anul Nou. I-a adus în dar un şobolan mort. Foma îl ţinea de coadă, şi şobolanul se legăna trist.

Punând şobolanul la căpătâiul lui Arseni, nebunul întru Hristos Foma îi apăsă labele dinainte pe faţa bolnavului, căruia i se adresă astfel:

Mă bucur din suflet, colega, că nu ai luat asta ca pe ceva dezolant. Deşi totul concura să fie aşa. Te felicit cu ocazia anului nou 6967, pe care noi îl sărbătorim după vechea datină în această zi luminoasă de septembrie, cu treizeci şi trei de ani înainte de anul şapte mii.

Măicuţele rămăseseră nemulţumite de apariţia şobolanului, dar nu au cutezat să obiecteze în faţa lui Foma. După ce au văzut însă zâmbetul lui Arseni, le-a trecut supărarea. Era primul lui zâmbet după multe luni. Când nebunul întru Hristos Foma i-a gâdilat nările cu vârful cozii şobolanului, Arseni a strănutat.

Bolnavul are nevoie de prospeţime, a strigat Foma, iar aici la voi e, să mă iertaţi, ca la dracu-n cur. Trageţi-l lângă râu. Acolo curg şi apa şi aerul. Asta o să contribuie la vindecarea lui.

Întorcându-se cu spatele, stareţa îşi dădu ochii peste cap, dar le făcu semn surorilor să îndeplinească dispoziţia nebunului întru Hristos. Ele îl mutară pe Arseni pe o pânză (Arseni gemu) pe care o ridicară (el mai gemu o dată).

Scârţâie, scârţâie, mătură de rahat, mormăi nebunul întru Hristos Foma, iar stareţa se întoarse din nou cu spatele.

Surorile îl duseră pe Arseni la râu. Foma indică locul unde trebuia pus bolnavul. Arseni fu aşezat cu cea mai mare grijă pe iarbă.

Şi acum ştergeţi-o de-aici, fâşneţelor, le spuse nebunul întru Hristos Foma surorilor.

Surorile, fără să spună o vorbă, o luară către mănăstire. Vântul le hărţuia poalele straielor, iar Arseni şi Foma se uitau în urma lor. Felul cum se îndepărtau surorile arăta că nu îl

ţineau de rău pe nebunul întru Hristos Foma. Aproape deloc.

Când surorile dispărură în spatele porţilor, nebunul întru Hristos Foma spuse:

Ţi-am îndeplinit dorinţa în privinţa lui Prohor. Dacă te-am înţeles bine dincolo de râu, n-ai vrut să fie pedepsit de autorităţi.

Chiar m-am rugat pentru el, i-a spus Arseni Ustinei. L-am rugat: Doamne, nu-i pune asta ca păcat, că nu ştie ce face. Roagă-te şi tu pentru el, dragostea mea.

Nebunul întru Hristos Foma încuviinţă:

Cu rugăciunea ta locuitorii din Zavelicie sunt deja la curent, le-am spus eu. (Arătă cu mâna spre oamenii care apucaseră să se adune, şi aceia confirmară cele spuse.) Mă tem doar că asta nu e ultima ta rugăciune de felul ăsta. Că o să-ţi mai aranjeze mutra, prietene – şi nu doar o dată.

Nu neapărat, obiectară cei din Zavelicie. În Rusia ştie oricine că nu se poate să-i baţi pe nebunii întru Hristos.

Foma râse cât îl ţinea gura:

Ca să-mi lămuresc ideea, o să recurg la un paradox. Nebunii întru Hristos de-asta şi sunt bătuţi, că nu trebuie bătuţi. Doar se ştie că oricine bate un nebun întru Hristos e un mişel.

Şi încă cum, au fost de acord localnicii.

Tocmai, spuse nebunul întru Hristos Foma. Iar rusul e cucernic. El ştie că nebunul întru Hristos trebuie să îndure suferinţa şi se dedă la păcat ca să îi asigure această suferinţă. Şi cine trebuie să fie mişelul, ă? Păi cineva trebuie să fie în stare să bată ori, să zicem, să omoare un nebun întru Hristos, ce ziceţi? Ei, nici chiar aşa, începură să se agite localnicii. Să baţi – asta merge, dar să omori – păi asta e cucernicie? E un păcat, dacă ne putem exprima astfel, de moarte.

Tocmai, exclamă cuprins de mânie nebunul întru Hristos Foma. Că doar aşa e rusul – el nu e doar cucernic. Vă aduc la cunoştinţă pentru orice eventualitate că el mai e şi neînfrânat şi necruţător, şi că la el orice se poate transforma pur şi simplu într-un păcat de moarte. Că aici linia de despărţire e aşa de subţire, că voi, ticăloşilor, nici nu puteţi înţelege.

Localnicii nu ştiau ce să răspundă. Nu ştia nici nebunul întru Hristos Karp, care stătea în mulţime. Complet nedumerit, el îl asculta pe nebunul întru Hristos Foma cu gura deschisă.

Aha, eşti şi tu aici, păcătosule, strigă nebunul întru Hristos Foma, şi nebunul întru Hristos Karp începu să plângă. De multişor nu ţi-am stâlcit mutra.

Foma începu să-şi facă drum spre Karp, dar acela dădea deja înapoi în direcţia mănăstirii, şi mulţimea se dădea la o parte în faţa spatelui lui.

O, vai mie, striga nebunul întru Hristos Karp.

Ieşind din mulţime, se năpusti spre poarta mănăstirii. Poarta se dovedi a fi închisă. Karp bătu cu câtă putere avea el, observând cu groază că Foma se apropia. Fără să mai aştepte să se deschidă poarta, Karp îşi duse mâinile la spate şi se năpusti spre râu. Când poarta se deschise, Foma fugi pe-alături. Surorilor care se uitau din poartă, Foma le arătă limba şi îşi continuă fuga. Surorile se uitară una la alta ca unele obişnuite să nu se mire.

Doar ţi-am spus: stai la Zapskovie, striga nebunul întru Hristos Foma la nebunul întru Hristos Karp.

Karp îşi acoperi faţa cu mâinile şi fugi mai departe. Tălpile lui goale lipăiau de zor pe iarbă. Chiar lângă râu se opri. Luându-şi palmele de pe faţă, văzu că Foma îl ajunge din urmă.

Karp, Karp, Karp, începu să strige nebunul întru Hristos Karp.

Păşi pe suprafaţa apei şi merse cu băgare de seamă. În ciuda vântului care bătea, valurile nu erau mari în ziua aceea pe râul Velikaia. La început, Karp a mers încet şi parcă fără convingere, dar treptat pasul i se iuţi.

Foma se apropie în fugă de râu şi încercă apa cu degetul mare de la picior. Clătinând mâhnit din cap, păşi şi el pe apă. Arseni şi cei din Zavelicie urmăreau în tăcere cum nebunii întru Hristos mergeau unul după altul. Ei săreau uşor pe valuri şi dădeau caraghios din braţe ţinându-şi echilibrul.

Carevasăzică, pe apă doar merg, au spus cei din Zavelicie. Dar de fugit n-au învăţat încă.

La mijlocul râului, nebunul întru Hristos Karp se opri. Aşteptându-l pe nebunul întru Hristos Foma, îl lovi cu elan în obraz. Zgomotul palmei zbură pe apă până la cei ce stăteau pe mal.

Are dreptate, îşi desfăcură braţele cei din Zavelicie. Ăla e deja teritoriul lui.

Fără să spună o vorbă, nebunul întru Hristos Foma se întoarse şi o luă spre partea lui de oraş. În razele soarelui jos de toamnă ieşea la iveală curgerea neregulată a râului. Ba era oglindă, ba vălurit, ba cu valuri serioase. Dacă te uitai mult la apă ţi se părea că râul curge în sens invers. Poate pentru că reflecta fuga norilor. În ritmul mişcării generale, pe suprafaţa râului lunecau, despărţindu-se, două siluete mici. Pe loc rămaseră doar Arseni şi locuitorii din Zavelicie care erau în jurul lui.

18

Spre iarnă, Arseni mergea deja bine. Coastele se sudaseră, şi de boală amintea doar slăbiciunea care îl cuprindea câteodată. Simţindu-se mai bine, Arseni se întoarse la casa lui din cimitir. Surorile stăruiseră să rămână în chilia cea îndepărtată, dar el a fost de neclintit.

Blagoslovit să fii, pelerin fără de casă, spuse stareţa şi îl lăsă pe Arseni să se ducă în locul ales de el ca să-şi ducă traiul.

Întorcându-se sub stejarii îngemănaţi, Arseni înţelese că se dezobişnuise de traiul greu. Săptămânile petrecute în chilie le-a plâns ca pe unele pierdute, căci ele îl făcuseră să dea atenţie trupului. Ele, de fapt, l-au înfrigurat pe Arseni, şi în primele zile după ce s-a întors nu s-a putut încălzi deloc. Îşi şoptea fără încetare că se află, uite, într-un trup străin, dar asta nu a ajutat imediat. A ajutat după patru zile.

În cea de-a şaptea zi a venit la el calacinicul Prohor. A scos în tăcere din sân un colac şi a căzut în genunchi în faţa lui. Arseni, care stătea lângă sălaşul său, s-a apropiat de calacinicul Prohor. S-a lăsat în genunchi lângă el şi l-a îmbrăţişat. Şi a luat colacul din mâinile lui.

Am postit şapte zile, a spus Prohor.
Arseni încuviinţă din cap, căci îşi dăduse seama de asta după forma colacului şi după mireasma lui.
Iartă-mă, fericite Ustine, izbucni în lacrimi calacinicul Prohor.
Arseni îi atinse obrajii, şi pe degetul său arătător rămase o lacrimă a lui Prohor. El unse cu ea marginea colacului. În locul unde colacul absorbi lacrima lui Prohor, în locul acela muşcă Arseni din colac. După ce înghiţi, Arseni se ridică şi îl ridică şi pe calacinic. Se închină şi se duse la el. Când Prohor dispăru prin spărtură, Arseni, luând colacul, ieşi. Lângă zidul mănăstirii stăteau săracii. Arseni rupse colacul în bucăţi şi li-l împărţi.
Din ziua aceea, calacinicul Prohor îl vizită des pe Arseni. De fiecare dată aducea un colac, câteodată nu doar unul. Arseni primea cu recunoştinţă colacii. După ce pleca Prohor, îi ducea la zidul mănăstirii şi îi dădea săracilor.
Cu timpul însă, au început să aştepte colaci de la Arseni nu doar aceia. Veneau oameni din oraş şi din Zapskovie, şi mulţi dintre aceştia erau consideraţi avuţi. Aceia nu erau chinuiţi de foame, dar ştiau că, din mâinile lui Arseni, colacii erau deosebit de gustoşi şi le făceau bine. Potrivit celor observate de ei, pâinea aceea le dădea putere, oprea hemoragia şi îmbunătăţea metabolismul.
Auzind că împărţea pâine, într-o zi veni la Arseni posadnicul{26} Pskovului, Gavril. Gavril primi o jumătate de colac şi plecă acasă cu el. Pâinea primită o mâncară el, nevasta lui şi cei patru copii de vârste diferite. Pâinea le plăcu şi se simţiră mai bine, deşi, de fapt, şi până atunci se simţiseră destul de bine.
Acesta este un fenomen care merită susţinut prin toate mijloacele, spuse posadnicul Gavril.
Se duse la Arseni şi, în prezenţa surorilor, îi înmână o pungă cu arginţi. Spre mirarea posadnicului Gavril, Arseni primi punga. Plecând, posadnicul lăsă la mănăstire un om ca să vadă cum dispune nebunul întru Hristos de mijloacele încredinţate lui. În seara aceleiaşi zile, omul se înfăţişă la posadnicul Gavril şi îi raportă că primul lucru pe care îl făcuse

nebunul întru Hristos Ustin fusese să se ducă la negustorul Negoda. Adăugând observaţia că nebunul întru Hristos a intrat la negustor cu punga în mână, dar a ieşit fără pungă.

Atunci posadnicul Gavril s-a dus din nou la Arseni şi l-a întrebat de ce n-a dat banii la săraci, ci negustorului. Arseni s-a uitat în tăcere la posadnic.

Dar ce e de neînţeles aici, s-a mirat stând în spatele zidului nebunul întru Hristos Foma. Negustorul Negoda s-a ruinat şi familia lui face foamea. Iar să ceară pomană se ruşinează, că are haine deschise la culoare. O să rabde, porcul de câine, până o crăpa – el şi familia lui. Uite de-asta i-a dat Ustin bani. Săracii se hrănesc şi singuri, să ceară e, cum-necum, profesiunea lor.

Posadnicul Gavril se minună de înţelepciunea lui Arseni şi întrebă:

Ce ţi-e ţie de folos, frate Ustine, pentru viaţa ta? Cere-mi tu mie şi io îţi dau.

Arseni a tăcut, şi-atunci a vorbit nebunul întru Hristos Foma:

Am ales io pentru el, da-i dai oare?

Posadnicul Gavril răspunse:

Îi dau.

Apăi dă-i marele oraş Pskov, a zis nebunul întru Hristos Foma. Şi o să-i fie de-ajuns pentru hrană.

Posadnicul nu spuse niciun cuvânt, căci nu îi putea da lui Arseni tot oraşul. Atunci nebunul întru Hristos Foma, văzând că posadnicul Gavril s-a întristat, începu să râdă:

Da' las' că nu-i bai. Nu poţi să-i dai oraşul ăsta – nu-l da. O să-l primească şi fără tine.

Veni o iarnă cruntă. De asemenea ierni nu îşi aminteau nici locuitorii Pskovului, nici – cu atât mai puţin – Arseni. De altminteri, Arseni nu îşi amintea nici câte ierni trecuseră de când se afla la Pskov. Poate una. Dar poate că toate iernile se contopiseră în una şi nu mai aveau legătură cu timpul. Deveniseră iarnă în general.

Mai întâi oraşul fu troienit. Ningea zi şi noapte, zăpada copleşea cu abundenţa ei aerul şi pământul, transformând lumea lui Dumnezeu într-o masă lăptoasă. Zăpada acoperea

grajdurile, casele şi chiar bisericile mici. Ele se prefăceau în troiene, deasupra cărora se vedeau uneori cruci. Zăpada apăsa acoperişurile caselor vechi, şi ele se prăbuşeau cu un trosnet sec. Oamenii se pomeneau sub cerul liber, de unde cădea fără contenire zăpada, şi nu trebuia decât o zi ca să umple casele fără acoperiş. Ninse trei săptămâni, apoi dădu gerul.

Gerul a fost necruţător. Puterea lui era întreită de vânt, şi de vânt nu aveai scăpare. Vântul dobora trecătorii de pe picioare, răzbea prin crăpăturile uşilor şi şuiera printre bârnele puse prost. Făcea să moară păsările în zbor, să îngheţe peştii în râurile mici, să cadă jivinele în păduri. Nici măcar oamenii care aveau un foc să se încălzească nu mai aveau vlagă să îndure urgia frigului aceluia. În oraş, în satele dimprejur şi pe drumuri au degerat atunci o groază de oameni şi de vite. Săracii şi pelerinii întru Hristos, ajunşi la asemenea ananghie, se văitau din străfundul sufletului şi vărsau lacrimi amare şi nu se mai opreau din dârdâit şi îngheţau.

Stareţa dispuse ca Arseni să fie mutat în chilia cea îndepărtată şi i se porunci să aştepte acolo să treacă urgia. Dar numai ce trecură trei zile, şi Arseni părăsi chilia cea îndepărtată şi se întoarse la casa lui din cimitir. La toate stăruinţele de a nu părăsi chilia răspunse cu tăcere.

Înţelegi, i-a spus el Ustinei, în chilia cea îndepărtată carnea mea se încălzeşte şi începe să îşi arate cerinţele. Şi asta, dragostea mea, e doar începutul. Dacă îi dai un deget, îţi ia toată mâna. Aşa că mai bine, dragostea mea, o să stau la aer curat. Ca să nu îngheţ, o să încep poate să umblu prin Zavelicie. O să observ ce se petrece pe lumea albă, că niciodată nu a fost aşa de albă.

Şi Arseni începu să umble prin Zavelicie. Şi când dădea de oameni îngheţaţi, ori beţi, ori gata să adoarmă într-un troian, îi ducea la casele lor. Dacă vreunul nu avea casă, îl ducea la casa pentru săraci, făcută pentru cât avea să dureze frigul într-o magazie veche de lângă zidurile mănăstirii Sfântul Ioan.

Umblând odată de-a lungul râului îngheţat, Arseni îl văzu pe râu pe nebunul întru Hristos Foma, care îi spuse de pe un sloi:

Dragă prietene, graniţa dintre părţile oraşului a fost acum ştearsă pe cale naturală. Trebuie să constatăm că bariera care ne separa s-a ascuns pentru o vreme sub gheaţa nemaivăzut de groasă. Dacă doreşti să aduni vreun element îngheţat şi de pe teritoriul meu, nimic împotrivă nu o să am a grăi.

După cele spuse de nebunul întru Hristos Foma, Arseni nu se mai limită la Zavelicie. Umbla prin oraş şi chiar prin Zapskovie, unde sălăşuia nebunul întru Hristos Karp. Mărturie erau urmele de picioare desculţe, care se răspândeau radial de la mănăstirea Sfântul Ioan. În fiecare dimineaţă erau găsite urme noi, după care locuitorii Pskovului aflau în ce parte a oraşului fusese Arseni în noaptea ce trecuse.

Odată, Arseni duse acasă un călător nocturn. Acela venea de la cârciumă, şi era la capătul puterilor. Se lăsa întruna jos pe drum şi îi cerea lui Arseni să-i dea pace. În astfel de cazuri, Arseni era nevoit să îl târască pe necunoscut pe zăpadă cu de-a sila. Alunecarea a fost anevoioasă, pentru că, în prima parte a drumului, necunoscutul hârşâia cu vârful cizmei zăpada. După un ceas îngheţase şi veselia îi pierise. Se târa după Arseni în tăcere, acum mult mai treaz şi mai rău.

Căutându-i casa, înconjuraseră cătunele de lângă oraş. Spre miezul nopţii, pe cer se arătă luna, şi asta decise lucrurile. Recunoscându-şi într-unul dintre locurile troienite izba, necunoscutul se îndreptă hotărât spre pridvor. La fel de hotărât urcă treptele şi trânti uşa după el.

Arseni se uită înjur. Lunga rătăcire îl zăpăcise şi acum nu îşi mai putea da seama în ce parte era oraşul. Luna se ascunsese iar după nori. Arseni înţelese că dacă se depărta cu câţiva paşi, nu avea să mai găsească nici izba aceea. Simţea că s-a zis cu el fără căldură.

Aşa cum sunt acum, dragostea mea, am nevoie măcar de un ceas la căldură, îi spuse Arseni Ustinei. Poţi să nu te îngrijorezi pentru mine, nu se întâmplă nimic de speriat. Trebuie doar să îmi recapăt suflul, dragostea mea, şi am să pot să mă întorc.

Încercă să zâmbească, dar înţelese că nu îşi simte nici buzele, nici obrajii. Clătinându-se, se întoarse la izbă şi urcă în

pridvorul îngheţat. Bătu în uşă. Nu îi deschise nimeni. Mai bătu o dată. Uşa se deschise. În prag stătea cunoscutul lui. Se dădu înapoi, ca pentru a-i face loc lui Arseni. Dar Arseni se întristă, fiindcă înţelese că de fapt omul acela îşi lua avânt. Cel ce deschisese îşi luă avânt cu un urlet şi îl împinse din pridvor.

Când Arseni îşi reveni, luna lumina din nou. Luă o mână de zăpadă şi îşi şterse faţa îngheţată. Zăpada pe care o aruncă era cu sânge. La lumina lunii, Arseni văzu contururile unor case îndepărtate. Clătinându-se, o luă spre ele. Casele erau vechi, şi Arseni înţelese că în ele locuiau oameni sărmani. Când bătu, oamenii ieşiră cu bâte. Ei spuseră:

Du-te de mori, nebune, că nu de la tine ne-o veni mântuirea aci.

Negăsind milă la oamenii aceia, Arseni îi lăsă. Merse de-a lungul caselor şi în capătul uliţei zări o magazie prăvălită pe-o parte. Când ochii i se obişnuiră cu întunericul, văzu într-un colţ al magaziei câteva perechi de ochi. În ochi se reflecta lumina lunii, care pătrundea prin spărturile din acoperiş. La Arseni se uitau nişte câini mari. Se lăsă în patru labe şi se târî spre câini. Câinii mârâiră surd, dar nu îi făcură niciun rău. El se culcă între ei şi aţipi. Când se trezi, câinii nu mai erau lângă el.

Aşa de ticălos sunt, îi spuse Arseni Ustinei. Sunt părăsit de Dumnezeu şi de oameni. Până şi câinii, de vreme ce au plecat, nu vor să aibă de-a face cu mine. Mi-e scârbă şi mie de trupul meu murdar şi vânăt. Toate astea arată că existenţa mea materială e fără rost şi se apropie de sfârşit. Aşa că nu rugăciunile mele vor face, dragostea mea, să fii iertată.

Arseni se lăsă pe vine, îşi cuprinse capul în mâini şi şi-l ascunse între genunchi. Îşi dădu seama că nu mai simte deja nici cap, nici mâini, nici genunchi. Doar inima se auzea slab. Doar inima nu era încă îngheţată de ger, fiindcă se găsea în adâncul trupului. Bine că de o parte a trupului m-am despărţit deja, se gândi Arseni. Să mă despart de ce n-a îngheţat încă va fi, judecând după tot, mult mai uşor.

Şi în timp ce gândea aşa, Arseni simţi cum o căldură îi invada treptat trupul pe dinăuntru. Deschizând ochii, văzu în faţa sa un tânăr minunat la chip. Faţa lui părea luminată de o

rază de soare, iar în mână ţinea o ramură acoperită de flori purpurii şi albe. Ramura aceea nu semăna cu ramurile lumii trecătoare şi frumuseţea ei era nepământească.

Tânărul cel minunat care ţinea în mână ramura întrebă:

Arsenie, unde stai tu acum?

Stau în întuneric, încătuşat, în pragul morţii, răspunse Arseni.

Atunci tânărul îl lovi pe Arseni cu ramura peste faţă şi spuse:

Arsenie, primeşte o viaţă de nebiruit în tot trupul tău, şi purificarea, şi curmarea suferinţelor tale de pe urma ăstei mari urgii.

Şi odată cu aceste cuvinte în inima lui Arseni intrară mireasma florilor şi viaţa dăruită lui a doua oară. Dar când ridică ochii, descoperi că tânărul se făcuse nevăzut. Şi Arseni înţelese cine era tânărul acela. Îşi aminti cuvântul dătător de viaţă al cântării bisericeşti: de vrea Domnul, este înfrântă legea firii. Fiindcă după legea firii, Arseni trebuia să moară. Dar, zburând în moarte, a fost prins şi întors în viaţă.

19

De-atunci, timpul lui Arseni se scurse cu totul altfel. Mai bine zis, încetă pur şi simplu să se mişte, rămânând imobil. Arseni vedea evenimentele care aveau loc în lume, dar percepea şi faptul că ele se despărţeau în chip ciudat de timp şi nu mai depindeau de timp. Uneori se mişcau unul după altul, ca şi înainte, alteori o luau în ordine inversă. Mai rar, veneau fără nicio ordine, încurcând cu neobrăzare succesiunea. Şi timpul n-o putea scoate la capăt cu ele. Refuza să dirijeze astfel de evenimente.

Acum m-am lămurit că evenimentele nu decurg întotdeauna în timp, îi spuse Arseni Ustinei. Uneori decurg ele singure. Scoase din timp. Ţie, dragostea mea, lucrul ăsta îţi e bine cunoscut, dar eu, uite, mă confrunt cu el pentru prima dată.

Arseni observă cum se topeşte zăpada de primăvară şi cum, prin jgheabul făcut de surori, apele tulburi se scurg în

râul Velikaia. În fiecare primăvară, surorile curăţă jgheabul acela, fiindcă toamna se umple de frunze – de stejar şi de arţar. Frunzele astea sunt aduse de vânt şi în casa lui Arseni, şi Arseni nu dă la o parte o plapumă ca aceasta, fiindcă socoate că nu e făcută de mâna omului.

Arseni vede cum, după o ploaie de noapte, soarele de iunie se arată mai devreme. Apa mai tremură încă pe frunze. Se desprinde în nori mici aburul de pe cupola lui Ioan Înaintemergătorul şi piere pe cerul incredibil de albastru. Rezemată în mătură, sora Pulheria urmăreşte evaporarea apei. Vântul cald atinge şuviţa de grâu, scăpată din basma, a părului ei. Sora Pulheria îşi scarpină gânditoare o aluniţă şi moare de septicemie. Ea zace în mormântul proaspăt, la câţiva stânjeni de casa lui Arseni. Mormântul i-l acoperă zăpada.

În toiul căderii frunzelor, la Arseni vine stareţa. Ea spune:

Veni vremea ca din lumea ceasta deşartă să mă înfăţişez şederii veşnic netrecătoare. Binecuvântează-mă, Ustine.

Frunzele lunecă foşnind pe straiul ei. Arseni o binecuvântează pe stareţă.

N-am dreptul ăsta – să binecuvântez, îi spune el atunci Ustinei. Aşa încât fac asta, dragostea mea, nu după drept, nu din cutezanţă, ci fiindcă femeia aceasta mă roagă. De altfel, drumul ei e într-adevăr lung şi ea ştie asta.

Stareţa moare.

Într-o zi fierbinte de vară, lângă lăcaşul lui Ioan Înaintemergătorul, sprijinită în mătură, stă sora Agafia. Se uită la cupola bisericii şi mâna i se întinde spre aluniţa de pe faţă. La jumătatea drumului, mâna surorii Agafia e oprită de mâna lui Arseni. A ajuns la timp.

O să trăiască, se gândeşte îndepărtându-se Arseni.

Cu pas apăsat se duce în casă la iereul Ioan. Cu o smucitură, dă uşa de perete. În urma lui Arseni se vâră limba aspră a gerului. Iereul Ioan şi familia lui stau la masă. Soţia iereului se pregăteşte să pună în farfurii. Ea priveşte ţintă la fereastra tulbure, în spatele căreia nu e nimic în afară de zăpadă. Iereul Ioan priveşte în faţa lui, încercând parcă să-şi

vadă soarta de apoi. Preoteasa face un gest neauzit, poftindu-l pe Arseni să împartă hrana cu ei. Gestul se desprinde de preoteasă şi zboară la uşa care s-a deschis. Arseni nu-l observă. Copiii stau înghesuiţi pe laviţă privindu-şi ţintă mâinile puse pe genunchi. Degetele hărţuiesc pânza aspră a cămăşilor. Arseni e pentru ei asemeni fulgerului globular văzut odată de părintele lor. Tatăl i-a învăţat că atunci când zboară un fulger globular, e mai bine să nu te mişti şi să nu îţi faci simţită prezenţa. Să dai aerul afară şi să încremeneşti. Ei încremenesc. Arseni apucă un cuţit de pe masă şi se năpusteşte la iereul Ioan. Iereul Ioan continuă să privească înaintea lui şi pare a nu-l observa pe Arseni. De fapt, el vede tot, dar nu consideră necesar să se împotrivească sorţii. Arseni agită cuţitul chiar lângă faţa iereului Ioan. Iereul, ca mai înainte, nu se mişcă şi se gândeşte probabil la fulgerul globular. La faptul că el totuşi l-a descoperit. Arseni aruncă cuţitul pe jos şi iese în fugă din izbă. Iereul Ioan nu simte uşurare. El înţelege că cele petrecute sunt o prezicere. E doar o fulguraţie, şi el aşteaptă sosirea fulgerului. Şi ghiceşte că de data asta nu va fi simplu să nu se întâlnească cu el.

Arseni merge prin Zapskovie, şi puştanii îl pândesc. Îl doboară pe scândurile drumului. Câteva perechi de mâini îl apasă bine pe scânduri, deşi el nu opune rezistenţă. Cel ale cărui mâini au rămas libere bate în cuie poalele cămăşii lui Arseni în scânduri. Arseni se uită cum râd puştanii şi râde şi el. De fiecare dată când puştanii fac asta, râde împreună cu ei. Şi roagă neauzit ca Dumnezeu să nu pună asta în vina lor. El ar putea smulge frumos cămaşa din cuie, dar nu o face. Arseni vrea să le facă puştanilor plăcere. Se ridică brusc, şi poalele cămăşii lui se rup cu un pârâit. Puştanii se tăvălesc pe jos de râs. Restul zilei, Arseni caută prin gunoi petice şi le coase în locul poalelor rupte. Văzând peticele cele noi pe cămaşa lui, băieţii se pun şi mai tare pe râs.

Când puştanii o iau la fugă se face linişte. Rămâne doar un băiat, care se apropie de Arseni şi îl îmbrăţişează. Şi plânge. Arseni ştie că acestui băiat îi e milă de el, dar îi este ruşine să arate lucrul ăsta faţă de ceilalţi, şi lui Arseni i se strânge inima.

Vrea ca acest copil să se bucure, pentru că în trăsăturile lui recunoaşte trăsăturile celuilalt copil. Şi Arseni plânge. Îl sărută pe băiat pe frunte şi fuge, căci inima lui e gata să se rupă. Hohotele îl îneacă. Fuge scuturat de plâns, şi lacrimile zboară de pe obrajii lui în toate părţile, hrănind feluritele plante nebătătoare la ochi de pe marginea drumului.

Primăvara, râul Velikaia se umflă şi ici-colo caldarâmul de lemn pluteşte. La Zapskovie e noroi. Îl mătură pe drumul casei sale iereul Ioan. El aude în spatele lui clefăit gras de murdărie. Se întoarce încet. În faţa lui stă un om cu un cuţit, murdar din cap până în picioare. Iereul Ioan îşi apasă în tăcere mâna pe piept. Prin minte îi trece fulgerător amintirea previziunii lui Arseni. În inima lui sună rugăciunea pe care nu apucă să o rostească. Omul îi aplică douăzeci şi trei de lovituri de cuţit. De câte ori îşi ia avânt gâfâie şi geme din pricina sforţării. Iereul Ioan rămâne prăvălit în noroi. În el se şi pierd urmele omului. Se spune că nici n-ar fi fost om, ci doar un plescăit al noroiului, care se stârnise în spatele iereului Ioan şi se întinsese imediat pe drum. Nu trece mult şi răsună un urlet neomenesc. El zboară peste râul Velikaia şi peste râul Pskova, răspândindu-se peste întreg oraşul Pskov. Este al preotesei.

Vin oameni din partea posadnicului Gavril. Spun:

Tu, Ustine, eşti un om deosebit, şi prezenţa ta e binefăcătoare. E a treia săptămână că pe nevasta posadnicului o dor dinţii, nu poţi tu s-o ajuţi? Au venit deja la ea o mulţime de doctori, dar practic nu e nicio uşurare. Şi posadnicul te cheamă la el, punându-şi nădejde în ajutorul tău.

Arseni se uită la cei veniţi din partea posadnicului Gavril. Ei aşteaptă. Spun că nevasta posadnicului putea să vină chiar ea la el, la cimitir, dar fiindcă e la cimitir, de-asta nu vrea. Arseni dă din cap. Îşi bagă o mână în gură, scoate din gingie o măsea de minte şi le-o înmânează celor veniţi. Aceştia înţeleg că este răspunsul fericitului la rugămintea lor. Îi duc cu cea mai mare grijă măseaua nevestei posadnicului. Nevasta posadnicului şi-o pune în gură şi durerea îi trece.

Posadnicul Gavril vine cu suita la Arseni. Îi aduce veşminte scumpe şi îl roagă să le îmbrace. Arseni le îmbracă. Lui şi

posadnicului Gavril li se aduc căni cu vin de-al francilor. Posadnicul bea, dar Arseni face o plecăciune şi, întorcându-se spre nord-est, varsă încet cana lui pe pământ. Firul vinului, formând în cădere o spirală, străluceşte cu marginile lui lise. Preţioasa umezeală e absorbită lacom de iarbă. Soarele stă la zenit. Posadnicul Gavril se încruntă.

Oare nu pricepi, îl întreabă pe posadnic nebunul întru Hristos Foma, de ce robul lui Dumnezeu Ustin a vărsat vinul tău către nord-est?

Posadnicul nu pricepe şi nici nu are capacitatea de a ascunde acest lucru.

Păi, tu, omule, spune nebunul întru Hristos Foma, ce mai, nu eşti la curent cu faptul că în Veliki Novgorod e astăzi incendiu, şi robul lui Dumnezeu Ustin încearcă să-l stingă cu mijloacele pe care le are la îndemână.

Posadnicul Gavril trimite oameni la Veliki Novgorod să afle sigur ce se întâmplă. Întorcându-se, oamenii îi raportează posadnicului Gavril că în dimineaţa zilei specificate la Novgorod a izbucnit într-adevăr cel mai puternic incendiu, dar că pe la amiază a fost stins de o putere nevăzută novgorodenilor. Posadnicul nu răspunde nimic. Le face semn celor veniţi să iasă, şi ei, făcând o plecăciune, ies. Posadnicul aprinde candela. Până la cei din spatele uşilor ajung cuvintele surde ale rugăciunii lui.

Arseni, în veşmintele dăruite lui, se duce la cârciumă. Clienţii cârciumii îl dezbracă şi au de gând să bea trei zile şi trei nopţi cu banii primiţi pe veşmintele lui. Arseni are la el o bocceluţă cu straiul lui vechi, pe care şi-l pune îndată. Oftează cu uşurare. Clienţii cârciumii comandă câte un rând, primul. Văzând asta, Arseni le dă peste mâini de le scapă cănile. Cănile se rostogolesc cu sunet de cositor, vărsându-se pe podea. Clienţii comandă al doilea rând, dar Arseni iar nu-i lasă să bea. Unul dintre ei vrea să-l lovească în faţă, dar cârciumarul nu îl lasă. Cârciumarul ştie că pentru bătăi va trebui să răspundă, şi îi îmbrânceşte pe clienţi afară. Clienţii se împrăştie pe la case treji şi cu bani. Luând banii, rudele celor întorşi acasă nu pot găsi o explicaţie raţională fenomenului. Ei

rămân total nedumeriţi.

Dar ştii, îl întreabă pe Arseni nebunul întru Hristos Foma, câţi ani au trecut de când ai apărut aici?

Arseni ridică din umeri.

Ei, nici nu ai nevoie să ştii, spune nebunul întru Hristos Foma. Trăieşte deocamdată în afara timpului.

Arseni aruncă bulgări de glod în câţiva locuitori de seamă din Zapskovie. La spatele lor distinge fără greş diavoli mari şi mici. Locuitorii sunt nemulţumiţi.

Singura consolare e că diavolii sunt şi mai nemulţumiţi.

Uneori Arseni aruncă cu pietre în uşile bisericilor. Şi acolo se adună un număr suficient de diavoli. Să intre înăuntru nu îndrăznesc şi se strâng la intrare.

Văzând cum se roagă Arseni noaptea, noua stareţă spune:

Ziua robul lui Dumnezeu Ustin râde de lume, dar noaptea o plânge.

La mânăstire este adusă Evpraksia, fata dulgherului Artemi. Acum două luni, pe Evpraksia a căzut o grindă din tavanul hambarului, şi de-atunci zace nemişcată. Boala n-o lasă să se întoarcă la viaţă, dar nici nu îi dă drumul în moarte. Şi cei din jurul Evpraksiei nu înţeleg de care dintre cele două stări e ea mai aproape.

Pe Evpraksia o pun în chilia de oaspeţi şi citesc molitve deasupra ei. În zilele frumoase o scot în curtea mănăstirii şi citesc molitvele la aer curat. Vântul mişcă părul Evpraksiei, dar ea rămâne nemişcată. De patul ei se apropie prin curte Arseni. El o ia pe Evpraksia de mână.

Viaţa nu a părăsit-o complet, îi spune Arseni Ustinei. Simt că poate să se trezească. Doar că trebuie ajutată.

Arseni îi pune Evpraksiei mâna pe frunte. Buzele ei se mişcă. Evpraksia deschide ochii. Ea îi vede pe Arseni şi pe surorile din jurul ei. E o zi caldă de vară. Umbrele copacilor sunt tăioase. Ele se mişcă în ritmul mişcării soarelui. Frunzele teilor sunt lipicioase şi tremură abia perceptibil în vânt.

Sărbătorim întoarcerea Evpraksiei, spune noua stareţă, dar amintim şi că ea e vremelnică, căci vremelnic e totul pe acest pământ.

Şi eu care doream să mai vorbesc cu ea măcar o dată, spune dulgherul Artemi. Iar acum o să vorbesc cu ea mereu. În sensul că, sigur, vremelnic. Îmi dau lacrimile la gândul nesfârşitei mile a lui Dumnezeu şi al harului pogorât asupra robului lui Dumnezeu Ustin. Şi noi toţi cei care stăm în picioare (fără excepţie) suntem în stare să inspirăm miresmele zilei calde de vară şi să ascultăm ciripitul păsărilor. Fără excepţie, fiindcă dacă nu ar fi fost Arseni, această excepţie putea să fie fiica mea Evpraksia.

Dulgherul Artemi se lasă în genunchi în faţa lui Arseni şi îi sărută mâna. Arseni îşi smulge mâna, şi traversează râul Velikaia pe gheaţă, şi se află la Zapskovie. Dis-de-dimineaţă, calacinicul Samson iese cu marfa lui. Îl aşteaptă pe nebunul întru Hristos Karp, care trebuie să-i fure un colac. Nebunul întru Hristos Karp apare, înhaţă colacul pentru amiază şi o şterge, ducându-şi mâinile la spate, de lângă calacinicul Samson. Calacinicul zâmbeşte cu un zâmbet bun, de calacinic. Aburul din gura lui se depune în chip de promoroacă pe barbă. El îşi trece mâna peste barbă şi spune:

Omul lui Dumnezeu, pricepi. Fericit.

Pentru completa exprimare a simţămintelor, calacinicului (ca întotdeauna) îi lipsesc cuvintele. Nebunul întru Hristos Karp (ca întotdeauna) scapă colacul şi oameni neavuţi îl culeg. Karp rumegă ce i-a rămas în gură.

Când gura îi devine liberă, strigă:

Cine va să-mi fie tovarăş de drum până la Ierusalim?

Oamenii care au luat de pe jos colacul sunt nedumeriţi. Spun:

De-ale fericitului nebun întru Hristos Karp. Cine să se ducă de la Pskov la Ierusalim?

Cine va să-mi fie tovarăş de drum până la Ierusalim, strigă către cei adunaţi nebunul întru Hristos Karp.

Cei adunaţi acolo răspund:

Ierusalimul, tocmai asta e, e departe. Cum să ajungi până acolo?

Nebunul întru Hristos Karp se uită fără să clipească la Arseni. Arseni tace, dar nu se întoarce. Are un nod în gât.

Vrea să îl vadă pe îndelete pe nebunul întru Hristos Karp, de-asta a venit. Karp se strânge ca un arici, îşi trage capul între umeri şi pleacă.

Karp, Karp, Karp, spune el gânditor.

La mânăstire e adus Davîd cel nevolnic. Davîd boleşte de pe când era tânăr. Nu e în stare să se mişte şi nu-şi poate ţine nici măcar capul. Când i se dă caşă să mănânce, lui Davîd i se ridică puţin capul. Uneori caşa îi cade din gură. Atunci i-o strâng de pe barbă cu lingura şi i-o pun iar în gură. Davîd e purtat la cimitirul mănăstirii. Îl pun cu grijă pe movila unui mormânt de lângă casa lui Arseni. Spun:

Ajută-ne, Ustine, de poţi.

Arseni nu răspunde nimic. Cu mâinile goale rupe urzici de pe morminte şi le face mănunchi. Când mănunchiul e gata, Arseni le plesneşte cu el celor veniţi faţa şi mâinile. Ei simt că prezenţa lor aici nu e dorită. Pleacă, lăsându-l pe Davîd să zacă pe mormânt. După ce se gândeşte puţin, Arseni îl plesneşte cu urzicile şi pe el. Davîd se strâmbă, dar zace mai departe, fiindcă altă soluţie nu are. Soarele asfinţeşte mai repede decât de obicei. Pe cer se iveşte luna.

Arseni se aşază în genunchi lângă Davîd şi îi atinge mâinile. Cercetează pielea albă şi aproape nevie a lui Davîd. Pielea asta a fost creată pentru lumina lunii. Arseni o netezeşte cu degetele şi începe să o frământe cu putere. Trece la cealaltă mână. Îl întoarce pe nevolnic pe burtă. Frământă cu toată puterea carnea lui moartă, parcă ar clătina în el forţele vitale. Freacă spinarea lui Davîd de-a lungul coloanei vertebrale. Dezmorţeşte picioarele lui Davîd de-i tremură braţele care atârnă de pe movila mormântului. Bolnavul aduce cu o păpuşă mare. Noaptea, noua stareţă iese de două ori în cimitir şi de două ori vede lucrul care nu conteneşte al lui Arseni. Odată cu primele raze ale răsăritului, Davîd se ridică încet în picioare. Face câţiva paşi de lemn înspre biserică, unde îl aşteaptă rudele lui. Îl lasă puterile, pentru că muşchii lui nu sunt încă obişnuiţi cu mersul. Rudele se reped spre Davîd şi îşi petrec braţele pe sub subsuorile lui. Ei înţeleg că primii paşi sunt cei mai importanţi. Dar şi cei mai

grei.

Ce e asta, îi întreabă noua stareţă pe cei de faţă, dar în primul rând pe ea însăşi. Să fie rezultatul acţiunilor terapeutice ale fratelui nostru Ustin ori o minune a Domnului arătată pe lângă acţiunea omenească? De fapt, răspunde singură stareţa, una nu o contrazice pe cealaltă, căci minunea poate fi un rezultat al muncii sporit de credinţă.

Lângă râul Velikaia şi în pădurile Pskovului, Arseni culege ierburi. Pământurile Pskovului sunt mai la sud decât cele ale Belozerskului şi dau mai multe ierburi. Aici sunt şi din cele care nu erau descrise la vremea lui de Hristofor. Arseni le ghiceşte efectul după miros şi după forma frunzelor. Ierburile astea le usucă în magazia mănăstirii şi le încearcă pe el. Usucă şi alte ierburi.

Nişte creştini prind în râul Velikaia un peşte mare şi i-l dăruiesc iereului Konstantin. Maica Marfa pregăteşte peştele pentru cină. Ea îşi previne soţul că un peşte mare are oase mari şi îl îndeamnă să fie atent. Iereul Konstantin, om neatent, mănâncă din peşte cu gândul în altă parte, fără să se gândească la oasele lui. Gândindu-se la biserica parohială care se construia. Încearcă o dată în plus să socotească cantitatea de materiale cumpărate şi se teme că nu vor ajunge. Iereul Konstantin nu îşi dă seama imediat că din gingaşa carne de peşte îi intră în gât un os în formă de arc cu o aşchie din şiră. Tuşeşte, şi din gura lui zboară bucăţi de peşte – totul, în afară de os.

Osul se înfige în gât în trei puncte. Nu se duce mai departe în jos, dar nici nu se ridică. S-a dus prea adânc ca să se poată ajunge la el cu degetele. Maica Marfa îşi bate soţul pe spate, dar osul stă neclintit. Iereul Konstantin se pune cu pântecul pe masă şi, lăsând capul până aproape de podea, încearcă să scuipe osul. Din gură îi curge salivă cu sânge, dar osul nu se clinteşte deloc.

Iereului Konstantin îi este adus doctorul Terenti. Terenti îl roagă pe bolnav să deschidă gura şi apropie de gură o lumânare. Dar nici la lumina lumânării nu se vede osul. Terenti încearcă să bage pe gâtul bolnavului degetele lui lungi, dar nici

ele nu ajung să dea de os. Iereul Konstantin se scutură în tăcere vrând să vomite şi în cele din urmă se smulge din mâinile doctorului. Maica Marfa îl scoate pe Terenti din izbă.

Refuză ajutorul medical, le spune doctorul Terenti celor adunaţi pe uliţă. Şi, cu mâna pe inimă, au dreptate, căci adâncimea la care e osul depăşeşte posibilităţile medicinei actuale.

După o noapte de chinuri, iereul Konstantin este dus peste râu, la Zapskovie. Ajungând la cimitirul mănăstirii Sfântul Ioan, iereul e pus în faţa lui Arseni. Dar bolnavul deja nu mai poate sta în picioare, se aşază pe o lespede de mormânt. Gâtul i s-a umflat, se sufocă. În ochi are suferinţă şi tristeţe; i se pare că îl înmormântează deja. Se teme că durerea n-o să-i treacă nici după moarte.

Arseni se lasă pe vine în faţa iereului Konstantin. El îi pipăie gâtul cu amândouă mâinile. Iereul geme încet. Brusc, Arseni îl apucă de picioare şi îl ridică puţin deasupra pământului. Îl scutură cu neaşteptată putere şi înverşunare. Înverşunarea lui Arseni e îndreptată împotriva bolii. Din gâtul bolnavului ies un urlet, o mucozitate roşie şi osul.

Iereul zace pe pământ şi respiră greu.

Cu ochii pe jumătate închişi se uită la pricina suferinţei sale. Câţiva dintre cei aflaţi la cimitir vor să-l ridice, dar el îi opreşte cu mâna: are nevoie să se odihnească. Maica Marfa cade în genunchi în faţa lui Arseni. Arseni se apleacă şi îi apucă picioarele încercând să o ridice. Maica strigă. E prea grea, iar Arseni nu mai are atâta putere.

E practic imposibil de ridicat, şoptesc între ei cei de faţă clătinând din cap.

Arseni o lasă pe maica Marfa şi părăseşte cimitirul. Maica înfăşoară osul în batistă, ca recunoscătoare amintire de familie.

Posadnicului Gavril i se prăpădeşte fiica Anna. În al şaisprezecelea an al vieţii ei. Alunecând pe podul plutitor, Anna cade în apă şi se duce ca o piatră la fund. Câţiva oameni se aruncă după ea. Caută în toate direcţiile, încercând să ghicească încotro fusese tras trupul fetei. Ies la suprafaţă, se

sufocă, trag aer în plămâni şi se scufundă din nou în apă. Ating cu greu fundul râului Velika, dar nici acolo nu dau de fiica posadnicului. Apa e tulbure. Apa e iute şi plină de vârtejuri. Unul dintre scufundători e cât pe-aci să se înece, dar eforturile lor sunt zadarnice. Trupul înecatei e găsit mai jos după câteva ceasuri, când e împinsă spre păpuriş.

Posadnicul Gavril nu mai ştie de el de durere. Vrea să îşi înmormânteze fiica la mănăstirea Sfântul Ioan şi se duce la stareţă. Stareţa îi spune că e mai bine ca Anna să fie îngropată la scudelniţă. Posadnicul Gavril o apucă pe stareţă de umeri şi o zgâlţâie îndelung. Stareţa se uită la el fără frică, dar cu tristeţe. Ea îi îngăduie posadnicului să îşi îngroape fiica la mânăstire. Posadnicul dispune ca Anna să fie îmbrăcată cu podoabe de aur şi de argint, pentru ca nici moartă să nu îşi piardă frumuseţea. Podul plutitor cu trupul ei e întâmpinat de locuitorii din Zavelicie şi din alte părţi ale Pskovului. Cu toţii plâng. După ce o jelesc, Anna e dată pământului. Pleacă toţi, în afară de posadnic. El rămâne, şi câteva ceasuri zace pe mormântul proaspăt. Când se lasă noaptea, posadnicul e luat de-acolo. Sprijinindu-se de stejarii îngemănaţi, la cimitir rămâne doar Arseni. Pare îngemănat şi el cu ei, preluându-le culoarea şi nemişcarea.

Impresia asta e greşită, pentru că esenţa lui Arseni nu e lemnoasă, ci e omenească şi de rugă. Înlăuntrul lui bate inima, iar buzele lui se mişcă. El se roagă ca nou-venita Anna să primească darurile cereşti. Ochii lui sunt larg deschişi. În ei se reflectă luminiţa unei lumânări ce străbate şovăielnic cimitirul. Luminiţa învăluie crucile şi se ridică pe moviliţe. Ajungând la mormântul Annei se opreşte. O mână nevăzută o pune pe un ciot de lângă mormânt. Altă mână frânge o ramură de plop tremurător şi acoperă cu ea luminiţa în direcţia mănăstirii. În licărul cercului luminos apare o lopată. Ea sapă cu uşurinţă movila mormântului. Pământul proaspăt nu cere efort. Cel ce sapă stă deja până la genunchi în mormânt. Stă până la brâu. Faţa lui e la acelaşi nivel cu lumânarea. Arseni recunoaşte această faţă.

Jila, spune el încet.

Jila tresare şi ridică capul. Nu vede pe nimeni.

Dacă tu, Jila, intri în acest mormânt până la piept, n-ai să mai ieşi niciodată de acolo, spune Arseni. Nu e spus în gramotele furate de tine: moartea păcătoşilor e cea mai cruntă?

Jila începe să tremure. Se uită la cerul întunecat.

Înger eşti tu?

Oare contează cine sunt eu, răspunde Arseni, înger ori om. Înainte ai jefuit viii, acum te-ai făcut hoţ de morminte. Asta înseamnă că încă în viaţă fiind capeţi însuşiri de pământ şi te poţi face într-o clipă pământ.

Dar ce să fac, întreabă Jila, dacă sunt o povară pentru mine însumi?

Roagă-te fără contenire, dar mai întâi acoperă mormântul.

Jila acoperă mormântul. Dacă nu ai fi înger, nu ai şti cum mă cheamă, spune el cuiva de sus. Fiindcă în oraşul Pskov n-am mai fost până azi.

Încet-încet, faima harului tămăduitor al lui Arseni se răspândeşte în întregul Pskov. Vin la el oameni cu cele mai felurite boli şi cer de la el uşurare. Uitându-se în ochii albaştri ai nebunului întru Hristos, ei îi spun de ale lor. Ei simt cum în ochii aceia li se îneacă necazurile. Arseni nu spune nimic, nici măcar nu dă din cap. Îi ascultă cu atenţie. Lor li se pare că atenţia lui e altfel, căci cel care renunţă la grai se exprimă prin auz.

Uneori, Arseni le dă ierburi. Sora Agafia, scotocind în sacul lui, găseşte respectiva gramotă a lui Hristofor şi îi citeşte cu voce tare bolnavului. Celui ce primeşte iarba *neghină* i se prescrie să o fiarbă în apă cu rădăcină: trage puroiul din urechi. Celui înţepat de albine i se dă iarba *pir* şi i se spune să se frece cu ea. Arseni, tăcut, atent, ascultă ce citeşte sora Agafia, deşi nu are tendinţa de a supraaprecia importanţa ierburilor recomandate. Experienţa medicală îi şopteşte că medicamentele nu reprezintă lucrul cel mai important al tratamentului.

Arseni nu le e de ajutor tuturor. Simţindu-şi neputinţa, îl ascultă pe bolnav şi se întoarce cu spatele. Uneori îşi apasă

fruntea de fruntea bolnavului, şi din ochi îi curg lacrimi. Împărtăşeşte durerea bolnavului şi, într-o oarecare măsură, şi moartea. Arseni înţelege că, odată ce bolnavul s-a dus, lumea nu mai e cea dinainte, şi inima i se umple de tristeţe.

Dacă ar fi în mine lumină, l-aş vindeca, îi spune Arseni Ustinei despre acel bolnav. Dar nu pot să îl vindec din pricina grelelor mele păcate. Păcatele astea nu mă lasă să mă ridic la înălţimea unde se află salvarea acestui om. Eu, dragostea mea, sunt vinovat de moartea lui şi de-aceea plâng plecarea lui şi păcatele mele.

Dar şi bolnavii pe care Arseni nu îi poate lecui simt binefacerea contactului cu el. După întâlnirile cu Arseni, durerea, după cât li se pare, e mai mică, şi odată cu ea scade şi frica. Cei ce nu pot fi vindecaţi văd în el pe cineva capabil să înţeleagă străfundurile suferinţei lor, căci cercetându-i el coboară până la rădăcina ei.

La Arseni nu vin numai bolnavi. Apar la cimitir şi femei însărcinate. El se uită la ele printre lacrimi şi îşi pune palma pe pântecul lor. După întâlnirea cu nebunul întru Hristos, ele se simt mai bine şi nasc uşor. Vin femei care alăptează şi le-a secat laptele. Arseni le dă iarba *piciorul cocoşului.* Dacă iarba nu ajută, Arseni duce femeile într-un grajd din Zavelicie şi le pune să mulgă o vacă. Se uită cum printre degetele roşii de încordare se prelinge lichidul alb, cum se leagănă ugerul umflat. În spate, la uşă, stau stăpânii. Se uită şi ei. Ei ştiu că venirea nebunului întru Hristos şi a femeii înseamnă binecuvântare. Arseni îi face semn lăuzei să bea laptele. Ea bea şi simte cum se i umflă propriile sfârcuri. Şi se duce degrabă la copilaşii ei.

Arseni trece râul Velikaia. Mergând, observă că deja nu mai e gheaţă, dar apa este încă rece. Chiar de dimineaţă, vântul dinspre râu, rece, bate peste Zapskovie, răcind această parte a oraşului. Nebunul întru Hristos Foma, mijind ochii, se uită undeva departe. Vântul îi întoarce barba pe dos. Nebunul întru Hristos Karp stă în picioare acoperindu-şi faţa cu mâinile, întors pe jumătate către nebunul întru Hristos Foma. Calacinicul Samson nu se lasă mult aşteptat şi îşi face apariţia

cu taraba cu colaci, cu un zâmbet bun pe buze. Nebunul întru Hristos Karp îşi ia, obosit, mâinile de pe faţă şi le încleştează la spate. Pe tâmpla lui se zbate o venă albastră. De fapt, nu mai e tânăr. Trăsăturile feţei lui sunt fine. În pas uşor, de balet, nebunul întru Hristos Karp se apropie de calacinicul Samson şi ia cu dinţii colacul care e cel mai aproape. Depărtându-se cu un pas de tarabă, nebunul întru Hristos Karp se întoarce. Se uită cu jale la Samson.

Samson, fără să se schimbe la faţă, îşi dă jos taraba şi o pune cu grijă pe pământ. Face câţiva paşi în direcţia nebunului întru Hristos Karp. Silueta voinică a calacinicului se frânge. Mâna i se lasă spre carâmbul cizmei. Acolo e ceva strălucitor, rece şi ascuţit. Calacinicul vine chiar lângă Karp. Karp ia poziţia de drepţi. El e mai înalt decât calacinicul şi îi simte răsuflarea pe gât. Cuţitul intră încet în trupul nebunului întru Hristos. Puteri cereşti, cât am aşteptat ziua asta.

Cartea drumului

1

Ambrogio Flecchia s-a născut în târguşorul Magnano. La est de Magnano, la o zi de drum călare, era Milano, oraşul sfântului Ambrozie. În cinstea sfântului i s-a şi dat copilului numele. Ambrogio. Aşa suna în limba părinţilor lui. Amintea, poate, de ambrozie, băutura celor nemuritori. Părinţii băiatului făceau vin.

Când a mai crescut, băiatul a început să îi ajute. Îndeplinea ascultător tot ce i se spunea, dar în ceea ce făcea nu era bucurie. Flecchia-tatăl, care nu o dată îşi observase fiul pe furiş, se convingea tot mai mult de acest lucru. Până şi când storcea strugurii în teasc cu tălpile desculţe (ce poate fi mai de bucurie pentru un copil?), Ambrogio rămânea serios.

Vinificator prin tradiţie, Flecchia-tatăl nu iubea nici el veselia excesivă. Ştia că fermentaţia lui este un proces lipsit de grabă, chiar melancolic, şi de aceea admitea şi la prepararea vinului un anumit grad de îngândurare. Dar lipsa de interes pe care o manifesta fiul său faţă de producerea vinului era altceva: în ochii tatălui ea era vecină cu indiferenţa. Iar vin adevărat (scuturând şroturile de pe degete, Flecchia-tatăl ofta) poate să facă doar un om care nu e indiferent.

Băiatul a ajutat afacerea lor de familie pe o cale neaşteptată. Cu cinci zile înainte de recoltarea strugurilor, Ambrogio a spus că strugurii trebuie culeşi imediat. A povestit că dimineaţă, când a deschis ochii, fără să fie însă treaz de-a binelea, a avut viziunea unei urgii. Era o urgie cumplită, şi Ambrogio a descris-o cu de-amănuntul. Descrierea cuprindea o beznă care se lăsa brusc, un vânt care urla şi o grindină de mărimea oului de găină, care zbura vuind. Băiatul povestea cum ciorchinii copţi se izbeau de trunchiuri, cum bucăţi de gheaţă găureau în zbor frunzele învârtejite şi zdrobeau boabele căzute la pământ. Iar peste toate, din cer se lăsa un frig zornăitor, albastru, şi locul catastrofei se acoperea cu un strat subţire de zăpadă.

O urgie ca asta, Flecchia-tatăl văzuse o singură dată în

viaţă, iar băiatul nu văzuse niciodată. Dar toate detaliile celor spuse coincideau întocmai cu ceea ce văzuse tatăl atunci. Deşi nu era înclinat spre mistică, după ce şovăi, Flecchia-tatăl îi dădu ascultare lui Ambrogio şi purcese la culesul strugurilor. Vecinilor nu le spuse nimic, temându-se că va fi luat în râs. Dar, cinci zile mai târziu, peste Magnano se dezlănţui într-adevăr o urgie cumplită, iar Flecchia a fost singura familie care şi-a strâns în anul acela recolta.

Adolescentul cel oacheş a mai avut şi alte viziuni. Ele se refereau la cele mai diferite sfere ale vieţii, dar de vinificaţie erau deja destul de departe. Astfel, Ambrogio a prevăzut războiul care s-a dezlănţuit în anul 1494 pe teritoriul Piemontului între regii francezi şi Sfântul Imperiu Roman. Fiul producătorului de vin a văzut limpede cum, de la apus la răsărit, mărşăluiau pe lângă Magnano unităţi franceze de avangardă. De populaţia locală, francezii aproape că nu s-au atins, au luat doar cornute mici şi douăzeci de butoaie de vin piemontez, care li se păruse a nu fi rău, pentru a-şi completa proviziile. Această informaţie i-a venit lui Flecchia-tatăl în anul 1457, adică cu mult înainte, ceea ce, de fapt, nici nu i-a permis să tragă din ea vreun eventual folos. După o săptămână uitase deja de acţiunile militare prezise.

Ambrogio a prevestit şi descoperirea Americii de către Cristofor Columb în anul 1492. Nici acest eveniment nu a atras atenţia tatălui, întrucât nu avea vreun efect esenţial asupra vinificaţiei. Dar pe băiat viziunea l-a făcut să tremure, căci era însoţită de o luminiscenţă de rău augur a contururilor tuturor celor trei caravele ale lui Columb. De o lumină nefastă era atins şi profilul acvilin al descoperitorului. Genovezul Colombo, care trecuse prin forţa împrejurărilor în serviciul spaniol, era de fapt compatriot al lui Ambrogio. Nu era de crezut că pe 12 octombrie 1492 un asemenea om se ocupa cu ceva nelalocul lui, de aceea copilul a înclinat să pună efectele luminoase pe seama atmosferei atlantice excesiv de electrizate.

Când a crescut, Ambrogio şi-a exprimat dorinţa de a merge la Florenţa, ca să înveţe la universitatea de-acolo. Flecchia-tatăl nu s-a opus. La vremea aceea se convinsese definitiv că

fiul său nu era făcut pentru vinificaţie. De fapt, pentru toţi cei din Magnano era deja limpede că Flecchia-fiul avea drumul lui, aşa încât se aşteptau ca azi-mâine să plece. Dar plecarea a fost amânată chiar din hotărârea lui Ambrogio, care a prevăzut din vreme că în următorii doi ani Florenţa avea să fie bântuită de ciumă.

În cele din urmă, tânărul a ajuns la Florenţa. În acest oraş totul era altfel: nu semăna prin nimic cu Magnano. Arseni l-a găsit refăcându-se după ciumă: măreţia încă se mai amesteca cu debusolarea. La universitate, Ambrogio a studiat cele şapte arte liberale. După ce a aprofundat obiectele triviumului (gramatica, dialectica şi retorica), a trecut la quadrivium, care cuprindea aritmetica, geometria, muzica şi astronomia.

După cum se întâmpla nu de puţine ori la universităţile de odinioară, procesul învăţământului era îndelungat. El includea câţiva ani de studiu temeinic, intercalaţi cu ani de aprofundare la fel de temeinică a celor studiate, când frecventarea universităţii înceta, moment în care Ambrogio a început o călătorie prin Italia. De fapt, legătura studentului cu *alma mater* nu înceta niciodată, nici chiar în zilele călătoriilor lui în cele mai îndepărtate colţuri ale ţării – din fericire, nu chiar atât de mari.

Din tot ce i-a fost dat lui Ambrogio să cunoască în timpul studiilor, cel mai mult l-a atras istoria. Istoria nu era studiată ca obiect de sine-stătător la universitate: în cadrul triviumului, ea se studia ca parte componentă a retoricii. Tânărul Ambrogio putea să stea ceasuri întregi asupra scrierilor istorice. Orientate spre trecut, ele (şi asta le înrudea cu viziunile orientate spre viitor) erau pentru el o ieşire din prezent. Deplasarea în ambele direcţii ale prezentului îi devenise necesară lui Ambrogio ca aerul, căci întrerupea unidimensionalitatea timpului în care se înăbuşea.

Ambrogio citea scrierile istoricilor Antichităţii şi Evului Mediu. Citea anale, cronici, cronografe, istorii ale oraşelor, ţinuturilor şi războaielor. Afla cum s-au format şi s-au prăbuşit imperii, cum s-au produs cutremure, cum au căzut stele şi cum au ieşit din matcă fluvii. Era deosebit de atent la împlinirea prorocirilor, precum şi la apariţia şi înfăptuirea semnelor. În

această victorie asupra timpului el vedea confirmarea faptului că nimic din ce se petrece pe lume nu este întâmplător. Oamenii se ciocnesc unul de altul (se gândea Ambrogio), zboară unul spre altul, ca atomii. Ei nu au o traiectorie proprie, şi de aceea faptele lor sunt întâmplătoare. Dar, în ansamblu, acest întâmplător are propria sa legitate (se gândea Ambrogio), care, parţial, poate fi previzibilă. În totalitate o ştie însă numai Cel Care a creat totul.

La un moment dat, la Florenţa a venit un negustor din Pskov. Negustorul se numea Ferapont. Îl făceau să se remarce uşor printre localnici barba sa lungă cât două cozi şi nasul ciupit. Pe lângă pieile de samur legate în mănunchiuri, Ferapont a adus ştirea că în anul 1492 în Rusia e aşteptat sfârşitul lumii. Aceste informaţii au fost primite la Florenţa cât se poate de calm. În primul rând, florentinii erau ocupaţi cu o groază de treburi curente, iar ca să se gândească la lucruri care nu îi ameninţau direct, mulţi nu aveau pur şi simplu timp. În al doilea rând, nici vorbă nu era ca la Florenţa să ştie toată lumea unde se află Rusia. Dată fiind neobişnuita înfăţişare a lui Ferapont însuşi (nu era clar dacă în ţara lui aveau cu toţii asemenea bărbi şi nasuri), nu era respinsă posibilitatea ca Rusia să se afle în afara lumii locuite. Acest lucru dădea populaţiei speranţa că preconizatul sfârşit al lumii se va limita doar la Rusia.

Dintre toţi cei ce trăiau la Florenţa, spusele negustorului Ferapont i-au părut cu adevărat importante unui singur om: lui Ambrogio. Tânărul l-a găsit pe Ferapont şi l-a întrebat pe ce bază a ajuns la concluzia că sfârşitul lumii va fi anume în anul 1492. Ferapont a răspuns că aceasta nu era concluzia lui, dar că a fost auzită de la oameni competenţi din Pskov. Nefiind capabil să fundamenteze cumva data fatală, Ferapont i-a propus în glumă lui Ambrogio să meargă după lămuriri la Pskov. Ambrogio nu a râs, ci a dat gânditor din cap, căci nu excludea această posibilitate.

După această discuţie, el a început să ia lecţii de rusă (veche) cu negustorul. Flecchia-tatăl nici nu bănuia măcar pe ce i se duceau banii. Ambrogio, la rândul lui, a avut prudenţa

să nu îi spună nimic părintelui său: existenţa Rusiei i s-ar fi părut lui Flecchia-tatăl şi mai îndoielnică decât detaliile războiului din 1494, pe care i le descrisese cândva fiul lui.

Tot la data aceea se situează cunoştinţa lui Ambrogio Flecchia cu viitorul navigator Amerigo Vespucci. Uitându-se la ochii lui Vespucci, Ambrogio i-a înţeles fără greutate intenţiile. Era evident că, în anul 1490, Amerigo se va duce la Sevilla, unde, lucrând în casa de comerţ a lui Giannotto Berardi, va lua parte la finanţarea expediţiei lui Columb. Începând cu anul 1499, inspirat de succesele lui Columb, florentinul va întreprinde şi el câteva călătorii, încununate cu un asemenea succes, încât continentului nou descoperit i se va da numele lui, iar nu cel al lui Columb. (În acelaşi an 1499 – şi asta Ambrogio nu a putut să nu îi spună negustorului Ferapont – Ghenadie, arhiepiscopul Novgorodului, avea să dea prima Sfântă Scriptură completă din Rusia, numită după aceea Biblia lui Ghenadie).

Ambrogio i-a atras atenţia lui Amerigo Vespucci asupra ciudatei apropieri a presupuselor evenimente din anul 1492. Pe de o parte – descoperirea unui nou continent, pe de alta – sfârşitul lumii aşteptat în Rusia. În ce măsură, îşi punea Ambrogio întrebarea, erau legate aceste evenimente, şi dacă erau legate, atunci cum? Oare descoperirea noului continent, avansa Ambrogio, nu poate fi începutul unui sfârşit al lumii întins în timp? Şi dacă da (Ambrogio îl ia pe Amerigo de umeri şi se uită în ochii lui), nu merită să dea acestui continent numele său?

Între timp, lecţiile cu negustorul Ferapont continuau. Ambrogio citea Psaltirea slavonă pe care o avea negustorul şi, trebuie spus, înţelegea mult din ea, pentru că textul latin al psalmilor îl ştia pe dinafară. Cu un interes la fel de mare asculta când citea Ferapont. La rugămintea lui, fiecare psalm era citit de mai multe ori. Asta îi pemitea lui Ambrogio să memoreze nu numai cuvinte (acestea le învăţa încă în timpul citirii), ci şi particularităţile pronunţiei. Spre mirarea lui Ferapont, încet-încet, tânărul îl dubla. În unele dintre cuvintele pronunţate de Ambrogio nu se ghicea imediat sonoritatea

rusească, dar uneori – şi asta se întâmpla tot mai des – Ferapont tresărea fără să vrea: din gura italianului ieşeau cele mai curate intonaţii ale negustorului din Pskov.

Veni ziua când Ambrogio înţelese că era pregătit pentru a pleca în Rusia. Ultimul lucru pe care l-au auzit de la el florentinii a fost prevestirea unei inundaţii cumplite, care trebuia să lovească oraşul pe 4 noiembrie 1966. Îndemnându-i pe orăşeni la vigilenţă, Ambrogio a spus că râul Arno va ieşi din matcă şi va arunca pe străzi o masă de apă cu un volum de 350 000 000 de metri cubi. După aceea, Florenţa a uitat de această prezicere, după cum a uitat şi de prezicător.

Ambrogio s-a dus la Magnano şi i-a spus părintelui său despre planurile pe care le are.

Dar acolo e limita spaţiului locuit, a spus Flecchia-tatăl. Pentru ce te duci acolo?

La limita spaţiului, a răspuns Ambrogio, poate că voi afla ceva despre limita timpului.

2

Ambrogio a părăsit Florenţa nu fără părere de rău. În anii aceia se aflau acolo mulţi oameni vrednici (Sandro Botticelli, Leonardo da Vinci, Raffaello Sanzio şi Michelangelo Buonarroti), al căror rol în istoria culturii îi era deja întru totul clar. Dar niciunul dintre ei nu aducea vreun pic de lumină în problema sfârşitului lumii – singura importantă pentru Ambrogio. Această problemă nu îi preocupă, a remarcat pentru sine Ambrogio, fiindcă ei creează pentru eternitate.

În ultimele zile ale vieţii sale la Florenţa, Ambrogio a avut câteva viziuni, mari şi mici. Viziunile nu le-a înţeles pe deplin, şi nu a vorbit cu nimeni despre ele. Ele nu se refereau la istoria generală. Evenimentele văzute de el se refereau la istoriile unor oameni, din care, s-a gândit Ambrogio, se şi compune în cele din urmă istoria generală. Una dintre viziuni – cea mai de neînţeles pentru el – se referea la acea ţară mare din nord unde voia el să ajungă. Anumite reflecţii îl făcură pe Ambrogio să i-o împărtăşească negustorului Ferapont. Ea

consta pe scurt în următoarele:

În anul 1977, Iuri Aleksandrovici Stroev, la cinci minute de titlul de candidat în ştiinţe istorice al Universităţii A.A. Jdanov, a fost trimis cu o expediţie arheologică la Pskov. Disertaţia lui Iuri Aleksandrovici, având ca temă letopiseţele ruse timpurii, era aproape finalizată. Mai lipseau numai concluziile, care, cine ştie de ce, nu i se relevau disertantului. Cum aborda concluziile, i se părea că nu sunt complete, că îi simplifică lucrarea şi că, într-un fel, o reduc la zero. Poate că disertantul era pur şi simplu surmenat. Cel puţin aşa considera profesorul Ivan Mihailovici Neciporuk, conducătorul lui ştiinţific, care, de fapt, îl şi inclusese pe Stroev în echipa expediţiei arheologice. Profesorul presupunea că disertantului îi trebuie puţină odihnă, iar concluziile lui se vor evidenţia de la sine. Profesorul avea o mare experienţă în conducerea lucrărilor.

La Pskov, participanţii la expediţie au fost cazaţi în locuinţe particulare. Locuinţa lui Stroev se afla în Zapskovie, pe strada Pervomaiskaia, nu departe de biserica Icoanei Nefăcute de mâna omului a Mântuitorului, care fusese durată în anul marii molime 1487. Locuinţa avea două camere. În cea mai mare locuia o femeie tânără cu fiul ei de cinci ani, iar în cea mică a fost cazat Stroev. Femeia, după cum i s-a spus, se numea Alexandra Muller, şi era rusoaică nemţoaică.

Nemţoaica i s-a prezentat lui Stroev cu numele Saşa. La fel îl chema şi pe fiul ei, care l-a întâmpinat pe oaspete împreună cu ea. Băiatul i-a îmbrăţişat un picior, şi rochia de stambă a Alexandrei s-a transformat în pantaloni mulaţi. Cufundat în gândurile la disertaţie, Stroev a observat totuşi că Alexandra are picioare zvelte.

Casa i-a plăcut lui Stroev. Era o casă veche de negustor, din cărămidă roşie. Seara, ferestrele i se luminau cu o lumină electrică gălbuie. Când s-a întors prima oară de la săpături, Stroev s-a oprit lângă poartă, ca să le admire strălucirea. Această strălucire se reflecta pe automobilul Pobeda, care stătea lângă casă. Şi pe caldarâmul din bolovani rotunzi.

Intrând, Stroev i-a găsit pe Alexandra şi pe fiul ei bând ceai. Şi a băut un ceai împreună cu ei.

Cu ce se ocupă expediţia dumneavoastră, a întrebat Alexandra.

După perete cineva începu să cânte la vioară.

Cercetăm fundaţia catedralei Ioan Înaintemergătorul. Au trecut secole şi s-a lăsat mult. Stroev şi-a apropiat încet palmele de masă.

Palmele băieţelului aproape că au atins şi ele masa. Văzând privirea lui Stroev, el a început să-şi plimbe degeţelele pe desenul muşamalei. Era un desen complicat şi mărunt, dar degetele băiatului erau şi mai mici. Ele se descurcau uşor cu geometria aceea.

Pe lângă mânăstirea Ioan a trăit nebunul întru Hristos Arseni, care îşi spunea Ustin, a spus Alexandra. Lângă zidul mănăstirii.

Acum acolo nu e zid.

Nu mai e nici cimitirul. Alexandra i-a turnat lui Stroev ceai. Cimitirul a devenit Piaţa Komsomolskaia.

Şi morţii? a întrebat băiatul. Au devenit şi ei komsomolişti?

Stroev s-a aplecat chiar la urechea copilului:

Asta se va vedea în timpul săpăturilor.

În seara următoare s-au dus să se plimbe. Au traversat strada Truda, au ajuns până la turnul Gremiaciaia şi acolo au stat pe malul Pskovei. Băiatul a aruncat cu pietricele în apă. Stroev a găsit câteva cioburi de faianţă şi le-a lansat „de-a broasca“ la suprafaţa apei. Cel mai mare a sărit pe apă de cinci ori.

Altă dată s-au dus în Zavelicie. Traversând râul Velikaia pe Podul Armatei Sovietice, au luat-o spre mânăstirea Sfântul Ioan. S-au apropiat de biserică şi au stat mult timp pe marginea săpăturilor. Au coborât cu grijă pe o scăriţă. Au mângâiat pietrele străvechi încălzite de seara de august. Încălzite pentru prima oară după multe veacuri. Aşa s-a gândit Alexandra. Şi l-a închipuit lângă aceste pietre pe anticul nebun întru Hristos şi nu a putut să îşi răspundă dacă chiar credea ce citise despre el. Oare chiar fusese nebun întru Hristos? Şi mă întreb, o fi existat cu adevărat dragostea lui? Şi dacă a existat, în ce s-a transformat ea în sutele de ani care au trecut? Şi cine

o mai simte, dacă îndrăgostiţii au putrezit demult?

Mă simt bine cu ei doi, îşi spunea Stroev în sufletul lui, fiindcă simt în amândoi ceva înrudit. O anumită, pot spune, consonanţă, în ciuda originii ei germane. E liniştită, blondă, şi are trăsături regulate. De ce e singură cu băiatul ei, şi unde îi e soţul? Ce face ea aici, într-o provincie rusească, printre ferestre mici cât palma răsărite din pământ, maşini vechi, cămăşi de in (cu buzunare false) peste pantaloni şi panouri de onoare spălate de ploi şi acoperite cu praf (pe sub care vântul unduieşte abia vizibil pănuşiţa) şi cu locuitori zbârciţi şi galbeni la faţă? Nu ştiu, şi-a răspuns singur, ce face, căci nu se încadrează în lumea asta. Şi şi-a închipuit-o pe Alexandra Muller pe o clocotitoare stradă leningrădeană, bunăoară, la Teatrul S.M. Kirov, îmbujorându-se înaintea celui de al treilea gong, şi inima i-a tresărit, pentru că nu avea cum să o ducă acolo.

Pe urmă s-au întors acasă şi au băut ceai, şi după perete a început din nou să se audă vioara.

Cântă Parhomenko, a spus băiatul. Nouă ne place să-l ascultăm.

Alexandra a ridicat din umeri.

Stroev a încercat să-i vadă – pe toţi trei, la fereastră, în lumina electrică galbenă – cu privirea gândului, din stradă. Dar poate chiar din Leningrad. Acum el ştia deja că îi va fi dor de această bucătărie, de automobilul Pobeda de lângă fereastră, de caldarâmul cu bolovani şi de vioara invizibilă a lui Parhomenko. Îi studia deja, stând ca într-o fotografie dragă, şi cadrul ferestrei era rama ei, şi lumina lustrei o scălda în galbenul timpului. De ce (se gândea Stroev) mi-e dor dinainte, predeterminând evenimentele şi zorind timpul? Şi cum de ştiu întotdeauna dinainte că o să-mi fie dor? Ce-o naşte în mine sentimentul ăsta apăsător?

Predau la şcoală limba rusă şi literatura, a spus Alexandra, dar aici nu prea interesează pe nimeni.

Stroev luă un biscuit din bol şi îl apăsă pe buza de jos.

Dar ce îi interesează?

Nu ştiu. După ce tăcu puţin, ea întrebă:

Dar de ce aţi ales istoria medievală?

E greu de spus. Poate pentru că istoricii medievali nu semănau cu cei de astăzi. Pentru a explica evenimentele istorice, ei căutau întodeauna cauzele morale. Dar legătura nemijlocită dintre evenimente nu păreau să o observe. Sau nu îi dădeau mare importanţă.

Dar cum poate fi explicată lumea fără a vedea legăturile, se miră Alexandra.

Ei priveau peste cotidian şi vedeau legăturile superioare. Iar în afară de asta, toate evenimentele erau legate prin timp, deşi o astfel de legătură nu era considerată de aceşti oameni sigură.

Băiatul ţinea un biscuit lângă buza de jos. Alexandra zâmbi:

Saşa vă copiază gesturile.

După două săptămâni, Stroev s-a întors acasă. Începea semestrul şi, în ciuda aşteptărilor, la început nu i-a fost dor. Nu i-a fost nici mai târziu, fiindcă toată toamna a fost ocupat cu terminarea disertaţiei şi cu pregătirea ei pentru susţinere. Chiar la sfârşitul anului, Stroev a susţinut-o cu succes. Disertaţia lui s-a bucurat de aprecierea generală, dar mai cu seamă de cea a profesorului Neciporuk, care s-a convins că hotărârea de a-l trimite pe disertant la săpături fusese singura corectă. Stroev a intrat în luna ianuarie a noului an scăpat de povara care îl apăsase vreme îndelungată şi care, la drept vorbind, îi otrăvise existenţa. Sufletul i-a devenit uşor. În această stare imponderabilă, aproape de zbor, el a simţit lipsa Alexandrei Muller.

Asta nu înseamnă că Stroev a început să se gândească tot timpul la Alexandra. Şi cu atât mai puţin că a întreprins ceva ca să o vadă, fiindcă acţiunea nu era partea lui forte. Dar înainte de somn, în clipa aceea tremurătoare când treburile zilei s-au îndepărtat deja, iar visele nu s-au apropiat încă, şi-o amintea pe Alexandra. Îi pluteau prin faţă bucătăria ei, abajururile de pânză de deasupra mesei şi ceainicul cu model de funze. Culcat în patul lui, Stroev inspira mirosul vechii case din Pskov. Auzea paşii trecătorilor dincolo de fereastră şi frânturi din ce vorbeau. Vedea gesturile băiatului care erau

propriile lui gesturi. Stroev se liniştea şi adormea.

Odată i-a povestit despre Alexandra prietenului şi colegului său Ilia Borisovici Utkin.

E posibil să fie dragoste, a spus, după ce a ezitat puţin, Utkin.

Dar dragostea (Stroev a dat din mâini) e sentimentul acela atotcuprinzător care te face, după cât înţeleg eu, să trepidezi. Care te scoate practic din minţi. Iar eu nu simt aşa ceva. Îmi lipseşte – da. Aş vrea să fiu lângă ea – da. Să-i aud vocea – da. Dar nu la nebunie.

Tu vorbeşti de pasiune, care e într-adevăr un fel de nebunie. Dar eu vorbesc despre dragostea conştientă şi, dacă vrei, predestinată. Pentru că atunci când îţi lipseşte cineva, e vorba despre o parte din tine însuţi care îţi lipseşte. Şi cauţi reunirea cu acea parte.

Sună foarte romantic, se gândi Stroev, dar ce-are a face asta cu noţiunile din viaţa reală? Uite, Alexandra are un fiu, un băiat, de acord, foarte drăguţ. Dar el nu e fiul meu. Despre tatăl lui nu ştiu nimic. Stroev îşi făcu gura pungă. Şi, la drept vorbind, nici nu vreau să ştiu. Nu exclud ca de acest om să fie legate nişte istorii obscure. Cine ştie, Doamne-fereşte, ce abisuri or fi chiar în viaţa Alexandrei. Dar una peste alta, nu asta e problema. Mă tem, pur şi simplu, că n-o să mă înţeleg cu băiatul.

După vreo lună i-a spus lui Utkin:

Mă tot gândesc la copil. N-o să fie între mine şi Alexandra?

Dar ea a acceptat deja să fie soţia ta?

Tu crezi că nu va accepta?

Eu nu ştiu. Dă telefon, întreabă.

Asemenea lucruri nu se rezolvă prin telefon.

Atunci, du-te.

Ei, şi tu, Ilia... Pentru asta nu sunt încă pregătit.

Nu ştiu nici eu ce vreau, a recunoscut Stroev faţă de el însuşi. Am o grămadă de gânduri şi de sentimente de tot felul, dar iarăşi nu pot trage concluziile.

În martie, Utkin l-a întrebat el pe Stroev de Alexandra.

Mă tem, a spus Stroev, că se poate căsători cu mine numai

ca să plece din provincie. Sau ca să aibă copilul ei un tată.

Şi tu nu vrei ca ea să plece din provincie şi copilul ei să aibă un tată?

De ce mă întrebi asta?

Pentru că tu nu te-ai întrebat încă şi cum priveşte ea toate astea. Dacă ai să reuşeşti s-o faci, înseamnă că o iubeşti şi trebuie să te duci la ea.

La sfârşitul lui mai, Stroev i-a spus lui Utkin:

Ştii, Ilia, poate mă duc.

Stroev s-a urcat în tren şi a plecat la Pskov. Pe fereastra vagonului intra puful plopilor. Stroev mergea şi se gândea că nu o va mai găsi pe Alexandra acolo. Se va duce la uşă, dar nu-i va deschide nimeni. Îşi va lipi fruntea de geamul ferestrei de la bucătărie. Îşi va pune palmele la tâmple, ca să nu se reflecte în el, şi va vedea rămăşiţele fericirii dinainte. Abajurul, masa. Pe masă – gol. Inima i se va strânge. Pe uşa de alături va ieşi cu un aer reprobator Parhomenko (eu, ce să spun, v-am cântat), lat în umeri, cu picioare scurte. Iată deci ce era în spatele muzicii. Nu mai sunt, va spune Parhomenko, au plecat pentru totdeauna. Pentru tot-dea-una. V-aţi pregătit prea mult. De fapt, problema aici nici nu e timpul, fiindcă adevărata dragoste e în afara timpului. Ea poate să aştepte chiar o viaţă întreagă. (Parhomenko va ofta.) Cauza evenimentelor în curs e absenţa focului interior. Necazul dumneavoastră, dacă vreţi, constă în faptul că nu vă stă în fire să ajungeţi la concluziile finale. Vă temeţi că hotărârea luată vă va lipsi de o alegere viitoare, şi asta vă paralizează voinţa. Nici acum nu ştiţi pentru ce aţi venit. Între timp aţi scăpat tot ce v-a pregătit mai bun viaţa. Aţi avut, vă aduc la cunoştinţă, toate condiţiile pe care i le poate pune natura la dispoziţie omului: o locuinţă pe o stradă liniştită din Pskov, tei bătrâni la ferestre şi muzică bună după perete. Din cele enumerate nu aţi folosit nimic, şi călătoria dumneavoastră de acum, ca de altfel şi cea precedentă, este curată pierdere de timp.

Curată pierdere de timp, îşi spuse gânditor Ambrogio.

Curată pierdere de timp, repetă negustorul Ferapont.

3

În Rusia, Ambrogio Flecchia a apărut în anul 1477 sau 1478. La Pskov, spre care l-a îndreptat negustorul Ferapont, italianul a fost întâmpinat cu reţinere, dar fără ostilitate. L-au primit ca pe un om ale cărui scopuri nu sunt întru totul limpezi. Dar când s-au convins că sfârşitul lumii este singurul său interes, au început să se poarte cu el cu mai multă căldură. A lămuri data sfârşitului lumii li s-a părut multora o preocupare demnă de cinste, căci în Rusia erau iubite ţelurile de mare anvergură.

Să iasă la lumină, a spus posadnicul Gavril. Experienţa îmi şopteşte că aici semnele sfârşitului lumii vor fi mai evidente decât oriunde.

Cunoscându-l pe italian mai îndeaproape, posadnicul Gavril a început să îl ocrotească. Fără această ocrotire, lui Ambrogio nu i-ar fi fost uşor, fiindcă nu producea şi nu comercializa nimic. Traiul pe care îl ducea la Pskov, de care nu se putea plânge, îl datora în totalitate generozităţii posadnicului.

Lui Gavril îi plăcea să stea de vorbă cu Ambrogio. Italianul îi povestea despre semne care prevestiseră de-a lungul istoriei sfârşitul lumii, despre bătălii vestite şi, pur şi simplu, despre Italia. Povestind despre ţara lui, Ambrogio era mâhnit că nu poate reda albastrul unduit al munţilor, umezeala sărată a aerului, ca şi multe alte lucruri care făceau din Italia cea mai frumoasă ţară din lume.

Şi nu-ţi pare rău să părăseşti aşa o ţară, l-a întrebat odată posadnicul Gavril.

Sigur că îmi pare rău, a răspuns Ambrogio, dar frumuseţea ţării mele nu m-a lăsat să mă concentrez asupra a ceea ce este principal.

Tot timpul pe care îl avea, Ambrogio îl consacra citirii unor cărţi ruseşti în care încerca să găsească răspuns la întrebarea care îl preocupa. Mulţi oameni, aflând despre căutările lui, îl întrebau de data sfârşitului lumii.

Mi-s îndoit, căci doară Dumnezeu are ştiinţă de ea, răspundea evaziv Ambrogio. În cărţile cetite de mine îs multe

spuse despre cest lucru, dară nu se află în ele consens asupra datei.

Divergenţa surselor l-a dus pe Ambrogio la confuzie, dar de renunţat la încercarea de a aduce la lumină data sfârşitului lumii nu a renunţat. L-a mirat faptul că, în ciuda indicării anului şapte mii drept mai probabil pentru sfârşitul lumii, apropierea îngrozitorului eveniment nu se făcea simţită. Ba dimpotrivă: viziunile mari şi mici ale lui Ambrogio se refereau la ani mult mai târzii. Pe el, de fapt, chiar îl bucura asta, dar nedumeririle pe care i le pricinuia acest lucru creşteau.

În vara anului 6967 (citea Ambrogio) va veni naşterea Antihristului, şi fi-va naştere de laş, că nu mai fu nicicând înainte aşa blestemat şi crâncen, şi fi-va plâns mare atunci pe tot pământul lumesc.

Da (se gândea Ambrogio), Antihristul trebuie să se ivească cu treizeci şi trei de ani înainte de sfârşitul lumii. Dar anul 6967 de la Facerea lumii (adică 1459 de la naşterea lui Hristos) a trecut demult, şi totuşi semne ale venirii Antihristului nu se fac încă simţite. Să rezulte de aici că sfârşitul lumii se amână până la o dată nedeterminată?

Într-una din zile, posadnicul Gavril îi spuse:

Am nevoie de un om care să izbândească să ajungă la Ierusalim. Vreau ca în memoria răposatei mele fiice, Anna, să atârne o candelă în Catedrala Sfântului Mormânt. Şi acest om ai putea fi tu.

De ce nu, a răspuns Ambrogio, aş putea să fiu eu acest om. Tu ai făcut multe pentru mine, iar eu o să duc candela în memoria răposatei tale fiice.

Posadnicul Gavril l-a îmbrăţişat pe Ambrogio.

Ştiu că tu aştepţi aici sfârşitul lumii. Cred că până atunci vei izbuti să te întorci.

Nu te nelinişti, posadnicule, a spus Ambrogio, căci dacă cele aşteptate vor trece, asta se va vedea pretutindeni. Iar vizitarea Ierusalimului e pătrunsă de har dumnezeiesc.

Pe uliţă era dus legat calacinicul Samson.

Vestitele, dragile mele produse de pitărie, spunea plângând calacinicul. V-am iubit mai mult decât viaţa, a mea şi a altora,

căci am ştiut să vă fac ca nimeni altul din toată urbea Pskovului. Dar nebunul întru Hristos Karp v-a înhăţat cu gura lui spurcată şi v-a dat drumul pe jos, v-a dat la cei care nu merită nicio fărâmă din voi, şi toţi zâmbeau, mâncăii, iacă, bine face. Şi zâmbeam şi eu, că ce altceva îmi rămânea de făcut când toţi mă socoteau un om bun, şi chiar eram, dacă stai să te gândeşti. Doar că mărimea celor aşteptate de la mine depăşea mărimea bunătăţii mele, se-ntâmplă, ce e de mirare aici. Şi iată, vă aduc la cunoştinţă că spaţiul dintre cele aşteptate şi cele de fapt s-a umplut în mine, uite, simplu, cu o răutate de plumb. Spaţiul a crescut, şi răutatea a crescut, şi pe buzele mele a înflorit un zâmbet care pentru mine, credeţi-mă, a fost un fel de spasm.

Ştii cât timp ai petrecut deja la Pskov? I-a întrebat pe Arseni nebunul întru Hristos Foma.

Arseni a ridicat din umeri.

Dar eu ştiu, jubilă nebunul întru Hristos Foma. Ai lucrat deja pentru Lia, şi pentru Rahila, şi pentru încă cineva.

Numai pentru Ustina nu, şi-a spus în sufletul său Arseni.

Foma a arătat spre calacinicul dus de strajă şi a strigat:

Odată ce Karp s-a dus, tăcerea ta nu mai are sens. Tu puteai să taci pentru că vorbea Karp. Acum nu mai ai această posibilitate.

Atunci ce trebuie să fac acum, a întrebat Arseni.

Karp te-a chemat în Ierusalismul Ceresc, şi tu nu i-ai devenit tovarăş de drum. Asta e de înţeles: tu nu te duci acolo fără Ustina. Dar mergi în Ierusalimul pământesc, ca să te rogi pentru ea Atotputernicului.

Dar cum să ajung eu la Ierusalim, a întrebat Arseni.

Eu am o idee, a răspuns nebunul întru Hristos Foma. Deocamdată, prietene, dă-mi sacul cu gramotele lui Hristofor. Tu nu mai ai nevoie de ele.

Arseni i-a dat nebunului întru Hristos Foma sacul cu gramotele lui Hristofor, dar în sufletul său a fost mâhnit. Dându-i sacul, Arseni s-a gândit că, după cât se vedea, rămăsese ataşat de avere, şi s-a ruşinat de simţământul său. Dar nebunul întru Hristos Foma a înţeles ce se petrecea în

sufletul lui Arseni, şi i-a spus:

Nu te amărî, Arsenie, căci înţelepciunea adunată de Hristofor va intra în tine pe cale nescrisă. În ceea ce priveşte descrierea ierburilor, consider că pentru tine asta e o etapă parcursă. Vindecă-i pe bolnavi luând păcatele lor asupra ta. După cum nădăjduiesc că înţelegi, pentru o astfel de vindecare nu e nevoie de ierburi. Şi încă ceva: de-acum tu nu mai eşti Ustin, ci, ca înainte, Arseni. Pregăteşte-te, tovarăşe, de drum.

4

Curând a devenit cunoscut întregului Pskov că Ustin a început să vorbească. Că numele lui nu e Ustin, ci Arseni. Şi toţi se duceau să se uite la el, dar nu puteau să îl vadă, pentru că nu mai stătea la cimitir, ci în chilia de oaspeţi a mănăstirii Sfântul Ioan.

Dar ce-i aici, circ, îi întreba pe cei veniţi stareţa. Omul a trăit paisprezece ani la aer curat, lăsaţi-l să-şi revină.

Într-una din zile, la Arseni veni Ambrogio.

M-a trimis la tine posadnicul Gavril, a spus Ambrogio. Vrea să fii tovarăşul meu de drum la Ierusalim. Eu pornesc de la faptul că sfârşitul lumii va veni nu înainte de anul 7000, 1492 de la naşterea lui Hristos. Aşa încât, dacă totul va decurge cum trebuie, o să avem timp să ne întoarcem.

Pe ce te bazezi în calculele tale? l-a întrebat Arseni.

Totul e cât se poate de simplu. Asemuiesc zilele cu mileniile, căci se spune în psalmul al optzeci şi nouălea: o mie de ani în ochii tăi, Doamne, sunt ca ziua de ieri. Cum zile în săptămână sunt şapte, rezultă şapte milenii de viaţă omenească. Acum e anul 6988: avem la dispoziţie doisprezece ani. Pentru căinţă cred că nu e tocmai puţin.

Eşti sigur, l-a întrebat Arseni, că acum e chiar acel an, adică eşti sigur că de la Facerea lumii până în ziua de azi au trecut exact 6988 ani?

Dacă nu aş fi sigur de asta, a răspuns Ambrogio, desigur că nu te-aş chema cu mine la Ierusalim. Judecă singur: de la anul

5500, când s-a născut Mântuitorul nostru Isus Hristos, toate domniile sunt atestate de cronicile eline şi romane. Adună anii de domnie a imperatorilor romani şi de la Constantinopol şi ai să obţii data căutată.

Dar de ce – iartă-mă, străine – socoteşti tu că de la Facerea lumii până la naşterea Mântuitorului nostru Isus Hristos au trecut exact 5500 de ani, nici mai mulţi, nici mai puţini? Ce a servit de sursă pentru această concluzie?

Eu nu fac decât să citesc cu atenţie Sfânta Scriptură, a răspuns Ambrogio, ea este principala mea sursă. De pildă, Cartea Facerii arată vârsta fiecăruia dintre patriarhi în momentul naşterii primului născut. Mai mult decât atât, în ea este spus numărul de ani trăiţi de patriarh după naşterea primului născut, precum şi suma totală a anilor de viaţă ai patriarhului. După cum vezi, frate Arsenie, ultimele două poziţii sunt chiar de prisos pentru calculul meu. Ca să afli numărul total al anilor scurşi este suficient să adaugi anii patriarhilor la data naşterii primilor lor născuţi.

Dar literele care înseamnă numere sunt supuse deteriorării, a obiectat Arseni. Din pricina vremii îndelungate cele scrise se şterg şi nu mai sunt ştiute. Cum dovedeşti tu, spune, Ambrogio, că sunt bune calculele tale şi că naşterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos a fost cu adevărat în anul 5500? Prin ce armonie, se pune întrebarea, verifici tu toată această algebră?

Numerele, Arsenie, au sensul lor superior, căci reflectă acea armonie cerească de care întrebi tu. Dar acum ascultă cu atenţie. Patimile lui Hristos au căzut la ora şase a celei de-a şasea zi a săptămânii, şi asta arată că Mântuitorul s-a născut la mijlocul celui de-al şaselea mileniu, adică la anul 5500 de la Facerea lumii. Acelaşi lucru e arătat de suma măsurătorilor Chivotului Legământului, care, potrivit capitolului al douăzeci şi cincilea al Cărţii Exodului, era de cinci coţi şi jumătate. De aceea, şi Hristos, ca şi Chivotul adevărat, trebuia să vină la anul 5500.

Omul acesta e în stare de o judecată sănătoasă, îi spuse Arseni Ustinei. Cu unul ca el chiar poţi să pleci la Ierusalim.

Dacă e să dai crezare calculelor lui (şi sunt înclinat să o fac), călătoria noastră este de cel puţin zece ani. Aşa încât eu, dragostea mea, mă duc chiar spre centrul pământului. Mă duc spre acel punct al lui care e cel mai aproape de Cer. Dacă le e dat cuvintelor mele să zboare până la Cer, asta va fi chiar acolo. Iar toate cuvintele mele sunt despre tine.

5

Din acea zi, Arseni şi Ambrogio au început să se pregătească pentru călătoria la Ierusalim. Pentru drum, posadnicul Gavril le-a pregătit fiecăruia câte o punguţă cu ducaţi ungureşti de aur. Ducaţii erau recunoscuţi în întreg spaţiul de la Pskov la Ierusalim şi au fost luaţi cu bucurie de pelerini pentru drum. Posadnicul le-ar fi putut da şi mai mult, dar el ştia că monedele din Evul Mediu rareori rămâneau multă vreme la pelerini. Atât banilor, cât şi lucrurilor le era greu să biruie spaţiul. Posesorii lor se întorceau deseori acasă şi fără una şi fără alta. Iar şi mai des – nu se întorceau.

Mai folositoare decât banii erau uneori scrisorile de recomandare şi relaţiile personale. În epoca aceea complicată era important ca cineva anume să aştepte pe cineva anume într-un loc anume sau, dimpotrivă, să îl trimită undeva, să garanteze pentru el şi să îl roage să se grăbească. Într-un fel, era o confirmare a faptului că omul avea şi înainte un loc în viaţă, că nu se ivise de niciunde, ci se deplasa cinstit în spaţiu. În acelaşi sens general, călătoriile confirmau lumii continuitatea spaţiului, care suscita totuşi unele îndoieli.

Lui Arseni şi Ambrogio li s-au dat scrisori de recomandare pentru mai multe oraşe. Erau scrisori către persoane cu demnităţi în cnezate, către feţe bisericeşti şi reprezentanţi ai negustorimii: să fie ajutat la nevoie oricare dintre ei. Fiecăruia i s-au dăruit doi cai şi două caftane de călătorie. În poalele caftanelor, pelerinii au cusut ducaţii. Pentru ca monedele să nu zornăie şi să nu se simtă la pipăit, au fost puse între fâşii de piele. S-au cumpărat de asemenea carne şi peşte, uscate – atât cât puteau duce cei doi cai rămaşi neînşeuaţi. Toate pregătirile au fost conduse de Ambrogio, care avea experienţa

unor călătorii lungi.

Pregătind îmbrăcămintea şi mâncarea, au avut grijă să aibă măsură. Dacă pe pământul Pskovului era atunci vremea caldă a anului, pe pământul Palestinei vremea era caldă tot timpul. Caldă şi generoasă, căci pe acel pământ ape şuvoi şi izvoare din adâncuri curg pe pajişti şi munţi, şi bogat e în viţă-de-vie, smochini şi curmali, şi acel pământ dă ulei de măsline şi miere, căci cu adevărat acel pământ e binecuvântat şi apropiat de Împărăţia lui Dumnezeu.

În ajunul plecării, posadnicul Gavril i-a chemat la el pe Arseni şi pe Ambrogio şi le-a înmânat o candelă de argint cu şase laturi. Candela nu era mare, ca să nu atragă prea mult atenţia. Din aceeaşi pricină, posadnicul le-a înmânat pe lângă candelă şase diamante. Când aveau să ajungă, diamantele trebuiau puse în lăcaşurile destinate lor pe fiecare latură a candelei. Puse şi apăsate cu nişte gheare uşor de îndoit. Posadnicul le-a arătat cum se îndoiau ghearele:

Foarte simplu.

Şi a tăcut puţin.

M-am gândit mult pe cine să trimit la Ierusalim, şi v-am ales pe voi. Voi sunteţi de credinţe diferite, dar amândoi sunteţi oameni adevăraţi. Şi aspiraţi la acelaşi Dumnezeu. O să mergeţi pe pământuri pravoslavnice şi nepravoslavnice, şi neasemănarea voastră o să vă fie de folos.

Posadnicul Gavril a sărutat candela. I-a îmbrăţişat pe Arseni şi pe Ambrogio.

E ceva important pentru mine. Foarte important.

Ei s-au înclinat în faţa posadnicului Gavril.

6

Caii băteau pasul pe loc la mal şi se temeau să păşească pe corabie. Nu le era frică de mişcarea în apă: în viaţa lor trecuseră nu o dată râul prin vad. Îi speria mişcarea *pe deasupra* apei. Li se părea nefirească. Au fost traşi de dârlogi pe schelele de îmbarcare. Nechezau şi loveau cu copitele în lemnul punţii. Uitându-se la cai, Arseni nu şi-a dat seama când

corabia s-a desprins de chei.

S-a desprins şi mulţimea de pe mal. Când vâslaşii bătură din vâsle, mărimea şi larma ei prinseră să scadă. Mulţimea clocotea, prefăcându-se într-un vârtej. Se strângea în jurul posadnicului, care stătea în mijlocul ei. El nici nu făcea cu mâna. Stătea nemişcat. Lângă el fluturau veşmintele stareţei mânăstirii Sfântul Ioan. Când şi când, pânza lor neagră atingea chiar faţa posadnicului, dar el nu se dădea la o parte. Vântul făcea ca stareţa să pară mult mai lată decât de obicei. Părea uşor umflată. Ea binecuvânta cu cruci largi şi încete corabia care pleca.

Malurile se mişcau în ritmul bătăii vâslelor. Ele încercau să ajungă norii care lunecau pe cer, dar se vedea bine că nu aveau repeziciunea lor. Arseni trăgea cu delectare în piept vântul de pe râu, înţelegând că era vânt de călătorie.

Câţi ani, îi spuse el Ustinei, câţi ani am stat aici fără să mă mişc, şi acum plutesc neabătut spre sud. Simt, dragostea mea, că mişcarea asta e binecuvântată. Ea mă apropie de tine şi mă depărtează de oamenii a căror atenţie, ca să spun adevărul, a început să mă împovăreze. Am, dragostea mea, un tovarăş bun de drum, un om tânăr şi inteligent, cu o sferă largă de preocupări. Oacheş. Cârlionţat. Fără barbă, căci în ţinuturile lui bărbile se rad. Încearcă să determine momentul sfârşitului lumii, şi deşi nu sunt convins că asta e de competenţa lui, însuşi interesul pentru escatologie mi se pare demn de încurajare. Mergem cu corăbieri din Pskov. Ne duc pe râul Velikaia până la marginile pământului Pskovului. Râul e lat. Locuitorii de pe malurile care plutesc ne petrec cu privirile, dacă ne mai văd. Mai fac cu mâna în urma noastră. Le facem şi noi. Ce ne aşteaptă? Simt o bucurie de nespus şi nu mă tem de nimic.

Pe seară au tras la mal şi au aprins un foc. Caii nu i-au coborât de pe corabie, căci se deprinseseră deja pe ea. Începea târzia noapte pskoviană.

În ţinuturile noastre, spuseră corăbierii, e greu să te aştepţi la surprize. Dar mai departe, uite, după unele ştiri, se întâlnesc oameni cu cap de câine. Nu ştim dacă e adevărat, dar aşa se

spune.

Nu vă făliţi, a răspuns Ambrogio, că sunt şi aici din belşug. Ia duceţi-vă, de pildă, în cetate: acolo sunt mulţi de felul ăsta.

La răstimpuri, câte unul dintre corăbieri se ducea spre pădurea din apropiere şi aduna de acolo crengi rupte. Arseni urmărea cum se aprinde focul. Punea gânditor creangă după creangă, făcându-le piramidă. La început focul le lingea. Înainte să cuprindă crengile cu totul, parcă le încerca cu limba.

Sunt ude. În pădure e încă umed.

În jurul focului roiau ţânţari şi gâze. Zburau într-un roi semitransparent, aproape ca un fum. Descriau înăuntrul roiului cercuri şi elipse, încât părea că cineva jonglează cu ele. Când fumul o lua spre ele, se împrăştiau. Arseni observă cu mirare că fuga ţânţarilor îl bucură.

Ce crezi, îi spuse el Ustinei, am devenit năzuros şi mă tem de sugătoarele de sânge. Când trăiam în alt trup nu mă temeam de nimic. Uite, tocmai asta, dragostea mea, mă sperie. N-am pierdut oare într-o clipă ce am adunat pentru tine în toţi anii aceştia?

Am auzit, spuseră corăbierii, că focul care coboară de Paşte pe Mormântul Domnului nu te arde. Dar domniile voastre aţi pornit la drum după Paşte, şi-atunci nu o să vedeţi însuşirile neobişnuite ale focului aceluia.

Dar nu fiecare zi a Domnului trebuie să fie pentru noi Paşte, a întrebat Arseni.

Îşi trecu palma chiar peste foc. Limbile flăcării trecură printre degetele depărtate şi le luminară cu o lumină roz. În noaptea care se lăsase, palma lui Arseni strălucea mai tare ca focul. Ambrogio se uita la Arseni şi nu-şi putea lua ochii de la el. Corăbierii se închinară.

7

În ziua următoare au atins marginile sudice ale ţinutului Pskovului. Până acolo şi fusese poruncă să fie duşi pelerinii. Râul Velikaia devenise mic şi cotea spre răsărit.

Râul se apropie de izvoarele lui, au spus corăbierii, sunt tot

mai multe bancuri în cale, şi asta face lucrurile şi mai anevoioase. Ne pare sincer rău că ne despărţim de domniile voastre, ne consolează însă gândul că înapoi vom merge pe cursul apei.

Demult s-a constatat, a confirmat Ambrogio, că pe cursul apei te deplasezi mult mai uşor. Aşadar, mergeţi în pace.

Caii au fost aduşi pe mal, şi Ambrogio şi Arseni s-au îmbrăţişat cu corăbierii şi şi-au luat rămas bun. Privind cum se îndepărta corabia, au simţit nelinişte. De-acum, cei doi călători îşi erau încredinţaţi lor înşile şi lui Dumnezeu. Îi aştepta un drum greu.

Au luat-o către sud. Mergeau fără să se grăbească – în faţă Arseni şi Ambrogio, în spate, legaţi cu dârlogii, cei doi cai cu poveri. Drumul era îngust, locul deluros. Au iuţit pasul, ca să mănânce. Au tăiat fâşii de carne uscată şi le-au tăiat gustul cu apă. Caii ciupeau de zor iarbă la popasuri. Când treceau vreun pârâu, îşi vârau botul în el şi, fornăind, beau.

Spre sfârşitul zilei ajunseră în orăşelul Sebej. La intrare au întrebat unde puteau rămâne peste noapte. Li s-a arătat o cârciumă. În cârciumă puţea a bere vărsată şi a urină. Cârciumarul era beat. Îi aşeză pe cei veniţi pe o laviţă, iar el se aşeză pe o alta. Îi scrută cu privirea îndelung şi fără să clipească. Şedea cu picioarele larg răşchirate şi cu mâinile sprijinite pe genunchi. La întrebări nu răspundea. Apucându-l de umăr şi zdruncinându-l, Ambrogio îşi dădu seama că dormea. Cârciumarul dormea cu ochii deschişi.

Se arătă şi nevasta cârciumarului. Duse caii la grajd şi le arătă oaspeţilor odaia.

Hei, Cerpak, strigă ea la bărbatul ei, dar acela nu se clinti. Cerpak! Femeia dădu din mână. Las' să doarmă.

Închide-i ochii, o rugă Ambrogio. Se doarme mult mai bine cu ochii închişi.

Nu, e mai bine aşa, zise nevasta cârciumarului. Dacă v-apucaţi să cotrobăiţi prin cârciumă, el vă vede.

Cerpak doarme – Cerpak veghează, rosti cârciumarul cu un râgâit. Nu umblaţi cu vicleşuguri. În primul rând nu atentaţi la soţia mea, căci va atenta şi ea la voi. Îşi aruncă picioarele pe

laviţă şi se înveli cu o rogojină. Nu aveţi idee la ce lucruri trebuie să închid ochii.

Peste noapte, Arseni simţi mişcându-i-se ceva cald pe pântec. Se gândi că era vreun şobolan şi se smuci ca să-l zvârle.

Şşt, şopti nevasta cârciumarului. Mai ales nu face zgomot, nu iau mult, simbolic se poate spune, în general nici n-aş lua, dar soţul, ai văzut deja, e un animal, el consideră că orice trebuie să aibă o componentă economică, nu-i schimbi părerea ticălosului, dar pe tine chiar te vreau, hai, chiar te vreau.

Pleacă, şopti el abia auzit.

Ea continua să mângâie pântecul lui Arseni, şi el simţi cum sub mâna acestei femei, nu tânără şi nu frumoasă, îşi pierde cu totul voinţa. Voi să îi spună Ustinei că acum poate să se piardă tot ce se făurise în toţi anii aceia, dar nevasta cârciumarului horcăia aproape tare:

Vă ştiu eu ce breji sunteţi.

Mâna îi luneca în josul pântecului. Arseni sări şi se lovi cu capul de ceva tare şi sonor care se desprinse de pe perete, se rostogoli, sări şi zbură din odaie odată cu nevasta cârciumarului.

În odaia de-alături se aprinse o lumină.

Poftim, uită-te şi tu, uită-te, strigă nevasta cârciumarului arătând spre Arseni. Începuse să se dea la mine.

Profitând de slăbiciunea mea momentană, zise cârciumarul. Era aproape treaz şi, de aceea, rău.

Nu-mi dădea drumul, Cerpak! Trăgea hainele de pe mine, are şi-acum în mâini ce-a rupt. Dar m-am smuls.

Arseni întinse mâinile, şi erau goale.

Nu-i nimic în mâinile mele.

Nevasta cârciumarului se uită la Arseni şi strigă deja mai potolit:

Să-ţi ţii mâinile acasă, aici nu eşti la tine la Pskov. Fă bine şi plăteşte cu aur pentru necinstire.

Acesta este marele cnezat Litovsk, a spus cârciumarul, şi eu la o adică nu permit la nimeni…

Pe Arseni îl podidiră lacrimile.

Ascultă, Cerpak, spuse Ambrogio, eu am o scrisoare pe care o s-o înmânez autorităţilor voastre. Dar prin viu grai (Ambrogio se duse chiar lângă cârciumar) o să le fac cunoscut în ce fel sunt primiţi oaspeţii în Sebej. Nu cred că se vor bucura.

Dar ce-am făcut, zise cârciumarul. Că tot ce ştiu e din spusele ei. Nu vrei, nu plăti pentru necinstire.

Nevasta îi aruncă o privire aspră.

Aoleu, Cerpak. Că cesta-mi zise: mă desfată frumuseţea ta. Dară io opritu-l-am. Dacă nu aur, daţi barem ceva acolo.

Pentru frumuseţea ta să plătească, întrebă Ambrogio.

Să-i plătim pentru că m-a respins, a spus Arseni. Căci dacă mă respinge cu vorba, e capabilă să facă asta şi în fapt. Şi de toate vinovat sunt eu, căderea mea e asta. Iartă-mă, femeie bună, iartă-mă şi tu, Ustina.

Fără să spună o vorbă, Ambrogio scoase un ducat şi îl întinse nevestei cârciumarului. Femeia stătea cu ochii în pământ. Cârciumarul ridică din umeri. Ea se uită la bărbatul ei şi, ruşinată, luă ducatul. Dincolo de fereastră se lumina.

De la Sebej până la Poloţk merseră în tăcere. Arseni mergea puţin mai înainte, iar Ambrogio păstra distanţa.

După atâţia ani de tăcere, spuse Ambrogio, acum ţi-e greu să te deprinzi din nou să vorbeşti.

Arseni încuviinţă din cap.

Când grăbiră din nou pasul, Ambrogio spuse:

Înţeleg de ce ai luat vina asupra ta. Cel care are lumea în el răspunde pentru toţi. Dar nu te-ai gândit că o privezi de sentimentul de vină pe această femeie. Datorită ţie, ea s-a convins că îi este îngăduit totul.

Greşeşti, a spus Arseni. Uite ce am găsit în buzunar.

Scoase mâna din buzunar şi desfăcu pumnul. În palmă era ducatul.

8

La Poloţk, se grăbiră spre mânăstirea Sfânta Eufrosina.

Ambrogio priponi caii de un ulm bătrân. Dar Arseni îşi apăsă fruntea de gardul mânăstirii şi spuse:

Bună ziua, preacuvioasă Eufrosina. După cum probabil ştii, eu şi tovarăşul meu de drum, Ambrogio (Ambrogio înclină capul), mergem la Ierusalim. Nu trebuie să-ţi mai spunem cât de greu e drumul într-acolo, căci tu l-ai făcut, iar noi suntem abia la începutul lui. Şi e cu atât mai puţin potrivit să îţi spunem cât de complicat va fi drumul înapoi: noi nici nu l-am început măcar. Dar tu, preacuvioaso, ai renunţat de fapt la el şi, cu mila lui Dumnezeu, odihneşti pe Pământul Sfânt. Noi mergem acolo să ne rugăm pentru două femei şi contăm foarte mult pe ajutorul tău. Binecuvântează-ne, preacuvioasă Eufrosina.

Pelerinii se înclinară şi plecară.

La marginea Poloţkului, Ambrogio spuse către un trecător:

Noi căutăm drumul către Orşa.

Orşa e pe Nipru, zise trecătorul. Niprul e un fluviu mare şi, normal, deschide mari posibilităţi.

Le arătă direcţia spre Orşa şi plecă într-ale lui.

Am observat, spuse Ambrogio uitându-se în urma trecătorului, că din cauza impractibilităţii drumurilor, oamenii din Vechea Rusie preferă calea apei. Apropo, ei încă nu ştiu că Rusia e Veche, dar cu timpul se vor lămuri. Anumite aptitudini de a prevedea îmi permit să afirm asta. După cum, de altfel, şi faptul că situaţia cu drumurile nu se va schimba. În general vorbind, istoria pământului tău se va desfăşura destul de neobişnuit.

Oare istoria pământului meu e un sul, să se desfăşoare, întrebă Arseni.

Orice istorie este până la un punct un sul în mâinile Atotputernicului. Unora (de exemplu, mie) le este dat să arunce uneori o privire şi să vadă ce va fi mai departe. Un singur lucru nu ştiu: dacă sulul ăsta nu va fi brusc aruncat.

Ai în vedere sfârşitul lumii, întrebă Arseni.

Da, sfârşitul lumii. Dar în acelaşi timp şi sfârşitul întunericului. Acest eveniment are, ştii, o simetrie a lui.

Câteva ceasuri merseră fără să rostească niciun cuvânt.

Drumul mergea de-a lungul Dvinei, şerpuia, se înfunda, uneori se pierdea de tot. Dar negreşit se regăsea undeva mai departe. Intrară într-un codru de pini, şi bătaia copitelor se auzi mai tare.

Arseni întrebă:

Dacă istoria e un sul în mâinile Creatorului, înseamnă că tot ce gândesc şi fac eu – nu eu gândesc şi fac, ci Creatorul meu?

Nu, nu înseamnă, pentru că Creatorul e bun, iar tu nu gândeşti şi faci numai binele. Tu ai fost creat după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, şi asemănarea ta constă, printre altele, şi în libertate.

Dar odată ce oamenii sunt liberi în gândurile şi faptele lor, rezultă că istoria e creată de ei liber.

Oamenii sunt liberi, răspunse Ambrogio, dar istoria nu e liberă. În ea sunt, cum spui tu, atâtea gânduri şi fapte, încât ea nu le poate aduna la un loc şi numai Dumnezeu le cuprinde. Aş spune chiar că liberi nu sunt oamenii, ci omul. Dar încrucişarea voinţelor omeneşti o asemăn cu puricii într-un vas: mişcarea lor e evidentă, dar are ea aceeaşi direcţie? De aceea, istoria nu are ţel, cum nu are nici omenirea. Ţel are numai omul. Şi nici asta întotdeauna.

Era deja a doua zi când mergeau de-a lungul râului. Trecând printr-o pădure, au văzut o poiană şi un coborâş spre o apă. Ambrogio s-a grăbit să adape caii. Chiar lângă râu, a alunecat pe pământ şi a căzut în apă. Aceasta s-a dovedit a fi neaşteptat de adâncă, aproape până la gât. Scuipând alge, Ambrogio râdea. Pletele lui negre semănau şi ele cu algele. Se prelingeau pe faţa lui râzătoare. Râsul lui Ambrogio împroşca stropi de soare pe suprafaţa apei.

Azi e o zi caldă, aproape toridă, spuse Arseni. Putem să ne spălăm din îmbrăcăminte, că până seara se usucă.

După ce adună scoarţă de mesteacăn şi crengi, se apucă să aprindă focul. Scoase din sac amnarul şi cremenea. Scoase iască făcută de el din ciuperca babiţă şi înfăşurată într-o cârpă. Scăpără cremenea de amnar până când iasca se aprinse de la o scânteie. Îşi dădu seama după firişorul de fum. După aceea pe iască apăru un punct abia vizibil care mocnea

şi care începea să se lăţească. Arseni puse pe ea foicele subţiri de coajă de mesteacăn şi ace uscate de pin. Cu o bucată lată de scoarţă începu să aţâţe flacăra. Când se aprinse, puse crengi subţiri. Apoi, crengi mai groase.

Acum rămâne să aşteptăm până ce lemnul se preface în cenuşă, a spus Arseni. Cenuşa ne trebuie pentru spălat.

Ambrogio era tot în apă. Mâinile lui desenau pe ea două semicercuri de spumă.

Sari încoace, îi strigă el lui Arseni.

După ce şovăi puţin, Arseni se dezbrăcă şi sări în râu. Simţi apa ca pe atingerea cuiva. O atingere răcoroasă şi delicată a întregului trup dintr-odată. Arseni simţi fericire şi se ruşină de ea, căci Ustina nu putea intra cu el în apa Dvinei. Ieşi pe mal. Ruşinându-se de goliciunea lui, se încinse cu un brâu lat pe care nu avea de gând să-l spele.

Când o parte din crengi arseră, Arseni trase într-o parte cenuşa şi turnă apă. Întinse pe jos o cârpă şi puse cenuşa pe ea. Legă capetele cârpei. O încercă: era strânsă. Zări o piatră care se ivea din apă şi duse acolo ce trebuia spălat. Ieşind din apă, Ambrogio îşi scoase cu greu caftanul ud. Mai alătură caftanului una-alta din îmbrăcăminte şi le puse pe grămada adunată de Arseni.

După ce udă îmbrăcămintea şi rufăria, Arseni le frecă pe piatră cu legăturica în care era cenuşa. Şedea pe vine. Atingându-se de piatră, ducaţii cusuţi în caftan scoteau un sunet surd. Arseni clăti cele spălate şi le atârnă pe crengile de jos ale copacilor. Întinse şi pe tufele de măceş şi pe pinii tineri, care se plecară sub povara grelelor veşminte medievale.

Arseni se culcă nu departe de apă. Spatele lui simţea căldura soarelui, pântecul – moliciunea ierbii. Şi una şi alta făceau bine trupului său. El însuşi se făcuse iarbă. Pe braţe i se mişcau încet minuscule fiinţe anonime. Ele biruiau firişoarele de păr de pe pielea lui, îşi curăţau picioruşele şi îşi luau zborul gânditoare. Pe apă băteau din aripi raţe. Întorcând frunzele pe dos, vântul foşnea vârfurile stejarilor. Arseni adormi.

Trezindu-se, descoperi că stătea deja la umbră. Soarele îl

ocolise din spate şi se ascunsese după copaci. La răstimpuri, cu câte o pală de vânt, se ivea prin genele de lumină ale coroanelor. Vântul prindea din zbor cenuşa de la focul peste care Ambrogio încrucişase două trunchiuri uscate de mesteacăn. Trunchiurile ardeau mocnit, focul nu era viu, dar era sigur: vântul nu putea să îl stingă. Ambrogio izbuti să scoată de pe ramuri rufăria şi acum pipăia caftanele. Erau încă jilave.

Cred că o să rămânem să înnoptăm aici, spuse Ambrogio.

Să rămânem, încuviinţă Arseni.

El voia să rămână acolo pentru totdeauna, dar ştia că nu e cu putinţă.

Pe seară s-a făcut rece. Au adus din pădure vreascuri şi le-au pus lângă foc. Pe cer pluteau nori, şi se întunecă de tot. Nu se vedeau nici lună, nici stele. Nu se vedeau nici pădurea, nici râul. Rămăseseră doar focul şi puţinul luminat de el. Piramida neregulată de lemne. Doi pelerini şezând. Umbre cu multe braţe pe copaci.

E adevărat că există monştri cu multe braţe, întrebă Arseni.

N-am auzit de aşa ceva, răspunse Ambrogio, dar, călătorind către Răsărit din Rusia, un compatriot al meu a văzut monştri care aveau numai o mână, şi aceea în mijlocul pieptului. Şi un singur picior. Date fiind aceste particularităţi ale lor, cu un arc trăgeau doi. Şi se deplasau atât de iute, încât caii nu puteau să-i ajungă din urmă, în ciuda faptului că ei săreau într-un picior. Când oboseau, mergeau pe mână şi pe picior, învârtindu-se în cerc. Îţi închipui?

Ambrogio şedea cu capul plecat, şi faţa nu i se vedea. După glasul italianului, lui Arseni i se păru că el zâmbea. Arseni era însă serios. Se minuna de imensa lume neagră care se întindea în spatele lor. Această lume cuprindea în ea mult necunoscut, ascundea primejdii, foşnea frunzişurile în vântul noptatic şi scârţâia chinuitor din ramuri. Arseni nu mai ştia dacă această lume exista în general sau cel puţin acum, în momentul acela nesigur, când era în întuneric. Nu erau suprimate pe durata întunericului pădurile, râurile şi oraşele? Nu se odihnea natura de ordinea ei, pentru ca dimineaţa,

adunându-şi puterile, din haos să devină din nou cosmos? Singur Ambrogio nu se schimbase în acest moment ciudat, şi pentru asta Arseni simţi o fierbinte recunoştinţă faţă de el.

9

După câteva zile izbutiră să ajungă la Orşa. Se văzu că în timpul drumului proviziile le scăzuseră simţitor, aşa încât nu mai aveau nevoie de caii de povară. Cei doi cai au fost vânduţi la Orşa. Cu cei doi rămaşi era mai simplu de închipuit drumul pe apă. După două zile au găsit o corabie care pleca la Kiev şi s-au îmbarcat pe ea.

La Orşa, Niprul nu mai era larg. Nu era mai larg decât Velikaia. Dar Arseni şi Ambrogio au ghicit că avea să se lărgească, fiindcă auziseră că, spre deosebire de râul de la Pskov, Niprul chiar era mare[27]. Ambrogio ar fi vrut să afle mai multe despre acest râu, dar corăbierii se arătară posomorâţi şi nu dădură curs nici unei discuţii. Ei erau conştienţi că li se plăteşte pentru transportarea oamenilor şi a cailor. Şi, pesemne, ghiceau că pentru discuţii nu vor fi plătiţi.

Nu discutau nici chiar atunci când, adunându-se în cerc restrâns, beau o băutură tulbure. Nici Arseni, nici Ambrogio nu ştiau ce anume beau oamenii aceia, doar că băutura nu îi făcea mai veseli. Spinările li se încovoiau tot mai mult. Cei ce şedeau aminteau de o floare mare şi neatrăgătoare care se închide pe timpul nopţii. Arar, începeau să cânte ceva cu voce scăzută. Cântecele lor erau la fel de lipsite de bucurie şi de tulburi ca şi ceea ce beau.

Mulţi ruşi sunt posomorâţi, îşi împărtăşi observaţia Ambrogio.

Clima, încuviinţă Arseni.

După trei zile acostară la Moghilev. Nici oraşul, şi cu atât mai puţin numele lui[28], nu îmbunătăţi dispoziţia corăbierilor. Seara băură mai mult decât de obicei, dar nu se culcară. Pe la miezul nopţii, de chei se apropie o căruţă. Din ea se auziră fluierături. Corăbierii, după ce schimbară o privire, coborâră pe mal. Înapoi se întoarseră cu nişte saci legaţi strâns. Să îndese

sacii pe corabie îi ajutară oamenii din căruţă. Cu curiozitatea şi deschiderea lui de străin, Ambrogio ar fi vrut să îi întrebe ce e în saci, dar Arseni îşi duse degetul la buze.

Când corabia se depărtă de chei, Arseni se apropie de unul dintre corăbieri. El îl apucă cu amândouă mâinile de gât şi îl întrebă:

Care ţi-e numele, corăbierule?

Prokopi, răspunse corăbierul.

Prokopi, tu ai o tumoare a căilor respiratorii. Starea ta e periculoasă, dar nu fără speranţă. Dacă hotărăşti să ceri ajutor lui Dumnezeu, scapă mai întâi de ce te împovărează.

Corăbierul Prokopi nu-i răspunse nimic lui Arseni, dar din ochii lui curseră lacrimi.

La Rogacevo, râul se făcu mult mai larg.

În Liubeci, Prokopi se apropie de Arseni şi spuse:

De boala mea nu ştie încă nimeni, dar încep deja să mă înăbuş.

Te înăbuşi din pricina păcatelor tale, răspunse Arseni.

Când se apropiară de Kiev, corăbierul Prokopi îi spuse lui Arseni:

Înţelesei cele grăite de tine şi face-voi după cum mi-ai spus.

Văzând în partea dreaptă munţii Kievului, corăbierul Prokopi începu să strige:

Cuvioşi ai peşterii, rugaţi-vă la Dumnezeu pentru noi!

Tovarăşii se uitară mohorâţi la Prikopi. Neaşteptata lui evlavie îi puse în gardă. Iar când corabia trecu pe râul Poceaina ca să tragă la mal la Podol, la Kiev, Prokopi le spuse:

Fugiţi de pe astă corabie, căci io voiesc a mă căi de greşalele mele şi a mă preda deţinătorilor puterii.

De n-ar fi stat corabia la un chei cu multă lume din Kiev, de nu s-ar fi aflat la bord doi oaspeţi, probabil corăbierului Prokopi nu i-ar fi fost aşa de uşor să o părăsească. E cu totul improbabil că ar fi izbutit să o părăsească în general. Dar circumstanţele au fost de partea lui.

El a coborât pe mal, şi ultimele poveţe le-a dat tovarăşilor săi de-acolo. El i-a sfătuit să nu se afunde în păcat, ci, căindu-

se, să se ducă în sus pe cursul Niprului până la oraşul Orşa şi acolo să-şi caute ocupaţii cinstite. Corăbierii au ascultat în tăcere, căci ce-ar fi putut obiecta la îndreptăţitele spuse ale lui Prokopi. Urmărindu-i mişcarea buzelor, regretară într-o oarecare măsură că nu-i suciseră gâtul pe undeva înainte de Liubeci şi nu îl aruncaseră în fluviul Nipru cel cu ape bogate.

De corabie s-au apropiat autorităţile portuare. Corăbierul Prokopi le-a povestit de bună voie că în afară de pelerini şi de caii lor, de cămăşi de in şi de olărie, corabia aducea în oraşul Kiev bunuri jefuite la Moghilev. A povestit că în urmă cu trei săptămâni a fost omorât la Moghilev negustorul Sava Cighiri. Averea lui Cighiri, care din motive de identificare nu trebuia vândută la Moghilev, a fost expediată pe apă la Kiev. Pe aceeaşi cale fuseseră expediate înainte şi bunurile altor negustori din Moghilev, despre care corăbierul Prokopi, fiind luat să lucreze fără a primi cine ştie ce lămuriri, nu ştia nimic. Deşi s-a mirat, fireşte, că încărcarea se făcea noaptea târziu, cu precauţii neobişnuite pentru cămăşi şi oale. Dar de data aceasta, când în loc de oale a descoperit într-un sac lucruri de preţ, precum şi un pocal al ucisului Sava (pe pocalul de argint îi era gravat numele), Prokopi a bănuit imediat că nu e a bună. Şi faptul că sănătatea i s-a înrăutăţit nu i se pare întâmplător, iar în vorbele pelerinului Arseni el vede o indicaţie a lui Dumnezeu şi de aceea se căieşte înaintea tuturor. Prokopi a dat aerul afară din piept. Şi când a inspirat din nou, i s-a părut că i-a fost mai uşor decât data trecută.

Auzind mărturia corăbierului, autorităţile portuare au urcat la bord, dar n-au mai găsit acolo oameni. Au găsit câţiva saci care, într-adevăr, erau burduşiţi cu lucruri de preţ. Atunci au început să îl întrebe pe Prokopi despre tovarăşii lui, şi el a spus tot ce ştia. Vorbea cu o voce înfundată, fiindcă nu avea aer.

Apropiindu-se de Prokopi, Arseni îşi puse din nou mâinile pe grumazul lui. Îl pipăi şi îi apăsă laringele cu degetele mari. Corăbierul începu să tuşească. Se frânse în două, şi din gura lui ieşi salivă cu sânge. Prinzându-se de barba lui Prokopi, ea atârna deasupra pământului ca un ţurţur subţire, rozaliu.

Având în vedere căinţa sinceră a corăbierului, faptul că nu fusese implicat în afacere, precum şi starea de plâns a sănătăţii lui, autorităţile îi dădură drumul.

Acum împărtăşeşte-te, şi o să mergi spre bine, îi spuse Arseni. Crede-mă, frate Prokopie, ai scăpat foarte uşor.

10

Arseni şi Ambrogio aveau o scrisoare de la posadnicul Gavril din Pskov către voievodul Serghi din Kiev. Gavril îl ruga pe Serghi să îi ajute pe pelerini şi, dacă se poate, să îi alăture uneia dintre caravanele de negustori care plecau din când în când de la Kiev. Când pelerinii au început să întrebe unde îl pot găsi pe voievod, localnicii le-au arătat spre Zamok{29}. Aşa se numea o parte a oraşului aflată pe un mic platou şi înconjurată cu un zid.

Zamok se vedea de peste tot. Luând caii de dârlogi, Arseni şi Ambrogio începură să urce încet pe o uliţă. Uliţa şerpuia, dar călătorii ştiau că nu se vor rătăci. Zamok era suspendat deasupra lor cu bârnele înnegrite ale zidului.

Hoarda, le spuse un trecător, arătând spre zidul negru. Văzând că sunteţi călători, vă spun pricina acestei negreli: hoarda lui Mengli-Ghirei. Spus pe şleau, mare belea.

Zâmbi cu un larg zâmbet ştirb şi se duse la treburile lui.

Nu toţi ruşii sunt aşa de posomorâţi cum ţi s-au părut ţie, îi spuse Arseni lui Ambrogio. Uneori au chiar o stare de bună dispoziţie. De pildă, după plecarea hoardei.

La intrarea în Zamok îi întâmpină o strajă. Spunându-şi numele, au fost lăsaţi să treacă. În Zamok se aflau casele nobilimii Kievului şi câteva biserici. Se apropiară de casa voievodului Serghi şi se prezentară altor străji. După ce îi ascultă, una dintre străji dispăru în casă. După câteva minute se întoarse şi făcu un semn ca nou-veniţii să fie căutaţi. După ce li se dădu puţin cu palma peste îmbrăcăminte, Arseni şi Ambrogio fură lăsaţi să intre.

Voievodul Serghi era chel şi sprâncenat. Sprâncenele îi făceau expresivă faţa neinteresantă. Cea mai mică mişcare a

sentimentelor, invizibilă la oricare alt om, la voievodul Serghi devenea, datorită sprâncenelor, expresie a feţei. Întâmpinându-i pe pelerini aspru (sprâncenele încruntate), voievodul primi de la ei scrisoarea posadnicului Gavril. Pe măsură ce se adâncea în scrisoare, faţa celui care citea se descreţea, până ce sprâncenele se întinseră într-un singur şnur uniform şi gros. După ce citi scrisoarea până la capăt, o puse pe masă şi o apăsă cu palma. Degetele celeilalte mâini erau lăsate pe poala din stânga a caftanului. Ele se aflau în mişcare.

Îl cunosc pe posadnic şi o să vă ajut, spuse voievodul Serghi. Vă trimit cu viitoarea caravană de negustori. Dar cât aveţi de aşteptat, o să staţi în casa de oaspeţi.

O să avem mult de aşteptat, întrebă Ambrogio.

Poate o săptămână, răspunse voievodul Serghi. Dar poate şi o lună. Cine ştie. Bău dintr-un căuş-lebădă şi îşi trecu palma peste frunte. Cald.

S-a înţeles că audienţa luase sfârşit. Deja la uşă fiind, Arseni spuse:

Să ştii, voievodule, problema ta nu e la inimă. Problema e la coloana vertebrală. În general de ea depind foarte multe. Mult mai multe decât suntem noi înclinaţi uneori să credem. Sprâncenele voievodului Serghi lunecară în sus.

Tu ştii că mă doare inima?

Repet, nu e inima, ci coloana vertebrală, răspunse Arseni. Ţi s-a strâns una dintre arterele inimii, şi tu crezi că e inima. Dezbracă-te, voievodule, şi o să văd ce se poate face.

După ce şovăi puţin, voievodul Serghi începu să îşi dea jos veşmintele. Umerii şi pieptul îi erau acoperite de păr. Adus de spate, cu pântecul mare, amintea de căuşul din care băuse. Arseni arătă către o laviţă:

Întinde-te pe burtă, voievodule.

Serghi se întinse pe burtă ca pe ceva de sine stătător. Laviţa scârţâi prelung sub el. Degetele lui Arseni se adânciră în spinarea miţoasă a voievodului. Merseră de sus în jos, pipăind vertebră după vertebră. La una dintre ele se opriră. Apăsară uşor. Cedară locul părţii de jos a palmei. Peste palmă

Arseni puse cealaltă palmă şi începu să apese coloana cu putere şi ritmic. Ambrogio se uita cum tresaltă grumazul pacientului. Se auzi un trosnet uşor şi voievodul scoase un ţipăt.

E în ordine, zise Arseni. De-acum o să te lase durerea de inimă şi orice durere.

Voievodul Serghi se ridică de pe laviţă şi îşi frecă spinarea. Se îndreptă. Nu îl duru nimic. Întrebă:

Ce ceri pentru ajutorul tău, tămăduitorule?

Un singur lucru cer: teme-te de curent şi de ridicat greutăţi, răspunse după ce se gândi puţin Arseni. Ele sunt pentru tine lamă de cuţit.

11

Voievodul Serghi nu îi mai lăsă să plece în casa pentru oaspeţi şi îi instală în palatul său. În următoarele trei zile îi vizitară o mulţime de oameni.

Veni socrul voievodului, Feognost, care de multă vreme era înţepenit. Stătea în permanenţă aplecat pe jumătate şi se sprijinea într-un baston scurt. Arseni îl culcă pe bolnav pe laviţă. Luând coloana lui Feognost vertebră cu vertebră, găsi cauza înţepenelii lui. Feognost plecă de la Arseni fără baston.

Veni soaţa însărcinată a voievodului, Fotinia, plângându-se de neliniştea pruncului din ea. Arseni îi puse mâna pe pântec.

În luna a opta eşti, îi spuse el, şi se va naşte un băiat. Cum să nu fie nelinişte, doar e fiul voievodului, cum să fie liniştit?

Veni soacra voievodului, Agafia, căreia după ce căzuse în iarnă nu i se mai lipise osul de la încheietura mâinii. Arseni înfăşură strâns articulaţia Agafiei cu o bucată de pânză şi o ţinu în mâinile sale.

Nu te supăra de durere, Agafie, că până ţi se va naşte nepotul o să fii sănătoasă.

Au venit la Arseni vechilul Eremei cu durere de dinţi, preoteasa Serafima că îi tremura capul, târgoveţul Mihalko cu o rană cu puroi pe coapsă şi alţi câţiva oameni care auziseră de minunile înfăptuite de omul din Pskov. Şi celor veniţi la ei le

tămădui suferinţele ori le dărui uşurare prin aceea că îi întări să reziste bolilor care îi răpuneau, căci însăşi comunicarea cu el părea să tămăduiască. Unii căutau însă să îi atingă mâna, simţind că din ea izvora o forţă. Şi atunci, într-un fel de neexplicat, veni în zbor din Belozersk cea dintâi poreclă a lui – Rukineţul. Şi toţi cei ce veneau la Arseni ştiau că el e Rukineţul. Şi abia după aceea au aflat cum i se spunea în primul rând: Vraciul.

În noaptea celei de-a patra zile de la sosirea la Kiev, Arseni şi Ambrogio au ieşit din oraş şi s-au dus la mănăstirea Pecerska. Mergeau pe un munte împădurit, iar jos, precum o masă întunecată, se întindea Niprul. Nu se vedea, dar el respira şi se simţea, cum se simt marea şi orice mare acumulare de apă. Când Arseni şi Ambrogio s-au apropiat de mănăstire, începu să se lumineze. Din vârful muntelui se vedea malul stând uşor înclinat. Privirea spre răsărit nu întâmpina niciun obstacol, ea plutea deasupra câmpiei şi atingea cea mai îndepărtată depărtare a Rusiei. De-acolo se vedea şi se ridica, cu hopuri parcă, un imens soare roşu.

La poarta mănăstirii îi întrebară pe îndelete cine sunt. Când aflară că Ambrogio e catolic, stătură la îndoială dacă să îi lase să intre. Trimiseră la stareţ. Hotărând că vizitarea mănăstirii poate aduce folos străinului, stareţul încuviinţă să intre amândoi.

Le dădură câte o lumânare, şi un călugăr îi duse în peştera lui Antonie şi în peştera lui Feodosie. Erau acolo şi mulţi alţi sfinţi, despre care Arseni ştia, iar uneori părea că nu ştie. În faţă mergea călugărul care îi însoţea. La o cotitură, el se întoarse, şi în ochii lui se aprinse câte o lumânare.

Eufrosina din Poloţk (călugărul arătă spre una dintre racle). S-a întors din locul către care vă îndreptaţi voi. La vremea tulburărilor de pe Pământul Sfânt, moaştele ei au fost mutate aici.

Pace ţie, Eufrosina, spuse Arseni. Noi am şi trecut pe la Poloţk, dar pe tine, fireşte, nu te-am găsit.

Ea se va întoarce la Poloţk în anul 1910, prezise Ambrogio. Până la Orşa moaştele vor fi aduse pe Nipru, iar de la Orşa

până la Poloţk le vor purta pe braţe.

Călugărul nu spuse nimic şi porni mai departe. Arseni şi Ambrogio merseră în urma lui, pipăind cu piciorul terenul neregulat. Acolo, sus, străluceau zorile şi vara, iar aici doar trei lumânări sfâşiau bezna. Bezna se depărta de lumânări, dar cumva şovăielnic şi nu prea mult. Încremenea sub bolţile joase la o distanţă cât un braţ întins şi se învolbura, gata să se închidă din nou. La ceasul acela timpuriu, sus era deja arşiţă, iar aici domnea răcoarea.

Aici e întotdeauna aşa răcoare, întrebă Arseni.

Aici nu e nici ger, nici arşiţă, care sunt o manifestare a extremelor, răspunse călugărul. Veşnicia este împăcată, şi ei îi este proprie răcoarea.

Arseni apropie lumânarea de inscripţia unei racle.

Tot binele, preaiubite Agapite, spuse încet Arseni. Am sperat mult să te întâlnesc.

Cui îi doreşti tu aici binele, întrebă Ambrogio.

Acesta e cuviosul Agapit, doctorul care nu ia plată. Arseni s-a lăsat în genunchi şi şi-a lipit buzele de mâna lui Agapit. Ştii, Agapit, tămăduirile mele sunt o poveste foarte ciudată… Nu pot să-ţi explic cu vreo noimă. Câtă vreme am lecuit cu ierburi, totul era mai mult sau mai puţin clar. Lecuiam şi ştiam că ajutorul lui Dumnezeu vine prin ierburi. Aşa. Dar acum ajutorul lui Dumnezeu vine prin mine însumi, înţelegi? Iar eu sunt mai puţin decât tămăduirile mele, mult mai puţin, eu însumi nu le merit, şi îmi este ba frică, ba greu.

Vrei să spui că tu eşti mai rău decât o iarbă, întrebă călugărul.

Arseni ridică ochii la călugăr.

Într-un anumit sens sunt mai rău, pentru că iarba e fără păcate.

Dar ea e fără păcate pentru că nu are conştiinţă, spuse Ambrogio. Oare în asta constă meritul ei?

Înseamnă că trebuie să te izbăveşti în mod conştient de păcate, strânse din umeri călugărul. De toate. Ştii, trebuie nu să judeci, ci să te dumnezeieşti.

Cei trei oameni merseră mai departe, şi le ieşiră în cale alţi

şi alţi sfinţi. Sfinţii se pare că nu se mişcau şi nici nu vorbeau, dar tăcerea şi nemişcarea celor morţi nu erau necondiţionate. Acolo, sub pământ, avea loc o mişcare nu întru totul obişnuită şi se auzeau voci de un fel anume, care nu tulburau sobrietatea şi liniştea. Sfinţii vorbeau cu vorbele psalmilor şi cu rânduri din vieţile lor, pe care Arseni şi le amintea din copilărie. Umbrele de la lumânările purtate se deplasau pe feţele uscate şi pe mâinile maronii pe jumătate chircite. Părea că sfinţii şi-au ridicat capetele, au zâmbit şi, abia perceptibil, au făcut cu mâna.

Oraşul sfinţilor, a şoptit Ambrogio urmărind jocul umbrelor. Ei ne dau iluzia vieţii.

Nu, obiectă tot în şoaptă Arseni. Ei dezmint iluzia morţii.

12

După o săptămână, din Kiev plecă o caravană de negustori spre Veneţia, şi Arseni şi Ambrogio i se alăturară. La plecare, voievodul Serghi fu cuprins de o tristeţe pe care nu şi-o ascunse. Îi părea rău să se despartă de un doctor atât de remarcabil. Îi părea rău să se despartă de nişte interlocutori atât de remarcabili. În scurtul timp cât îi avusese ca oaspeţi pe cei doi pelerini reuşise să afle multe despre viaţa la Pskov şi în Italia, despre istoria universală şi despre metodele de calcul al momentului sfârşitului lumii. Voievodul Serghi făcu nişte încercări timide de a-şi reţine oaspeţii, dar nu încercă în mod serios să îi oprească. Ştia motivul pentru care Arseni şi Ambrogio întreprindeau această călătorie.

Caravana era formată din patruzeci de negustori, doi soli din Novgorod şi treizeci de străji. Banii pentru pază au fost strânşi de la toţi călătorii, inclusiv de la Arseni şi Ambrogio, de la care – având în vedere că încărcătură aproape că nu aveau – s-au luat patru ducaţi. Fiecare dintre negustori a venit cu câţiva cai încărcaţi, dar mulţi şi-au adus marfa în căruţe trase de boi. Odată formată, caravana a umplut întreaga piaţă din faţa bisericii Sfânta Sofia. Peste tot se auzea scârţâit de care, nechezat de cai, muget de boi şi înjurăturile străjilor care

păzeau caravana. Aşa cum se cuvine unor străji, ei erau oameni supăraţi.

După două ceasuri de organizare şi socoteli băneşti, caravana s-a urnit din loc. Ajungând la Poarta de Aur, ea s-a strâns şi, ca printr-un gât de sticlă, a început să se prelingă greoi afară. Pentru ieşirea din oraş cu marfă trebuia plătit.

Arseni şi Ambrogio mergeau fără mărfuri, aşa încât ei nu au fost puşi la plată. Singurul lucru de preţ pe care îl aveau era candela de argint, dar de ea nu ştia nimeni.

Negustorii duceau însă blănuri, pălării, brâie, cuţite, săbii, lacăte, fier de plug, pânză, şei, suliţe, arcuri, săgeţi şi podoabe. Din punctul de vedere al celor care stăteau la Poarta de Aur, negustorii aveau pentru ce să plătească. Banii se luau nu pe mărfuri, ci pe care. Fiindcă în fiecare car puneau cât putea să ţină, uneori chiar mai mult. În asemenea cazuri, carele se rupeau, şi marfa din ele, potrivit legii, devenea proprietatea voievodului Kievului.

Lucrurile căzute (ce din car cădea, dispărea) erau luate şi ele fără milă. La porţi drumul era plin de gropi. Dacă gropile dispăreau cu timpul, erau readuse cu grijă la starea iniţială. În Evul Mediu, ca şi în vremurile mai târzii, vama ştia să lucreze cu călătorii.

Depărtându-se la o distanţă apreciabilă de zidul oraşului, caravana s-a oprit. Aici o aşteptau zece căruţe în care urma să fie pusă în ordine o parte din încărcătura scoasă. Aşa cum erau după ce trecuseră prin porţi, mărfurile n-ar fi ajuns până la Veneţia, iar negustorii înţelegeau acest lucru. Rearanjarea mărfurilor dură câteva ceasuri. Când caravana porni în sfârşit la drum, soarele coborâse deja.

Înnoptară nu departe de Kiev. Caravana era atât de mare, încât trebuiră să caute adăpost în câteva sate. În timp ce se împrăştiau prin sate, de Ambrogio şi Arseni s-a apropiat straja Vlas. Avea în mâini o ghioagă, iar la brâu o bardă.

Din Pskov, a întrebat straja Vlas.

Din Pskov, au răspuns călătorii.

Şi eu tot de-acolo sunt, dar câştig bani cu paza. Veniţi cu mine, vă duc eu într-un loc bun.

Arseni şi Ambrogio au primit adăpost în aceeaşi *hată*{30} cu negustorul polonez Wladyslaw, care mergea la Cracovia. Adusese cu el şapte legături cu blănuri de samur, cumpărate la Novgorod. Cele şapte legături negustorul Wladyslaw le-a pus lângă laviţa pe care i s-a aşternut să doarmă.

Blănurile erau proaspete şi împrăştiau un miros pătrunzător. Povestind despre marfa lui, negustorul se ţinea de sfârcurile urechilor lui mari – de fiecare pe rând. Din pricina căldurii din *hată,* urechile îi ardeau, şi asta făcea şi mai vizibilă mărimea lor neobişnuită. Pe degetele sale groase străluceau câteva inele. Din când în când îşi cobora degetele în blănurile de samur, ca în iarbă, şi pietrele preţioase licăreau de-acolo ca nişte fragi mari, necomestibili.

Minunate blănuri, conchise negustorul Wladyslaw.

La Cracovia nu sunt la fel, întrebă de politeţe Ambrogio.

Cum să nu, sunt, se ofensă negustorul. Doar că la alte preţuri. În Regatul Polon găseşti orice.

Vorbea cu un pronunţat accent, şi unele cuvinte erau greu de desluşit.

Graiul celor care vorbesc nu mai e chiar atât de sigur ca la începutul călătoriei noastre, îi spuse Arseni Ustinei culcându-se pe o laviţă. Cuvintele sunt din ce în ce mai neclare. Unele lunecă, fiind de nerecunoscut. Sincer să fiu, dragostea mea, asta mă nelinişteşte puţin.

După o clipă, Arseni adormi.

13

În zori, caravana porni din nou la drum. Organizarea o amintea pe cea din ziua precedentă, dar nu se repetă chiar întocmai. Forma definitivă o luă după ce călătorii părăsiră ultimul sat. Caravana se mişca încet. Ritmul ei era dat de viteza boilor, dobitoace care, prin firea lor, nu sunt grăbite. Boii aveau o mină gânditoare, deşi de fapt nu se gândeau la nimic. Caravana înainta fără să lase urme, căci nu mai plouase de mult. În urma ei rămâneau doar rotocoale de praf ce pluteau în aerul uscat.

Ceva mai în faţă, Arseni şi Ambrogio îl văzură pe Vlas cel din strajă. Deunăzi li se păruse mai în vârstă, dar acum arăta aproape ca un băietan. Era bălai. Cu ochi cenuşii. Le făcu cu mâna şi spuse ceva. Din pricina zgomotului făcut de caravană, nu auziră. Ambrogio îi făcu semn spre ureche.

Eu am locuit în Zapskovie, strigă straja Vlas. În Zapskovie. Zâmbi. Ştiţi locul ăsta?

Îl ştiau şi dădură din cap că da: am înţeles, în Zapskovie.

Drumul era îngust, şi calul lui Arseni se ciocnea din când în când de calul lui Ambrogio. Arseni luă de dârlogi calul tovarăşului său de drum şi spuse:

Sunt ani de când încerc să slujesc mântuirii Ustinei, pe care am omorât-o. Şi tot nu înţeleg dacă e benefică truda mea. Tot aştept un semn care să-mi arate că merg în direcţia bună, dar în toţi anii aceştia n-am văzut niciun semn.

Să mergi după semne e uşor, şi pentru asta nu e nevoie de curaj, replică Ambrogio.

Dacă ar fi vorba de mântuirea mea, n-aş fi nerăbdător. Aş merge mai departe şi mai departe, cât m-ar duce picioarele, fiindcă nu mă tem de mişcare şi de eforturi. Mă tem doar că nu merg încotro trebuie.

Asta pentru că principala dificultate constă, cred eu, nu în mişcare (Ambrogio întâlni privirea lui Arseni), ci în alegerea drumului.

Caravana mergea printr-o pădure. Arseni se legăna în tăcere în şa, şi era greu de înţeles dacă dădea din cap a încuviinţare pentru cele spuse de Ambrogio sau i se legăna capul în tactul mersului calului. Când ieşiră la câmp, Arseni spuse:

Pur şi simplu mă tem, Ambrogio, că tot ce fac nu îi ajută Ustinei, iar drumul meu nu mă duce către ea, ci departe de ea. Dat fiind apropiatul sfârşit al lumii, înţelegi că nu am dreptul să mă rătăcesc. Fiindcă dacă nu merg pe drumul bun, n-o să mai izbutesc să mă întorc pe el.

Ambrogio îşi desfăcu nasturii de sus ai caftanului.

Am să spun ceva ciudat. Mi se pare din ce în ce mai mult că nu există timp. Totul există pe lume în afara timpului, altfel

cum aş putea eu şti viitorul de vreme ce nu a fost? Cred că timpul ne este dat din mila Domnului, ca să nu ne încurcăm, căci nu poate conştiinţa omului să primească în ea toate evenimentele odată. Noi suntem închişi în timp din cauza slăbiciunii noastre.

Atunci, după părerea ta, şi sfârşitul lumii există deja, întrebă Arseni.

Nu exclud acest lucru. Există doar moartea fiecărui om în parte – oare acesta nu este un sfârşit particular al lumii? La urma urmelor, istoria generală este doar o parte a istoriei particulare.

Se poate spune şi invers, observă după ce se gândi puţin Arseni.

Se poate şi invers: aceste două istorii nu pot dintru început una fără alta. Aici, Arseni, este important faptul că pentru fiecare om în parte sfârşitul lumii vine la câteva zeci de ani după naştere – asta după cât îi este dat. (Ambrogio se lăsă pe greabănul calului şi răsuflă în coama lui.) Sfârşitul general al lumii, după cum ştii, mă preocupă, dar nu mă tem de el. Adică nu mă tem mai mult decât de propria moarte.

Drumul deveni mai larg, şi ajunse în rând cu ei negustorul Wladyslaw.

Am auzit că vorbeaţi despre moarte, zise negustorul. Vouă, ruşilor, întotdeauna vă place să vorbiţi despre moarte. Şi asta vă sustrage de la punerea în ordine a vieţii.

Ambrogio ridică din umeri.

Dar oare în Polonia nu se moare, întrebă Arseni.

Negustorul Wladyslaw îşi scărpină ceafa. Faţa lui exprimă îndoială.

Se moare, sigur, dar din ce în ce mai rar.

Dădu pinteni calului şi porni în galop spre capul caravanei. Arseni şi Ambrogio se uitară în tăcere în urma lui.

Mă tot gândesc la cuvintele tale despre timp, spuse Arseni. Îţi aminteşti ce mult au trăit patriarhii? Adam a trăit nouă sute treizeci de ani, Set – nouă sute doisprezece, iar Matusalem – nouă sute şaizeci şi nouă. Spune, nu e oare timpul o binecuvântare?

Timpul e mai degrabă un blestem, Arseni, căci în rai n-a existat. Patriarhii tocmai de-aceea au trăit atât de mult, pentru că pe chipurile lor strălucea încă atemporalitatea. E ca şi cum erau deprinşi cu timpul, înţelegi? În ei mai era încă puţin din veşnicie. Şi pe urmă vârsta lor a început să se scurteze. Şi când Faraon l-a întrebat pe bătrânul Iacov câţi ani are, Iacov a răspuns: Zilele anilor călătoriei mele sunt o sută treizeci de ani. Zilele anilor vieţii mele au fost puţine la număr şi rele şi n-au atins zilele anilor părinţilor mei.

Tu, Ambrogio, vorbeşti despre istoria comună, pe care o consideri predeterminată. Poate că aşa şi este. Dar istoria personală – ea e cu totul altceva. Omul nu se naşte finit. El învaţă, dă sens experienţei şi îşi construieşte propria experienţă. Pentru asta îi şi trebuie timp.

Ambrogio îşi puse mâna pe umărul lui Arseni.

Dar eu, prietene, nu pun sub semnul întrebării necesitatea timpului. Pur şi simplu trebuie amintit faptul că de timp are nevoie numai lumea materială.

Dar numai în lumea materială se poate acţiona, zise Arseni. În asta constă acum deosebirea dintre mine şi Ustina. Şi mie îmi trebuie timp, dacă nu pentru noi amândoi, atunci măcar pentru ea. Eu, Ambrogio, mă tem foarte tare că timpul se poate sfârşi. Noi nu suntem gata pentru asta – nici eu, nici ea.

Pentru asta nu e gata nimeni, spuse Ambrogio.

14

După câteva zile, caravana ajunse la Jitomir. Ieşind din Jitomir, ea se îndreptă către Zaslav. De la Zaslav, drumul ei duse la Kremeneţ. Dar când părăsiră Kremeneţul, negustorul Wladyslaw spuse:

Mai departe începe Regatul Poloniei.

Rosti asta atât de tare şi de rar, încât cei din jur întoarseră capul. De la Regatul Poloniei era de aşteptat ceva deosebit: la urma urmelor, în drumul caravanei apăruse primul regat. Starea de spirit era bună. Caravana înainta, dar pe ambele părţi ale drumului se întindeau în continuare aceleaşi păduri,

câmpuri şi lacuri care îi însoţiseră pe călători pe drumul străbătut. Unii avansară ideea că pădurile, câmpurile şi lacurile nu mai erau deja la fel. Dar alţii, remarcând asemănarea cu cele văzute înainte, explicară acest fapt prin aceea că Regatul Poloniei nu începuse încă.

Noaptea găsi caravana pe un teritoriu pustiu, şi nimeni, nici măcar negustorul Wladyslaw, nu fu în stare să indice dacă era deja Polonia ori era încă Lituania. Pe lângă caravană trecu în galop o ceată de călăreţi. Îi întrebară pe călăreţi pe ce pământ se află caravana, dar aceia nu ştiură sau nu voiră să răspundă. Erau nişte călăreţi destul de siniştri.

Se opriră pe un câmp lângă o pădure şi aprinseră focuri. Arseni şi Ambrogio se găsiră la acelaşi foc cu negustorul Wladyslaw şi cu straja Vlas. Înainte de a se culca, straja Vlas îi întrebă pe cei de faţă dacă existau oameni cu cap de câine. Straja era un om tânăr şi doritor de discuţii instructive.

Călătorind la răsărit de Rusia, zise Ambrogio, călugărul italian Giovanni da Pian del Carpine a văzut astfel de oameni. Sau i s-a povestit despre ei, ceea ce, desigur, nu este acelaşi lucru.

Dregându-şi glasul, intră în discuţie negustorul Wladyslaw.

În Regatul Poloniei au fost văzuţi oameni care aveau înfăţişare întru totul omenească, dar picioarele se terminau ca picioarele de bou, şi capetele le aveau de om, dar faţa cum o au câinii, spuneau două vorbe omeneşte, iar la a treia lătrau precum câinii.

Regatul Poloniei e deosebit de interesant, spuse Ambrogio, şi nu rămâne decât să regretăm că trecem prin el fără popasuri lungi.

Dar, continuă negustorul Wladyslaw, am văzut şi oameni care au urechile aşa de mari, că îşi acoperă cu ele tot trupul.

Arseni se uită fără să vrea la urechile negustorului Wladyslaw. Nici ele nu erau mici, dar de acoperit cu ele era cu neputinţă.

Straja Vlas întrebă:

Dar sunt în Regatul Poloniei oameni care trăiesc doar cu mirosuri? Mi s-a povestit că există asemenea oameni.

În Regatul Poloniei există de toate, răspunse negustorul Wladyslaw. Există oameni cu stomacuri mici şi cu gură mică: ei nu mănâncă deloc carne, doar o fierb. În timp ce o fierb, stau aplecaţi peste oală, absorb aburul, şi numai cu asta se ţin.

Şi cum adică, se miră straja Vlas, nu mănâncă absolut nimic?

Şi dacă mănâncă, e numai puţin de tot, zise modest negustorul.

Focul arsese şi alte lemne nu mai pusese deja nimeni. Toţi se pregătiră să se culce, inclusiv straja Vlas. În noaptea aceea nu era rândul lui la pază. Încet-încet se stinseră şi celelate focuri, în afară de unul la care şedeau câteva străji. Acestea trebuiau să stea treze până dimineaţă. După o vreme se stinse şi focul acela.

Arseni rupse iarbă moale şi ferigă şi le aşternu drept culcuş. La căpătâi puse şaua. Şaua mirosea a piele şi a sudoare de cal. În zăpuşeala nopţii, mirosul era deosebit de neplăcut. În sufletul lui Arseni pătrunse o nelinişte nedesluşită. Luna plină îi bătea în ochi. Se întoarse pe o parte, dar şaua îl apăsa pe obraz. După ce se foi puţin, se întinse din nou pe spate.

Şaua a fost creată pentru alt loc, spuse în şoaptă Ambrogio uitându-se cum căuta Arseni să îşi găsească locul. Am eu ceva mai bun.

Îi întinse un brâu moale şi lat. Arseni era gata să refuze, dar se opri la timp. Îl cuprinse un simţământ de recunoştinţă faţă de Ambrogio pentru că avea grijă de el. Stătea şi se gândea că, după atâţia ani, pentru prima dată nu era singur.

Simţea că a obosit să mai fie singur. Şi îl podidiră lacrimile. Şi adormi plângând.

Arseni visă strigăte. Strigătele erau războinice şi în acelaşi timp disperate. Îi fu clar că proveneau de la oameni diferiţi. Poate că nici nu erau oameni. Se putea să fie cei care se luptau pentru Ustina. Două forţe potrivnice care trăgeau sufletul răposatei în direcţii diferite.

Arseni deschise ochii şi înţelese că strigătele nu erau în vis. Ele se auzeau dintr-un capăt îndepărtat al câmpului pe care

era risipită tabăra. Arseni văzu cum, desprinzându-şi de la brâu barda, aleargă pe lângă ei straja Vlas. Straja fugea în direcţia de unde se auzeau strigătele. Totul era încă în beznă, şi doar la răsărit, de unde venea caravana, începea să se crape de ziuă.

Au atacat caravana, strigă cineva în apropiere.

Aşa şi era. Tâlharii aleseseră pentru a ataca momentul somnului dinaintea zorilor, când trupul moleşit de căldură e lipsit de voinţă şi de apărare. Se năpustiseră mai întâi asupra străjilor din paza de noapte. Aceia n-au opus rezistenţă, fiindcă nu stătuseră de veghe, ci dimpotrivă, erau cufundaţi într-un somn adânc. I-au omorât pe loc, în somn, lângă focul stins. Unul dintre ei, rănit de moarte, a mai apucat să strige şi le-a trezit pe celelalte străji. Străjile care dormiseră în noaptea aceea îmbrăcate s-au aruncat imediat în luptă.

Tâlharii nu se aşteptaseră la rezistenţă. Erau deprinşi ca în astfel de cazuri paznicii să fugă, lăsând toate bunurile de izbelişte. Dar paznicii nu fugiseră. Respingându-i tăcuţi şi înverşunaţi pe tâlhari, se treziseră de-a binelea în timpul luptei. Răufăcătorii văzuseră deja că nu avea să fie o victorie rapidă, dar victoria cu orice preţ nu intra în planurile lor. După ce pierdură câţiva oameni, care fuseseră omorâţi, hotărâră să bată în retragere. Se auzi o comandă cu voce scăzută şi tâlharii începură să părăsească locul pe care se afla caravana. În câteva minute, ceata de călăreţi gonea spre răsărit. Fără să pornească nimeni pe urmele lor.

Când se lumină de-a binelea, deveni limpede ce groaznică luptă se dăduse. Lângă focul stins zăceau patru străji ucise. Nu aveau arme în mâini, căci pur şi simplu nu avuseseră timp să se trezească. Descoperiră şi trupurile a trei tâlhari. După forma crucilor purtate pe piele, îşi dădură seama că nu erau ruşi.

Pe câmpul de luptă răsunară nişte strigăte teribile. Ele ba amuţeau, ba reîncepeau cu o forţă neomenească, căci în aceste strigăte nu mai era deja nimic omenesc. Arseni se duse spre locul unde se striga. Cel care striga era înconjurat de mulţime, dar nimeni nu se hotăra să se apropie de el. Un om

încovrigat se rostogolea pe pământul plin de sânge, iar după el se târau, adunând praful şi acele de pin, maţele scoase. Când, într-un spasm, omul se îndreptă pentru o clipă, Arseni văzu că era straja Vlas.

Arseni făcu un pas spre Vlas, şi mulţimea se dădu la o parte în faţa lui. Ea aştepta ca cineva să facă acest pas. Dorinţa ei fierbinte de a ajuta se materializă prin aceea că îi deschise iute şi larg calea lui Arseni. El se aplecă peste rănit. Vlas cel care nu vorbea mult, Vlas cel binevoitor se transformase într-o carne chinuită care urla. Şi Arseni se întrebă dacă acum în carnea aceea mai era spirit, şi îşi răspunse că nu se putea să nu fie.

Cu un cuţit ascuţit, Arseni tăie hainele omului aflat în chinuri şi îi dezgoli toracele. Ceru apă. Când i se aduse o cană cu apă, porunci celor din jur să îl ţină pe Vlas de picioare şi de mâini. După aceea luă de pe jos intestinele lui Vlas şi începu să le spele sub jet de apă. Pe suprafaţa lor alunecoasă simţi cheaguri de sânge şi de mucoasă. Vlas urla cum nu urlase până atunci. Ambrogio, ca să-l susţină pe Arseni, îşi puse mâna pe spatele lui, dar se uita în partea cealaltă, neavând putere să vadă ce se petrecea cu Vlas. Arseni băgă intestinele în pântec şi îl legă cu o pânză. Câţiva oameni ridicară rănitul şi îl întinseră în unul dintre care, peste nişte piei. Capul îi atârna fără viaţă. Vlas îşi pierduse cunoştinţa.

Văd că în scurt timp va muri, îi spuse Arseni Ustinei, şi eu, dragostea mea, n-am putere să îl ajut. Dar cât mai are de trăit o să-i fie mai uşor.

Străjile omorâte hotărâră să le îngroape în cel mai apropiat sat rusesc, căci negustorul Wladyslaw le spuse că în Regatul Poloniei sunt nu numai sate poloneze, ci şi sate ruseşti, mai ales în apropierea graniţei. După ce se mai gândiră, hotărâră să ia şi cadavrele tâlharilor, dar să le dea ţărânei separat.

Caravana porni. Zdruncinat de căruţă, straja Vlas îşi reveni în simţiri şi începu să geamă. Zdruncinăturile îi provocau dureri. Arseni se apropie de căruţă şi îşi puse mâna pe umărul nefericitului. Acela îşi pierdu din nou cunoştinţa. Când Arseni îşi luă mâna, Vlas îşi reveni şi începu din nou să strige. Atunci

Arseni merse alături de el şi nu îşi mai luă mâna.

Ajungând la cel mai apropiat sat, caravana se opri. Hotărâră să îl lase acolo pe Vlas, care nu mai era în stare să suporte zdruncinăturile. Era un sat polonez, şi se duse să vorbească negustorul Wladyslaw. După câteva încercări nereuşite, negustorul reuşi să se înţeleagă cu doi bătrâni. Se numeau Tadeusz şi Jadwiga şi nu aveau copii. Aceşti oameni miloşi s-au arătat gata să vadă de bolnav.

Când fu dus în casa lui Tadeusz şi a Jadwigăi, Vlas deschise ochii. Văzându-l lângă patul său pe Arseni, durerea îi trecu. Vlas întrebă numai din buze:

Mă laşi, Arsenie?

Negustorii din caravană se uitară la Vlas, şi ochii le erau plini de lacrimi. Ştiau că trebuiau să plece cu toţii cu caravana.

Nu te necăji, Vlase. Io fi-voi cu tine.

Arseni se întoarse către Ambrogio.

Ambrogio plecă capul. El ieşi cu negustorii şi nu după mult timp se întoarse aducând cei doi cai. Din ograda lui Tadeusz şi a Jadwigăi, Arseni şi Ambrogio văzură caravana pornindu-se cu greu la drum.

Jadwiga vru să îi facă lui Vlas o caşă, dar Arseni o opri. El îngădui să i se dea numai apă. Ambrogio ridica mereu la buzele lui Vlas o cană de lut. Vlas bea cu lăcomie, fără să dea drumul mâinii lui Arseni. Rămase toată ziua în stare de semiconştienţă. Seara deschise ochii şi întrebă:

O să mor?

Mai devreme sau mai târziu cu toţii murim, răspunse Arseni. Fie-ţi gândul ăsta alinarea.

Dar eu mor prea devreme.

Ochii lui Vlas se înceţoşară. Aplecându-se peste el, Arseni spuse:

Cuvintele *devreme* şi *târziu* nu definesc conţinutul fenomenelor. Ele se referă doar la forma trecerii lui – a timpului. Care de fapt, după cum consideră Ambrogio, nu există.

Arseni se uită la Ambrogio.

Eu cred, spuse Ambrogio, că nu timpul se epuizează, ci

fenomenul. Fenomenul se exprimă şi îşi încetează existenţa. Poetul piere, să zicem, la 37 de ani, şi oamenii, deplângându-l, încep să îşi facă soscoteala că el ar mai fi putut să scrie. Dar el poate a spus deja ce avea de spus, s-a exprimat pe de-a-ntregul.

Nu ştiu pe cine ai în vedere, dar aici avem la ce reflecta. Arseni arătă spre Vlas, care nu mai era conştient. Vrei să spui că băiatul ăsta s-a exprimat deja?

Asta nu poate să ştie nimeni, răspunse Ambrogio. În afară de Dumnezeu.

Cu o putere neaşteptată, Vlas strânse mâna lui Arseni.

Mi-e frică să plec de pe lumea asta.

Tu nu eşti singur.

Mama şi fraţii au rămas la Pskov.

Eu îţi sunt frate.

Uite, am venit încoace ca strajă. Să câştig bani. Pentru ce?

Trebuie să trăieşti pentru ceva.

Păi uite că acum nu trebuie. Nu-mi lăsa mâna.

O ţin.

Până la sfârşit.

Muribundul închise ochii.

Primii cocoşi, auzi?

Nu, răspunse Arseni, nu aud.

Iară eu aud. Cântă pentru mine. E rău că plec fără împărtăşanie. Fără căinţă.

Spovedeşte-te mie. Eu o să duc spovedania până la Ierusalim, şi cred că păcatele tale se vor preface în pulbere.

Dar asta o să fie abia după moartea mea. Oare o să fie pus în contul meu?

Dar eu îţi spun: existenţa timpului e sub semnul întrebării. Poate că *după* nici nu există.

Atunci Vlas începu să se spovedească. Ambrogio ieşi în pridvor, unde şedeau Tadeusz şi Jadwiga. Ei îi spuseră ceva în polonă. Ambrogio nu le înţelese cuvintele, dar încuviinţă din cap. Era de acord cu fiece cuvânt al lor, fiindcă văzuse că erau oameni buni.

Numai nu uita niciunul dintre păcatele mele, îi şopti Vlas lui

Arseni.

N-am să uit, Vlas. Arseni îl mângâie pe păr. O să fie totul bine, auzi?

Dar Vlas nu mai auzea deja nimic.

15

După ce îl dădură pământului pe Vlas, Arseni şi Ambrogio porniră la drum.

Nădăjduiau să ajungă din urmă caravana, aşa încât se grăbeau. Într-adevăr, au ajuns-o către miezul nopţii, caravanele nefiind zorite. În dimineaţa zilei următoare, Arseni şi Ambrogio îşi continuară drumul împreună cu caravana.

Locul pădurilor îl luară din nou câmpiile, iar cel al târguşoarelor poloneze – târguşoarele ruseşti. La Busk trăiau cu precădere polonezi, la Nesluhov – ruşi, dar la Zapâtov, era de presupus, jumătate-jumătate. De cine era locuit Lvovul nu se înţelegea. Pe o stradă din Lvov, caravanei îi ieşi în cale târgoveţul Stepan. Stepan nu era treaz, iar limba în care vorbea nu se lăsa desluşită. Târgoveţul îi ameninţă cu pumnul. Alunecând pe o balegă, se rostogoli sub calul unuia dintre străjeri. Copita calului se lăsă pe mâna lui şi îi rupse osul. După ce îl puseră pe Stepan într-o căruţă, trimiseră după Arseni.

Care ţi-e numele, omule, întrebă Arseni înfăşurând strâns mâna lui Stepan cu o bucată de pânză.

Stepan dădu din mâna sănătoasă şi bolmoji ceva de neînţeles.

Judecând după gest, îl cheamă Stepan, presupuse negustorul Wladyslaw.

Ascultă, Stepan, zise Arseni, lumea lui Dumnezeu e mai largă decât târguşorul tău. Nu trebuia să ameninţi oamenii cu pumnul, că poţi să rămâi fără mână.

După Lvov veni Iaroslav, după Iaroslav – Rzeszòw.

La Rzeszòw, Arseni îi spuse Ustinei: în graiul locuitorilor de-aici e evidentă o îndesire a consoanelor şuierătoare. Simţi imediat o suprasaturaţie.

După Rzeszòw veni Tarnòw, după Tarnòw – Bochnia, după Bochnia – Cracovia. La Cracovia, Arseni şi Ambrogio îşi luară rămas bun de la negustorul Wladyslaw. Negustorul îi invită în oraşul lui, dar ei refuzară cu recunoştinţă: trebuiau să meargă mai departe. La despărţire se îmbrăţişară. Negustorul avea lacrimi în ochi:

Nu-mi place să mă despart.

Viaţa se compune din despărţiri, zise Arseni. Dar amintindu-ţi asta, bucuria de a fi cu cineva e mai mare.

Eu unul (negustorul Wladyslaw îşi suflă nasul) i-aş aduna pe toţi oamenii buni pe care i-am întâlnit şi nu i-aş mai lăsa să plece.

Cred că ar deveni repede răi, zâmbi Ambrogio.

Ieşind din Cracovia, caravana o luă de-a lungul Vistulei. Fluviul nu era încă lat aici. Şerpuind împreună cu el, ajunseră la târguşorul Oswişcim[31]. Ambrogio spuse:

Crede-mă, Arseni, peste veacuri locul ăsta va trezi groază. Povara lui se simte de-acum.

După el începea Silezia. În timp ce Arseni îi întreba pe negustori despre Silezia, ea trecu pe neobservate în Moravia. Arseni se grăbi să afle totul despre Moravia, fiindcă nimic din Moravia nu prevestea că ar fi mai mare decât Silezia. În gurile celor care trăiau acolo, graiul slav alterna cu cel nemţesc şi cu cel unguresc, în egală măsură. Pe măsură ce înaintau spre sud-vest, graiul nemţesc se întâlnea tot mai des, până când le înlocui pe toate celelalte. Aşa începu Austria.

Vorba nemţească nu îi era străină lui Arseni. În cele ce rosteau oamenii întâlniţi în cale, el ghicea cuvinte pe care încercase cândva să le citească la Belozersk, când învăţa cu negustorul Afanasi Blocha. Ieşi la iveală că pronunţia celor ce vorbeau nemţeşte diferea substanţial de pronunţia lui Afanasi. De fapt, Afanasi era vinovat de acest lucru numai în parte. Locuitorii Austriei se străduiau încă de pe-atunci să vorbească nemţeşte în felul lor. La sfârşitul veacului al XV-lea, austriecii nu ştiau încă precis dacă se deosebesc de nemţi, iar dacă da, atunci prin ce. Particularităţile de pronunţie le-au dat în cele din urmă răspuns la ambele întrebări.

La Viena, Ambrogio merse la catedrala Sfântul Ştefan ca să se împărtăşească. Arseni hotărî să îl însoţească. Se duse cu Ambrogio, convins fiind pe deplin că, oricum, la Viena nu exista biserică pravoslavnică. Voia să vadă imensa catedrală pe dinăuntru. Dar în afară de asta – şi acesta era, probabil, principalul motiv – nu mai fusese niciodată la o mesă catolică.

Impresia e dublă, îi spuse Arseni Ustinei din catedrala Sfântul Ştefan. Pe de o parte, senzaţia de ceva înrudit, pentru că avem rădăcini comune. Pe de alta – eu nu mă simt aici acasă, fiindcă drumurile noastre s-au separat. Dumnezeul nostru e mai aproape şi mai cald, al lor e mai înalt şi mai măreţ. Poate că e o impresie superficială, produsă, dragostea mea, de necunoaşterea latinei. Dar nici până la sfârşitul slujbei nu mi-am dat seama dacă austriecii înşişi o ştiu.

La Viena se alătură caravanei călugărul franciscan Hugo din Dresda. Fratele Hugo fusese cu treburi de-ale mănăstirii sale în Boemia, iar acum se ducea la Roma. Mergea pe un măgar, şi chiar a explicat, îndoind câte un deget, de ce făcea acest lucru. În primul rând, Hristos a mers pe un măgar (monahul îşi făcu semnul crucii). În al doilea rând, măgarul e mai mic decât calul şi, în consecinţă, are nevoie de mai puţină îngrijire. În al treilea rând, măgarul este un dobitoc încăpăţânat, şi asta este exact ceea ce-i trebuie unui adevărat monah pentru smerenie.

Toate cele spuse de fratele Hugo erau adevărate. Îndărătnicia proprie măgarului era sporită de faptul că, în calitate de călăreţ, fratele Hugo nu era pe placul animalului. Fratele era binevoitor şi comunicativ, dar gras şi lipsit de răbdare. Zorea întruna măgarul, lovindu-l cu călcâiele în coaste, în timp ce dobitocul aprecia mai presus decât orice lipsa de grabă şi liniştea. Nu e deci de mirare că şi limbuţia lui Hugo îl enerva vizibil. De fiecare dată când fratele Hugo începea să vorbească, măgarul se străduia să îl muşte de genunchi.

După ce stătu de vorbă cu tot felul de oameni din caravană (asta îl costă câteva muşcături dureroase), franciscanul se apropie de Arseni şi de Ambrogio. Spre deosebire de mulţi

alţii, ei înţelegeau mai mult sau mai puţin nemţeasca. Din această cauză, probabil, vorbind cu ei, fratele Hugo avu senzaţia de uşurinţă, o uşurinţă mult mai mare decât cea pe care o simţise în discuţiile cu ceilalţi oameni din caravană. În afară de asta – şi nu era ceva puţin important – începuse să i se pară că, în prezenţa celor doi pelerini, măgarul său devenise mai liniştit şi îl muşca mult mai rar.

Părăsind Viena, caravana merse de-a lungul Alpilor. Între drum şi munţi se întindeau câmpii. Era ceva liniştitor, aproape leneş în felul cum stăteau aceşti munţi. Dar, în ciuda aparentei linişti, imobilitatea lor era înşelătoare. Spre deosebire de câmpii, care rămâneau cinstit la locurile lor, munţii se mişcau. Ei însoţeau caravana pe partea dreaptă, fără să se apropie de ea, dar şi fără să se depărteze. O luau înainte cu viteza caravanei, şi celor care mergeau pe jos li se părea că nu pot să-i ajungă din urmă.

La marginea din depărtare a câmpiilor, unde vântul trecea în răspăr prin secară – acolo începea mişcarea. Rămânând ca un şes, aceste spaţii se deplasau deja împreună cu munţii. În mers, munţii se transformau. Deveneau mai înalţi, mai rotunzi, pădurea se prefăcea în stâncă, iar stânca se acoperea cu zăpadă. Arseni vedea pentru prima dată munţi înalţi şi acum, neluându-şi ochii de la ei, îi admira.

Aşa ajunse caravana de la Viena la Graz, iar de la Graz luă direcţia Klagenfurt. Acolo drumul trecea deja prin munţi. Şerpuia, se dădea după giganticele falduri de piatră. Stâncile se aplecau deasupra drumului tot mai strâns. Uneori aproape că se închideau sus, şi atunci se făcea întuneric. Dar uneori munţii se dădeau din nou la o parte, şi în locurile acelea caravana făcea un popas, căci în locurile largi era mai mic pericolul de a nimeri sub o prăvălire de pietre.

Pe locul de popas, fratele Hugo arunca întotdeauna praf luat de pe drumurile irlandeze, ca să omoare şerpii, ştiind că rugile Sfântului Patrick izbăviseră Irlanda de reptile. Pământul acestei ţări le era atât de nesuferit reptilelor, încât până şi broaştele râioase aduse pe corabie numai ce sunt aruncate pe ţărmul irlandez, că şi crapă. Praful, adunat cu grijă de

franciscan în Irlanda, a continuat să îi apere pe călători şi în Alpi.

Legând măgarul de o tufă ceva mai departe, fratele Hugo avu posibilitatea să povestească în linişte în timpul popasului cum reţin Alpii arşiţa în timpul verii, iar stâncile lor reţin recile vânturi septentrionale Boreas şi Arctos. Ştia câte ceva şi despre Munţii Hiperboreeni din Nordul Extrem, care au suprafaţa netedă ca sticla, ceea ce îi face să reflecte cu uşurinţă razele soarelui. Forma concavă a munţilor determină razele să se întâlnească într-un punct, şi asta încălzeşte aerul. Iar înălţimea munţilor nu lasă acest aer să se amestece cu frigul arctic, ceea ce, de fapt, şi face climatul deosebit de plăcut.

De aceea, hiperboreenii care locuiesc acolo ajung la o vârstă la care în mod firesc te saturi de viaţă şi, fără niciun motiv vizibil, se aruncă de pe stâncile înalte în mare, curmându-şi astfel existenţa, ceea ce este, desigur, un păcat.

Prinzând un moment potrivit, fratele Hugo le povesti noilor sale cunoştinţe şi despre alţi munţi. Le împărtăşi informaţii despre Olimp, care se uită de sus la nori, despre Libanul înecat în păduri şi despre Muntele Sinai, al cărui vârf este chiar în cer, din care cauză oamenii obişnuiţi nu pot urca pe el. Fiind franciscan, monahul aminti, fireşte, de Muntele La Verna, pe care s-a retras Sfântul Francisc, binecuvântând muntele cum binecuvânta înainte păsările. Fratele Hugo nu trecu cu vederea nici muntele pe lângă care trecuse Alexandru cel Mare şi care îi prefăcuse pe cei viteji în laşi şi pe cei laşi în viteji. Alexandru era un călător care uita de sine, şi drumul se întindea singur sub picioarele sale.

Uneori am impresia că sunt Alexandru, îi spuse Arseni Ustinei. Şi drumul se aşterne singur sub picioarele mele. Şi, asemeni lui Alexandru, nu ştiu, dragostea mea, unde duce.

Într-una din zile, caravana nimeri sub o cădere de pietre. Pietrele zburau, răsunând prin trecători cu un ecou înmiit: era ceva înfricoşător. Când se lăsă liniştea, văzură cu toţii că într-un mărăciniş de lângă drum se zbătea horcăind un cal. Îşi arunca spasmodic o copită înainte, şi se auzea cum trosneau

crengile sub crupa lui. Dădură să îl omoare, ca să îi curme chinurile, dar Arseni îi opri pe cei care voiau să facă asta. El se apropie de cal dinspre mărăciniş şi îşi puse mâna pe coama lui. Calul încetă să dea din picioare. Se văzu că dintr-un picior din faţă îi curgea sânge. Arseni ocoli calul şi pipăi piciorul rănit.

Asta nu e agonie, zise Arseni, calul se zbate nu pentru că îşi dă sufletul, ci din pricina durerii cumplite. Piciorul îi e lovit rău, dar nu e rupt. Daţi-mi o bucată de pânză, o să-i înfăşor piciorul ca să opresc curgerea de sânge.

Uite, ţine, i se strigă din caravană, dar fii cu băgare de seamă, că dând cu copita te poate omorî. Şi ţine seamă şi că nu putem să te aşteptăm cu caravana până se înzdrăveneşte calul.

Arseni obloji piciorul calului şi, şezând lângă el, îşi plimba cu grijă mâna peste pânză. Nu trecu mult şi calul se ridică. Mergea şchiopătând – dar mergea. Negustorii îi mulţumiră lui Arseni – nu atât pentru că salvase calul, cât pentru neobişnuitul lucru căruia îi fuseseră martori. Înţeleseră că nu calul fusese important în ceea ce văzuseră. Caravana porni mai departe.

În trecătorile largi şi luminoase, unde drumul îngăduia celor trei călăreţi să meargă unul lângă altul, măgăruşul fratelui Hugo era tot timpul între calul lui Arseni şi cel al lui Ambrogio. Pasul măsurat al cailor era însoţit de bocănitul lui mărunt şi des, amintind de o tobă de jucărie. În ritmul acestui bocănit tresăltau obrajii şi bărbiile fratelui Hugo. În ciuda pasului diferit, caii şi măgarul mergeau bot lângă bot, ceea ce pentru cel din urmă era o onoare. În ceea ce îl privea pe frate, pentru el era important ca amândoi interlocutorii să îl audă la fel de bine.

Când ploua, fratele Hugo le povestea despre natura norilor, dar când era timp frumos vorbea despre orbitele cereşti, pe care plutesc astrele, cele de zi şi cele de noapte. Observând ce repede se schimba vremea în Alpi, franciscanul nu le ascunse lui Arseni şi Ambrogio nici faptul că ştia despre influenţa climatului asupra firii omului. Urmărind specificul climatic al ţinuturilor, el ajunsese pe bună dreptate la concluzia că romanii sunt mohorâţi, grecii schimbători, africanii perfizi,

galii cruzi, iar englezii şi teutonii sunt vânjoşi. Mistralul puternic din valea Ronului a făcut ca oamenii de-acolo să fie uşuratici şi să nu îşi ţină cuvântul. Dar strămutarea oamenilor duce negreşit, odată cu schimbarea climei, la schimbarea temperamentului. Astfel, trecând în Italia, lombarzii şi-au pierdut asprimea în parte, desigur, pentru că s-au căsătorit cu italience, dar în principal, cum este de presupus, tot ca urmare a condiţiilor climatice.

Dacă nu te întâlneam, frate Hugo, spuse Arseni, nu am fi aflat niciodată o mulţime de lucruri folositoare.

Deplasarea în spaţiu îmbogăţeşte experienţa, răspunse modest fratele.

Ea comprimă timpul, spuse Ambrogio. Şi îl face mai încăpător.

Cel ce călătoreşte prin Alpi e asemeni celui care trece printr-un labirint. El merge în zigzag pe fundul trecătorilor, urmându-le conturul, şi drumul lui nu este niciodată drept. Uneori trecătorile se unesc, oferindu-i călătorului posibilitatea să treacă în voie din una într-alta. Dar, cum ei sunt cu precădere o încercare pentru om, munţii nu asigură întotdeauna condiţii comode în această privinţă. Nu sunt rare cazurile când trecătorile sunt complet închise de munţi. În astfel de situaţii rămâne o singură cale: în sus.

Aşa a şi fost nevoită să se deplaseze caravana. Drumul mergea pe cea mai lină pantă, şi caravana lua înălţime încetişor. Câtă vreme urcuşul nu a fost prea abrupt, fratele Hugo le-a povestit despre uimitoarea natură a gheţarilor, care nu numai că alunecă în jos printre stânci, dar sunt şi într-o continuă mişcare înlăuntrul lor, aşa încât părţile lor superioare pleacă treptat în jos, iar cele inferioare se ridică la suprafaţă, ceea ce a şi făcut ca trupurile celor căzuţi în crăpături şi crevase adânci să fie descoperite după aceea la suprafaţa gheţii. Fratele Hugo le povesti după aceea despre avalanşe, care se pornesc de la cel mai mic strigăt şi se duc, crescând ca un uriaş bulgăre inform care târăşte după el tot ce i se nimereşte în cale: oameni, cai, căruţe, iar tot ce e luat de avalanşă nu mai iese la suprafaţă, căci după cădere avalanşa

încremeneşte pentru vecie.

Cu fiecare ceas, panta devenea tot mai abruptă, ceea ce făcea urcuşul nu numai dificil, dar şi deloc ferit de pericole. Se simţea deja aerul mai rece. Drumul se îngusta. La dreapta călătorilor se înălţa o stâncă abruptă, la stânga vuia pe fundul trecătorii un torent, iar în picăturile lui strălucea un curcubeu. Când au urcat şi mai sus, a început să ningă, iar stropii şi aburul torentului se depuneau şi îngheţau pe drum, făcându-l alunecos.

Picioarele măgarului pe care călărea fratele Hugo plecau întruna care-ncotro, şi chiar şi caii potcoviţi alunecau. De câteva ori, măgarul căzu pe picioarele din faţă, şi fratele Hugo descălecă. Nu mai povestea nimic şi mergea, pierzându-şi suflul, în faţa lui Arseni şi Ambrogio. Lăţimea drumului îngăduia acum doar doi călăreţi unul lângă altul. După o vreme, toţi cei care mergeau călare au descălecat, ducându-şi caii de dârlogi. Stăpânii carelor le împingeau din spate, fiindcă picioarele boilor începuseră să se încrucişeze neajutorate pe gheaţă.

La un cot al drumului, picioarele măgarului se duseră în dreapta, iar el căzu pe o parte şi începu să alunece caraghios, luându-l după el şi pe fratele Hugo. Măgarul se ducea la vale rotindu-se încet, şi toţi, încremeniţi, se uitau cum îi tresălta burta albă şi parcă prea mare, pe care se mutau desagii de călătorie, cum i se încordau neajutorate picioarele, nefăcând decât să accelereze coborârea, şi cum fratele Hugo aluneca odată cu el, nefiind în stare să dea drumul frânghiei…

În ultima clipă, Ambrogio îl apucă pe franciscan de guler, şi acela dădu drumul frânghei, dar măgarul continuă să lunece, frecându-se îngrozitor de pietrele cu gheaţă, până ajunse la marginea prăpastiei. Atârna în aer. Cu un răget care se stinse se prăbuşi în torent.

Fratele Hugo se ridică în picioare. În tăcere, îi îmbrăţişă pe toţi cu privirea. Făcu câţiva paşi către prăpastie, şi cei care stăteau acolo erau deja gata să îl apuce, crezând că se smintise. Dar fratele Hugo căzu în genunchi. Nu se putea şti dacă se ruga sau, pur şi simplu, nu îl mai ţineau picioarele.

Dar când se ridică, în mâna lui era o bucată din blana măgarului. O ţinu să o vadă toţi, şi din ochi îi curgeau lacrimi.

Fratele Hugo plânse cât ţinu coborârea din defileu. Împreună cu alţii, ţinea de un car să nu o ia la vale prea iute, şi lacrimile îi curgeau pe faţă şiroaie. Scotea într-una din sân bucata de blană smulsă şi şi-o apăsa pe ochi. Când ajunseră în vale, doi negustori din Kiev îl suiră într-un car cu blănuri, fiindcă din pricina mersului iute începuse să gâfâie. În durerea după tovarăşul pierdut, îşi dădu deodată seama în sinea lui că nu îl mai muşca nimeni. Ceea ce nu-l putu împăca cu pierderea, dar îi uşură într-o oarecare măsură durerea.

16

Ieşirea din ultima trecătoare alpină era îngustă. Aducea cu un arc a cărui parte superioară o formau nişte copăcei tineri, care creşteau de ambele părţi ale drumului şi se aplecau unii către alţii. În acest arc se ivi o ceată de călăreţi care bară drumul caravanei. Coada caravanei se târa încă prin defileu, dar straja care se afla în faţă nu mai înainta. Stătea la o oarecare distanţă de călăreţi, fără a încerca să se apropie de ei, căci înfăţişarea lor nu prevestea nimic bun.

Sunt tâlhari, zise fratele Hugo de pe blănurile pe care şedea, şi cei din jur nu putură să nu fie de acord cu el.

Tâlharii vorbeau între ei italieneşte. După o scurtă consfătuire, fu însărcinat să discute cu ei Ambrogio. Chemară câteva străji să meargă cu el, dar Ambrogio refuză. Arătă către Arseni, care se apropiase, şi spuse:

Suntem de-ajuns noi doi.

Trei, se amestecă fratele Hugo. Trei.

Că şi eu ştiu italiana. Şi în afară de asta, de-acum eu nu mai am nimic de pierdut.

Atunci i se dădu fratelui Hugo un cal, ca să nu discute cu tâlharii de jos în sus, ci să fie la acelaşi nivel cu ei. Cei din caravană presupuseră că la vederea monahului aveau să se înmoaie şi cele mai nemiloase inimi. Cei trei călăreţi porniră încet în direcţia tâlharilor.

Pace vouă, strigă încă de departe fratele Hugo.

Nu urmă niciun răspuns, şi fratele îşi repetă mesajul de la distanţă mai mică.

Nu vorbeşti bine limba noastră, străine, zise un tâlhar al cărui cal era alb. Pentru asta trebuie să plăteşti.

Ceilalţi tâlhari începură să râdă. În cel ce vorbise se ghicea căpetenia. Era tânăr şi masiv. Faţa îi era de un roşu aprins, ca un pahar cu vin piemontez, iar pe chelia amplă se vedea o cicatrice de sabie. Calul lui lovea cu copita, şi era limpede că exprima astfel nerăbdarea călăreţului.

Pentru Dumnezeu nu există străini, replică fratele Hugo.

Păi la el o să vă şi trimitem, zise căpetenia, să fiţi acolo ai lui. Iar calabalâcul vostru ne rămâne nouă.

Tâlharii râseră iar, de data asta mai reţinut. Încă nu ştiau nici ei în ce măsură cele spuse erau o glumă.

Paza noastră e bună, şi n-o s-o ia la fugă. E lucru verificat.

Verificat, dar nu de noi.

Căpetenia trase de dârlogi şi calul lui începu să necheze.

Ambrogio ridică din umeri.

Oricum se vor încheia lucrurile, o să aveţi pierderi.

Fără să răspundă nimic, căpetenia se duse cu câţiva dintre tâlhari spre marginea drumului. Se sfătuiră destul de mult. Nefiind dintre cei care se bat de dragul războiului, aceşti oameni înţeleseseră că sfârşitul bătăliei nu putea fi prevăzut. Îndreptându-şi calul către Ambrogio, căpetenia spuse:

Aduceţi-ne câte zece ducaţi de om, inclusiv paza, şi n-o să curgă sângele nimănui.

Ambrogio stătu pe gânduri.

Câte un ducat, zise fratele Hugo. Pentru posibilitatea de a trece spre Sfântul Mormânt de la Ierusalim, necredincioşii iau câte doi ducaţi, ceea ce e jaf curat. Întrucât în cazul de faţă suntem jefuiţi de creştini, consider posibil să ne limităm la un ducat.

S-ar zice că ne târguim, se miră căpetenia.

Eu încerc cum pot să vă uşurez conştiinţa, îl lămuri fratele Hugo.

După ce întoarseră problema pe toate părţile, se ajunse la o

soluţie acceptabilă pentru toţi: cinci ducaţi de fiecare om care mergea cu caravana. Când fratele Hugo se duse spre caravană ca să comunice rezultatul negocierilor, Arseni îi spuse lui Ambrogio:

Omul care a vorbit cu tine e în primejdie. În capul lui e zgomot mare. Sângele îi apasă vasele din cap, şi vasele sunt gata să plesnească. Văd, Ambrogio, cât sunt de umflate de prea mult sânge. Parcă sunt nişte viermi graşi şi încolăciţi. În capul ăsta se mai poate îmbunătăţi circulaţia sângelui, dar crede-mă: fără schimbarea gândurilor nu se va întâmpla asta.

Auzind cele spuse de Arseni, Ambrogio îi spuse căpeteniei:

Zgomotul pe care îl auzi în capul tău e urmarea gândurilor care se adăpostesc acolo. El e periculos pentru viaţa ta, dar tovarăşul meu ar putea să te ajute.

Tâlharii, care nu ştiau nimic de zgomotul din capul căpeteniei, începură iarăşi să râdă. Dar căpetenia rămase serioasă. Ea întrebă:

Şi ce cere tovarăşul tău pentru asta?

El e un om de credinţă greco-rusă şi te roagă să îţi schimbi gândurile, cu alte cuvinte – să te căieşti, căci pe greceşte căinţă se spune *metanoia,* ceea ce tocmai asta şi înseamnă, schimbarea gândurilor.

Iară vă târguiţi, pufni în râs căpetenia. Dar obiectul târguielii nu pot fi decât banii.

Asta nu e târguială, ci condiţie, clătină din cap Ambrogio. Condiţia necesară pentru ca tovarăşul meu să te poată ajuta.

De cei ce discutau se apropie fratele Hugo cu banii. Căpetenia luă din mâinile lui săculeţul cu monedele de aur şi îl aruncă unuia dintre tâlhari ca să le numere. Plecând deja, se întoarse către Arseni şi Ambrogio:

Ştiţi, eu încă nu am acceptat condiţiile nimănui. Arătă spre un petic de cer încercuit de stânci. Nici chiar ale Lui.

Caravana urmărea în tăcere cum tâlharii părăseau trecătoarea. Când ultimul tâlhar dispăru după o stâncă, caravana se urni şi ea. Toţi înţeleseră că de data asta scăpaseră uşor, dar nu simţiră bucurie.

Ce oameni mai sunt pe lume, oftă unul dintre negustorii din

Kiev.

Ce-a spus, îl întrebă fratele Hugo pe Ambrogio.

A spus că oamenii sunt foarte diferiţi.

Ce e adevărat e adevărat, întări cele spuse fratele Hugo.

Se urcă la loc în carul cu blănuri. După ce se aranjă mai în voie pe blănurile de samur, fratele Hugo continuă:

Oamenii sunt diferiţi. Iată, se spune că există nişte oameni numiţi androgini. Au trupul pe-o parte bărbătesc, iar pe partea cealaltă femeiesc: un om dintr-acesta are sfârcul din dreapta de bărbat, iar sfârcul din stânga de femeie. Mai sunt şi nişte oameni numiţi satiri. Sălăşuiesc în pădurile din munţi şi se mişcă iute: când aleargă, nu-i poate ajunge nimeni. Umblă goi, şi au corpurile acoperite cu păr. Nu vorbesc o limbă omenească, doar scot strigăte. Există, cum se ştie, şi sciapozii nişte oameni care se odihnesc la umbra tălpilor lor. Tălpile le sunt aşa de mari (fratele Hugo îşi ridică tălpile), încât atunci când e căldură mare stau sub ele ca sub un şopron. Există, vă aduc la cunoştinţă, multe feluri pe lume: unii au cap de câine, dar unii sunt fără cap, au dinţii pe piept şi ochii pe coate, alţii au două feţe, unii sunt cu patru ochi, alţii poartă câte şase coarne pe cap, iar alţii au câte şase degete la mâini şi la picioare.

Dacă ei există într-adevăr, întrebă Arseni întorcându-se, în ce constă scopul existenţei lor?

Fratele Hugo stătu pe gânduri.

Scop nu este, ci cauză. Toată problema constă în aceea că, după babilonie, Dumnezeu i-a lăsat pe toţi să trăiască după placul inimii lor. Şi iată, unii s-au rătăcit. Şi-au îndreptat drumul potrivit înclinaţiilor lor, şi înfăţişarea lor a început să se conformeze modului lor de a gândi. Totul este foarte logic.

Ambrogio începu să râdă:

Logic? Eu am cunoscut oameni cu aşa un mod de a gândi, că, potrivit acestei logici, înfăţişarea lor ar fi trebuit să fie îngrozitoare. Iar ei arătau cât se poate de bine.

Neaşteptând răspunsul, Ambrogio dădu pinteni calului şi o luă la galop înainte. După ce reflectă puţin, Arseni se duse după el.

Nu există reguli fără excepţii! le strigă din urmă fratele Hugo. Se spune, bunăoară, că pe partea cealaltă a pământului trăiesc antipozii. Şi mulţi dintre ei ară, închipuiţi-vă, ca noi.

Dar Ambrogio nu-l mai auzea.

Ce ziceţi, credeţi, îi întrebă fratele Hugo pe negustorii din Kiev.

Negustorii încuviinţară din cap. Nu înţelegeau o iotă nemţeşte.

Dar eu chiar cred în povestirile despre antipozi, urmă simţindu-se aprobat fratele, şi ştiţi de ce? Păi ca să te referi la ei serios, trebuie să recunoşti că pământul e rotund! Eu nu spun că asta e absurd, că e sacrilegiu, ci în primul rând că e de râs. Odată ce recunoaştem că pământul e rotund, suntem pur şi simplu obligaţi să admitem că oamenii de pe partea asta a pământului merg cu capul în jos!

Fratele Hugo începu să râdă cât îl ţinea gura. Uitându-se la el, prinseră să zâmbească şi negustorii din Kiev. Râsul fratelui Hugo se dovedi atât de molipsitor, că după un minut râdea întreaga caravană. Odată cu râsul, ieşi spaima din aceşti oameni ce trecuseră prin primejdii de moarte în ultimele zile. În râsul acela era bucuria celor pe care îi aştepta Veneţia, cel mai frumos oraş din lume.

Când, în dimineaţa următoare, caravana părăsi locul popasului de noapte, dinspre Alpi veniră spre ei doi călăreţi. Recunoscură în ei pe tâlharii întâlniţi în ajun. Văzându-i pe Arseni şi Ambrogio, aceştia s-au apropiat de ei.

Căpeteniei noastre îi e foarte rău, îi spuseră tâlharii lui Ambrogio. Aseară l-a lovit apoplexia şi zace nemişcat. Poate tovarăşul tău să-l ajute cumva?

Ambrogio îi traduse lui Arseni spusele lor.

Spune-le că acum nu stă în puterea mea să îl ajut, răspunse Arseni. Ceasurile acestui om sunt numărate, şi în seara asta va muri. Atotputernicul se va milostivi de el să moară repede.

Auzind răspunsul lui Arseni, tâlharii ziseră:

Cât a mai putut să vorbească a cerut să vă dăm asta.

Unul dintre tâlhari scoase din sân săculeţul cu banii de aur

şi i-l dădu lui Ambrogio. Banii se întoarseră de îndată la cei care îi dăduseră în ajun. Caravana luă drumul Veneţiei.

17

La intrarea în Veneţia, caravana fu oprită de o strajă. Li se cerură tuturor scrisorile de drum, care puteau dovedi că acei călători veneau din nord, iar nu din sud-est. În Asia Mică bântuia ciuma, şi autorităţile se temeau să nu pătrundă în Republica Veneţiană. Scrisori aveau toţi, în afară de fratele Hugo, care le pierduse odată cu desagii şi cu măgarul, dar cei din caravană adeveriră într-un glas că fratele trecuse împreună cu ei Alpii.

I-am trecut, oftă franciscanul, măcar că nu sunt convins că a fost o hotărâre corectă.

La Veneţia îşi luară cu toţii rămas bun. Despărţirea fu marcată de o mare emoţie, fiindcă ştiau cu toţii că se despărţeau pentru totdeauna. Era o caracteristică a despărţirilor din vremea aceea. Evul Mediu avea rareori posibilitatea de a face ca oamenii să se întâlnească de două ori în cursul vieţii pământeşti.

Fratele Hugo îi invită pe Arseni şi Ambrogio să înnopteze la mănăstirea franciscană. Cum ei nu aveau alt adăpost la Veneţia, invitaţia a fost primită cu recunoştinţă. Până la mânăstire au făcut destul de mult, pentru că fratele Hugo nu îşi amintea bine drumul. Mergea pe acelaşi cal cu Ambrogio, arătând încotro să o ia. Străzile şerpuiau, se transformau în fundături sau duceau de unde plecau. De trei ori s-au nimerit în piaţa San Marco şi de două ori la podul Rialto. Caii mergeau unul după altul, şi pocnetul copitelor era acoperit de propriul lor ecou. Uneori trebuiau să se lipească de ziduri ca să lase alţi călăreţi să treacă. Ambrogio se uita la Arseni zâmbind. Îl vedea pentru prima oară uimit pe prietenul său.

Arseni era cu adevărat uimit, căci nu mai văzuse niciodată ceva asemănător. La un moment dat, chiar s-a oprit pe un pod şi a privit cum o veneţiancă bătrână cobora într-o gondolă direct din uşa casei sale. Gondola s-a legănat sub piciorul ei.

Arseni s-a întors. Auzind plescăitul vâslei, a întors precaut capul. Veneţianca şedea liniştită la pupă. Ea nu bănuise că Arseni se va panica, pentru că în ultima jumătate de veac numai aşa ieşise din casa ei.

Călătorii fură primiţi la mănăstire cu bunăvoinţă. Fratele Hugo îi explică priorului că Arseni nu este catolic şi priorul răspunse printr-un gest complicat. Acest gest putea fi interpretat în diferite chipuri, dar o interdicţie directă de rămânere la mănăstire nu însemna. Cel puţin aşa îl percepu fratele Hugo. El îi duse pe Arseni şi pe Ambrogio la chilia ce le fusese desemnată lor trei, unde aveau pregătite paturile şi apă ca să se spele. Peste o oră erau aşteptaţi în refectoriu pentru cină.

La cină nu s-a dus niciunul dintre cei trei. Fratele Hugo şi Ambrogio se cufundaseră după drum într-un somn adânc, iar Arseni fusese atât de impresionant de întâlnirea cu Veneţia, încât nu putuse să adoarmă. Coborâse încet şi, făcând o plecăciune portarului, ieşise.

Mănăstirea se afla pe un canal. Din stradă părea o casă obişnuită, care nu se deosebea de celelalte case strâns lipite una de alta. Arseni făcu câţiva paşi spre canal. Lăsându-se pe vine, văzu cum se unduiau algele pe peronul de acostare. Apa mirosea aici altfel decât în alte locuri văzute de el. Mirosul era de putred. Amintindu-şi-l după aceea, Arseni simţea fericire, căci era mirosul Veneţiei.

Se însera. Soarele nu se vedea din pricina caselor, dar zidurile până la care reuşiseră să ajungă ultimele raze căpătaseră o culoare ocru-galbenă. Arseni mergea de-a lungul canalelor – acolo unde se putea merge – şi trecea peste podeţe arcuite. La început a încercat să ţină minte pe unde mergea, ca să se întoarcă, dar după câteva străzi nu şi-a mai putut da seama nici măcar de direcţia în care era mănăstirea franciscană. În viaţa lui nu întâlnise un loc atât de uimitor, şi acum nu şi-l putea fixa în memorie. Arseni simţise spaţiul pădurii şi spaţiul câmpiei, pustiul de gheaţă al Lacului Alb şi străzile de lemn ale Pskovului, şi peste tot găsea fără greutate drumul. Dar acum, nimerind în întrepătrunderea asta de apă şi

piatră, înţelese că spaţiul acesta nu-l simţea. Era singur într-un oraş ciudat şi minunat, şi nu îi cunoştea limba. Singurul care l-ar fi putut ajuta dormea, obosit, în mănăstirea care cine ştie unde era. Şi Arseni se linişti.

Merse la întâmplare mai departe, şi nu mai încercă să ţină minte drumul. Unele străzi i se păreau în primul moment cunoscute. Dar în clipa următoare descoperea deja balcoane şi basoreliefuri pe care nu le văzuse mai devreme, şi înţelese că asemănarea se dădea cu neruşinare drept copie. Când se întunecă de tot, Arseni ajunse în piaţa San Marco. Răsărind, luna lumină catedrala care semănase în întuneric cu un munte negru. Era făcută din pietre aduse din Constantinopolul prădat – aşa îi spusese Ambrogio lui Arseni. Atinse o coloană de marmură şi simţi căldura pe care o adunase în ea peste zi. Se gândi că era poate căldura Bizanţului.

Arseni se aşeză în dreapta intrării şi se rezemă de coloană. Simţea că obosise. Căutând să se aşeze mai bine, dădu de ceva moale. În nişa dintre coloane şedea o fată; chipul ei copilăresc părea unul dintre basoreliefuri, poate pentru că era nemişcat. Arseni ridică mâna la ochii ei, şi ea clipi.

Pace ţie, copilă, spuse Arseni. Am vrut doar să văd dacă nu te-a părăsit viaţa.

Ea se uită la el fără mirare.

Mă cheamă Laura, şi nu înţeleg limba ta.

Văd că te împovărează ceva, dar nu ştiu pricina durerii tale.

Uneori vorbeşti mai uşor când nu eşti înţeles.

Poate eşti însărcinată, şi copilul tău nu va fi legitim, căci tatăl lui nu ţi-a devenit soţ.

Fiindcă atunci când eşti disperat vrei să-ţi spui durerea şi te temi că odată ce îţi iese din gură o vor afla toţi.

Ştii, în asta nu e nimic care să nu se poată îndrepta. Tatăl lui poate încă să devină soţul tău. Sau un alt bărbat îţi poate deveni soţ, se întâmplă. Eu, crede-mă, te-aş lua de soţie ca să te ajut, dar nu pot să o fac, pentru că am o dragoste veşnică şi o soţie veşnică.

Dar eu, pot să spun, nici nu mă mai tem. Ştiu un mijloc care te împacă cu toate necazurile. Dacă o să fie rău de tot cu

mine, disperarea o să-mi dea putere să îl folosesc.

În viaţa mea a fost Ustina şi a fost un băieţaş fără nume, dar nu i-am păstrat pe niciunul.

Acum câteva zile am aflat că am lepră. Când mi-au apărut petele pe încheieturi, încă nu ştiam ce înseamnă asta. Şi când în toiul verii a început să mă zgârie pe gât, tot n-am ghicit. Dar m-a văzut un om care mi-a ieşit în cale pe stradă şi a spus: dar tu ai lepră. A spus: pleacă din oraşul ăsta şi du-te în oraşul leproşilor, ca să nu ajungi un blestem pentru casa ta. Şi m-am dus la doctor, şi doctorul a confirmat că omul a avut dreptate.

De atunci încerc să vorbesc cu ei, dar ei nu izbutesc deloc să-mi răspundă. Băiatul a murit când era mic, el nici nu poate să răspundă. Dar nu-mi răspunde nici Ustina. Sigur, în situaţia lor nici nu e chiar aşa uşor. Parcă eu nu înţeleg? Înţeleg… Şi totuşi aştept. Fie, nu un cuvânt – un semn. Uneori mi-e tare greu.

Şi nu m-am mai întors acasă. Ştiam că ai mei n-or să mă lase şi vor prefera să moară încet-încet împreună cu mine.

Dar tot nu mă las pradă disperării. În măsura puterilor. Încerc totuşi să îi povestesc Ustinei despre cele ce se petrec aici. Fiindcă ea nu şi-a dus viaţa până la capăt, şi uite, eu încerc să completez ce n-a fost trăit. Numai că e greu. Viaţa în întregul ei, cu toate detaliile, s-o povesteşti, înţelegi?

Între mine şi restul lumii s-a lăsat un zid. Deocamdată e de sticlă, fiindcă nimeni nu ştie de nenorocirea mea. Dar pe urmă totul o să devină vizibil. Doctorul mi-a spus tot. Mi s-a părut că asta îi face plăcere. Dar poate a vrut să mă scutească de speranţe şi de deziluzii.

De fapt, acolo se poate transmite doar o idee generală. Principalul din ceea ce s-a întâmplat. De exemplu, dragostea mea pentru ea.

O să mă trimită la leprozerie. Cu timpul o să mi se facă nasul ca o şa. Şi faţa ca la leu. O să mă ruşinez că pe faţa asta cade soarele tuturor. O să ştiu că n-am dreptul la asta. Nu am dreptul la nimic din ce e frumos. Se poate muri fiind încă viu.

Arseni o luă pe Laura de mâini, se uită în ochii ei, şi aşa i se

dezvălui esenţa celor ce se întâmplaseră. O sărută pe frunte.

Să ai, copilă, sănătate. Câtă vreme omul este pe pământ, se pot îndrepta multe. Să ştii că nu orice boală rămâne în corp. Nici chiar cea mai îngrozitoare. Să îţi explic asta nu pot prin nimic altceva decât prin mila Atotputernicului, dar văd că lepra va ieşi din tine. Întoarce-te acasă la ai tăi, şi îmbrăţişează-i, şi nu te despărţi de ei niciodată.

Văzând că Laura nu mai are putere, Arseni o ajută să se ridice şi o însoţi spre casă. Începuse o ploaie nocturnă, măruntă. Partea de cer unde se afla luna era încă neacoperită de nori. În lumina lunii străluceau, legănându-se, gondolele. Apa le lovea fundul cu un plescăit sonor. În pragul casei sale (în braţele părinţilor), Laura se întoarse spre Arseni.

Dar Arseni nu mai era. Spectralul oraş fusese creat ca să dispari în el. Să te topeşti în ploaie. Laura ştia asta şi nu s-a mirat. Nici când fusese lângă ea, Arseni nu i se păruse o fiinţă reală. Laura n-ar fi putut să îi repete cuvintele, dar ele o umpleau de o bucurie fără margini, căci esenţa lor o descoperise deja. Acum percepea zilele din urmă ca pe un vis îngrozitor. Nu înţelegea nici ea ce i se întâmplase, şi tot ce voia mai mult pe lume era să se trezească.

Arseni mergea spre mânăstire. Acum, când norii acoperiseră cu totul cerul şi ploaia era un zid continuu, direcţia în care trebuia să meargă îi era mai mult sau mai puţin clară. Fratele Hugo şi Ambrogio nu aveau habar de absenţa lui. Ei dormeau şi visau.

Fratele Hugo îşi visa măgarul – blând, cu coama pieptănată, împodobit frumos. Plana încet peste prăpastie, amintind prin felul cum arăta de Pegas. Pe spinare îi tresălta abia vizibil un valtrap alb. Am ştiut că nimic din ce a fost nu dispare, şopti în somn fratele Hugo. Nici om, nici animal, nici chiar frunză. *Deus conservat omnia.* Faţa îi era udă de lacrimi.

Ambrogio visa o stradă din oraşul Oriol. Pe treptele magazinului *Inul rusesc* se fotografia un grup format din cinci persoane. De la stânga la dreapta: Matveeva Nina Vasilievna, Korotcenko Adelaida Sergheevna (rândul de sus); Romanţova Vera Gavrilovna, Martirosian Movses Nersesovici,

Skomorohova Nina Petrovna (rândul de jos). Pe 28 mai 1951. În cinstea a cinci ani de la deschiderea magazinului *Inul rusesec,* directorul Martirosian a propus colectivului organizarea unei petreceri. Femeile au pregătit acasă piftie, sarmale, vinegretă şi pilaf. Au adus toate acestea la serviciu în castroane şi le-au aranjat pe platouri şi pe salatiere. Amestecând vinegretă şi apoi pilaful, lingeau lingurile. Movses Nersesovici a adus două sticle de şampanie şi o sticlă de coniac Ararat. A venit cu medaliile pe piept. Femeile miroseau a parfum şi a rochii călcate. Era o mireasmă de zi însorită de mai. S-au rostit toasturi (Movses Nersesovici) şi a fost mare veselie. Când directorul magazinului a ridicat cupa, medaliile de pe piept i-au zornăit plăcut. Pe urmă a venit un fotograf şi i-a fotografiat pe toţi, cu magazinul în fundal. Privind în anul 2012 fotografia îngălbenită, Nina Vasilievna Matveeva a spus: atunci Movses a anunţat zi scurtă la magazin. Dintre toţi cei pe care îi vedeţi în fotografie, numai eu mai sunt în viaţă. Nu mai pot nici să mă mai duc la mormintele lor, fiindcă m-am mutat la Tula, iar ei au rămas în Oriol. Chiar am trăit noi toate astea? Mă uit la ei ca de pe altă lume. Doamne, ce dragi îmi sunt toţi.

18

După o săptămână, Arseni şi Ambrogio au urcat la bordul corăbiei *Sfântul Marcu.* În timpul acestei săptămâni, fratele Hugo reuşise prin priorul mănăstirii să obţină pentru ei o scrisoare pentru drum de la signor Giovanni Mocenigo, dogele Veneţiei. Această scrisoare era menită să le fie pavăză în întreaga Republică Veneţia, care se întindea pe ambele ţărmuri ale Mării Adriatice. Tot în cursul acestor zile, Arseni şi Ambrogio au trebuit să îşi vândă caii. Îi aştepta un lung drum pe mare şi nu ştia nimeni dacă animalele aveau să reziste. În afară de asta, transportul cailor nu era ieftin.

Lui Arseni şi Ambrogio li s-a spus să fie la corabie către miezul nopţii. Până la chei i-a însoţit fratele Hugo. În ziua următoare părăsea şi el Veneţia pentru a se duce la Roma. Fraţii franciscani îi dăruiseră un alt măgar, dar fratele Hugo

considera că înlocuitorul nu era de aceeaşi valoare. După ce cercetase chiţibuşăreşte asinul şi îl bătuse uşurel pe greabăn, fratele Hugo spusese:

Animalul acesta nu are cu adevărat caracter, şi mă tem că nu mă va îmblânzi.

Nu te teme de asta, frate Hugo, i-au răspuns franciscanii. Nu avea grijă, animalul acesta te va îmblânzi. Are caracter, ceea ce şi explică într-o oarecare măsură dorinţa noastră de a ne despărţi de el.

Vrând să îi ajute pe Arseni şi pe Ambrogio la ducerea bagajelor pe chei, fratele Hugo puse povara pe noul său măgar. Povara nu era de fapt mare, dar măgarul nu vru s-o poarte şi pe ea. Tot drumul zvârli furios din copite, încercând să arunce genţile de piele petrecute peste şa. Freca genţile de ziduri şi le agăţa de scările călăreţilor care treceau pe-alături. Văzând asta, fratele Hugo se mai linişti. Înţelese că o posibilitate de a se îmblânzi mai rămăsese totuşi.

Pe chei, fratele Hugo îi îmbrăţişă pe cei care plecau pe calea apei. Printre lacrimi, le spuse:

Uneori te gândeşti: merită oare să te ataşezi de oameni dacă pe urmă e aşa de greu să te desparţi.

Îmbrăţişându-l pe fratele Hugo, Arseni îl bătu pe spate:

Ştii, prietene, orice întâlnire e mai mult decât o despărţire. Înaintea întâlnirii e gol, nu e nimic, iar după despărţire nu mai e gol. Odată ce te-ai întâlnit, nu te mai poţi despărţi cu totul. Omul rămâne în memorie ca o parte a ei, a memoriei. Partea asta a creat-o el, şi ea trăieşte şi uneori intră în contact cu creatorul ei. Ce altceva face să îi simţim pe oamenii dragi la distanţă?

După ce au urcat la bord, Arseni şi Ambrogio l-au rugat pe fratele Hugo să nu stea pe chei, fiindcă nu ştia nimeni precis când avea să plece corabia. Franciscanul a încuviinţat din cap, dar n-a plecat. În luminile slabe ale corăbiei nu s-a văzut dintr-odată cum se întindea întruna frânghia în mâinile fratelui Hugo şi cum se împotrivea cu disperare măgarul lui, care nu voia să părăsească cheiul. Dobitocul urmărea încărcarea la bord a celor o sută douăzeci de pedestraşi pe care dogele veneţian îi

trimitea în misiune în Creta. Erau în uniformă din cap până în picioare, şi femeile care îi conduceau erau de două ori mai triste că se despărţeau de asemenea mândreţi. Aşa îi vedem pentru prima oară, se gândeau femeile. Şi poate că şi pentru ultima.

La ora patru dimineaţa, chiar înaintea zorilor, corabia ridică ancora. Ea ieşi încet din port, şi pe fundalul cerului care se lumina se ghiceau deja contururile catedralei San Marco. În timp ce toţi călătorii dormeau în hamacuri în cală, Arseni nu părăsi puntea preţ de câteva ceasuri. Asculta cu desfătare scârţâitul catargului şi pocnetul pânzelor – era dulcea muzică a călătoriilor. Observă cum apa devenea treptat din neagră roz, iar din roz – de smarald.

I se păru că, în comparaţie cu apa pe care o văzuse el până atunci în viaţa lui, apa mării era un lichid care avea o cu totul altă compoziţie. Lingând de pe mâini stropii valurilor, îi simţi săraţi. Apa de mare avea altă culoare, mirosea altfel şi chiar se comporta altfel. Nu era vălurită mărunt, ca râurile. Se deosebea de apa de râu şi chiar de cea de lac cum se deosebeşte cocorul de vrabie. Recurgând la această comparaţie, Arseni subînţelegea nu atât mărimea, cât felul mişcărilor. Apa mării se rostogolea cu valuri mari, şi mişcările ei erau măreţe şi line.

Văzându-i interesul pentru apa mării, de Arseni se apropie căpitanul corăbiei, un bărbat rotofei cu buze groase. Acesta auzise discuţia lui Arseni cu fratele Hugo şi începu să îi vorbească nemţeşte:

Apa de mare şi cea de râu sunt două elemente diferite. Niciodată nu m-aş fi învoit să conduc un vas pe apă dulce, signor.

În semn de respect pentru statutul căpitanului, Arseni înclină capul. Atraşi de consideraţiile referitoare la apă, de interlocutori se apropiară doi pelerini din Brandenburg.

Este absolut evident, continuă căpitanul, că apa dulce este mai slabă decât cea sărată. Dacă cineva se îndoieşte de asta, să-mi explice de ce, să zicem, apele marine sunt în stare să respingă un flux de apă dulce atât de puternic cum e Sena la

Rouen şi să îl facă să curgă în sens invers timp de trei zile?

Poate, spuse pelerinul Wilhelm, apei dulci i se pare scârboasă cea sărată, şi de aceea se retrage din faţa ei.

Eu însă cred, obiectă pelerinul Friedrich, că râul exprimă respect faţă de părintele său – marea, cedându-i drumul. Dar când începe refluxul, cu acelaşi respect, îl urmează.

Vorbind despre paternitate, tu, străinule, gândeşti că între elemente atât de diferite există o înrudire, se miră căpitanul.

Fireşte, zise pelerinul Friedrich, căci marea este izvorul tuturor râurilor şi pârâurilor, cum Domnul Iisus Hristos este izvorul tuturor virtuţilor şi cunoştinţelor. Oare nu sunt toate aspiraţiile curate, toate până la una, fluxuri ale unuia şi aceluiaşi izvor? Şi aşa cum fluxurile spirituale tind spre izvorul lor, toate apele se întorc în mare.

Tu ce crezi despre circuitul apei, îl întrebă pelerinul Wilhelm pe Arseni.

Pământul nostru e asemeni unui corp omenesc, răspunse Arseni, şi pe dinăuntru e străbătut de canale, aşa cum corpul e străbătut de vasele sanguine. Oriunde ar începe omul să sape pământul, va da negreşit de apă. Aşa spunea bunicul meu Hristofor, care simţea apa de sub pământ.

Eu am avut doi bunici, dar nu l-am văzut pe niciunul, oftă căpitanul. Amândoi au fost marinari, şi amândoi s-au înecat.

După aceste cuvinte ale căpitanului tăcură cu toţii o vreme.

Vărsarea apei dulci în cea sărată, spuse încet pelerinul Friedrich, o asemuiesc cu faptul că dulceaţa acestei lumi se transformă până la urmă în sare şi amărăciune.

19

La o zi şi jumătate de la plecarea din Veneţia, *Sfântul Marcu* traversase Marea Adriatică şi arunca ancora la patru mile de oraşul Parenzo. Să se apropie mai mult de oraş îl împiedicau stâncile, dar nici să meargă mai departe nu era posibil: pe mare nu era nici pic de vânt. Numeroşii călători se aflau pe punte.

Frumos oraş e Parenzo, îi spuse Arseni căpitanului.

E frumos pentru că l-a întemeiat Paris, răspunse căpitanul. Aşa se spune.

Se înşală, zise pelerinul Wilhelm.

Atunci de ce Paris şi Parenzo sună asemănător? Rostind cele două nume proprii, buzele cărnoase ale căpitanului împroşcară salivă. Paris, vă aduc la cunoştinţă, a întemeiat oraşul atunci când grecii au furat-o pe Elena.

Grecii nu au furat-o pe Elena, zise pelerinul Friedrich. Toate astea sunt poveşti păgâne.

Şi Troia tot poveste o fi, întrebă caustic căpitanul.

Şi Troia tot poveste e, afirmă pelerinul Friedrich.

Căpitanul desfăcu braţele şi îşi linse buzele ude. De adăugat, categoric nu avea ce.

Nu sunt convins, gentile Friedrich, că ai dreptate, spuse Ambrogio. Am presentimentul că într-o bună zi cineva va descoperi Troia. Poate o să fie chiar un om de prin părţile tale.

Spre seara aceleiaşi zile începu să bată un vânt prielnic. O vreme merseră cu acest vânt, dar după aceea trebuiră să intre în portul dalmat Zara, pentru că începuse să sufle un vânt contrar, numit de italieni *scirocco.* Acest vânt putea dura câteva zile, şi călătorii trebuiră să se înarmeze cu răbdare. Cei o sută douăzeci de pedestraşi, pe care nu îi interesau câtuşi de puţin oraşele de pe ţărmuri, se apucară până la unul să joace zaruri. Toţi ceilalţi călători coborâră pe ţărm.

Pe chei fură întâmpinaţi de un pretor veneţian, care se informă dacă acea corabie urmase o cale cu aer neviciat. Îl încredinţară că ea venea de la Veneţia, nu din Orient. I se arătă pretorului şi scrisoarea pentru drum din partea dogelui veneţian, drept care li se îngădui tuturor celor doritori să intre în oraş şi în fortăreaţa lui.

Oraşul Zara era vestit prin faptul că în biserica Simeon Primitorul de Dumnezeu se aflau moaştele cuviosului bătrân. Arseni şi Ambrogio se duseră să i se închine lui Simeon. Îngenunchind în faţa moaştelor lui nepieritoare, Arseni spuse:

Acuma, cu vorba Ta lasă pe robul Tău să plece în pace, ca să văz cu ochii mei mântuirea-mi. Ştii, Simeoane, eu nu aştept o recompensă care să se compare cu a ta. Căci mântuirea

mea constă în mântuirea Ustinei şi a pruncului. Ia-i în mâinile tale, cum l-ai luat pe Pruncul Iisus, şi du-i la El. Iată esenţa rugăminţii şi rugăciunii mele.

Ca să nu ude moaştele lui Simeon cu lacrimi, Arseni le atinse cu partea de sus a frunţii. O lacrimă i se scurse totuşi de pe gene şi căzu pe moaşte. Nu-i nimic, lasă să fie acolo, îşi spuse Arseni. O să-i amintească bătrânului de mine.

20

A doua zi, Arseni, Ambrogio şi cei doi pelerini din Brandenburg se plimbau prin fortăreaţa oraşului Zara. Înainte de a se întoarce pe corabie, se duseră să prânzească la un han. La han sărbătoreau ceva nişte oameni care reprezentau populaţia croată a Republicii Veneţia. Văzându-i pe noii clienţi în veşminte de călătorie, locuitorii Zarei se puseră în gardă. Întrucât primejdia turcă nu mai era deja o vorbă în vânt, ei nu excluseră posibilitatea ca necunoscuţii să fie iscoade ale duşmanului. Odată cu sporirea cantitativă a celor băute, bănuiala trecu în certitudine. Cel din urmă fapt care întări această certitudine fu nemţeasca pelerinilor, luată de îndată drept turcă. Petrecăreţii se ridicară toţi odată, şi laviţele pe care stătuseră se răsturnară bubuind.

Arseni şi Ambrogio, care înţelegeau bine graiul slav, pricepură înaintea celorlalţi sensul celor ce se petreceau. Dar chiar şi pelerinilor brandenburghezi, care nu înţelegeau graiul slav, le deveni limpede că evenimentele luau o întorsătură periculoasă. În pelerinul Wilhelm, ca om ce vorbea într-o limbă de neînţeles, zbură o cană de cositor.

Arseni făcu câţiva paşi în direcţia atacatorilor şi întinse un braţ înainte. O clipă păru că acest gest îi potoleşte, încremenind, ei se uitară cu o privire concentrată la braţul lui Arseni. El le spuse-n rusă:

Suntem pelerini şi ne ducem pe Pământul Sfânt.

Locuitorilor Zarei, măcar că o puteau înţelege, limba li se păru ciudată. Cum şi limba lor era deja de nedesluşit, ei arătară răbdarea cuvenită. Ceva mai potoliţi, ei îi spuseră lui

Arseni:

Ia închină-te.

Arseni se închină.

Vijelia se stârni din nou. Nu i-a trebuit mai mult de o clipă:

Nici nu ştie să se închine cum se cuvine! Păi la ce altceva puteai să te aştepţi de la nişte iscoade turceşti?!

Ambrogio încercă să le explice că ortodocşii şi catolicii se închină diferit şi ceru să fie duşi la pretorul veneţian, dar deja nu-l mai asculta nimeni. Locuitorii Zarei dezbăteau cum anume să procedeze cu captivii. După o scurtă, dar înfierbântată dispută, ajunseră la concluzia că iscoadele trebuiau să fie spânzurate. Iar locuitorii Zarei nu erau genul care să lase o treabă pentru mai târziu, fiindu-le cunoscut faptul că timpul e principalul duşman al fermităţii.

Ei îi cerură hangiului o frânghie. Acela nu le dădu din capul locului, temându-se că vinovaţii vor fi spânzuraţi chiar acolo, în hanul lui. Dar când află că în faza curentă frânghia era necesară numai pentru legare (căci cine spânzură oamenii în han?), le-o oferi bucuros, şi chiar le mai dădu vânătorilor de iscoade un rând din partea casei. După ce, în ciuda rezistenţei opuse, îi legară pe cei prinşi, dădură degrabă peste cap băutura, căci treaba care îi aştepta era complicată şi cerea timp. Fiind la uşă deja, mai cerură o frânghie, şi mai ales săpun, de care uitaseră cu desăvârşire după ultimul pahar, ridicat pentru pieirea tuturor iscoadelor.

Ce moarte stupidă o să avem, spuse Ambrogio, coborând vocea, către Arseni.

Dar ce moarte nu e stupidă, întrebă Arseni. Oare nu e stupid când un fier grosolan intră în carne, nerespectându-i desăvârşirea? Unul căruia nu-i stă în putere să creeze nicio unghie la degetul mic distruge un mecanism complex, inaccesibil înţelegerii omului.

Se luă hotărârea ca sentinţa pronunţată la han să fie dusă la îndeplinire în port. Acolo erau multe grinzi şi cârlige adecvate, dar şi locul era deschis, deci accesibil privirii, spre lămurirea tuturor viitoarelor iscoade.

Ambrogio mai făcu o încercare de a bate ca să deschidă

inimile şi minţile locuitorilor Zarei. Le strigă că pelerinii au o scrisoare pentru drum din partea dogelui veneţian şi propuse, nu o dată, să se închine precum catolicii, dar totul a fost în zadar. Inimile şi minţile acestor oameni erau atinse de alcool.

Arseni era mirat de neîncrederea locuitorilor Zarei. Poate, se gândea el, aici chiar avuseseră de suferit de pe urma iscoadelor. Nu excludea nici posibilitatea ca aceşti oameni să aibă pur şi simplu poftă să spânzure pe cineva.

Până la urmă, lui Ambrogio îi închiseră gura cu un căluş. După ce se sfătuiră, le dezlegară tuturor captivilor picioarele, ca să poată umbla, dar mâinile le lăsară legate. Acum, Ambrogio nu putea nici să strige, nici să se închine.

El mergea în rând cu Arseni şi se uita la cei doi pelerini brandenburghezi care păşeau în faţă. În ciuda dramatismului situaţiei, vederea acestora nu putea să nu stârnească zâmbetul. Mergeau lăsându-se când într-o parte, când în cealaltă, şi mâinile legate la spate le dădeau o înfăţişare solemnă, aproape profesorală. Semănau şi cu o pereche de pinguini, ceva ce Europa avea să cunoască după vreo zece-cincisprezece ani. Friedrich şi Wilhelm nu înţeleseseră deocamdată nimic şi sperau că în cel mai scurt timp neînţelegerea avea să fie lămurită.

Arseni nu voia să le schimbe convingerea, Ambrogio nu voia nici el, dar, desigur, nici nu putea.

Dragostea mea, îi spuse Arseni Ustinei în port, e foarte posibil ca exact aici să fie sfârşitul drumului meu. Dar nu sfârşitul iubirii mele pentru tine. Dacă faci abstracţie de partea tristă a lucrurilor, poţi să te bucuri că drumul meu se încheie într-un loc atât de frumos cu vedere spre mare, spre o insulă îndepărtată şi spre întreaga strălucire a lumii. Dar cel mai important lucru e că mă bucur că ultimele ceasuri mi le voi petrece cu cuviosul bătrân Simeon, a cărui căinţă, spre deosebire de a mea, s-a împlinit. Îmi pare rău, dragostea mea, că am reuşit atât de puţin, dar cred cu tărie că dacă Atotbinevoitorul mă va lua acum, toate cele nefăcute de noi le va face El. Fără această credinţă, existenţa şi a ta, şi a mea – nu ar avea sens.

Soarele coborâse deja. El îşi trasa drumul de la cheiul portuar până la orizont. Nu încăpea înoială că acolo, în cel mai îndepărtat punct, se şi pregătea să apună. Soarele îi bătea lui Arseni direct în ochi, dar el nu se încrunta. Soarele îi bătea în ochi căpitanului care stătea pe puntea *Sfântului Marcu,* şi el trecu pe puntea de pe partea cealaltă. De acolo observă cum peste stâlpul troliului portuar era aruncată o frânghie cu laţ.

Se pregătesc să spânzure pe cineva, anunţă căpitanul celor care stăteau pe punte. Cine e interesat poate să se uite.

Interesaţi au fost toţi, inclusiv pedestraşii. Toţi şi-au pironit privirile pe oamenii care stăteau lângă troliul din port, mai ales pe omul pe al cărui gât se punea laţul.

E Arseni? întrebă nesigur căpitanul. E Arseni!

Se întoarse către spectatorii de pe punte, şi aceia încuviinţară din cap.

E Arseni, le strigă căpitanul locuitorilor Zarei. Îşi făcuse mâinile pâlnie, şi toţi cei din port îl auziră. Omul acesta e sub protecţia personală a lui Giovanni Mocenigo, dogele Veneţiei, şi oricine ridică mâna asupra lui va fi pedepsit!

Locuitorii Zarei se opriră din lucru. Îl cunoşteau pe căpitan, aşa încât se întoarseră spre *Sfântul Marcu* spre a se convinge de cele auzite, dar căpitanul străbătea deja în goană schela debarcaderului. De la bordul corăbiei priveau toţi cei o sută douăzeci de pedestraşi, extenuaţi în acel moment de jocul de zaruri.

M-aţi auzit, mai strigă o dată căpitanul din mers, oricine ridică – va fi pedepsit!

Dar acum locuitorii Zarei nu mai ridicau mâinile asupra lui Arseni. Începuseră deja să aibă îndoieli în legătură cu justeţea acuzaţiilor lor, aşa încât îl spânzurau mai mult din inerţie. Le trebuia un motiv cât de neînsemnat ca să se oprească, şi iată că acum se găsise. Furia li se stinsese la fel de brusc pe cât se stârnise.

Nu mai spânzurăm pe nimeni, spuseră locuitorii Zarei. Vorbele tale ne-au clarificat situaţia şi au înlăturat toate semnele de întrebare.

Ajungând în goană, căpitanul îl scoase pe Arseni din laţ şi

smulse căluşul din gura lui Ambrogio.

Eu şi tovarăşul meu Wilhelm nici nu am înţeles ce voiau de la noi, strigă pelerinul Friedrich adresându-se tuturor. Am dori să ştim în ce constau pretenţiile lor la noi şi de ce au hotărât dintr-odată să îl spânzure pe Arseni. Nu-i vedem nicio vină acestui om

Arseni le răspunse printr-o plecăciune recunoscătoare. Ambrogio, izbucnind în râs, le spuse:

Mi-am adus aminte de un monah irlandez care spunea în glumă că pentru el cea mai importantă dintre toate limbile orientale este cea nemţească. Gluma lui s-a dovedit a fi profetică: graiul dumneavoastră a fost luat aici drept turcesc.

Fiind deja la bordul *Sfântului Marcu,* Arseni întrebă:

Spune, Ambrogio, darul previziunii pe care îl ai ţi-a spus că aveam să fim salvaţi?

Cel mai greu, Arseni, este să prevezi propria ta viaţă, şi ăsta e un bine. Dar eu, sigur, am sperat în salvare. Dacă nu pe lumea asta, atunci pe cealaltă.

21

Siroco încetă după două zile, şi corabia ridică pânzele. Stând pe bordul din stânga, Arseni îi spuse cuviosului Simeon:

Slavă ţie, stareţe. Cred că mulţumită rugilor tale s-a prelungit timpul aşteptării mele. Mai roagă-te dară ca aşteptarea mea să nu fie în zadar.

Următoarele oraşe mari din calea corăbiei au fost Spalato şi minunata Ragusa. Dar cum vântul continua să fie prielnic, nu se opriră în niciunul dintre ele. Căpitanul *Sfântului Marcu* avea încredere mai mare în apă decât în uscat şi nu cobora pe ţărm decât în caz de extremă necesitate.

Intrând în Marea Mediterană, simţiră pentru prima dată un tangaj puternic. Celor slabi de stomac, căpitanul le ceru să se ţină mai aproape de bord, întrucât duhoarea exalată în timpul tangajului nu mai ieşea din cală o groază de vreme. În ciuda faptului că ieşise în larg, *Sfântul Marcu* încerca să nu piardă ţărmul din vedere.

La intrarea în portul insulei Corfu ocoliră cu succes bancul de nisip cunoscut tuturor celor care, într-un fel sau altul, iau parte la navigaţie. Ancorând la o jumătate de milă de insulă, completară rezervele de apă şi proviziile. Toate acestea, aduse cu nişte bărci mari, au fost descărcate cu mare larmă pe corabie de către locuitorii insulei. Arseni se uita cum toate cele aduse erau cărate de marinari în cală. Pe lângă zarzavaturi, li se livraseră douăsprezece cutii cu puişori de găină vii. Şi apa şi zarzavaturile au fost încercate prin gustare de către căpitan personal. Puişorii i-a verificat pe pipăite. După ce bău o jumătate de cană din apa adusă, căpitanul spuse:

Apa dulce e total lipsită de gust, dar cea sărată, spre marele meu regret, nu se poate bea.

Pe insula Cefalonia, unde corabia a venit la dană, au fost cumpăraţi trei boi în locul celor mâncaţi pe drum. În încercarea de a mâna boii în cală, un marinar a fost ridicat în coarne de unul dintre ei. Arseni cercetă marinarul şi văzu că, în ciuda sângelui care şiroia, rana nu era gravă. Cornul boului îi străpunsese marinarului ţesuturile moi ale bucilor, dar nu îi atinsese organele vitale. Din pricina locului rănii, marinarul nu mai putu sta în hamac, şi Arseni îl puse să stea pe un cufăr mare din bucătărie. Căpitanul îi mulţumi lui Arseni şi îi spuse marinarului că acum va trebui să stea mai mult pe burtă. Ceea ce marinarul ştia, de vreme ce să stea altfel nici nu putea, dar, la rândul lui, îi mulţumi căpitanului. Atmosfera călătoriei chiar îi plăcea lui Arseni.

Trebuie spus că şi Arseni i se lipise de suflet căpitanului. După ce izbutise să îl salveze de la o moarte sigură, căpitanul continuase să îi acorde atenţia sa. Odată, într-un moment liber, căpitanul i-a povestit lui Arseni cum se formează apa sărată. A rezultat că, sub acţiunea razelor fierbinţi ale soarelui, ea se evaporă pur şi simplu din apa obişnuită a oceanului tropical şi de acolo se răspândeşte ca un curent în alte mări. Prefacerile suferite de apă se văd clar pe exemplul lacului din comitatul Aix, nu departe de Arles. Sub acţiunea frigurilor de iarnă, apa acestui lac se transformă în gheaţă, iar sub efectul căldurii de vară se transformă, în chip natural, în sare. Acest

lucru demonstrează că a naviga în jurul pământului nu este posibil, pentru că oceanul care îl scaldă în nord îngheaţă, iar în sud se transformă în sare.

Noi, de fapt, plutim în intervalul îngust dintre gheaţă şi sare, concluzionă căpitanul.

Arseni îi mulţumi pentru explicaţii. Nu îi era numai recunoscător pentru că îl salvase, ci îl şi respecta ca pe un navigator care îşi aprecia în chip realist limitele posibilităţilor.

În apropiere de Creta, căpitanul le aduse la cunoştinţă celor care erau de faţă istoria răpirii Europei de către Zeus. Pelerinii brandenburghezi protestară şi îl acuzară pe căpitan de credulitate. Ignorând obiecţiile lor, căpitanul expuse şi informaţiile la care avusese acces despre Minotaur, Tezeu şi firul Ariadnei. Pentru ca lucrurile să fie mai concrete, chiar ordonă unui marinar să aducă un ghem şi, urmând o traiectorie întortocheată printre catarge şi parâme, îl desfăşură pe punte. Pelerinii însoţiră aceste acţiuni cu observaţii sceptice. Căpitanul însă continuă să vorbească pe un ton anormal de calm, şi pentru oricine se pricepea cât de cât la oameni fu limpede că nervii n-aveau să-l mai ţină mult. Pelerinul Wilhelm, care nu se pricepea la oameni, zise:

Toate astea sunt poveşti păgâne, iar să crezi în ele în ziua de azi e o ruşine.

Fără să spună o vorbă, căpitanul îl luă pe pelerinul Wilhelm în braţe şi făcu un pas în direcţia bordului. Pelerinul Wilhelm, dorind pesemne să pătimească în calitate de opozant al păgânismului, nu opuse nici cea mai mică rezistenţă. Iar cum ceilalţi se găseau la o oarecare distanţă de căpitan, pur şi simplu nu aveau timp să sară în ajutorul nefericitului: distanţa de la căpitanul cu pelerinul în braţe până la bord era în fapt infimă. Ei îl vedeau deja pe pelerinul Wilhelm zburând peste bord, căci căpitanul îşi avea întipărite pe chip intenţiile, astfel încât acestea nu erau o taină. Îl vedeau pe Wilhelm atârnat deasupra abisului. Îl vedeau înghiţit de el – toţi, inclusiv Arseni.

Numai că el văzuse asta cu o clipă înaintea celorlalţi şi până să apuce căpitanul să îl ridice pe pelerinul Wilhelm deasupra bordului, Arseni i se pusese deja în faţă. Se agăţă

de pelerin cu toată puterea, nelăsând să fie aruncat peste bord. Lupta pentru trupul lui Wilhelm, care se comporta, ca şi mai înainte, ca un observator din afară, a fost scurtă. Căpitanul nu era un om lacom de sânge şi, când furia de o clipă se stinse, îi dădu drumul pelerinului Wilhelm. În adâncul sufletului său, căpitanul nu simţea răutate faţă de pelerin.

Ca să vezi, dragostea mea, de data asta am reuşit să o iau înaintea timpului, îi spuse Arseni Ustinei, şi asta arată că el nu e atotputernic. Eu am luat-o înaintea timpului doar cu o clipă, dar clipa asta a însemnat o întreagă viaţă omenească.

Liniştindu-se întrucâtva, căpitanul le propuse pelerinilor brandenburghezi să coboare pe ţărm ca să meargă împreună la labirintul care, potrivit cuvintelor lui, exista şi acum. Pelerinii refuzară, considerând acest lucru o adevărată pierdere de timp, dar printre cei ce stăteau pe punte se găsi un om, fratele Jean de Besançon, care confirmă existenţa labirintului.

Cu ceva timp în urmă, aflându-se pe insula Creta, el chiar fusese acolo împreună cu alţi monahi. Potrivit spuselor fratelui Jean, dificultăţile labirintului le creau nu atât meandrele peşterilor lui, cât întunericul, aşa încât atunci când un liliac mare a stins în zbor lumânarea unuia dintre fraţi, fratele s-a rătăcit imediat. Nu l-au putut găsi trei zile, şi numai mulţumită populaţiei locale, care se familiarizase mai mult sau mai puţin cu labirintul, fratele a fost găsit în cele din urmă chinuit de foame, de sete şi de o sminteală temporară, care, graţie bunei îngrijiri, a trecut. Dar labirintul nu produsese asupra fratelui Jean o impresie deosebită, amintindu-i de carierele de piatră părăsite.

Atunci căpitanul le repetă pelerinilor brandenburghezi propunerea sa, dar ei o respinseră din nou. Pelerinii declarară că le ajunge câte cariere de piatră văzuseră, căci viaţa asta făcuse tot timpul, să le scoată în cale cariere de piatră, dar nicăieri extragerea pietrei nu fusese însoţită de un asemenea număr de poveşti.

Sosind la Creta, pedestraşii părăsiră corabia. Fură întâmpinaţi de femei, nu mai puţin de o sută douăzeci de femei.

Nu sunt femeile care i-au petrecut la Veneţia, întrebă Ambrogio.

Ei, sunt foarte asemănătoare, răspunse Arseni, dar acestea sunt alte femei. Cu totul altele. Chiar la Veneţia m-am gândit că pe lume nu există repetare: există numai asemănare.

22

După Creta urmă Ciprul. În Cipru sosiră seara târziu şi nu coborâră pe ţărm. Văzură contururile crestelor munţilor şi vârfurile chiparoşilor. Auziră cântul unor păsări neştiute, una dintre ele stând pe catarg. Îi plăcea să cânte legănându-se.

Cine eşti tu, pasăre, o întrebă în glumă căpitanul.

Fără să-i dea vreun răspuns, pasărea îşi văzu de cântecul ei. Se întrerupse pentru scurt timp, numai ca să îşi cureţe penele. Urmărea de sus cum erau completate rezerva de apă şi proviziile. Când contururile munţilor începură să se lumineze, *Sfântul Marcu* ridică ancora.

Încă de dimineaţă se făcuse simţită arşiţa. La ce avea să fie peste zi, călătorii nici nu voiau să se gândească. Sperând că pe mare avea să fie mai răcoare, căpitanul grăbi plecarea. Ca să le dea curaj pasagerilor moleşiţi de căldură, le împărtăşi din mulţimea de informaţii ştiinţifice şi despre natură pe care le deţinea. Uitându-se la soarele care ardea pe cer, căpitanul le povesti despre apele care spală atmosfera şi răcesc astrele. Că aceste ape erau sărate, nu avea nicio îndoială. Potrivit lui, era vorba despre cea mai obişnuită mare, care îşi avea locul, în virtutea anumitor cauze, deasupra boitei cereşti. Altminteri, de ce, întrebă căpitanul, nu demult oamenii din Anglia, ieşind de la biserică, au descoperit o ancoră coborâtă cu o frânghie din cer, după care de sus s-au auzit vocile marinarilor care încercau să ridice ancora, şi când, în sfârşit, un marinar a coborât pe frânghia ancorei, a murit numai ce-a atins pământul, ca şi cum s-ar fi înecat în apă? Neclar este doar dacă apele de deasupra tăriei se unesc cu apele pe care plutim noi. De răspunsul la această întrebare depinde, dacă vreţi, siguranţa navigării în continuare, pentru că, ridicându-se

din neştiinţă pe marea de sus, căpitanul (el îşi şterse sudoarea apărută pe frunte) nu mai poate garanta nimănui că va mai reuşi să coboare corabia pe marea de jos.

Dar primejdia se afla mult mai aproape în dimineaţa aceea. Ea îşi avea locul sub tării şi venea din marea pe care căpitanul condusese mulţi ani corabia *Sfântul Marcu.* La amiază, locul arşiţei îl luă zăpuşeala. Vântul se potoli şi pânzele se lăsară în jos pe catarge. Soarele se ascunse în pâclă. Pierzându-şi strălucirea, se întinse pe cer ca o imensă masă informă. La orizont se iviră nori plumburii care începură să se apropie vertiginos. Dinspre răsărit venea o furtună.

Căpitanul dădu ordin să fie strânse pânzele. El nădăjduia că furtuna va trece pe lângă ei, dar îşi dădea seama că în ultima clipă nu vor putea strânge pânzele. Părea că, într-adevăr, norii nu se îndreptau spre corabie, luând-o tot mai mult către sud. Şi deşi se pornise vântul, iar crestele valurilor începuseră să fie înspumate, furtuna propriu-zisă se dezlănţuia destul de departe în dreapta lor. Acolo, la jumătatea distanţei dintre corabie şi orizont, norii plumburii lăsau în mare raze la fel de plumburii, şi împreunarea apelor, despre care vorbise căpitanul, se înfăptuia. Pe fundalul negru-albastru se iveau întruna fulgere, dar tunetul nu se auzea, şi asta însemna că ele erau într-adevăr departe. În partea stângă, cerul încă mai revărsa lumină. *Sfântul Marcu* se afla chiar la marginea furtunii.

Tangajul apărut îl făcu pe Arseni să simtă greaţă. Vomită de mai multe ori. Aplecându-se peste bord, se uita absent la jetul de lichid care ieşea şnur din gâtul lui. Jetul se pierdea în jos, unde spumega cu furie apa mării, unde se înspuma şi se ducea învârtejindu-se. Se juca cu muşchii întinşi ai valurilor. Imensa masă de apă o simţea şi în spate. Chiar fără să o vadă, îi simţea lansarea lentă, cum simte spinarea apropierea asasinului. Era primul val mare (Ambrogio ridică capul) care se înălţa la pupă. Încremeni (Ambrogio încercă să facă un pas spre Arseni) deasupra punţii şi se lăsă (Ambrogio încercă să strige) pe spatele lui Arseni, desprinzându-l uşor de parapet şi trăgându-l în jos.

Ambrogio se apleacă peste parapet. Acolo jos – nimic în afară de apă. Prin apă se iveşte încet faţa lui Arseni. Desfăcându-se în apă, părul lui pare un nimb unduitor. Arseni se uită la Ambrogio. Spre Ambrogio aleargă căpitanul şi câţiva marinari. Ambrogio încalecă parapetul, îşi trece şi al doilea picior şi îşi dă drumul. În zbor trage aer în piept. Arseni se uită la Ambrogio.

Căpitanul şi marinarii încă mai aleargă. Ambrogio e acoperit de un val. Iese la suprafaţă şi înghite din nou aer. Arseni nu se vede. Ambrogio se scufundă. Din adâncurile plumburii vine încet spre el gândul că marea e mare şi că nu-l va găsi pe Arseni. Că îl va găsi numai dacă se îneacă. Doar atunci va avea timp să îl caute. De gândul ăsta îl scăpă frica de a nu se îneca. Frica îi încătuşa mişcările. Ambrogio se ridică la suprafaţă şi trage aer în piept. Caută. Pipăie cu mâna suprafaţa alunecoasă a bordului. Trage aer în piept. Caută. Atinge cu mâna mâna lui Arseni. Se prinde de ea cu toată puterea. Dă de capul lui Arseni şi îl scoate la suprafaţa apei. De sus li se aruncă o bârnă legată de o parâmă.

Arseni se prinde de bârnă; încep să îl tragă în sus. Arseni nu se mai poate ţine. Ambrogio îl ajută să prindă din nou bârna. Bârna alunecă din mâinile lui Arseni. De la bord li se aruncă o bârnă de care e legată o scăriţă din frânghie. Ambrogio înfăşoară picioarele lui Arseni cu scara. Arseni se prinde de frânghie. Ambrogio îl apucă pe Arseni cu o mână, iar cu cealaltă se ţine de scară. Zece perechi de braţe îi trag în sus. Se clatină deasupra apei. Dacă se izbesc de bord s-a zis cu ei (ei nu se mai tem deja). Ochii trişti ai marinarilor. De bord se îndepărtează rostogolindu-se repede un val (resturile apei se preling de pe algele şi cochiliile dezgolite) şi cu el pleacă întreaga mare. Scara atârnă deasupra prăpastiei apărute. Valul următor înghite bordul cu totul, ajungându-le lui Ambrogio şi Arseni până la brâu. Jumătate din cer este totuşi încă liberă de nori. Sunt traşi pe punte.

Marea se agita, dar asta nu era încă furtună. Furtuna, care o luase mai întâi spre sud, îşi schimbase vizibil direcţia. Căpitanul urmărea în tăcere cum zidul plumburiu se deplasa

către *Sfântul Marcu.* Înaintarea era lentă, dar neabătută. Partea luminoasă a cerului devenea tot mai mică, iar mai departe fulgerele începuseră să fie însoţite de tunete.

Se făcea întuneric. Nu atât de întuneric ca noaptea, căci întunericul nopţii are calmul lui. Acum era un întuneric zbuciumat, care înghiţea lumina în ciuda alternării bine stabilite a zilei cu noaptea. Nu era uniform, se învârtejea, îngroşându-se şi subţiindu-se în funcţie de densitatea norilor, şi limita lui era chiar la orizont, unde se mai lumina totuşi încă o fâşie subţire de cer.

Arseni şi Ambrogio fură duşi în cală. Înainte de a coborî, Arseni se întoarse. Ca şi cum i-ar fi fost observată mişcarea, fulgeră şi se auzi un bubuit de tunet cum nu mai auzise el niciodată. Odată cu bubuitul, bolta cerească se despică şi crăpătura urmă linia, ca o rădăcină cu mulţi lăstari, a fulgerului. Din crăpătură ţâşni apă. Poate că era a mării de sus.

Apa mării ţâşnea şi din Arseni – până să iasă toată. Arseni şi Ambrogio fură aruncaţi din hamacuri şi rostogoliţi pe jos. Amândoi erau pe jumătate inconştienţi. Lumânarea, răsturnându-se, se stinse. Arseni simţea că i se întoarce stomacul pe dos, dar de ieşit nu mai avea ce să iasă din el, nu mai dădea afară decât fiere. Îi trecu prin minte că dacă se scufundă corabia, măcar n-o să mai verse. Că acolo, jos, îl va cuprinde liniştea rece a mării.

Înăuntru era întuneric şi înăbuşitor. Două rele se întâlniseră şi se sporeau unul pe altul. Zăpuşeala întunecată, întunericul înăbuşitor. Erau un întreg inseparabil. Arseni avu impresia că va muri. Că va muri chiar atunci dacă nu înghite aer. Nevăzut cum era pentru Ambrogio, găsi pe dibuite uşa care ducea la scara de pe punte. Împinse uşa. Se lăsă să lunece pe scară. Coborî în patru labe. Alunecă şi lunecă iar. Se lovi de balustradă. Se târî până la uşa de pe punte şi o deschise. Îl izbi uraganul.

Strigă înspăimântat de cele văzute şi nu îşi auzi strigătul. Îl îngrozea nu ameninţarea morţii, ci amploarea stihiei. Uraganul smulse strigătul din gura lui Arseni şi îl duse într-o clipă la o sută de mile. Strigătul acela putea răsuna doar acolo unde mai

rămăsese fâşia de cer curat. Dar această fâşie îngustă era deja roz, de unde rezulta clar că se lăsa noaptea şi că ultima fâşie de cer avea să dispară. Şi Arseni strigă din nou, fiindcă întunericul atotcuprinzător care venea aducea cu el deznădejdea.

Valurile se izbeau de bord, şi tot ce era pe corabie tresălta şi, după fiecare izbitură, Arseni se mira că mai era încă întreagă corabia. Valurile uriaşe ba o propteau, ba se retrăgeau de sub ea. Ea se prăvălea pe o parte, nedibace, făcând o plecăciune valurilor, aproape atingându-le cu vârfurile catargelor. Se rotea în vârtejuri, sălta şi plonja.

Arseni continua să stea în uşă. Pe lângă el îşi făcură drum pe punte doi marinari. Înaintau pe jumătate îndoiţi, depărtând larg picioarele. Desfăcând braţele, ca pentru îmbrăţişări. Trăgeau o parâmă de la un catarg spre bord, încercând să o întindă, iar ei erau legaţi de catarg cu funii. Alunecau întruna şi cădeau în genunchi. Munca lor, de neînţeles pentru Arseni, părea ba dans, ba rugă. Poate chiar se rugau.

Arseni văzu cum pe bordul din dreapta trecea un uriaş val înspumat. În ciuda întunericului, valul se vedea bine, şi coama lui sclipea în lumina care venea nu se ştie de unde. Tocmai sclipirea aceea era cea mai înspăimântătoare. Valul era mult mai înalt decât puntea. În comparaţie cu valul, corabia părea mică, aproape ca o jucărie. Arseni le strigă neauzit marinarilor să se salveze, dar ei îşi continuară ciudata acţiune. Glugile trase pe ochi îi făceau să semene cu creaturile fantastice din *Alexandria.* Şi parâmele se întindeau după ei ca nişte cozi.

Valul nu se lovea de corabie, ci o strivea pur şi simplu sub el şi se rostogolea sub ea. Arseni, aruncat pe jos, nu mai văzu ce se petrecea pe punte. Revenindu-şi, încercă din nou să se ridice spre ieşire. În uşă stătea căpitanul. Se ruga. Puntea era pustie. Din ceea ce văzuse acolo Arseni înainte lipseau multe. Tunuri, balustrade, catarge. Lipseau cei doi marinari care trăgeau parâmele. Arseni vru să îl întrebe pe căpitan dacă reuşiseră să se salveze, dar nu îl întrebă. Căpitanul îi simţi prezenţa şi se întoarse. Îi strigă ceva. Arseni nu desluşi cuvintele. Căpitanul se aplecă chiar la urechea lui şi strigă:

L-ai văzut pe Sfântul Herman?

Arseni dădu din cap că nu.

Eu l-am văzut. Căpitanul lipi capul lui Arseni de al său. Cred că rugându-ne la el ne vom salva.

Furtuna, nu că se potoli, dar nu se mai înteţi. Corabia continua să fie aruncată dintr-o parte în alta, dar deja nu mai era chiar atât de înspăimântător. Poate pentru că, odată cu căderea nopţii, dispăruse orice lumină şi nu se mai vedeau valurile uriaşe. Acum corabia nu se mai împotrivea stihiei – era parte a ei.

23

Dimineaţa, când Arseni ieşi pe punte, soarele strălucea pe un cer fără nori. Sufla un vânt uşor. Două catarge din trei fuseseră rupte, şi tot ce fusese pe punte – măturat sau sfărâmat. Marinarii şi pelerinii rosteau rugăciunea pentru morţi. Mâinile şi feţele le erau zdrelite.

Arseni nu văzu câteva chipuri ştiute. Nu ştia numele marinarilor care pieriseră şi abia dacă auzise mai mult de una-două fraze de la ei cât fuseseră în viaţă, câte un simplu salut, dar absenţa lor ţipa. Înţelese că de acum va fi lipsit de salutul lor pentru totdeauna.

Pentru totdeauna, spuse în şoaptă Arseni.

Îşi aminti ultimele lor mişcări, ca un dans. Şi-i închipui pe marinari plutind acum în apa mării. În masa aceea de apă în care furtunile nu le mai puteau face nimic.

După rugăciune, căpitanul le spuse celor adunaţi pe punte:

În noaptea aceea l-am văzut pe Sfântul Herman de şapte ori. A apărut ca de obicei, ca flacăra unei lumânări, putându-se defini, dacă doriţi, şi ca o stea luminoasă. O flacără ba strălucitoare, ba estompată, cât jumătate de catarg, întotdeauna în înalt. Dacă vrei, bunăoară, să o apuci, ea se duce, dar dacă spui fără să te clinteşti *Tatăl nostru,* stă la locul ei cam un sfert de oră, maximum o jumătate de oră, şi după apariţia ei vântul devine de fiecare dată mai potolit, iar valurile mai mici. Dacă însă corăbiile merg în caravană, se va salva

acea corabie căreia i-a apărut sfântul Herman, iar cine nu l-a văzut se va îneca ori va fi zdrobit. Dar dacă vor apărea două lumânări, ceea ce se întâmplă rareori, corabia va pieri negreşit, căci două lumânări nu sunt apariţia sfântului, ci un spectru.

Asta, zise pelerinul Wilhelm, pentru că diavolii nu apar niciodată sub o singură înfăţişare, ci întotdeauna sub mai multe.

Tot ce este divin e adevărat şi unic, zise pelerinul Friedrich, şi tot ce este diavolesc e fals şi multiplicat.

Pelerinii brandenburghezi nu prelungiră disputa cu căpitanul, spre bucuria acestuia.

Ambrogio se uita îngândurat spre nord. Văzu furtună în Marea Albă pe 1 octombrie 1865. Vaporul *Credinţa* al mănăstirii Soloveţki se ducea de la insula Anzer la insula Bolşoi Sloveţki. Ducea pelerinii de la Verhnii Volocek.

Bărcile de la bord s-au desprins, iar în cală s-a stricat pompa care dădea afară apa. Vaporul era aruncat ca o aşchie. Pelerinii vărsau. Furtuna a uimit prin faptul că s-a desfăşurat în condiţii de vizibilitate perfectă. Era un vânt ca de uragan, dar nu au fost nici nori, nici ploaie. Şi în partea dreaptă se vedea licărind ca un punct alb insula Bolşoi Soloveţki. Unul dintre pelerini l-a întrebat pe căpitan:

De ce nu mergem direct la insulă?

Fără să se desprindă de cârmă, căpitanul a arătat că nu îl aude pe cel ce vorbea.

De ce ne depărtăm de insulă în loc să mergem spre ea? strigă pelerinul chiar în urechea căpitanului.

Pentru că mergem cu vântul din dreapta, răspunse căpitanul. Altfel, un val lateral ne-ar sfărâma.

Lunga barbă a căpitanului *Credinţei* flutură în vânt.

Echipajul, format din călugări de la Soloveţki, era calm. Era calmul celor care nu ştiu să înoate. De obicei, marinarii din Marea Albă nu ştiu să înoate. Dar nici nu au nevoie. Apa Mării Albe e atât de rece, încât mai mult de câteva minute nu rezişti în ea.

Căpitanul *Sfântului Marcu* îşi şterse o lacrimă, căci

compasiunea pentru corăbierii care pieriseră era fără margini. Mulţumi lui Dumnezeu şi sfântului Herman pentru că rămăsese în viaţă. Stătea în picioare pe puntea scăldată în soare, contemplând umbra lungă şi netă a dimineţii. Inspira mirosul de lemn care se usucă. Ar fi vrut să se lase să cadă pe scândurile punţii, să stea culcat pe ele şi să le simtă asprimea cu obrazul său, dar nu o făcu. Căpitan fiind, el trebuia să îşi stăpânească simţămintele. Căpitanul, în genere, nu trebuie să fie sentimental, îşi spuse el, altfel echipajul se revoltă. Luă decizia de a duce corabia spre ţărmul cel mai apropiat, cu singura velă rămasă. După o zi de navigare calmă, scăldată în aurul soarelui vesperal, *Sfântul Marcu* se apropie de portul Jaffa.

24

Acesta era Orientul. Acel Orient despre care Arseni auzise multe, fără să aibă însă o imagine cât de cât clară despre el. La Pskov văzuse mărfuri din Orient. La Pskov văzuse chiar orientali, dar acolo oamenii aceia se adaptaseră la felul de a trăi al ruşilor din nord, care nu sare nici în ochi, nici în urechi. Orientalii din Pskov erau oameni blânzi şi îngrijiţi, Vorbeau cu voce scăzută şi zâmbeau enigmatic. Erau însoţiţi de o aromă de ierburi şi de mirodenii neruseşti. În Jaffa erau cu totul altfel.

Localnicii care i-au înconjurat pe călători, cu precădere arabi, erau gălăgioşi, guturali şi cu multe mâini. Îi apucau întruna pe cei sosiţi de veşminte, încercând să le atragă atenţia. Dându-şi în lături halatul numai găuri, se băteau în piept. Cu mânecile soioase îşi ştergeau frunţile şi grumazurile năduşite.

Ce vor oamenii aceştia, îl întrebă Arseni pe Ambrogio.

Ambrogio ridică din umeri:

Cred că ce vor şi toţi ceilalţi: bani. Unul dintre arabi îşi duse cămila lângă Arseni şi încercă să îi pună în mână frâul ei. Strângea cu amândouă mâinile degetele lui Arseni, dar frâul aluneca întruna, pentru că Arseni nu-l ţinea. Arabul îi arătă pe degete preţul cămilei. Cu fiecare nouă ridicare a mâinii,

numărul degetelor era mai mic. Arseni se uita la uimitorul animal, însă acesta îl privea de undeva de sus. Dar ce uitătură îngâmfată are creatura asta, se gândi Arseni. Arabul se lovi în piept şi, lăsând în fine frâul în mâna lui Arseni, dădu impresia că pleacă.

Arseni trase cine ştie de ce de frâu, şi cămila se uită gânditoare la el. Prin fire, ea era opusul stăpânului, care părea a o obosi. Neaşteptata dispariţie a arabului fu percepută ca o binefacere de animalul care nici nu se uită după cel plecat. Văzând mişcarea mâinii lui Arseni, lângă cămilă apăru din nou arabul, şi din nou arătă preţul ei. Toate degetele îndoite mai înainte se întoarseră la locul lor. Arseni zâmbi. Arabul se gândi puţin şi zâmbi şi el. Îşi arătă dinţii şi cămila, în ciuda condiţiilor grele de viaţă, ştiau cu toţii să găsească un motiv ca să zâmbească.

Viaţa era într-adevăr grea la Jaffa. Oraşul, prefăcut de mameluci cu două veacuri în urmă într-un morman de ruine, nu mai putuse renaşte. Avea o existenţă iluzorie, aproape pe lumea cealaltă, iar dacă mai trăia, asta se datora puţinelor corăbii care, dintr-o pricină sau alta, acostau la ce mai rămăsese din portul său. Nu, Jaffa nu era un oraş mort. Petrecând în el două zile, Arseni şi Ambrogio observară că seara exista şi aici o viaţă cu evenimentele şi cu pasiunile ei. Mai descoperiră că locuitorilor oraşului, care îi uimiseră atât de tare în prima seară cu spiritul lor de iniţiativă, nu le era străină nici contemplaţia.

Anume ea era definitorie pentru viaţa celor din Jaffa la ceasurile zilei. Ziua, înăbuşitoare, aceşti oameni şi-o petreceau în micile curţi ale caselor de lut, prinzând cu trupurile lor moleşite briza slabă. Zăceau pe parapetele sparte ale portului şi urmăreau cum intrau în golf bărcile pescarilor şi (mult mai rar) corăbii. Uneori ajutau la descărcarea lor. Dar numai seara erau locuitorii oraşului Jaffa vioi şi activi. Vlaga şi căldura acumulate peste zi le revărsau unul asupra altuia şi asupra celor veniţi acolo. Toate vânzările, schimburile, înţelegerile şi omorurile se săvârşeau în răstimpul celor două ceasuri care precedau asfinţitul.

În răstimpul cu pricina al celei de-a doua zile, Arseni, Ambrogio şi ceilalţi pelerini izbutiră să se înţeleagă cu arabii în privinţa drumului la Ierusalim. Pentru un ducat şi jumătate, călătorilor li se propuse să închirieze, după cum aveau să aleagă, o cămilă sau un măgar. Mulţi, printre care Arseni şi Ambrogio, voiau să meargă pe jos, dar li se spuse că mergând astfel vor rămâne în urma caravanei.

De obicei o caravană se mişcă încet, le spuse Ambrogio arabilor prin tălmaci.

De obicei, dar nu acum, răspunseră arabii. Nici n-o să apuci să te uiţi în jur, că ai şi ajuns.

Era limpede că propunerea de a închiria cămile ori măgari nu putea fi refuzată. Amintindu-şi de cei doi măgari ai fratelui Hugo, Arseni şi Ambrogio aleseră cămile. Dar Friedrich şi Wilhelm deciseră să meargă pe măgari.

Până la plecarea caravanei mai rămânea ceva timp, dar pelerinii nu se mai întoarseră în oraş, ci rămaseră în port. Unii adormiră proptiţi de pietrele încinse peste zi. Alţii stătură la taclale sau îşi repararā straiele obosite de peregrinări. Ambrogio scoase candela şi puse în ea diamantele. Era deja pe Pământul Sfânt, hotărî deci să redea candelei frumuseţea dintâi. Puse fiecare dintre cele şase pietre pe fundul câte unui lăcaş şi o fixă cu gheara care se îndoia, aşa cum îi arătase posadnicul Gavril.

Cele făcute de Ambrogio au fost urmărite în tăcere de arabii tocmiţi de pelerini pentru a apăra caravana. Ei ceruseră pentru acest lucru câte un ducat şi jumătate de la fiecare pelerin – mult după cum li s-a părut acestora – pentru că drumul până la Ierusalim nu era chiar atât de lung.

Drumul nu e lung, dar e periculos, au replicat arabii. Moartea se ascunde aici peste tot. Iar pentru viaţă trebuie plătit.

25

Pe cămilă nu se încalecă precum pe cal. Ajutându-l pe Arseni să încalece, arabul puse cămila să se lase pe

genunchi. Arseni se miră că animalul poate sta pe genunchi şi se aşeză între cele două cocoaşe. Când cămila se ridică, nu lipsi mult ca Arseni să zboare cât colo. Cămila îşi îndreaptă mai întâi picioarele din spate, de-aceea călăreţul e aruncat în faţă. După ce s-a ridicat, cămila s-a uitat cu tristeţe la Arseni. De ce era tristă şi ce presimţea?

Caravana porni în zori. În ciuda promisiunilor arabilor, ea înainta fără grabă. Feţele pelerinilor reflectau toate culorile deşertului care se lumina. Soarele se ridica neînchipuit de repede, şi la fel de repede căldura lua locul răcorii. Feţele pelerinilor se acoperiră de sudoare şi de praful de sub copitele cailor arabilor care mergeau în faţa caravanei.

După două ceasuri de mers, arabii cerură să li se mai dea un ducat de om Motivară acest lucru prin faptul că văzuseră în depărtare o ceată de mameluci, iar apărarea de mameluci nu intra în banii primiţi. Cât se târguiră, unul dintre arabi o luă la galop înainte, spunând că cercetează drumul. Arabii mai primiră câte un ducat.

Din timp în timp, arabii se aţineau puţin mai departe de caravană şi se sfătuiau în legătură cu ceva. Purtarea lor, adăugată cetei de mameluci zărite, îi nelinişti pe pelerinii brandenburghezi, care începură să stăruiască să se întoarcă la Jaffa. Să se întoarcă, arabii refuzară, dar în privinţa mamelucilor se grăbiră a recunoaşte că erau un miraj, ceea ce nu e ceva rar pentru cei care călătoresc prin deşert. Atunci pelerinii brandenburghezi, iar după ei şi alţii, începură să le ceară înapoi însoţitorilor ducaţii suplimentari, însă arabii refuzară şi acest lucru.

Am un sentiment apăsător, spuse Ambrogio, dar nu pot spune nimic precis despre viitorul nostru, fiindcă evenimentele lui sunt prea aproape. La un drum uşor nu trebuie să ne aşteptăm, nici nu ne-a făgăduit nimeni asta, şi nici înainte n-a fost. Ne apropiem de Oraşul Sfânt, iar rezistenţa faţă de apropierea noastră se triplează.

Ar fi păcat să nu intrăm în oraş, când ne găsim la o jumătate de zi de el, spuse pelerinul Friedrich.

Lui Moise i-a fost dat să vadă Pământul Făgăduit de

departe, dar nu i-a fost dat să intre pe el, obiectă pelerinul Wilhelm

Dar seamănă vreunul dintre noi cu Moise, întrebă pelerinul Friedrich.

Oricine caută Pământul Făgăduit seamănă cu Moise, spuse Ambrogio. Nu e aşa, frate Arseni?

Arseni se uită în tăcere la Ambrogio şi i se păru că acestuia i se ridicase puţin capul deasupra trupului. Capul vorbea încă, dar trupul, vădit lucru, nu mai era al lui. Trupul lui Ambrogio era înconjurat de un văl tulbure. La început a fost semitransparent, dar pe urmă s-a dizolvat cu totul. Trupurile celorlaţi treceau încă prin pâclă, dar viitorul lor nu era clar. Începeau şi ele să se clatine, descoperindu-şi încet, asemeni trupului lui Ambrogio, proprietăţile legate de transparenţă. Arseni s-a temut că avea să-şi piardă imediat cunoştinţa. Dar şi-a păstrat-o.

Înaintarea caravanei devenise şi mai înceată. Rafalele de vânt fierbinte aruncau nisip în ochii celor ce mergeau. Cămilele se opreau întruna să rumege spini, dar asinii se opreau fără vreun motiv vizibil. Cerul era acum la fel de galben ca pământul, fiindcă întreaga lui întindere era ocupată de soare. Din pricina soarelui şi a nisipului lăcrimau ochii, dar lacrimile se uscau pe gene, nu apucau să cadă pe obraji. Iată de ce o ceată de mameluci a fost luată de pelerini drept cheag de soare şi de nisip.

La început chiar nu se distingea de strălucirea soarelui sau de vârtejul de nisip şi se deplasa parcă la fel de dezordonat. Dar părea numai. Vârtejul ăsta venea direct spre caravană. Stăpânii egipteni ai Palestinei alergau în goana mare şi păreau a şti ce caută. Când mamelucii s-au apropiat, pelerinii l-au zărit printre ei pe arabul care se dusese să verifice drumul. Călăreţii au înconjurat caravana.

Mamelucii aveau pe ei halate roşii căpuşite cu vată, iar pe cap turbane înalte, galbene. Acest lucru îi scăpa de razele soarelui, dar era vădit că nu îi scăpa şi de căldură. Mirosul stătut al halatelor lor se simţea chiar şi sub cerul liber – duhoare pe care, înconjuraţi de mameluci, pelerinii o inspirară.

Arabii se strânseseră ceva mai departe şi urmăreau zâmbind cele ce se petreceau. Nu făcură nici cea mai mică încercare de a interveni.

Căpetenia mamelucilor – se distingea printr-un brâu cusut cu fir de aur – porunci tuturor pelerinilor să se grăbească. Lucru pe care putură să îl facă de îndată numai cei care mergeau pe măgari, cu toţi ceilalţi lucrurile dovedindu-se a nu fi la fel de simple. Fratele Jean de Besançon, care şedea pe o cămilă, încercă să se dea jos, dar nu izbuti. Atârna ţinându-se de o cocoaşă a cămilei. Să sară, fratele Jean se temea, şi picioarele i se bălăbăneau deznădăjduite în aer. Mamelucii şi arabii râdeau cât îi ţinea gura. Unul dintre mameluci îl lovi cu cravaşa peste mâini, şi monahul se prăbuşi pe pământ. De surprindere, cămila începu să ragă. Lovi cu picioarele dinainte şi o copită nimeri capul fratelui Jean, care zăcea la pământ. Acest lucru stârni un nou hohot de râs. Numai căpetenia mamelucilor zâmbi abia vizibil. Statutul său nu îi permitea, probabil, să râdă cu toată gura. Fratele Jean, ca beat, cotrobăia cu mâinile prin praf. Părul cărunt i se îmbibă repede cu sânge.

De cămile se apropiară stăpânii lor. Ei loviră cămilele cu beţe peste picioare, şi ele se lăsară în genunchi. Pelerinii, nu fără greutate, se dădură jos de pe cămile, dezmorţindu-şi picioarele înţepenite. Arseni vru să se apropie de fratele Jean, dar fu azvârlit cu o lovitură de pumn. Simţi sângele curgându-i din nas. Buimac, călugărul îşi continua ciudatele mişcări. Încercând să se ridice, amintea de un cărăbuş căzut pe spate. Era un adevărat amuzament pentru călăreţii care îşi jucau caii, şi nu era îngăduit nimănui să curme distracţia.

Arseni se uită la căpetenia mamelucilor şi i se făcu frică. Zâmbetul mamelucului trecuse în grimasă. Grimasa aceea nu exprima nici râs, nici ură, nici chiar dispreţ. În ritmul în care i se umfla o venă pe tâmplă, pulsa în ea patima nestăpânită a vânătorului faţă de victima sa. Chiar sătulă fiind, pisica se aruncă asupra păsării cu aripa frântă, pentru că aşa e făcută pisica şi toate generaţiile care au precedat-o, pentru că pasărea se comportă ca o victimă, iar dulceaţa reprimării

victimei este mai puternică pentru vânător decât foamea şi mai imperativă decât pofta.

Cu un urlet voluptuos, mamelucul-şef făcu o mişcare largă cu mâna şi în pieptul fratelui Jean începu să se legene o suliţă. Fratele Jean se apucă de suliţă, ca să nu se mai legene şi să nu-i spargă coastele şi, împreună cu suliţa, se întoarse pe o parte. Începu să strige şi el, şi strigătul acesta îl duse pe mameluc la extaz. Mamelucul întinse un braţ şi i se dădu o altă suliţă, şi el o lansă cu un nou răcnet, şi suliţa îl nimeri pe fratele Jean în coapsă. Monahul ţipă şi se zbătu în praf, şi mamelucul întinse din nou braţul şi lansă din nou o suliţă care nimeri în spinare. De data asta fratele Jean nu mai strigă. Se crispă şi îşi dădu duhul. Şi lui Arseni i se păru că faţa celui ucis era faţa lui Ambrogio.

Pelerinii începură să fie percheziţionaţi. După moartea fratelui Jean nu mai cuteza nimeni să protesteze. Mamelucii, împărţindu-se câte doi, luau deoparte câte un pelerin. Celor care fuseseră percheziţionaţi li s-a poruncit să treacă în faţa caravanei. În felul de a proceda al mamelucilor se simţeau deprinderea şi experienţa. La început au scotocit în bagaje, apoi au trecut la controlul corporal. Mamelucii ştiau bine unde erau păstrate monedele. Ei sfâşiau căptuşelile şi fundurile duble ale genţilor, întorceau pe dos manşetele mânecilor şi rupeau tălpile cizmelor. În Evul Mediu banii nu erau de hârtie, şi nu era simplu deloc să îi ascunzi.

A venit rândul lui Arseni. Mamelucii i-au luat numai banii din căpuşeala sfâşiată cu o mişcare de cuţit. Ce se afla în sacul de călătorie nu i-a interesat. I-au indicat să treacă împreună cu cămila lui în faţă. Arseni nu s-a mişcat din loc, pentru că a văzut pe jos capul tăiat al lui Ambrogio. Ochii capului se uitau ţintă la el. În gura pe jumătate deschisă se vedea limba. Din nări curgea sânge. Arseni fu împins înainte cu un ghiont. Merse înainte continuând să se uite înapoi. Nu era în stare să-şi desprindă privirea de capul lui Ambrogio.

O pereche de mameluci care se eliberaseră îl luară pe Ambrogio la o parte. Îl puseră să ridice mâinile şi îl căutară. (Arseni îl îmbrânci pe mamelucul care îl însoţea şi făcu primul

pas spre Ambrogio.) Ambrogio se uita calm cum îi taie caftanul şi îi iau monedele. Sacul lui de călătorie, ca şi sacul lui Arseni, fu cercetat fără mare atenţie. Lui Ambrogio îi dăduseră deja drumul, dar un arab care se apropiase, după ce a schimbat o privire cu mamelucul, a făcut semn spre sac.

Din sacul lui Ambrogio, mamelucul a scos candela. În soarele de amiază, ea străluci cu toate pietrele încastrate în ea. Ambrogio îi smulse candela mamelucului şi îi spuse ceva tălmaciului. (Scuturând mâinile de pe el, Arseni se îndreptă spre Ambrogio.) Tălmaciul traduse urmărind jocul razelor pe pietre. Mamelucul se întinse din nou după candelă, dar Ambrogio îi îndepărtă braţul, nelăsându-l să atingă candela. Ambrogio nu a văzut cum din spate a venit mamelucul cu brâu lucrat, cum a ridicat sabia şi cum de piciorul mamelucului s-a agăţat cu toată puterea Arseni.

Ambrogio a văzut cum la Petersburg, pe clopotniţa catedralei Petropavlovsk a coborât încet un înger cu crucea. O clipă îngerul a rămas suspendat, verificând precizia aterizării, apoi a pus încet baza crucii în mărul aurit din vârf. Îngerul s-a întors la locul dinainte după lucrările de restaurare. Creând un curent de aer descendent, deasupra lui şi-a întins palele elicopterul Mi-8. În aceste condiţii complicate, alpinistul industrial Albert Mihailovici Tünkkünen a fixat baza crucii cu buloane făcute dintr-un aliaj special, rezistent. Părul lung al alpinistului se agita în toate părţile, îi nimerea în ochi şi în gură. Tünkkünen regreta că în clipa când coborâse pe cupola cu îngerul uitase în elicopter şepcuţa de sport pe care şi-o punea întotdeauna când monta ceva sub elicopter. Enervat, se mustră pentru uituceală, se mustră şi pentru pletele pe care în înaltul cerului îşi promitea de fiecare dată să le taie şi de fiecare dată îşi încălca promisiunea pe pământ, mândrindu-se în secret cu părul lui. Se ocăra sincer, fără să treacă, de altfel, de o anumită limită în expresii, reţinut fiind de prezenţa îngerului. În ciuda tuturor piedicilor, de la înălţimea de 122 de metri, Albert Mihailovici a văzut multe Insula Iepurilor, Petersburgul şi chiar ţara în întregime. A văzut şi cum în îndepărtata Palestină, un înger neaurit, dar absolut real, a

înălţat la cer sufletul italianului Ambrogio Flecchia.

Cartea liniştii

1

Se obişnuieşte să se considere că Arseni s-a întors în Rusia la mijlocul anilor optzeci. Se ştie cu precizie că în octombrie 1487 era deja la Pskov, pentru că atunci a început marea molimă căreia i-a supravieţuit. Când s-a întors la Pskov, unii apucaseră să îl uite. Asta s-a întâmplat nu pentru că trecuse mult timp (nu trecuse chiar aşa de mult) ci ca urmare a faptului că memoria omenească e slabă şi reţine doar rudele. Iar cei care nu sunt rude (cum era Arseni pentru toţi) cel mai adesea nu rămân în ea. Cel plecat e pierdut din vedere şi, de obicei, nu i se mai învie chipul cu forţe proprii. În cel mai bun caz, şi-l amintesc văzându-l în fotografii. Dar în Evul Mediu nu erau fotografii, şi uitarea devenea definitivă.

Mulţi locuitori ai Pskovului nu şi l-au amintit pe Arseni nici chiar văzându-l, pentru că nu l-au recunoscut. Omul care se întorsese nu semăna nici cu nebunul întru Hristos venit în oraş, nici cu pelerinul care părăsise oraşul. Arseni se schimbase. Prin contrast cu faţa întunecată, bronzată neruseşte, părul lui deschis la culoare devenise şi mai deschis. La prima vedere putea să pară că se decolorase în soarele fierbinte al Orientului, dar la o privire mai atentă devenea clar că părul lui Arseni nu mai era deschis la culoare – era alb.

Arseni se întorsese cărunt. Deasupra rădăcinii nasului, pe toată fruntea, se întindea o cicatrice care arăta ca o cută adâncă şi amară. Împreună cu adevăratele cute care îi apăruseră, cicatricea dădea chipului său expresia de tristă impasibilitate a unei icoane. Şi, poate, nu părul alb şi nu cicatricea, ci această expresie îi făcea pe locuitorii Pskovului să nu îl recunoască pe Arseni.

Întorcându-se, nu a povestit nimănui nimic. Şi, oricum, vorbea foarte puţin. Nu atât de puţin poate ca în existenţa lui de nebun întru Hristos, dar în vorbele lui de acum suna o linişte care nu este proprie nici celei mai adânci tăceri. Ducându-se la posadnicul Gavril, spuse:

Pace ţie, posadnicule. Şi să mă ierţi.

Posadnicul Gavril văzu în ochii lui Arseni tot drumul lui trudnic. Văzu moartea lui Ambrogio. Şi nu îl mai întrebă nimic. Îl îmbrăţişă pe Arseni şi plânse pe umărul lui. Arseni stătu fără să se mişte. Pielea gâtului lui simţea lacrimile fierbinţi ale posadnicului, dar ochii îi rămaseră uscaţi.

Stai în casa mea, spuse posadnicul Gavril.

Arseni înclină capul. Acum dădea prea puţină importanţă locului unde stătea.

Ar fi vrut să se ducă la nebunul întru Hristos Foma, dar la vremea aceea Foma nu mai era pe lume. La puţin timp după plecarea lui Arseni, Foma îşi prezisese moartea şi izbutise să îşi ia rămas bun de la toţi. Istovit de apăsarea morţii care se apropia, găsise forţa de a da un ultim ocol oraşului şi de a arunca la sfârşit cu pietre în diavolii cei mai neruşinaţi. Şi toţi ştiau că Foma va muri, şi întreg oraşul a mers după el, însoţindu-l în acest ultim ocol. Picioarele i se împleticeau, şi era ajutat să înainteze.

Întunericul morţii mă cuprinde şi lumina se duce departe de ochii mei, strigă după ce dădu ocol unei jumătăţi din oraş.

Şi cum nu mai vedea deja deloc, i se puneau în mâini pietrele, şi el, cu ultimele puteri, le arunca în diavoli, şi aşa dădu ocol şi celeilalte jumătăţi a oraşului, căci orbirea fizică nu făcea decât să îi ascută văzul spiritual.

Iar când oraşul fu curăţat, Foma spuse, culcându-se în pridvorul bisericii:

Vă închipuiţi cumva că i-am gonit pentru vecie? Nu, doar pentru vreo cinci ani, maximum zece. Şi, mă întreb, ce-o să faceţi mai departe? Iar acum, notaţi. Vă aşteaptă o mare molimă, dar o să vă ajute robul lui Dumnezeu Arseni, care s-a întors de la Ierusalim. Iar pe urmă o să plece şi Arseni, căci va trebui să părăsească acest oraş. Uite, atunci va trebui să arătaţi tărie de caracter şi concentrare interioară. La urma urmelor, nu sunteţi copii.

După ce se asigură că totul a fost notat, nebunul întru Hristos Foma închise ochii şi muri. După aceea deschise pentru o clipă ochii şi adăugă:

Post-scriptum. Arseni să aibă în vedere că îl aşteaptă

mănăstirea Sfântul Kiril. Asta e tot.

Spunând aceasta, nebunul întru Hristos Foma muri definitiv.

2

După ce citi mesajul lui Foma, Arseni căzu pe gânduri. Şapte zile şi şapte nopţi nu părăsi locuinţa ce îi fusese oferită într-o anexă a casei posadnicului Gavril. Poate ar fi rămas şi mai mult, dar în a opta zi de şedere în Pskov se răspândi vestea că e ciumă. Intrând la Arseni, posadnicul spuse:

Se adeveriră spusele lui Foma. Nădăjduim în mila Domnului şi în marele tău har, Arsenie.

În genunchi, Arseni stătea cu faţa la icoane şi cu spatele la posadnicul Gavril. Se ruga, şi era neclar dacă auzise cele spuse de posadnic. Acesta mai stătu o vreme, dar nu îşi repetă vorbele: ghici că Arseni ştia deja tot. Cu băgare de seamă, ca să nu scârţâie duşumelele, posadnicul ieşi. A doua zi, sfârşind să se roage, a ieşit şi Arseni.

În faţa pridvorului îl aştepta mulţimea. El o cuprinse cu privirea şi nu spuse nimic. Mulţimea tăcea şi ea. Înţelegea că nu era nevoie de spus nimic aici. Amintindu-şi prezicerea lui Foma, mulţimea ştia că Arseni era singurul care îi putea fi de ajutor în nenorocirea care dăduse peste ea. Arseni însă ştia că posibilităţile lui sunt limitate, şi mulţimea ştia că el ştie, şi el percepu lucrul ăsta. Se priviră până când mulţimii nu îi mai rămaseră aşteptări neîndreptăţite, iar lui Arseni îi dispăru teama de a nu înşela aceste aşteptări.

Când toate acestea trecură, Arseni coborî din pridvor şi plecă în întâmpinarea ciumei.

Luă casă cu casă şi cercetă oamenii bolnavi. Le îngriji buboanele şi le dădu sulf pisat cu gălbenuş de ou, le spălă trupurile de vomă şi le afumă casele cu aşchii de ienupăr. Şi nici cei care nu aveau scăpare nu-l lăsau să plece, căci răul şi deznădejdea le erau mai mici. Se agăţau de mâna lui Arseni, şi el nu găsea în el puterea de a se desprinde de mâinile lor, şi stătea cu ei nopţi în şir, până mureau.

Mi se pare, îi spuse Arseni Ustinei, că m-am întors cu mulţi

ani în urmă. În mâinile mele sunt aceleaşi trupuri pline de puroi şi, mă crezi, dragostea mea, poate sunt aceiaşi oameni pe care i-am vindecat cândva. Nu s-o fi dat timpul înapoi, sau – să punem întrebarea altfel nu mă întorc eu însumi spre un punct iniţial? Dacă e aşa, n-o să te întâlnesc pe tine pe acest drum?

Mâinile lui Arseni şi-au amintit repede activitatea uitată şi acum îngrijeau singure ravagiile ciumei. Uitându-se la mişcările abile ale mâinilor sale, Arseni începu să se teamă că acţiunea lor va deveni de rutină şi că va alunga acea putere formidabilă ce li se transmitea prin el bolnavilor, dar care nu mai avea nicio legătură directă cu arta medicală. Vindecând oamenii, Arseni observa tot mai des că tocmai de această putere, iar nu de sulful pisat şi de gălbenuş e legată înzdrăvenirea lor. Sulful şi gălbenuşul nu dăunau, dar, după cum începu să i se pară lui, nici nu ajutau substanţial. Important era lucrul interior al lui Arseni, capacitatea lui de a se concentra în rugă, dispersându-se în acelaşi timp în bolnav. Şi dacă bolnavul se însănătoşea, aceasta era însănătoşirea lui, a lui Arseni.

Dar dacă bolnavul murea, murea odată cu el şi Arseni. Şi, simţindu-se viu, îl înecau lacrimile şi ruşinea că bolnavul murise iar el era în viaţă. Arseni ajunse să înţeleagă că moartea nu avea drept cauză puterea bolii, ci slăbiciunea rugii lui. Începu să se considere principalul vinovat de acele morţi şi să se spovedească zilnic, pentru că altfel povara vinei ar fi fost peste puterile lui. Şi la fiecare bolnav care venea la rând intra ca la cel dintâi, ca şi cum nu ar fi văzut până atunci sute de oameni, iar uluitoarea sa putere i-o ducea bolnavului în deplinătatea ei, căci numai asta dădea speranţa însănătoşirii.

Arseni se lupta nu numai cu boala, ci şi cu frica omenească. Umbla prin oraş şi convingea oamenii să nu se teamă. Sfătuindu-i să aibă grijă să se păzească, Arseni îi avertiza totodată că panica este dăunătoare. Le amintea că fără vrerea lui Dumnezeu nu cade nici firul de păr de pe capul omului, şi îi îndemna să nu se zăvorască în case uitând să îşi ajute aproapele. Mulţi uitau.

În primele săptămâni ale ciumei, Arseni a crezut că nu avea să reziste. Cădea de pe picioare de oboseală. Deseori nu îi ajungeau puterile să se ducă până acasă, şi dormea pe apucate lângă bolnav. După o vreme, observă cu uimire că îi era ceva mai uşor.

Pare-se, mă obişnuiesc cu ceea ce e cu neputinţă să te obişnuieşti, îi spuse el Ustinei. Asta, dragostea mea, arată o dată mai mult că nu puterea e de-ajuns, ci curajul.

Arseni dormea câte două-trei ceasuri din douăzeci şi patru, dar nici în somn nu se putea elibera de durerea din jurul său. Visa în culori bolnavi umflaţi, şi ei îl rugau să îi vindece, şi el nu putea să îi ajute cu nimic, fiindcă ştia că deja muriseră. Şi în visele lui nu mai era fantezie, erau vise adevărate – vise despre cele ce fuseseră. Timpul, într-adevăr, se întorcea. Nu încăpeau în el evenimentele care se petreceau, atât de mare le era amploarea şi puterea de a îndurera. Timpul se destrăma pe la cusături, ca desaga de drum a pelerinului, şi acum îşi arăta conţinutul, şi pelerinul se uita la el ca şi cum l-ar fi văzut pentru prima dată.

3

Iată-mă pe mine, Doamne, şi acea viaţă a mea pe care am izbutit să o trăiesc până ce am venit la Tine, spusese Arseni la Mormântul Domnului. Precum şi acea viaţă a mea pe care din nespusa Ta milă mai pot să o trăiesc. Căci nu mai aveam nădejde să ajung aici după ce, chiar înainte de oraşul Ierusalim, am fost jefuit şi tăiat cu sabia, iar faptul că stau aici în faţa Ta îl privesc ca pe marea milă a Ta. Împreună cu neuitatul meu prieten Ambrogio ţi-am adus o candelă în amintirea fiicei posadnicului din Pskov, Anna, care s-a înecat în râu. Dar acum mâinile mele sunt goale, nu am candela, şi nu mai e nici prietenul meu Ambrogio, şi nici alţii pe care i-am întâlnit pe drum, dar pe care i-am pierdut tot din pricina păcatelor mele. Pomenesc aci straja Vlas, care îşi dădu viaţa pentru prietinii săi. Păcatele lui Vlas, i-am făgăduit să le mărturisesc în faţa Ta, că el zace în pământ polon în

aşteptarea învierii din morţi. Îndură-te, Doamne, şi de cei vii şi de cei răposaţi, pentru rugăciunile Sfinţilor Tăi, către care zic şi eu, nevrednicul: O, fericiţi slujitori ai lui Dumnezeu, nu încetaţi a vă ruga Lui ziua şi noaptea pentru noi, nevrednicii, care pururea greşim cu atâtea nenumărate păcate. Către Tine, Doamne, îndrept cea mai însemnată rugă a vieţii mele, legată de roaba Ta Ustina. Te rog nu ca soţ al ei, căci nu-i sunt soţ, deşi puteam să-i fiu de n-aş fi căzut în plasa prinţului acestei lumi. Te rog ca ucigaş al ei, căci crima mea ne-a legat în veacul acesta şi pe viitor. Omorând-o pe Ustina, am lipsit-o de posibilitatea de a descoperi cele întemeiate de Tine, de a le cultiva şi de a le face să strălucească de lumină Dumnezeiască. Am vrut să-mi dau viaţa pentru ea, mai bine spus, să îi dau *ei* viaţa mea pentru viaţa pe care i-am răpit-o. Şi nu puteam face asta altfel decât printr-un păcat de moarte, dar cine ar avea nevoie de o asemenea viaţă? Şi am hotărât să i-o dau prin singura modalitate accesibilă mie. Am încercat, cum am putut, să o înlocuiesc pe Ustina şi să fac în numele ei faptele bune pe care nu aş fi reuşit niciodată să le fac în numele meu. Am înţeles că fiecare om este de neînlocuit, şi nu mi-am făcut mari iluzii, dar cum aş mai putea, spune-mi, să îmi împlinesc căinţa? Păcat numai că roadele trudei mele s-au dovedit atât de mărunte şi de fără sens, încât nu am simţit nimic altceva decât ruşine. Nu am abandonat numai pentru că orice altceva mi-ar fi ieşit şi mai rău. Nu sunt sigur de calea mea, şi de-asta mi-e tot mai greu să merg înainte. Pe o cale necunoscută poţi merge multă vreme, foarte multă, dar nu poţi să mergi la nesfârşit. E ea oare salvatoare pentru Ustina? Dacă aş avea măcar un semn, măcar o speranţă. Eu, ştii, vorbesc tot timpul cu Ustina, îi povestesc ce se întâmplă în lume, impresiile mele, pentru ca ea să fie în fiecare clipă, cum se spune, la curent. Ea nu-mi răspunde. Nu e tăcerea lipsei de iertare, eu îi cunosc bunătatea, ea nu m-ar chinui atâţia ani. Cel mai probabil, nu are posibilitatea să-mi răspundă, dar poate că ea, pur şi simplu, mă cruţă de veştile rele, căci, cu mâna pe inimă, pot eu conta pe veşti bune? Eu cred că prin dragostea mea o pot salva post-mortem, dar pe lângă această

credinţă am nevoie măcar de un strop de cunoaştere. Dă-mi, dară, Mântuitorule, măcar un semn ca să ştiu că drumul meu nu o ia către nebunie, şi atunci, ştiind asta, pot să merg pe drumul cel mai greu, să merg oricât de mult şi să nu mai simt oboseală.

Ce semn vrei şi ce cunoaştere, a întrebat stareţul care stătea lângă Mormântul Domnului. Oare nu ştii că oricare drum ascunde în el primejdia? Oricare – şi dacă nu eşti conştient de asta, atunci de ce să te mai mişti? Iată, spui că pentru tine e puţin să crezi, vrei să şi ştii. Dar cunoaşterea nu presupune întărire a spiritului, cunoaşterea e evidenţă. Efortul presupune credinţă. Cunoaşterea e pace, iar credinţa e mişcare.

Dar nu la armonia păcii aspirau sfinţii?

Ei mergeau prin credinţă, a răspuns stareţul. Şi credinţa lor era atât de puternică, încât se transforma în cunoaştere.

Eu vreau să aflu doar direcţia generală a drumului, a spus Arseni. În ceea ce ne priveşte pe mine şi pe Ustina.

Dar oare Hristos nu este direcţia generală, a întrebat stareţul. Ce direcţie mai cauţi? Şi ce înţelegi tu prin drum – nu spaţiile care rămân în spate? Ai ajuns cu întrebările tale până la Ierusalim, deşi ai fi putut să le pui, să spunem, şi de la mânăstirea Sfântul Kiril. Nu spun că sunt nefolositoare călătoriile: ele au sensul lor. Nu fi doar asemeni dragului tău Alexandru, care a avut un drum, dar nu a avut un ţel. Şi nu te lăsa atras peste măsură de mişcarea orizontală.

Dar de ce să mă las atras, a întrebat Arseni.

De mişcarea verticală, a răspuns stareţul şi a arătat în sus.

În centrul cupolei bisericii se vedea, negru, un gol rotund, lăsat pentru cer şi stele. Stelele se vedeau, dar pălite. Arseni înţelese că se lumina.

4

Cam spre începutul lui februarie, molima începu să dea înapoi. Sfârşitul iernii era atât de rece, încât ciuma, pur şi simplu, îngheţa. Şi deşi avea mult mai puţin de trudit, chiar atunci, în februarie, Arseni a simţit că puterile îi erau la limită.

Lunile de luptă cu ciuma îl istoviseră cu desăvârşire, iar la asta se adăuga şi obişnuita slăbiciune de dinaintea primăverii. Îi era tot mai greu să se scoale dimineaţa. Când ieşea ca să vadă de bolnavi, se aşeza de câteva ori pe drum ca să se odihnească. Văzându-i lipsa de vlagă, sotnicul Gavril spuse:

Cetăţeni ai Pskovului, pentru multele la număr însănătoşiri ale voastre, el şi-a cheltuit toate puterile, aşadar, cruţaţi-l, pentru numele lui Dumnezeu.

Spre sfârşitul lui februarie nu au mai fost deloc cazuri de îmbolnăvire de ciumă. Şi când i-a fost cu putinţă să se odihnească, Arseni a adormit. A dormit nu mai puţin de o jumătate de lună – cincisprezece zile şi cincisprezece nopţi. Arseni ştia că puterile pe care le dăruise tuturor pe timpul ciumei le împrumutase de la viitorul lui, şi acum punea la loc ce cheltuise. Uneori se trezea ca să îşi potolească setea, dar adormea în aceeaşi clipă, pentru că pleoapele nu i se dezlipeau. Continua să viseze Ierusalimul, şi drumul în Palestina, şi pe Ambrogio – încă viu. În a şaisprezecea zi, marele somn al lui Arseni s-a încheiat, şi el a simţit că încet-încet îi revin puterile.

Revenindu-şi, Arseni şi-a dat seama că venise primăvara. El era obişnuit să măsoare anii în primăveri. Spre deosebire de celelalte anotimpuri, venirea primăverii era cea pe care o simţea şi de care se pătrundea cel mai mult. De obicei, îi aştepta sosirea, dar acum s-a trezit când sosirea primăverii era deja la jumătate, aşa cum te trezeşti brusc într-o zi senină şi vezi că soarele este deja sus, şi priveşti cum freamătă petele de lumină pe jos, şi argintul pânzei de păianjen într-o rază, şi plângi cu lacrimi de recunoştinţă. După miresme şi întreaga atmosferă, lui Arseni i se păru că primăvara aceea semăna întru totul cu cea de odinioară, din copilăria lui, dar imediat îşi luă seama. El era acum cu totul altul, de-aceea primăvara de-acum nu avea nimic comun cu primăvara din copilăria lui.

Spre deosebire de primăvara aceea, cea de acum nu mai umplea întreaga lume. Ea era o minunată floricică a ei, dar Arseni ştia de mult că în această grădină existau şi alte plante.

Mergea prin Pskov, şi lemnul caldarâmului răsuna în ritmul mişcării lui. Pe copaci se umflau mugurii, iar prin aer zbura pentru prima dată după iarnă praful. Apropiindu-se de mânăstirea Sfântul Ioan, Arseni căută spărtura din zid şi pătrunse în cimitir. Văzându-şi copacii de lângă zid, îi dădură lacrimile, fiindcă erau copacii vieţii lui trecute care nu avea să se mai întoarcă.

La cimitir, pe Arseni îl aşteptau deja stareţa şi surorile. Stareţa spuse:

Prorocirea lui Foma are caracter de necesitate. Aceasta înseamnă că, vrei nu vrei, nu o poţi ocoli. Aşa încât tu, omule, trebuie să te duci la mânăstirea Sfântul Kiril – şi cu cât mai devreme, cu atât mai bine.

În cetate, posadnicul Gavril doar desfăcu braţele. Îşi amintea cele spuse de Foma, dar în adâncul sufletului conta pe faptul că Arseni avea să fie la Pskov până la preconizatul sfârşit al lumii. Aşa se simţea el mai liniştit. De latura utilă a prezenţei lui Arseni la Pskov în continuare, posadnicul nu era sigur.

În principiu, noi suntem gata să îl primim, s-a spus de la mânăstirea Sfântul Kiril. Dar transmiteţi-i posadnicului Gavril să nu cârtească şi să nu îi pună celui ce pleacă beţe în roate, fireşte, dacă nu este vorba despre un mers pe jos.

Cine l-ar trimite pe jos după o asemenea istovire, s-a mirat posadnicul Gavril. Cu siguranţă îi vom oferi ceva care să corespundă meritelor sale faţă de oraşul Pskov şi împrejurimile lui.

Au vrut să îi ofere chiar trăsura posadnicului, dar Arseni alese un cal. Trăsurile erau de folos cu precădere celor slabi la trup, precum şi femeilor şi copiilor. Ştiind acest lucru, au înţeles cu toţii că Arseni voia să plece aşa cum se cuvine unui bărbat. Chiar dacă nu era încă pe deplin sănătos, nu a încercat nimeni să îl convingă să renunţe să plece călare. Posadnicul Gavril a stăruit doar să îi dea, pentru situaţii neprevăzute, cinci oameni care să îl însoţească.

Aproape toată populaţia Pskovului a ieşit să îl conducă. Arseni era palid, aproape străveziu, dar se ţinea bine în şa.

Drumul îl va vindeca definitiv, a spus stareţa mănăstirii Sfântul Ioan. Drumul este cel mai bun medicament.

De obicei reţinut, posadnicul Gavril nu şi-a ascuns lacrimile. Ştia că îl vede pe Arseni pentru ultima oară. Plecarea lui Arseni trezise cumva teamă în locuitorii Pskovului. Îi liniştea doar faptul că molima se sfârşise şi oraşul se întorcea la viaţa lui obişnuită, dacă nu pentru totdeauna, cel puţin pentru următorii cinci ani. Dat fiind posibilul sfârşit al lumii, locuitorii Pskovului nu se mai aşteptau la o nouă molimă.

5

Într-adevăr, pe drum Arseni s-a simţit mai bine. Cu unduirea câmpurilor şi cu freamătul pădurilor, pătrundea în el sănătatea. Întinderile pământului rusesc erau binefăcătoare. Pe atunci ele nu erau încă nesfârşite şi nu cereau, ci dădeau putere. Pe Arseni îl bucura tropotul copitelor. Nu se întorcea spre însoţitorii săi şi îşi imagina că, rămânând doar puţin în urmă, venea din spate nepreţuitul său prieten Ambrogio, iar după el – caravana, şi că în caravană erau toţi cei de care se despărţise la un moment dat.

Călăreţii mergeau repede. Nu pentru că se grăbeau undeva (Arseni se ducea spre veşnicie, ce rost avea să se grăbească?), ci pur şi simplu pentru că faptul de a merge repede corespundea stării interioare a lui Arseni şi îi ridica moralul. Dar mai iute decât călăreţii mergea marea lui slavă. Ea le-o lua înainte şi le trimitea în întâmpinare mulţimi de oameni. Arseni descăleca. Încerca să îi asculte pe toţi cei care voiau să i se adreseze.

Mulţi aşteptau să fie ajutaţi în boala lor. Arseni îi lua deoparte şi îi cerceta atent. Aprecia dacă avea putere să îi ajute pe aceşti oameni. Dacă simţea că poate, îi ajuta. Dar dacă nu-i putea ajuta, căuta cuvintele de încurajare posibile. Spunea:

Boala ta depăşeşte puterile mele, dar mila Domnului e mai presus de puterile omeneşti. Roagă-te şi nu-ţi pierde nădejdea.

Sau:

Ştiu că de durere te temi mai mult decât de moarte. Şi îţi spun că plecarea îţi va fi liniştită şi că nu vei fi chinuit de durere.

Dar mulţi puneau întrebări care nu erau legate de boli. Pur şi simplu voiau să stea puţin de vorbă cu omul despre care auziseră multe. Pe aceştia Arseni îi atingea cu mâna, fără să intre în vorbă cu ei. Şi atingerea lui pătrundea mai adânc decât orice cuvinte. Ea năştea răspunsul chiar în mintea celui care întrebase, căci cel care pune întrebarea ştie deseori şi răspunsul, deşi nu recunoaşte întotdeauna în sinea lui acest lucru.

Şi, în sfârşit, era marea mulţime a celor care nu se vindecau de nimic şi nu întrebau nimic, pentru că în fiecare popor majoritatea este sănătoasă şi nu pune întrebări. Oamenii aceştia auziseră că până şi contemplarea lui Arseni este binefăcătoare şi veneau să îl vadă.

Întâlnirile din drumul lui cereau timp şi lungeau considerabil drumul micului său alai. Dar Arseni nu încerca să grăbească pasul.

Dacă nu îi ascult pe toţi aceşti oameni, îi spuse el Ustinei, drumul meu nu poate fi considerat străbătut. Pe tine, bucuria mea, te vor salva faptele noastre bune, dar se pot ele manifesta şi asupra mea? Nu, e răspunsul meu, nu se pot manifesta decât asupra altor oameni, şi slavă Domnului, El ne trimite aceşti oameni.

Despre sosirea lui Arseni se aflase cu câteva zile înainte, şi locuitorii hotărâseră din vreme la cine avea să tragă. Aceşti oameni avuseseră în vedere cel mai mare confort posibil pentru el, dar şi speranţa în propria prosperitate. Căci odată cu faima lui Arseni se răspândise şi părerea că prezenţa lui într-o casă aduce stăpânului mult bine. Dar Arseni nu trăgea întotdeauna acolo unde era poftit, ci alegând din ochi un om din mulţime, îl întreba:

Îmi îngădui, prietine, să mă opresc la tine?

Şi viaţa celui ales de Arseni se schimba din ziua aceea – cel puţin în ochii concetăţenilor lui. Iar Arseni simţea cum i se

schimba viaţa. Nu mai simţise niciodată o asemenea sporire a puterilor ca acum. În ciuda faptului că nu se cruţa şi dădea ajutor celor care îi cereau, primea mult mai multă putere decât cheltuia. Şi nu mai contenea să se mire de acest lucru. Simţea că puterea i-o dau acele sute de oameni cu care se întâlnea. El nu făcea decât să transmită această putere celor care aveau cea mai mare nevoie de ea.

Arseni trecea împreună cu însoţitorii săi prin locuri în care fusese cu mulţi ani în urmă, când plecase de la Belozersk la Pskov. Recunoştea dealurile, râurile, bisericile şi casele văzute înainte. I se părea că avea să recunoască până şi oamenii, deşi nu era ferm convins. Oamenii se schimbă totuşi repede.

Arseni îşi aminti evenimentele triste din tinereţea lui, dar amintirile lui nu erau calde. Amintirile acestea erau deja despre altcineva. El bănuia de mult că timpul este segmentat şi că diferitele lui segmente nu sunt legate între ele, ca şi cum nu ar fi existat nicio legătură – poate doar de nume – între băiatul bălai din slobozia Rukina şi călătorul încărunţit, aproape un bătrân. De fapt, în decursul vieţii i se schimbase şi numele.

În una dintre casele bogate, Arseni s-a văzut într-o oglindă veneţiană: era într-adevăr bătrân. Această descoperire l-a uluit. Nu-i părea câtuşi de puţin rău de tinereţe, şi simţise şi înainte că se schimba. Şi totuşi, privirea în oglindă produse o impresie puternică asupra lui.

Părul lung, cărunt. Pomeţii se ascuţiseră şi îi devorau ochii. Nu crezuse că schimbarea mersese atât de departe.

Ia uite ce-a ieşit din mine, îi spuse el Ustinei. Cine s-ar fi putut gândi. Tu, dragostea mea, nici nu m-ai recunoaşte. Eu singur nu mă recunosc.

Arseni mergea şi se gândea că trupul lui nu mai e la fel de flexibil ca înainte. Nu mai e atât de invulnerabil. Acum simţea durerea nu numai în urma loviturilor, ci şi fără ele. Mai exact spus, deseori se simţea ca şi cum ar fi fost bătut. Trupul îi amintea de existenţa lui printr-o tânguire ba ici, ba colo, în timp ce înainte Arseni nu-şi amintea de el, căci lecuia trupuri străine, îngrijindu-se de fiecare dintre ele ca de un vas care adăpostea un suflet.

Odată, în drum spre mânăstirea Sfântul Kiril, a văzut un trup din care sufletul aproape că ieşise. Era al unui om bătrân de tot, care s-a uitat la Arseni cu nişte ochi albaştri lipsiţi de expresie. Îl aduseseră la Arseni rudele lui, care au spus că bătrânul era lipsit de vlagă. Arseni s-a uitat în ochii albaştri ai multtrăitorului şi s-a mirat că nu se decoloraseră, în vreme ce în suflet i se decolorase deja totul.

Dar vrai să trăieşti, moşule, întrebă Arseni.

Vreu să mor, răspunse bătrânul.

Vedeţi voi, el a murit demult, dar trupul nu-l lasă, aşa încât voi ţineţi de înveliş, le-a spus Arseni rudelor bătrânului. Ce aţi iubit voi la el, deja nu mai e aici.

Dar asta, cum s-ar spune, e vizibil, confirmară rudele, nu mai e sufletist ca înainte. Îi spui: să ai viaţă lungă, bunicule. Şi el: ia, valea. Ce îngrozitoare metamorfoză. Şi acum ce să facem cu el?

Nimic nu trebuie să faceţi, răspunse Arseni. Totul se va rezolva în cel mult patruzeci de zile.

Aşa a şi fost. Bătrânul nu mai era în ziua când Arseni a ajuns la lăcaşul Sfântului Kiril.

6

Arseni a ajuns la mânăstire spre seară şi a fost întâmpinat de o mulţime de oameni. Văzând zidurile lăcaşului, Arseni şi-a amintit venirea lui aici cu Hristofor, în copilărie. Şi-a amintit căruţa în noapte şi discuţiile cu voce scăzută ale mujicilor din sat pe deasupra capului lui. S-a gândit că din dragul lui Hristofor au rămas doar oasele. Şi a simţit bucurie că acum se apropia de aceste oase. Arseni începu să simtă căldura lor dragă. Încercă să îşi închipuie faţa lui Hristofor, dar nu izbuti.

Coborând de pe cal, Arseni se lăsă în genunchi şi sărută pământul de la poarta mânăstirii.

După lunga călătorie, dragostea mea, m-am întors acasă, îi spuse Arseni Ustinei.

Călătoria ta abia începe, obiectă stareţul Inokenti. Doar că acum are altă direcţie.

Arseni înălţă capul şi se uită la stareţ de jos în sus.

Mi se pare că te recunosc, stareţe. Nu cu tine am vorbit la Ierusalim?

Se prea poate, răspunse stareţul Inokenti.

El îl luă pe Arseni de mână şi îl trecu prin poarta mânăstirii. În mânăstire, stareţul spuse:

La noi, de obicei, poţi să fii călugăr după şapte ani. Dar noi îţi cunoaştem viaţa, Arsenie, ea a fost şi până acum monahală, aşa că nu pare să fie nevoie de alte încercări. Şi oricum, nici situaţia generală, după cum ştii, nu îndeamnă la prea multă zăbavă. Şi dacă ne aşteaptă cu adevărat sfârşitul lumii, e mai bine pentru tine să îl întâmpini ca monah. Deşi, poate, se mai aranjează.

Stareţul făcu cu ochiul.

Mulţimea care îi însoţea vui. Chestiunea sfârşitului lumii o tulbura în cel mai înalt grad. Ea vedea în faţa ei doi oameni care duceau o viaţă sfântă şi aştepta de la ei lămuriri. Cei veniţi ştiau că Arseni fusese dăruit cu harul vindecării, dar nu excludeau posibilitatea ca el să aibă şi darul previziunii. De fapt, posibilitatea de a avea date despre sfârşitul lumii era pentru ei mai importantă decât vindecările, pentru că în ochii lor o confirmare a apropierii sfârşitului lumii făcea ca o vindecare să nu mai valoreze nimic.

Dar atunci se pune întrebarea când e sfârşitul lumii, strigă mulţimea. Pentru noi, iertată să ne fie francheţea, este important atât sub raportul planificării muncii, cât şi în sensul mântuirii sufletelor. Ne-am adresat nu o dată mânăstirii pentru precizări, dar nu am primit un răspuns univoc.

Stareţul Inokenti cuprinse într-o privire severă mulţimea.

Nu e treaba oamenilor să ştie timpuri şi termene, spuse el. Ce date mai aşteptaţi voi, când orice creştin trebuie să fie pregătit în fiecare ceas pentru sfârşit? Chiar şi cei mai tineri dintre cei aflaţi aici nu vor trăi mai mult de şaptezeci, hai, poate optzeci de ani. (Tinerii aplaudară.) Şi niciunul dintre cei pe care îi vedeţi aici nu va mai fi peste o sută de ani. E mare răstimpul ăsta în comparaţie cu veşnicia? Fiindcă (stareţul se uită la tineri) vă spun: plângeţi-vă păcatele. Dar mai important

decât orice: vegheaţi şi rugaţi-vă. Şi bucuraţi-vă că aţi mai găsit un om care se roagă pentru sufletele voastre. Şi luaţi-vă rămas bun de la Arseni, căci l-aţi aflat pe Ambrozie{32}.

Acestea fiind spuse, stareţul Inokenti îl duse pe Arseni la egumen. După obicei, numele monahal se alegea cu aceeaşi literă cu care începea cel lumesc. Şi Arseni ştia deja ce nume îi va fi dat, şi în adâncul sufletului său îl admira.

Noi îţi alegem numele în memoria preasfinţitului Ambrozie de Milano, a spus stareţul Inokenti. Şi auzirăm – căci aşa se întâmplă întotdeauna – despre devotatul tău prieten, care îşi spunea numele în alt fel. Fie ca acest nume spus corect să fie şi în amintirea prietenului tău. Dar câte vieţi vei mai trăi de acum într-un singur timp?

Cu binecuvântarea arhiereului, egumenul a confirmat noul nume al lui Arseni. După şapte zile de post negru, Arseni a fost călugărit.

7

Nu mă căuta printre cei vii cu numele Arseni, ci caută-mă cu numele Ambrozie. Astfel i-a spus Ambrozie Ustinei. Îţi aminteşti, dragostea mea, că am vorbit amândoi despre timp? Aici el e cu totul altul. Timpul nu se mai mişcă înainte, ci merge în cerc, pentru că în cerc merg evenimentele care îl umplu. Iar evenimentele aici, dragostea mea, sunt legate cu precădere de serviciul divin. La orele unu şi trei ale fiecărei zile pomenim judecata lui Pilat asupra Domnului nostru Iisus Hristos, la ora şase – al Său drum al crucii, iar la ora nouă – martiriul pe cruce. Acesta este cercul zilnic al serviciului divin. Dar fiecare zi a săptămânii are, asemeni omului, chipul şi consacrarea ei. Lunea este consacrată forţelor imateriale, marţea – prorocilor, miercurea şi vinerea – amintirii morţii lui Iisus pe cruce, sâmbăta – pomenirii morţilor, iar ziua principală – Învierii Domnului. Toatea astea, dragostea mea, formează cercul de şapte zile al serviciului divin. Iar cel mai mare dintre cercuri este cel anual. El e stabilit de soare şi de lună, de care, sper, tu eşti mai aproape decât noi toţi cei de aici. De mişcarea

soarelui sunt legate cele douăsprezece sărbători şi zilele de pomenire a sfinţilor, în timp ce luna ne spune de timpul Paştelui şi de sărbătorile care ţin de el. Voiam să-ţi spun de cât timp mă aflu la mânăstire, dar, ştii, nu pot să-mi adun gândurile. Lucrul ăsta parcă nu-l mai înţeleg nici eu deja. Timpul, dragostea mea, e aici foarte neclar, pentru că cercul e închis şi e egal cu veşnicia. Acum e toamnă: ăsta este, poate, singurul lucru pe care pot să ţi-l spun mai mult sau mai puţin cert.

Cad frunzele, deasupra mânăstirii aleargă norii. Numai că nu se agaţă de cruci.

Ambrozie stătea pe malul lacului, şi vântul îi acoperea faţa cu stropi mici. Se uita cum, de-a lungul zidului, se apropie încet de el stareţul Inokenti. Picioarele stareţului erau acoperite de mantie, nu i se vedeau paşii, aşa încât nici nu se putea spune că mergea. El se apropia.

Timpul mănăstiresc se uneşte într-adevăr cu veşnicia, spuse stareţul Inokenti, dar nu este totuna cu ea. Drumul celor vii, Ambrozie, nu poate fi un cerc. Drumul celor vii, chiar dacă sunt monahi, e deschis, căci fără ieşire din cerc, se pune întrebarea, ce liber arbitru mai poate fi? Şi chiar când reproducem evenimentele în rugăciune, nu le amintim pur şi simplu. Noi retrăim aceste evenimente încă o dată, şi ele se produc încă o dată.

Însoţit de un vârtej de frunze galbene, stareţul trecu pe lângă Ambrozie şi dispăru după un cot al zidului. Malul de lângă zid rămase din nou pustiu. Totalmente pustiu (ca şi cum nici n-ar fi trecut nimeni pe acolo), el nefiind destinat mersului. Existenţa lui Ambrozie pe acest mal era posibilă numai graţie nemişcării lui.

Tu socoţi că aici timpul nu e un cerc, ci o figură deschisă, l-a întrebat Ambrozie pe stareţ.

Exact, răspunse stareţul. Iubind geometria, asemăn mişcarea timpului unei spirale. E o repetare, dar la un nivel nou, mai înalt. Sau, dacă vrei, o retrăire a noului, dar nu de la zero. Cu amintirea celor retrăite înainte.

De după nori se arătă soarele palid de toamnă. Din partea

cealaltă a zidului se arătă stareţul Inokenti. În timpul discuţiei cu Ambrozie reuşise să dea ocol mânăstirii.

Dar tu, stareţe, faci cercuri, îi spuse Ambrozie.

Nu, asta e deja o spirală. Merg, ca şi înainte, însoţit de un vârtej de frunze, dar – observă, Ambrozie – a ieşit soarele, şi eu sunt puţin altul. Mi se pare chiar că îmi iau uşor zborul. (Stareţul Inokenti se desprinse de pământ şi zbură încet pe lângă Ambrozie.) Deşi nu foarte sus, fireşte.

Sigur, e normal, dădu din cap Ambrozie. Important e că explicaţiile tale sunt ilustrate.

Există evenimente asemănătoare, continuă stareţul, dar din această asemănare se naşte contrariul. Vechiul Testament îl deschide Adam, iar Noul Testament îl deschide Hristos. Dulceaţa mărului mâncat de Adam se transformă în acreala oţetului băut de Hristos. Pomul cunoaşterii duce omenirea spre moarte, dar lemnul crucii dăruieşte omenirii nemurirea. Ţine minte, Ambrozie, repetările sunt date pentru biruirea timpului şi pentru salvarea noastră.

Vrei să spui că am să o întâlnesc din nou pe Ustina?

Vreau să spun că nu există lucruri ireparabile.

8

După ce se deprinse cu viaţa mânăstirească, Ambrozie ceru să fie dat la bucătărie. Aceasta era considerată una dintre cele mai grele îndatoriri la mânăstire. Prin munca la bucătărie treceau mulţi, dar nu erau deloc mulţi cei care o făceau cu plăcere. Şi chiar cei care o făceau din proprie voinţă priveau munca aceasta ca pe o încercare. Dar Ambrozie nu socotea bucătăria o încercare. Era o muncă dragă sufletului său.

Lui Ambrozie îi plăcea să care apa şi să spargă lemnele. La început, neobişnuit fiind, a făcut băşici. Ele crăpau şi lăsau pe coada toporului pete umede, negre. Când a început să îşi pună mănuşi pentru despicatul lemnelor, băşicile au dispărut. Pe urmă, deşi n-a mai pus mănuşi când făcea asta, nu i-au mai apărut băşici. Pielea mâinilor i s-a înăsprit. Şi Ambrozie nici nu mai obosea atât de tare. Învăţase să nimerească chiar

mijlocul butucului cu toporul, şi butucul crăpa cu un sunet scurt, armonios. Se deschidea precum două petale ale unei flori mari de lemn. Dacă nu nimerea mijlocul, sunetul era altul. Ascuţit şi fals. Sunet de lucru prost făcut.

Noaptea, când fraţii dormeau, Ambrozie aprindea o lumânare de la o candelă din biserică şi, acoperind-o cu palma, o purta prin curtea mânăstirii. Mergea încet, inspirând prospeţimea nopţii şi mirosul de miere al lumânării. Cum era acoperită de palmă şi nu-l lumina pe Ambrozie, lumânarea părea din depărtare ceva de sine stătător. Deplasându-se prin aer, ea îşi ducea flacăra la bucătărie.

De la această flacără se aprindea focul în soba uriaşă. După o vreme, soba se încingea până la roşu. Era aşa de fierbinte, că era greu să stai lângă ea. Dar Ambrozie pregătea pe ea hrana pentru fraţi. Punea şi lua de pe foc oalele, turna apă, mai punea lemne. Focul îi pârlea lui Ambrozie barba, sprâncenele, genele.

Rabdă focul aista, Ambrozie, îşi spunea el, că flacăra lui te va izbăvi de focul veşnic.

În oalele mari de lut, Ambrozie fierbea ciorbă. Punea în ea varză – proaspătă ori murată, uneori sfeclă sau măcriş sălbatic. Adăuga ceapă şi usturoi şi dregea cu ulei de cânepă. Făcea caşă –, de mazăre, de ovăz şi de hrişcă. În zilele de frupt se dădeau la borş ouă fierte, câte două de frate. Tot atunci frigea în tigăi peşte prins de fraţi din lac. Sau făcea o ciorbă de peşte. În postul de Adormirea Maicii Domnului le dădea castraveţi cu miere alături. În zilele obişnuite din Postul Mare le dădea varză cu ulei, ridiche tocată şi coacăze date prin miere, dar în zilele de sâmbătă şi duminică – icre negre cu ceapă sau icre roşii cu piper. După ce îi servea pe fraţi, el nu mânca de obicei în trapeză, ci mânca după aceea, la el la bucătărie. Ambrozie mânca pâine şi bea la ea apă, nu se atingea de felurile pregătite de el. Şi şedea lângă foc.

Se întâmpla să îşi vadă chipul în foc.

Chipul de copil bălai acasă la Hristofor. La picioarele băiatului s-a încolăcit lupul. Băiatul se uită în cuptor şi îşi vede chipul. E încadrat de păr cărunt, strâns într-un nod pe ceafă.

Faţa e acoperită de zbârcituri. Cu toate că nu seamănă deloc, băiatul înţelege că e imaginea lui. Numai că mulţi ani mai târziu. Şi în alte împrejurări. E imaginea celui care, şezând lângă foc, vede chipul băiatului bălai şi nu vrea ca omul care intră să îl tulbure.

Fratele Meleti se mută de pe un picior pe altul în prag şi, ducându-şi degetul la buze, şopteşte ceva peste umăr, că Ambrozie, Vraciul întregii Rusii, este acum ocupat: priveşte o flacără.

Las-o, Meleti, spune Ambrozie fără să se întoarcă. Ce vrai, femeie?

Să trăiesc vreu, Vraciule. Ajută-mă.

Dar să mori nu vrai?

Sunt şi care vor să moară, explică Meleti.

Am un fiu, Ambrozie. Ai milă de el.

Uite, ca ăsta? Ambrozie arată în gura sobei, unde, încadrat de flacără, se ghiceşte chipul unui copil.

Degeaba stai în genunchi, cneaghină (Meleti e agitat şi îşi mănâncă unghiile), lui nu-i place asta.

Ambrozie îşi ia privirea de la flacără. Se apropie de cneaghina care stă în genunchi şi îngenunchează alături de ea. Meleti, mergând de-ndărătelea, iese.

Ambrozie apucă bărbia cneaghinei, se uită în ochii ei. Cu dosul palmei îi şterge lacrimile.

Tu, femeie, ai o tumoare în cap. De-asta îţi slăbeşte vederea. Şi te lasă auzul. Ambrozie îi îmbrăţişează capul şi îl strânge la pieptul lui. Cneaghina aude băiaia inimii lui. Suflarea îngreunată, de bătrân. Prin cămaşa lui Ambrozie simte ce rece e crucea de pe pieptul lui. Ce tari îi sunt coastele. Se miră şi ea că observă toate aceste lucruri. După uşile închise, Meleti ciopleşte lucine. Chipul lui nu are expresie.

Crede în Dumnezeu şi în Maica Sa Precista şi afla-vei ajutor. Ambrozie îi atinge fruntea cu buzele lui uscate. Iar tumoarea ta o să se micşoreze. Du-te în pace şi nu te mai amărî.

De ce plângi, Ambrozie?

Plâng de bucurie.

Ambrozie se întoarce în tăcere către lup. Lupul îi linge lacrimile.

9

Iar la bucătărie Ambrozie primise darul lacrimilor, şi când era singur, lacrimile îi scăldau fără contenire faţa. Lacrimile curgeau prin zbârciturile feţei, dar nu le erau de-ajuns zbârciturile acelea. Şi atunci lacrimile îşi săpau drumuri noi, şi pe faţa lui Ambrozie apăreau zbârcituri noi.

La început au fost lacrimi de durere. Ambrozie îi plângea pe Ustina şi pe prunc, dar după ei – pe toţi cei pe care îi iubise în viaţă. Îi plângea şi pe cei care îl iubiseră pe el, căci credea că viaţa lui nu le dăduse bucurie. Ambrozie îi plângea şi pe cei care nu îl iubiseră şi uneori îl chinuiseră, ca, de altfel, şi pe cei care îl iubiseră dar îl chinuiseră, fiindcă aşa se exprimase dragostea lor. Se plângea pe sine şi viaţa sa, şi nu ştia cu precizie despre ce putea fi vorba aici. Sperând că trăieşte viaţa Ustinei, pentru a fi socotită propria ei viaţă, Ambrozie nu mai înţelegea unde este viaţa *lui,* de vreme ce el nu murise totuşi. În sfârşit, îi plângea amar pe cei pe care nu reuşise să îi salveze de la moarte, şi nu erau puţini.

Dar pe urmă, locul lacrimilor de durere îl luau lacrimile de recunoştinţă. Mulţumea Atotputernicului pentru faptul că Ustina nu rămăsese fără speranţă, iar el, Ambrozie, putea să se roage pentru ea cât timp era viu şi trudea pentru binele sufletului ei. Lacrimi de recunoştinţă avea Ambrozie şi pentru că era în viaţă, aşa încât putea săvârşi fapte bune. Îi mulţumea lui Dumnezeu şi pentru numărul mare al celor vindecaţi, pentru posibilitatea dată lui de a trăi în vremuri când aceia ar fi trebuit să fie morţi şi nu i-ar mai fi prilejuit săvârşirea de fapte bune.

Lacrimile îi scăldau nu numai faţa, ci şi sufletul. Pentru prima oară în viaţa lui, Ambrozie simţea că sufletul i se împăca. Împăcarea lui treptată nu era generată nici de admiraţia tuturor (faima lui era mai mare decât fusese vreodată), nici de indiferenţa de care sunt cuprinşi spre bătrâneţe mulţi oameni merituoşi. Împăcarea era legată de

speranţă, care, cu fiecare zi trăită la mânăstire, devenea tot mai puternică în el. Acum nu se mai îndoia că este pe drumul cel bun, căci era tot mai convins că merge pe singurul drum posibil.

Uitându-se la flacăra care se zbuciuma, nu mai simţea neliniştea dinainte. Mai bine zis, neliniştea rămânea, dar gândul la viitorul foc veşnic îşi lăsa locul amintirilor trecutului. Acum îşi vedea nu numai copilăria. Îşi vedea viaţa la Pskov şi peregrinările. Închizând ochii lângă soba fierbinte, Ambrozie vedea Ierusalimul.

Copacii mărunţi din grădina Ghetsemani. Cu trunchiuri largi şi crăpate. Cu degetele contorsionate ale ramurilor. Îndoite şi răsucite ca un strigăt amuţit. Dalele de piatră de pe jos, lustruite de mersul de veacuri către El. Dale care păstrează căldura soarelui toată noaptea. Te poţi întinde pe ele fără teamă că răceşti. Ambrozie înţelesese acest lucru când se culcase pe dalele calde. Când nu mai avusese unde să înnopteze. Când era încă Arseni.

L-au dus lângă Ierusalim după lovitura sabiei mameluce. Doi bătrâni evrei, un el şi o ea. Temându-se de mameluci, trăiau în afara oraşului. Nu aveau copii, se vedea bine după feţele lor. Îi chema Tadeusz şi Jadwiga. Ei l-au şi îngrijit. Nu, aceia l-au îngrijit pe muribundul Vlas, pe muribundul Arseni l-au îngrijit alţii. Poate Avraam şi Sara. Bătrânii îngrijesc întotdeauna pe cineva. S-a întâmplat că muribundul Arseni a supravieţuit. Bătrânii i-au dat pentru drum o lipie de ovăz, apă şi câţiva bani, şi el a plecat la Ierusalim.

10

La Arseni continuau să vină bolnavi. Erau mulţi, deşi în alte împrejurări ar fi putut să vină şi mai mulţi. La scăderea afluxului contribuiau câteva cauze. Principala era stareţul Inokenţi, care interzisese ca Ambrozie să fie deranjat pentru orice. Cu dureri de dinţi, negi şi altele asemenea, el socotea că nu se cuvine să se vină la Arseni, pentru că îl sustrăgeau de la alte cazuri, mai grave.

Problemele de genul ăsta, a anunţat stareţul, rog să fie rezolvate la locul de domiciliu.

Dar abundenţa de vizitatori nu-l sustrăgea numai pe Ambrozie. Ea îi perturba şi pe fraţii de la mânăstire, care se îndepărtaseră de lume. În afară de asta, mulţi erau deranjaţi de faptul că oamenii se duceau deseori direct la Ambrozie, fără să se mai gândească la rugăciune, căinţă şi mântuire.

Aceşti oameni, spunea părintele econom, uită că vindecarea o dă nu fratele Ambrozie la mânăstire, ci Domnul nostru Dumnezeu în ceruri.

Pe cei veniţi după ajutor îi întâmpina mai întâi fratele Meleti, care şi hotăra cum să se procedeze în fiecare caz. Pe unii îi trimitea pe loc acasă, chiar fără să îi mai asculte până la capăt. Printre aceştia erau în număr mare cei care îşi pierduseră vigoarea bărbătească sau nu o avuseseră niciodată. Meleti nu vedea necesitatea de a o redobândi, declarând că, după propria experienţă, a ajunge la opusul ei este infinit mai greu. Excepţie făceau cei care erau căsătoriţi şi nu aveau copii. Doar pe aceştia, după rugăciunea cuvenită, Meleti îi conducea la Ambrozie. După vizitarea mânăstirii, acestora li se puneau în mişcare imboldurile la pat. Dar după naşterea unui copil, aceste imbolduri venite prin rugăciunile lui Meleti încetau de îndată.

Severitatea stareţului Inokenti şi a fratelui Meleti nu era singura cauză a faptului că afluxul celor care veneau la Ambrozie nu creştea, ci scădea. Mulţi locuitori ai ţinutului Belozersk nu i se adresau pentru că, dat fiind posibilul sfârşit al lumii, nu vedeau în aceasta o necesitate acută. Li se părea că scurtul răstimp rămas până la înspăimântătorul eveniment poate fi răbdat. În cel mai rău caz, pur şi simplu mori, căci multora păsuiala ceasului morţii nu li se părea semnificativă.

Erau însă şi din cei care nu numai că nu voiau să se împace cu moartea, dar chiar reflectau la învingerea ei în cazul sfârşitului general. Tocmai printre aceştia a început să se răspândească zvonul că Ambrozie are un elixir al nemuririi. Şi că acest elixir fusese adus de Ambrozie, pe când era încă Arseni, de la Ierusalim.

În ciuda absurdităţii zvonului, la mânăstire nu a mirat pe nimeni apariţia lui.

În aşteptarea sfârşitului lumii, unora le cedează nervii, a spus stareţul Inokenti. Şi faptul că ei aşteaptă elixirul nemuririi de la Ambrozie are logica lui. Căutând nemurirea pământească, cui să se adreseze dacă nu doctorului?

Multora dintre ei, fratele Meleti încerca să le explice că Ambrozie nu are niciun fel de elixir, dar nu era crezut. Temându-se că la momentul necesar elixirul nu va ajunge pentru toţi, unii se aranjaseră să trăiască pe lângă zidurile mânăstirii şi îşi făcuseră nişte simulacre de locuinţe. Mânăstirea li se înfăţişa ca o nouă arcă pe care, în caz de nevoie, aveau să fie primiţi.

Când numărul acestor oameni trecu de o sută, Ambrozie ieşi la ei. Se uită îndelung la sălaşurile lor prăpădite, apoi făcu semn să fie urmat. Intrând pe poarta mânăstirii, Ambrozie îi conduse la biserica Adormirii Maicii Domnului. Chiar atunci, în biserică se sfârşise slujba, şi pe Porţile Împărăteşti ieşea cu potirul împărtăşaniei stareţul Inokenti. Din fereastra zăbrelită se desprinse o rază a soarelui de dimineaţă. Raza era încă slabă. Răzbătea încet prin fumul dens al cădelniţei. Înghiţea unul după altul firele abia vizibile de praf, şi ele doar înlăuntrul ei începeau să se rotească într-un meditativ dans brownian. Când raza începu să joace pe argintul potirului, în biserică se făcu lumină. Lumina aceasta era atât de vie, încât cei ce intraseră s-au încruntat. Arătând spre potir, Ambrozie spuse:

În el este elixirul nemuririi, şi el ajunge pentru toţi.

11

O vreme, la mânăstire nu au fost suficienţi copiştii, şi egumenul l-a trecut pe Ambrozie de la bucătărie la chilia unde se copiau cărţi. În afară de el, mai şedeau acolo trei oameni. Manuscrisele de copiat le aducea stareţul Inokenti. Pe filele cărţilor scrise de mână stăteau lăbărţatele lui *de aici* şi *până aici.*

Aceste indicaţii Ambrozie le urma cu stricteţe.

În fiecare zi, munca lui Ambrozie începea cu ascuţirea penelor şi pregătirea hârtiei. Pe manuscrisul care se copia, ca să nu se închidă, punea o bucăţică de lemn. Urmărea textul pe fila de manuscris deplasând o fâşie îngustă de hârtie, ca să nu piardă locul necesar. Ţinea fâşia cu mâna stângă, iar cu dreapta scria. Fâşia luneca în jos, descoperind rând după rând.

Dară cel frate, după ce mult boli, muri. Şi unul din prietini îl şterse cu un burete şi se duse în peşteră, voind să vadă locul unde fi-va pus trupul prietinului său, şi întrebă despre cest lucru pe preacuviosul Marco. Fericitul îi răspunse: du-te, spune fratelui să aştepte până mâine, până îi sap mormântul, şi atunci pleca-va din viaţă în pace. Dar fratele ce venise spuse: părinte Marco, io ştersu-i-am deja cu burete trupul care e mort. Cui îmi porunceşti dar să-i vorbesc? Dar Marco spuse iară: vezi, locul nu e pregătit. Îţi poruncesc, du-te, spune-i celui care moare: îţi vorbeşte păcătosul Marco – frate, mai trăieşte ziua asta, iar mâine o să pleci la iubitul nostru Dumnezeu. Iar când îţi voi fi pregătit locul unde să te pun, trimit după tine. Fratele care venise îl ascultă pe preacuvios şi, ajungând la mânăstire, îi găsi pe fraţi rostind rugi, cum e obiceiul, pentru cel mort. Şi stătu lângă mort şi zise: îţi spune Marco că nu e pregătit, frate, locul pentru tine, aşteaptă până mâine. Şi toţi s-au mirat de aşa cuvinte. Şi când fratele spunea asta înaintea tuturor, mortul s-a şi trezit, şi sufletul lui s-a întors în el. Şi a stat el toată ziua şi toată noaptea aceea cu ochii deschişi, şi nu a spus nimănui nimic.

Unui oştean după ce s-a pocăit i s-a întâmplat să cadă în adulter cu femeia unui agricultor. Dar după săvârşirea adulterului el a murit. Şi milostivindu-se, călugării de la mânăstirea din apropiere l-au îngropat la biserica mânăstirii, şi era atunci al treilea ceas al slujbei. Dar când cântară al nouălea ceas, auziră din mormânt un vaiet: milostiviţi-vă de mine, robi ai lui Dumnezeu. Deschizând mormântul, au descoperit în el pe oştean şezând. După ce îl scoaseră de-acolo, începură să îl întrebe despre cele petrecute. Dar el, înghiţindu-şi lacrimile, nu putu să le spună nimic şi doar îi rugă

să îl ducă la episcopul Gelasio. Şi numai în a patra zi a putut el să îi spună episcopului despre cele întâmplate. Murind în păcat, oşteanul a văzut nişte arătări mai cumplite la înfăţişare decât oricare cazne, şi la vederea lor sufletul lui a prins să se zbuciume. A mai văzut doi preafrumoşi tineri în mantii albe, şi sufletul lui a zburat în braţele lor. Şi ei au ridicat sufletul lui în văzduh, şi l-au dus prin cazne, purtând odată cu el un sipet cu faptele bune ale acelui oştean. Şi pentru fiecare faptă rea se găsea în sipet o faptă bună, şi ei o luau de acolo şi acopereau cu ea fapta rea. Dar pentru ultima caznă, care era legată de adulter, nu mai rămăsese nicio faptă bună. Când au înfăţişat diavolii toate păcatele carnale şi de destrăbălare pe care le săvârşise el din zilele adolescenţei sale, îngerii au spus: tot ce a făcut el până s-a pocăit i-a fost iertat de Dumnezeu. La asta potrivnicii lor le-au răspuns ameninţător: aşa e, dar după ce s-a căit a păcătuit cu soaţa unui agricultor, şi după aceea a şi murit. Auzind aceste cuvinte, îngerii s-au întristat şi s-au retras, căci nu mai aveau fapte bune cu care să acopere acest păcat. Şi atunci l-au înhăţat diavolii, şi s-a despicat pământul şi l-au aruncat într-un loc strâmt şi întunecos. A stat el acolo plângând, de la ora trei până la ora nouă, când a văzut deodată doi îngeri care au pogorât acolo. Şi a început să îi roage să îl scoată din temniţă şi să îl scape de nenorocirea aceea cumplită. Dar ei au răspuns: în van ne ceri, căci nimeni dintre cei ce sunt aici nu va ieşi până la învierea lumii. Dar oşteanul nu a contenit să plângă şi să îi roage, spunând că, întorcându-se pe pământ, va sluji în folosul celor vii. Şi atunci l-a întrebat unul dintre îngeri pe prietenul său: pui chezăşie pentru omul acesta? Şi i-a răspuns cel de-al doilea înger: pun. Atunci ei au dus sufletul oşteanului la mormânt şi i-au poruncit să intre în trup. Şi s-a luminat sufletul ca un mărgăritar, dar trupul mortului era negru ca tina şi se împuţise. Şi striga sufletul oşteanului că nu vrea să intre în trup, de întunecat ce e. Atunci îngerii i-au spus oşteanului: nu poţi să te căieşti altfel decât cu trupul cu care ai păcătuit. Şi a intrat sufletul în trup prin gură, şi l-a înviat. Auzind cele povestite, episcopul Gelasio a pus să i se dea oşteanului să mănânce. Dar acela, după ce

sărută hrana, refuză să o mănânce. Şi trăi patruzeci de zile, postind şi veghind, şi povestea cele văzute şi îndemna la căinţă, şi după alte trei zile află moartea sa. Acestea fură împărtăşite de preoţi demni de încredere spre folosul nostru spiritual.

Împăratul Teofil era iconoclast, şi de aceea împărăteasa Teodora era adânc mâhnită. I-a fost dat lui Teofil din mânia Domnului să se îmbolnăvească de o boală cruntă. I s-au depărtat fălcile de nu se mai închidea gura, aşa încât arăta nefiresc şi înspăimântător. Dar împărăteasa, luând icoana Maicii Preciste, i-o lipi de buze, şi ele se apropiară iarăşi. Şi după scurtă vreme dispăru din această viaţă Teofil şi muri de acea boală. Iar împărăteasa se mâhni foarte, căci ştia că soţul ei va fi dus la cazne cu ereticii, şi nu contenea să se gândească în ce fel să îl ajute. Îi eliberă pe cei exilaţi şi încarceraţi şi îl rugă pe patriarh ca toţi episcopii şi feţele bisericeşti şi monahale să se roage pentru împăratul Teofil, ca să îl izbăvească Dumnezeu de cazne. Patriarhul mai întâi nu se învoi, dar, mişcat de rugăminţile împărătesei, spuse: fie vrerea Domnului. Puse ca toţi episcopii şi feţele bisericeşti şi monahale să se roage pentru împăratul Teofil. Patriarhul însuşi scrise numele tuturor împăraţilor eretici şi puse cele scrise în refectoriu la Sfânta Sofia. Şi se rugară pentru Teofil prima săptămână din Postul Mare. Iar vineri, când veni patriarhul să ia cele scrise, toate numele de acolo erau rămase întregi, dar numele lui Teofil era şters de judecata lui Dumnezeu. Şi i-a spus un înger: a fost auzită ruga ta, o, episcope, şi primit-a milă împăratul Teofil, de-acuma nu-l mai necăji cu asta pe Dumnezeu. Să ne minunăm, frate, de iubirea de oameni a Domnului Dumnezeului nostru şi să înţelegem ce pot face rugile episcopilor. Să ne minunăm de credinţa şi dragostea de Dumnezeu a blândei împărătese Teodora. Despre asemenea soaţe se spune că îşi salvează soţul şi după moarte. Să ne gândim şi că unul singur este sufletul, un singur timp e pentru viaţă, şi să nu nădăjduim să ne salvăm cu prinosul altuia.

Manuscrisele lui Ambrozie sunt păstrate în prezent în fondul

Kiril-Belozersk al Bibliotecii Naţionale Ruse (Sankt-Petersburg). Cercetătorii care le studiază remarcă la unison că sunt scrise de o mână puternică şi că scrisul este rotunjit. Acest lucru demonstrează, după părerea lor, că Ambrozie dobândise tărie şi armonie lăuntrică. Catargul înalt al literei b arată că la momentul acela părăsise definitiv bucătăria şi că interesul lui pentru chestiunile hranei materiale era infim.

12

Ambrozie îi spuse la spovedanie stareţului Inokenti: la slujbă nu sunt întotdeauna atent şi uneori mă gândesc la altceva. Ieri, de pildă, mi-am amintit de o viziune a neuitatului Ambrogio.

Ce anume, dacă se poate pe scurt, întrebă stareţul.

Iată ce i-a povestit Ambrozie stareţului.

30 august 1907, satul Magnano. Copila Francesca Flecchia, de doisprezece ani, al cărei neam descinde din Alberto Flecchia, fratele lui Ambrogio, se trezeşte din pricina unui nedesluşit sentiment de frică. Frica urcă de undeva din stomac. Simte un clocot în vintre, sare din pat şi fuge la privată, care se află în curtea casei. Începe să îi fie mai bine. Francesca întredeschide uşor uşa privatei şi urmăreşte ce se petrece în curte. Bunica ei stă în picioare într-o rază tremurătoare de soare. Raza răzbate printre ramurile pinului, ele o fac tremurătoare. Bunica e palidă şi zbârcită. E dusă pe gânduri. Francesca observă cu tristeţe că nu a mai văzut-o niciodată aşa. O fi tot vreun efect al pinului. Dar poate că bunica, neştiind că e privită, pur şi simplu s-a delăsat. Francesca văzuse deja odată cum, în public fiind, un bărbat arăta tânăr, dar pe urmă s-a dus după un colţ şi a îmbătrânit pe loc. Unele lucruri depind de efortul de voinţă, dar să-ţi încordezi voinţa continuu nu e posibil. Francesca vede că bunica e chiar bătrână. Ea înţelege unde o va duce pe bunica bătrâneţea ei. Stomacul fetiţei e apucat din nou de spasme, iar din ochi îi curg lacrimi. Bunica dispare în bucătăria de vară.

Iese în curte sora Francescăi, Margherita. Margherita vede

că privata e ocupată şi se întoarce în casă. Apare mama Francescăi. Are în braţe rochia de cununie a Margheritei, care se căsătoreşte azi. Mama suflă de pe rochie fire invizibile de praf şi intră din nou în casă. Intră din stradă tatăl. În mâinile întinse ţine un buchet imens de trandafiri albi. Trandafirii stau într-o găleată cu apă şi sunt înveliţi în tifon. De după tifon nu se vede deloc faţa tatălui. Din casă iese Margherita şi o roagă pe Francesca să se grăbească. Luând în gură apă dintr-o cană, tatăl o împroaşcă cu zgomot peste flori. Francesca îşi aminteşte că a visat un cap tăiat.

Margherita abia a împlinit optsprezece ani. Ea se mărită cu Leonardo Antonio. Sunt deja câteva luni de când Francesca îl iubeşte pe Leonardo. E ca un leopard de mlădios şi numele lui îi aminteşte tot timpul Francescăi acest lucru. Câtă fineţe are, mai ales a sufletului şi a minţii. Uneori ea surprinde privirile triste ale lui Leonardo, şi i se pare că el îi face curte Margheritei numai ca să abată atenţia. Numai ca să fie alături de Francesca. Şi dacă e aşa, atunci e de neînţeles de ce se însoară cu Margherita. Francesca plânge iar.

Margherita crede că Francesca stă special la privată aşa de mult, ca să nu o lase pe ea. Ea se plânge mamei. Francesca are nedesluşit speranţa că Margherita se va duce la cununie după ce va face pe ea. Mama o trage pe Francesca din privată. Ea face asta cu bunăvoinţă, fiindcă ştie că mâine Francesca trebuie să plece. Mama vrea să îi dea măcar un pic de căldură, ca să aibă la ea. Francesca a fost primită la internatul catolic pentru fete, şi va pleca la Florenţa. Ca să ajungi ceva în viaţă nu e de-ajuns şcoala parohială din Magnano. Francescăi îi e frică.

Nunta coboară fără grabă muntele. Din Magnano merge în vale, unde se înalţă solitară biserica San Secondo. E o frumoasă biserică romană din secolul al XII-lea. Nu se ţin regulat slujbe în ea, dar se deschide pentru cununiile celor din Magnano. În faţă, acoperite cu ghirlande de flori, merg trăsurile cu ginerele, cu mireasa, cu părinţii lor şi cu martorii. Merg încet, foarte încet. Sunt înconjurate de numeroşii invitaţi. Drumul este larg şi permite mersul alături de trăsură. Alaiul

merge la fotograf, care se ascunde sub pelerina neagră de pe trepied.

Vizitiii cu cilindru ţin caii pe panta abruptă. Vântul care se înteţeşte flutură voalul, şi el pluteşte peste cei care merg pe jos ca un fantomatic steag alb. Copacii se clatină şi foşnesc deasupra drumului. Din ei zboară asupra alaiului castane coapte. O castană are un recul zgomotos de pe cilindrul unui vizitiu. Toţi, inclusiv vizitiul, râd. Peste castanele căzute trec cu un pârâit roţile trăsurilor.

În biserica San Secondo e frig. E un frig de veacuri, care îi înspăimântă puţin pe cei prezenţi. Cea mai lipsită de apărare arată, fireşte, mireasa. Arată ca un fluture care a zburat într-o criptă întunecoasă. Părintele zâmbeşte. În spatele Francescăi stă grasul Silvio. El îi respiră în spate. Respiră şi gâfâie. Ea îi simte în spate căldura respiraţiei, şi e ceva plăcut. Chiar dacă iese din nările unui asemenea grăsan, este respiraţia vieţii.

În cadrul vechi al bisericii, mulţimea celor prezenţi îi pare Francescăi ceva de neînţeles. O adunătură de spectre care într-o clipă se vor topi şi vor părăsi biserica (câte de-astea n-a văzut ea!) împreună cu veşnicia. Francesca încearcă să şi-i închipuie pe toţi în chip de schelete. Biserica plină de schelete, unul dintre ele – cu văl.

Ieşind afară, toţi se încruntă. Peste tineri plouă cu monede şi grăunţe. Nunta se întoarce la Magnano. Pe drumul de întoarcere, Francesca reuşeşte să îi povestească preotului visul ei. Cum pe gâtul fără cap şiroia sângele. Cum ieşeau băşici din aorta secţionată.

Cred că în cazul ăsta este vorba de Ambrogio Flecchia, spune preotul. Nu este de mirare că ţi s-a arătat în vis, fiindcă sunteţi totuşi rude. Dacă îl mai visezi, fii bună şi notează. Adevărul este că până acum avem foarte puţin material faptic despre Ambrogio Flecchia.

În piaţa satului sunt puse mesele cu trataţia. În lungul meselor – scânduri pe taburete. Pe scânduri – cuverturi. Mâncarea din belşug face ca toţi să fie bine dispuşi. Toţi se bucură pentru tineri. Bunicul Luigi îşi răsuceşte o ţigară, o apucă cu două degete şi trage din ea. Bătăturile nu îi lasă

degetele să se îndoaie. Faţa lui seamănă cu o piatră ponce. Spune că o nuntă aşa de fastuoasă nu a mai văzut niciodată. Vorbele ies odată cu fumul şi par să aibă o aură de vechi.

Seara se pun pe mese lumânări. Umbrele lor dansează pe faţadele galben-brune. Pe unele mese lumânările fumegă. Fumul lor pluteşte îndelung în aerul care stă în loc. De la mese se ridică întruna perechi şi dispar în întuneric. De fapt, nu se duc departe. Stau rezemate de zidurile calde ale caselor. Uneori se întorc să mai bea un pahar de vin.

Francesca se ridică de la masă. Ea ştie că deja nu mai face parte din această lume şi se simte nefericită. Şi nu ştie cărei lumi îi aparţine. Ei petrec, iar ea nu mai e aici. Ei chefuiesc, iar ea nu a putut să înghită nimic-nimic. Francesca se aşază în nişa unei uşi şi, iată, nimeni nu o mai vede. O înghite întunericul. Asta o linişteşte.

Cineva îşi trece mâna pe faţa ei. Degetul cuiva se mişcă de pe frunte spre nas, de pe nas pe bărbie. Francesca e nemişcată. Cineva o mângâie pe păr. Simte pe spate răceala clanţei de la uşă şi o găseşte cu mâna. O apucă cu toată puterea. Buzele lui ating buzele ei. Ieşind din întunericul nişei, el se întoarce. E Leonardo.

În dimineaţa următoare Francesca a plecat din Florenţa şi de atunci nu a mai fost la Magnano niciodată. După ce a absolvit şcoala catolică pentru fete, la douăzeci de ani de la naştere s-a măritat cu locotenentul Massimo Totti. S-au mutat la Roma. În anul 1915, locotenentul Totti a plecat pe front şi a fost ucis chiar în prima luptă. Când Francesca a dat naştere fiului lui, Marcello, locotenentul era deja mort. Crescându-şi fiul, Francesca urma cursurile facultăţii de fizică la universitate şi lucra la un magazin de încălţăminte. Uneori ar fi vrut să lase totul baltă şi să plece la Magnano. La absolvirea facultăţii a primit diplomă de profesor de fizică. Şi-a găsit cu greu o jumătate de normă la un liceu real din Napoli. Cu banii era o nenorocire. Ca să se menţină cumva pe linia de plutire, Francesca s-a întors la Roma şi s-a dus să lucreze la morgă. La morgă se plătea bine. În rarele minute libere dintre ture citea Joyce. Uneori îşi nota visele cu Ambrogio. În cele din

urmă le-a publicat cu titlul *Ambrogio Flecchia şi timpul său.* Pe baza materialului din visele notate, Francesca a dezvoltat în carte, printre altele, teoria lui Einstein asupra relativităţii timpului. Spre deosebire de lucrările genialului fizician, cartea era scrisă într-un limbaj simplu şi accesibil şi a avut un succes formidabil. Francesca a devenit bogată şi renumită. A plecat de la morgă. Şi-a cumpărat o vilă pe litoralui Ostiei şi a trăit acolo douăzeci şi opt de ani, până a murit. În unul dintre ultimele interviuri, Francesca a fost întrebată ce zi din viaţa ei şi-o aminteşte mai pregnant. După ce s-a gândit puţin, Francesca a spus:

Poate că ziua când s-a măritat sora mea Margherita.

13

Într-o zi au venit la mânăstire oameni din partea boierului moscovit Frol. Boierul Frol era căsătorit cu soţia sa, Agafia, de cincisprezece ani, dar nu aveau copii. Şi deşi umblaseră pe la multe mânăstiri şi chemaseră cei mai buni doctori, pântecul boieroaicei Agafia nu se deschidea. Încet-încet, speranţa lor a început să se stingă, iar odată cu apropierea celui de al şaptemiilea an de la Facerea lumii s-a stins şi dorinţa de a avea un copil, căci i se prevedea o viaţă scurtă şi lipsită de bucurie din pricina posibilului sfârşit al lumii. Iată de ce, când la boierul Frol a ajuns vestea despre minunatul vindecător de la mânăstirea Kiril, el nu s-a bucurat.

De ce să te naşti pentru moarte, le-a spus boierul celor ai casei lui.

Dar toţi ne naştem pentru moarte, i s-a replicat, altfel de oameni nu am văzut până acum.

Vă comunic că Enoh şi Ilie au fost luaţi de vii în ceruri, a răspuns boierul, dar voi, într-adevăr, nu i-aţi văzut.

Ştii, nu trebuie să opreşti viaţa atât timp cât nu a oprit-o Atotputernicul, l-au sfătuit cei ai casei lui.

Boierul Frol s-a gândit puţin şi a fost de acord. El a spus:

Duceţi-vă la mânăstirea Kiril şi cereţi-i cu plecăciune călugărului Ambrozie să se roage să fiu dăruit cu rodul

procreaţiei.

Mesagerii boierului Frol au pornit la drum şi au mers douăzeci de zile. Iar când în dimineaţa celei de-a douăzeci şi una zile au intrat pe poarta mânăstirii, au fost întâmpinaţi de Ambrozie. Fără să îi întrebe nimic pe cei veniţi, el a spus:

Cred că drumul vostru nu e zadarnic şi că prin rugile la Maica Domnului, Dumnezeu le va da boierului Frol şi soaţei lui rodul procreaţiei.

Cu aceste cuvinte, Ambrozie le-a întins două ostii, pentru boier şi pentru soaţa lui. După ce au sărutat mâna celui ce le-a dat, cei veniţi s-au dus la slujbă. Au stat o jumătate de zi în genunchi, iar cealaltă jumătate de zi şi noaptea s-au odihnit după drum. Odată cu zorii, oamenii boierului Frol au luat drumul întoarcerii, care a durat de două ori mai puţin, pentru că mirosul ostiilor le potolea foamea, iar vederea lor le lua oboseala. Iar când s-au întors la Moscova, boierul i-a întrebat întâi şi-ntâi de ostii. Şi ei i-au dat ostiile, şi în decurs de doi ani i s-au născut doi copii: întâi un băiat, şi pe urmă o fetiţă.

De unde ai ştiut de ostii? l-au întrebat pe boierul Frol cei ai casei.

Şi boierul a povestit că într-o noapte, când trimişii lui se odihneau la mânăstire după lungul drum făcut, el şi soaţa lui au visat un bătrân luminos la chip, cu două ostii. Bătrânul a vorbit fără să deschidă gura, dar vorba îi era limpede:

Veţi avea bucuria unui fiu şi a unei fiice. Iar noi ne vom ruga aici pentru ca până la Paştele din acest an să nu se întâmple nimic. Căci numai în ziua de Paşte se va putea nădăjdui ca pacea să se statornicească.

14

În marea zi a Paştelui din anul 7000 au sunat toate clopotele mânăstirii Sfântul Kiril. Sunetul lor s-a răspândit peste ţinutul Belozerskului, anunţând că Domnul le-a arătat oamenilor mila Sa nemărginită şi le-a mai dat timp pentru a se căi. S-a hotărât reînnoirea datei pascale, căci până în ziua aceea nu ştiuse nimeni dacă va veni Paştele anului şapte mii.

Din ochii multora curgeau lacrimi de recunoştinţă. Îndrăgostiţii se consolau că despărţirea le era amânată, cei ce nu îşi încheiaseră afacerile se linişteau că aveau timp să şi le încheie, şi doar cei care aşteptau sfârşitul lumii nu se bucurau, pentru că se înşelaseră în aşteptările lor.

În ziua de Paşte a anului 7000, Ambrozie i-a spus stareţului Inokenti:

Caut, părinte, însingurare.

Ştiu, a răspuns stareţul Inokenti. Este un timp pentru comunicare, şi este un timp pentru însingurare.

Am cunoscut mult timp lumea şi am adunat în mine atâtea, încât de-acum o pot cunoaşte înlăuntrul meu.

Acum, când în privinţa sfârşitului lumii suntem mai mult sau mai puţin liniştiţi, a sosit timpul pentru însingurare. Pregăteşte-te, Ambrozie, anul acesta vei primi schima.

Pregătirea lui Ambrozie a constat în îngrijirea bolnavilor. Când nu a mai existat nicio îndoială că viaţa avea să continue în viitorul previzibil, afluxul bolnavilor s-a înzecit. Cei care se îmbolnăviseră recent se alăturau în acest aflux celor care în ultimii ani preferaseră să rabde, dar, dată fiind favorabila perspectivă care se deschidea, îşi schimbaseră hotărârea.

Un asemenea număr de vizitatori îi tulbura pe fraţi şi îi împiedica să se concentreze când se rugau. Unii dintre ei s-au plâns de acest lucru egumenului.

Dar ce, înainte puteaţi să vă concentraţi când vă rugaţi, i-a întrebat egumenul pe reclamanţi.

Nu puteam, au răspuns reclamanţii, şi egumenul le-a mulţumit pentru sinceritate.

Dar Ambrozie se îndoia şi el de oportunitatea celor ce se petreceau. Uneori îşi amintea cuvintele părintelui econom despre faptul că mulţi dintre cei veniţi la el se gândeau doar la sănătate, fără să se gândească la rugă şi căinţă. Aceste vorbe au semănat în Ambrozie sămânţa îndoielii. A simţit nelinişte, dar stareţul Inokenti nu mai era alături. La vremea aceea, stareţul Inokenti se mutase într-o chilie retrasă, la capătul drumului care pleca de la mânăstire. Ştiind că stareţul ignoră distanţa, Ambrozie i-a spus din mânăstire:

Mă tem că vindecările mele devin pentru ei ceva obişnuit. Ele nu stimulează sufletele acestor oameni spre mişcare, fiindcă ei primesc vindecările în chip automat.

Ce ştii tu despre automatism, Ambrozie, i-a răspuns din chilia de sihastru stareţul Inokenti. Dacă ai darul vindecării, foloseşte-l, că altfel pentru ce ţi-e dat. Automatismul le va trece repede când n-o să mai fii tu. Dar miracolul vindecării, crede, şi-l vor aminti întotdeauna.

15

În ziua de 18 august a anului şapte mii de la Facerea lumii, la biserica Adormirii Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, Ambrozie a primit schima. Ritualul primirii schimei amintea de ritualul prin care fusese călugărit cu câţiva ani în urmă. Dar, de data aceasta, totul era mai solemn şi mai sever.

Arseni a păşit în biserică, aşa cum se cuvenea, în timpul intrării mici a liturghiei. Intrând, şi-a dat jos de pe cap acoperământul, iar din picioare sandalele. S-a plecat de trei ori până la pământ. Ochii i s-au obişnuit cu semiîntunericul bisericii, şi masa întunecată a celor aflaţi acolo a căpătat chip. În cor era un om care semăna cu Hristofor. Poate era chiar Hristofor.

Creator a toate şi Tămăduitor al celor bolnavi, Doamne, înainte să mă sfârşesc, mântuieşte-mă, spuse în şoaptă Ambrozie urmând corul.

Prin uşile deschise adie un vânt de vară târzie. Flăcările se agitară deasupra lumânărilor, dar după aceea încremeniră alungite în aceeaşi direcţie. În copilărie, când stătea în biserica aceasta cu Hristofor, flăcările se comportau exact la fel. Şi acesta era singurul lucru care îl lega pe Ambrozie de timpul de-atunci, pentru că el era de mult altul, iar Hristofor zăcea în mormânt. Cel puţin acolo fusese pus. Ambrozie se gândi că nu-şi mai aminteşte exact cum arăta Hristofor. Cum să fie aici Hristofor? Nu, acesta nu era Hristofor.

Renunţi la lume şi la fiecare din lume, după porunca Domnului, l-a întrebat egumenul pe Ambrozie.

Renunţ, a răspuns Ambrozie.

A auzit cum în spate s-a trântit uşa, şi flăcările lumânărilor s-au nivelat. Acum nu mai era nicio nelinişte în flacără. Aşa trebuie să fie şi sufletul, şi-a spus Ambrozie. Liniştit, netulburat. Dar sufletul meu nu-şi mai găseşte pacea, căci suferă pentru Ustina.

Egumenul spuse:

Ia foarfeca şi dă-mi-o.

Şi Ambrozie îi dădu foarfeca şi îi sărută mâna. Dar egumenul desfăcu mâna şi foarfeca căzu jos.

Şi Ambrozie ridică foarfeca şi i-o dădu în mână egumenului, şi egumenul o aruncă din nou.

Şi atunci Ambrozie îi dădu din nou foarfeca, şi egumenul o aruncă a treia oară.

Dar când Ambrozie ridică foarfeca şi de această dată, toţi cei de faţă se încredinţară că se călugăreşte de bună voie.

Egumenul trecu la tonsură. Tăie după forma crucii două şuviţe de pe capul lui Ambrozie, pentru ca odată cu părul acela să dea jos atracţia filozofării. Uitându-se la şuviţele cărunte de pe jos, Ambrozie îşi auzi noul nume:

Fratele nostru Laur îşi taie părul de pe capul său în numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh.

Doamne, miluieşte, răspunseră fraţii.

Pe 18 august, când Ambrozie primi schima mare, era ziua Sfinţilor Mucenici Fior şi Laur. Din ziua aceea, Ambrozie deveni Laur.

Stareţul Inokenti spuse din chilia de sihastru:

Laur e un nume bun, căci planta care ţi-e de-acum tiz e medicinală. Fiind veşnic verde, ea simbolizează viaţa veşnică.

Nu mai simt unitatea vieţii mele, spuse Laur. Am fost Arseni, Ustin, Ambrozie, iar acum, iată, am devenit Laur. Viaţa mea a fost trăită de patru oameni care nu seamănă unul cu altul, care au trupuri diferite şi nume diferite. Ce avem comun eu şi copilul bălai din slobozia Rukina? Memoria? Dar cu cât trăiesc mai mult, cu atât mai mult mi se pare că amintirile mele sunt o născocire, încetez să cred în ele, şi de-aceea ele nu mă mai pot lega de cei care am fost eu în diferite perioade. Viaţa seamănă cu un mozaic şi se desface în bucăţi.

A fi un mozaic nu mai înseamnă să te desfaci în bucăţi, a răspuns stareţul Inokenti. Numai de aproape pare aşa, că fiecare pietricică în parte nu are legătură cu celelalte. În fiecare dintre ele există, Laure, ceva mai important: aspiraţia către cel ce priveşte de departe. Spre cel care poate să cuprindă toate pietricelele dintr-odată. El le adună cu privirea sa. Aşa e, Laure, şi în viaţa ta. Tu te-ai dizolvat în Dumnezeu. Tu ai frânt unitatea vieţii tale, ai renunţat la numele tău şi chiar la persoana ta. Dar şi în mozaicul vieţii tale există ceea ceea ce uneşte toate părţile ei componente: aspiraţia către El. În El, ele se adună din nou.

După trei săptămâni de la primirea schimei, Laur a părăsit mânăstirea şi a plecat să îşi caute o chilie de pustnic. Spre asta tindea înlăuntrul său Laur, iar egumenul şi confreria nu s-au opus.

Oricât ar fi de ciudat, odată cu plecarea lui Laur ei au simţit o uşurare, pentru că afluxul celor care îşi căutau vindecarea perturba viaţa rânduită a mânăstirii. Şi deşi porţile se deschideau pentru cei ce veneau cu o aprobare specială, mulţimile care aşteptau lângă ziduri nu aveau cum să nu tulbure confreria.

Faţă de cei care îl căutau pe Laur, şi fraţii şi egumenul se străduiau să arate înţelegere. Îşi aminteau cuvintele Domnului, că nu se poate ascunde un oraş care stă pe vârful unui munte şi că, aprinzând o lumânare, nu o pui sub un vas, ci pe un sfeşnic, şi ea îi va lumina pe toţi cei din casă. Altceva este dacă lumina aceasta se află într-o mânăstire care e o casă comună, ea poate să pară prea strălucitoare celor care credeau că forţa mânăstirii stă înainte de toate în ruga făcută laolaltă. Şi, pesemne, tocmai aşa păruse el.

Laur a plecat din mânăstire luând cu el doar un codru de pâine. Încercaseră să îl convingă să ia mai mult, că nu se ştia ce avea să îl aştepte în noul loc, dar el spuse:

Dacă în acel loc Domnul şi Maica Sa Precista vor uita de mine, la ce mai sunt folositor?

Şi Laur plecă în căutarea acelui loc în care sufletul lui să se simtă în pace. A mers printr-o pădure umedă de toamnă, fără

să ia aminte pe unde trecea drumul. Nu avea nevoie, pentru că nu prevedea o întoarcere. Înţelesese că mişcarea lui era începutul altei plecări, mai importante.

Laur păşea pe crengi pe jumătate putrezite, care se frângeau fără zgomot sub picioarele lui. Pe frunzele galbene se vedea dimineaţa albul brumei. Spre mijlocul zilei, bruma se prefăcea în stropi mărunţi care străluceau rece în soare. Apă, Laur bea din lacurile negre de pădure. Şi de fiecare dată când se apleca deasupra apei se ridica din adânc către el imaginea unui stareţ bătrân cu glugă, cu cruci albe pe umeri. Laur ridica ochii spre cerul brăzdat de ramuri şi îi arăta Ustinei spre stareţul de pe lac:

E de presupus că sunt eu, fiindcă altcineva care să se reflecte aici nu e. Dar eu continui să trăiesc cu tine şi să te văd pe tine, care ai rămas neschimbată, tu însă, dragostea mea, nu m-ai mai recunoaşte.

Uneori lui Laur i se părea că imaginea asta o văzuse deja, că asta fusese cu mulţi ani în urmă, dar când şi în ce împrejurări o văzuse nu reuşea nicicum să îşi amintească. Poate, se gândea el, a fost în vis, căci, arătând figuri, visul nu se sinchiseşte de respectarea lucrurilor convenţionale, dintre care unul e timpul.

În fiecare zi, Laur rupea din codrul de pâine luat, fără ca acesta să se micşoreze. Mirat de acest lucru, el l-a întrebat pe stareţul Inokenti:

Auzi, stareţe, oare nu mi s-o părea doar că mănânc?

Eşti om în toată firea şi pe deasupra şi doctor, dar gândeşti ca un copil, s-a supărat stareţul. Păi ia spune, cum poate supravieţui un organism fără să se hrănească? Potrivit căror legi biologice? E clar că mănânci în cel mai natural mod. Că şi codrul de pâine creşte în greutate zilnic, asta e altă treabă, altfel nu te-ai descurca aşa uşor.

Liniştit de explicaţia stareţului Inokenti, Laur şi-a văzut de drum. A văzut multe locuri care s-ar fi potrivit, dar nu a ales niciunul. Un sentiment dinlăuntrul său îi spunea că nu acela era punctul final al călătoriei sale. Unele locuri erau prea strâmte. Copacii se întâlneau acolo unul cu altul atât de strâns,

încât puteau, după părerea lui Laur, să apese orice suflet care ar fi sălăşuit acolo. Alte locuri erau, dimpotrivă, prea largi, şi întinderea lor cerea eforturi mari pentru a o asimila, adică pentru ca sufletul să o facă a sa. Chiar stătea spus într-o gramotă a lui Hristofor că ruşilor li se supun multe spaţii, dar ei nu pot asimila aceste spaţii. Fiind rus, Laur se temea ca lucrurile să nu ia o astfel de întorsătură.

A umblat multe zile, atât de multe, încât în unele locuri de prin pădure recunoştea pe copaci crestăturile făcute de el. Într-o noapte a visat un loc pe o înălţime. Era o poiană înconjurată de pini înalţi. Pe marginile poienii erau crescute tufişuri, iar în adâncul lor se vedea o peşteră de piatră; razele soarelui treceau libere printre crengile pinilor, ceea ce făcea ca locul să fie luminos şi liniştit.

Dimineaţa, când se trezi, Laur se îndreptă spre locul acela. Mergea fără să se îndoiască în sufletul său, mergea cu pasul vioi al omului care cunoaşte drumul. Spre sfârşitul zilei, ajunse la locul dorit. Era întocmai aşa cum îl văzuse în vis. După ce spuse rugăciunea de mulţumire, Laur sărută pământul găsit şi spuse:

Acesta e locul meu în veci de veci, unde mă aşez.

Spuse:

Primeşte-mă, pustie, precum o mamă copilul ei.

După ce adună vreascuri şi rupse ierburi, le aşternu în peşteră. Şi se culcă acolo, şi somnul îi fu liniştit, ca într-o casă adevărată. Şi în somn a fost fericit, căci ştia că aceasta e ultima lui casă.

16

Câteva zile, Laur se ocupă de aranjarea locuinţei lui celei noi. Peştera în care îşi făcuse sălaş era formată de doi bolovani uriaşi cu o lespede mare deasupra. Un capăt al lespezii ajungea la pământ, formând cel de-al treilea perete, povârnit. Cel de-al patrulea perete, Laur s-a apucat să şi-l facă singur. Ca unelte nu avea decât un cuţit luat de la mânăstire.

Zărind nu departe trunchiuri de copaci căzuţi, Laur încercă

să le târască spre peşteră. De cele mai groase nici nu se apropie. Dar chiar când apucă un trunchi dintre cele potrivite ca grosime şi încercă să îl urnească, văzu că nu poate. După ce i se potoliră bătăile inimii, Laur se întrebă care o fi fost cauza – greutatea copacului ori bătrâneţea lui, şi aprecie că totuşi bătrâneţea.

Şi atunci apucă trunchiuri tinere şi subţiri, doborâte prin căderea copacilor mari. După ce aduse aceşti copăcei lângă bolovani, le îngropă partea de jos în pământ, iar partea de sus o lipi de suprafaţa neregulată a pietroiului. Legă trunchiurile unul de altul cu ramuri groase de iederă pe care le împleti. Între trunchiuri puse ierburi şi muşchi. Din ramuri împletite, Laur izbuti să facă şi o uşă. Uşa nu era pusă pe balamale, doar se rezema, dar apăra de frig ca o uşă adevărată.

După ce înjghebă peretele, Laur înţelese că trunchiurile subţiri fuseseră cele mai potrivite, fiindcă cele groase ar fi lăsat goluri mai mari între ele. Şi îi spuse Ustinei:

Ceea ce i se dă omului pe măsura puterilor sale e tot ce poate fi mai bun. Iar ce îi depăşeşte puterile nu îi este, dragostea mea, de folos.

Din pietrele căzute ici şi colo, Laur îşi făcu o vatră. Înţelegând că a venit bătrâneţea, nu se mai baza pe tăria trupului său. În zilele cele mai friguroase, ca să păstreze viaţa în trup, Laur începu să facă foc în vatră. După aceea, obişnuindu-se cu locul cel nou, începu să încălzească peştera doar o dată pe săptămână. Sâmbăta făcea focul folosind cremene şi iască, pe care le ţinea tot timpul uscate într-o adâncitură pe care o descoperise sub tavan, încălzea de dimineaţă până seara, uitându-se cum fumul umed de la vreascurile pe care le adunase se duce prin golul uşii. O zi de încălzire făcea ca pietrele peşterii să acumuleze în ele atâta căldură, că ajungea până sâmbăta următoare. Aproape întotdeauna ajungea. Dacă peştera se răcea mai devreme, Laur răbda, dar nu schimba ziua stabilită.

Laur îşi iubea sălaşul. El îl apăra de vânturile reci din nord şi era neaşteptat de spaţios. În partea de lângă intrare putea să stea în picioare. Dar acolo unde lespedea de granit o lua în

jos, trebuia să se aplece. Uneori, Laur uita de lespedea de deasupra şi se lovea cu capul de ea. Ştergându-şi lacrimile, se învinuia că n-a vrut să plece capul din mândrie. Zâmbind, se bucura că lecţiile de smerenie ce i se dădeau erau atât de uşoare.

Laur înţelese că era tratat ca un copil. Pentru prima dată de la sfârşitul copilăriei era atât de liniştit. Aceasta e pacea mea în veci de veci, îşi repeta el şi se mira cât de adâncă era pacea lui. I se părea că aude izvoarele apelor sub pământ. Suflul norilor în ceruri. În viaţa dinainte se petrecuseră multe cu el, dar într-un fel sau altul, totul se petrecuse în lume. Iar acum era absolut singur.

Nu se simţea singur, pentru că nu se simţea părăsit de oameni. Pe toţi cei pe care îi întâlnise cândva îi simţea ca fiind prezenţi. Unii continuau să trăiască în linişte în sufletul lui, indiferent dacă trecuseră în lumea cealaltă sau erau încă vii. Le înţelegea toate cuvintele, intonaţiile şi gesturile. Cuvintele lor vechi năşteau alte cuvinte, interacţionau cu evenimentele ulterioare şi cu cuvintele lui Laur însuşi. Viaţa continua în toată diversitatea ei.

Ea se mişca haotic, cum îi şi este dat vieţii făcute din milioane de particule, dar în acelaşi timp se remarca în ea o anume orientare generală. Lui Laur începu să i se pară că viaţa se mişca spre începutul ei. Nu începutul vieţii generale, create de Dumnezeu, ci spre propriul lui început, cu care viaţa generală s-a deschis şi pentru el.

Gândurile lui Laur, ocupate înainte cu evenimentele ultimilor ani, începură să se îndrepte tot mai mult spre primii ani ai vieţii sale. Mergând prin pădurea de toamnă, simţea uneori în mâna lui mâna lui Hristofor. Era aspră şi caldă. Uitându-se la Hristofor de jos în sus, Laur îşi aminti, în sfârşit, unde văzuse chipul care se oglindise în lac. Era chipul lui Hristofor. De la bunic pentru nepot de ziua bătrâneţii lui.

Hristofor îl ducea pe potecile sălbăticiunilor, oprindu-se la răstimpuri ca să îşi tragă sufletul. Povestea despre ierburile care năpădeau în anotimpul acela şi despre însuşirile rădăcinilor atinse de ger. Povestea despre drumurile păsărilor

care plecau din pricina frigului spre sud, despre viaţa lor grea în locuri străine şi despre uimitoarea lor ştiinţă de a se întoarce.

Întoarcerea, Laure, le e proprie nu numai păsărilor, ci şi oamenilor, spusese o dată Hristofor. În viaţă trebuie să fie o încheiere.

De ce îmi spui Laur, a întrebat Laur. Doar m-ai ştiut de Arseni.

Care-i deosebirea, a răspuns Hristofor. Dar ţii minte că şi tu ai vrut să fii pasăre?

Ţin minte. Am zburat atunci puţin…

Când băiatul obosea, bunicul îl punea în sacul din spinare. Îl ducea acasă, şi pasul măsurat al lui Hristofor făcea ca ochii băiatului să se lipească. Visa că e pasărea caladrius. Luând asupra sa vătămările altora, ea zboară în înaltul cerului şi le împrăştie peste pământ. Se trezea în toiul nopţii în culcuşul său. Auzea cum într-un colţ al peşterii picură măsurat apa.

În preajma lui noiembrie, codrul de pâine luat de Laur de la mânăstire începu să se împuţineze vizibil. Laur observă că se împuţina, dar acest lucru nu îl nelinişti. Înţelese: dacă prezenţa lui pe pământ mai avea vreun sens, pâinea cea de toate zilele îi va fi dată pentru cât timp trebuia. Aşa s-a şi întâmplat.

Într-o dimineaţă, Laur a auzit nişte paşi prevăzători pe lângă peşteră. A ieşit şi a văzut un om cu o pâine în mână.

Sunt morarul Tihon şi ţi-am adus o pâine, zise omul.

Hainele îi erau albe de făină, iar ani avea vreo treizeci. Făcând o plecăciune, morarul Tihon îi dădu lui Laur pâinea.

Laur o luă în tăcere şi se înclină şi el. Morarul plecă.

A doua zi se întoarse ducându-şi de mână nevasta care şchiopăta rău.

Mi-a căzut pe picior o piatră de moară şi de-atunci nu mai pot să calc pe el, a spus morăriţa. O duc din zi în zi mai rău cu sănătatea.

Cum ai venit până aici cu piciorul acela, dacă nu te-a purtat bărbatul tău pe braţe, a întrebat Laur. Şi sănătos dacă e, nu răzbate oricine în desişul meu.

Nu e chiar aşa de greu, a spus morarul Tihon, că desişul

tău, Laure, e doar la un ceas şi jumătate de mers pe jos de la slobozia Rukina. Te-au văzut oamenii care merg prin pădure, şi acum toţi oamenii din sat ştiu că îţi ai lăcaşul aici.

Laur se uită cu luare aminte la cei veniţi. Înţelese că drumul lui de mai multe zile nu fusese în realitate chiar atât de lung. Şi că el se rătăcise în drumul său, dar până la urmă ajunsese aici, unde şi trebuia să ajungă.

Ajută-ne, Laure, îl rugă morarul Tihon, că de ce folos mai poate să fie ea la moară cu un picior beteag?

Pe obrajii morăriţei şiroiau lacrimile, fiindcă ea ştia că nu de picior era vorba, ci de viaţa ei. Laur îi făcu semn să dea jos basmaua cu care îi era înfăşurată laba piciorului. După ce ea făcu ce i se spusese, Laur se lăsă pe vine la picioarele ei. Laba era umflată şi începuse să fie cuprinsă de cangrenă. El începu să o palpeze uşor. Morarul Tihon se întoarse. Laur strânse laba cu amândouă mâinile, şi morăriţa hohoti de plâns. Îi înfăşură din nou locul bolnav cu basmaua.

Nu plânge, femeie, spuse Laur. Piciorul tău o să trăiască, şi o să te întorci la muncă la moară, şi o să fii de ajutor bărbatului tău.

Şi o să fie tot ca-nainte, a întrebat morăriţa.

Nu, n-o să fie tot ca înainte, a răspuns Laur, fiindcă nimic nu se repetă pe lume. Dar tu, cred eu, nici nu vrei asta.

Şi ei s-au înclinat în faţa lui Laur şi au plecat.

Din ziua aceea au început să vină la el oameni din slobozia Rukina. Văzând că schimnicul Laur a ajutat-o pe morăriţa beteagă, au înţeles că nu avea să îi refuze nici pe ei. Îl auziseră pe morar povestind că Laur îi primise pâinea şi că îi mulţumise cu o plecăciune adâncă, aşa că au început să îi aducă şi ei de mâncare. Şi de fiecare dată când îi aduceau, Laur îi ruga să nu mai facă asta. Dar ei tot îi aduceau ba pâine, ba un nap fiert, ba caşă de ovăz în ulcele. Din cele spuse de morar rezulta că daruri de-acestea nu strică. În afară de asta, în slobozia Rukina exista de mult credinţa că numai munca plătită aduce rezultate. Chiar dacă este vorba despre munca de vindecare.

Înţelegând că de refuzat nu era posibil, Laur începu să

împartă hrana cu păsările şi cu jivinele. Rupea pâinea în două şi desfăcea braţele, şi păsările i se aşezau pe braţe. Ciuguleau pâine şi se odihneau pe umerii lui calzi. Caşa de ovăz şi napul le mânca de obicei un urs. Nu îşi putea găsi nicicum un bârlog pentru somn, şi asta îi otrăvea viaţa.

Ursul a venit la Laur şi i s-a plâns de geruri, de lipsa hranei şi de dezordinea generală din viaţa lui. În zilele cele mai friguroase, Laur îl lăsa în peşteră să se încălzească, îndemnându-şi oaspetele să nu sforăie în somn şi să nu-l distragă de la rugăciune. Iar vecinătatea lor să o privească ca pe o măsură vremelnică. Abia la sfârşitul lui decembrie ursul şi-a găsit totuşi un bârlog, şi Laur a răsuflat uşurat.

Începând din iarna aceea, Laur a pierdut socoteala timpului care mergea înainte. Acum simţea doar un timp circular, închis în el – timpul zilei, săptămânii şi anului. Ştia toate duminicile din an, dar socoteala anilor o pierduse fără speranţă. Uneori i se spunea în ce an se află, dar el uita pe loc, fiindcă nu mai punea de mult preţ pe ştiutul acestui lucru.

Evenimentele din memoria sa nu mai erau legate de timp. Ele curgeau liniştit prin viaţa lui, rânduindu-se într-o ordine specială, care nu avea legătură cu timpul. Unele dintre ele ţâşneau din adâncurile celor trăite, altele se cufundau în aceste adâncuri, fiindcă experienţa lor nu ducea nicăieri. Chiar cele trăite îşi pierdeau treptat claritatea, transformându-se tot mai mult în ideea generală de bine şi de rău, lipsite de nuanţe şi de detalii.

Dintre reperele temporale îi venea tot mai des în minte cuvântul „odată“. Cuvântul acesta îi plăcea pentru că biruia blestemul timpului. Şi confirma unicitatea şi irepetabilitatea celor ce fuseseră – odată. Odată a înţeles că aceste repere erau absolut suficiente.

(Odată) la peştera lui Laur a fost adusă boieroaica Elizaveta din Novgorod. Cu mulţi ani în urmă, alunecase şi se lovise cu capul de o piatră. De atunci, vederea începuse să i se stingă, şi după un timp nu a mai văzut decât conturul lucrurilor. Nu cu mult înaintea venirii lui Laur, Elizaveta începuse să nu mai vadă nici atât.

Când Laur a ieşit din peştera lui, ea a spus:

Unge-mi ochii cu apa pe care o iei de la izvor, ca să-mi recapăt vederea.

Laur s-a mirat auzind ce credea femeia venită, dar a făcut precum spusese ea. Şi, în acelaşi ceas, ea a văzut conturul feţei lui Laur, apoi întorcându-se, mişcările celor care o însoţeau. Boieroaica Elizaveta a început să arate pe fiecare cu degetul şi să îi spună numele. A mai spus şi numele ierburilor şi florilor care creşteau în jurul peşterii lui Laur. Uneori greşea, fiindcă mai avea încă în ochi o pâclă, dar deja vedea ce era cel mai important – lumina. Ridica tot timpul capul în sus şi se uita fără să-şi mijească ochii la soarele strălucitor de vară, şi ochii nu o dureau şi nu puteau să se mai sature de soare. Spre începutul toamnei, vederea îi reveni cu totul boieroaicei Elizaveta.

(Odată) la Laur îl aduseră pe robul lui Dumnezeu Nikolai, legat cu lanţuri. Zece oameni l-au adus, căci dacă ar fi fost mai puţini nu l-ar fi putut ţine şi îndrepta încotro trebuia. Nikolai nu era înalt, dar puterea neostoită i-o dădeau diavolii care sălăşuiau în el. Înfăţişarea îi era înspăimântătoare. Nikolai urla şi zbiera, şi îşi rodea lanţurile dezvelindu-şi dinţii rupţi. Pe buze îi fierbea o spumă însângerată. Îşi rostogolea sălbatic ochii, de i se vedea numai albul. Pe tâmple şi pe gât i se umflau, albastre, venele. Din îmbrăcăminte nu rămăsese mai nimic, fiindcă sfâşia tot ce puneau pe el. Şi în ciuda gerului, nu-i era frig: îl încălzeau forţele străine care sălăşluiau în el.

Daţi-i drumul, le-a spus Laur celor care îl ţineau pe Nikolai.

Cei care îl ţineau s-au uitat unii la alţii. După ce stătură puţin, aruncară lanţurile şi se depărtară de Nikolai. Se lăsă tăcere. Nikolai nu mai urla şi nu se mai zbătea. Pe jumătate încovoiat, stătea şi se uita direct în ochii lui Laur. Gura îi era pe jumătate deschisă. Din ea, bălăngănindu-se, grele, îi curgeau balele. Laur făcu un pas către Nikolai şi îi puse mâna pe cap. Rămaseră o vreme aşa. Ochii lui Laur erau închişi, dar buzele se mişcau. Capetele li se apropiară încet, până când fruntea lui Laur atinse fruntea lui Nikolai.

În numele Mântuitorului nostru Iisus Hristos vă poruncesc

să părăsiţi pe robul lui Dumnezeu Nikolai, spuse tare Laur.

La aceste cuvinte, Nikolai întinse mâinile spre Laur, ca şi cum ar fi vrut să îl îmbrăţişeze. Trupul i se înmuie. Zornăind din lanţuri, Nikolai păşea încet. Se culcă pe zăpadă la picioarele lui Laur, şi nimeni nu cuteză să se apropie de el. Ochii lui Nikolai erau deschişi, ca la un mort, dar nu era mort.

L-au părăsit, şi sufletul lui e pe cale să se însănătoşească, spuse Laur. Daţi-i răgaz noaptea asta, dar dimineaţă să se ducă să se împărtăşească.

Şi l-au dus pe Nikolai în sat la Rukina şi a stat fără să ştie de el până la sfârşitul zilei şi toată noaptea. Dar dimineaţa, când a deschis ochii, în ei strălucea deja lumina raţiunii, cum se şi cuvine unui om care poartă chipul Domnului. Nikolai era încă foarte slab, fiindcă odată cu diavolii ieşise din el forţa aceea întunecată pe care o avea.

Prin rugăciunile celor din jur şi ale sale, Nikolai găsi putere să ajungă până la biserică şi să se împărtăşească. După ce se împărtăşi se simţi mai bine, fiindcă odată cu sângele şi trupul lui Hristos intră în el o nouă tărie. De la biserică, însoţit de lume, Nikolai se duse direct la peştera lui Laur.

Laur îi ieşi în întâmpinare şi îl binecuvântă fără cuvinte. Şi toţi îngenunchează în faţa lui Laur, căci văzuseră că puterea acestui om era mai mare decât puterea diavolească. După aceea, toţi îl întrebară pe Nikolai de ce, atunci când îl duseseră la peştera lui Laur, se împotrivise aşa şi strigase cum nu stătea în puterea omenească. Şi atunci Nikolai le-a răspuns:

Voi m-aţi bătut silindu-mă să vin aici, diavolii m-au bătut şi ei oprindu-mă să fac asta, şi eu nu ştiam pe care dintre voi să ascult. Şi cum eram biruit şi de unii şi de alţii, strigam îndoit.

Şi toţi s-au minunat de cele întâmplate şi l-au proslăvit pe Dumnezeu din ceruri şi făclia lui pământească, Laur.

În anul marii foamete, la Laur veni Anastasia, o fată care îşi pierduse fecioria. Plângând, ea căzu la picioarele lui şi spuse:

Simt ce port în pântecul meu, dar nu pot să nasc, că nu am soţ. Şi când o să se nască pruncul, o să-l numească rod al păcatului meu.

Ce vrei tu, femeie, a întrebat Laur.

Ştii şi tu singur, Laure, ce vreau, dar am frică să-ţi spun.

Ştiu, femeie. Că şi tu ştii ce o să-ţi răspund eu. Atunci spune, de ce ai mai venit la mine?

Pentru că dacă mă duc la o descântătoare din slobozia Rukina o să afle toţi de păcatul meu. Iar tu nu trebuie decât să te rogi, şi rodul păcatului meu o să iasă din mine cum a intrat.

Privirea lui Laur se înălţă spre vârfurile pinilor şi se pierdu în cerurile plumburii. Pe genele lui încremeniră fulgi de zăpadă. Poiana se acoperea cu prima zăpadă.

Nu pot să mă rog pentru asta. Rugăciunea trebuie să aibă putere de convingere, altfel e fără rezultat. Iar tu îmi ceri să mă rog pentru un omor.

Anastasia se ridică încet din genunchi. Se aşeză pe un copac căzut şi îşi sprijini obrajii în pumni.

Eu sunt orfană, şi acum e vreme de foamete, şi n-o să pot să hrănesc copilul. Cum de nu înţelegi?

Ţine copilul şi o să se aranjeze totul. Crede-mă, atât, ştiu asta.

Ne omori şi pe mine şi pe el.

Laur se aşeză alături de Anastasia pe copac. O mângâie pe cap.

Te rog mult de tot.

Anastasia se întoarse. Laur se lăsă în genunchi şi îşi apăsă fruntea de picioarele Anastasiei.

O să mă rog pentru tine şi pentru el ceas de ceas. Fie el copilul bătrâneţii mele.

Nu vrei pentru că te temi să nu-ţi pierzi sufletul, întrebă Anastasia.

Mă tem că l-am pierdut deja, spuse încet Laur.

Plecând, Anastasia se întoarse spre Laur: el plângea. Şi ei i se făcu milă.

17

Iarna se arăta geroasă. Din cer nu zburau fulgi de zăpadă, ci praf. Un praf alb, strălucitor, care se aşeza pe copaci şi pe

tufe. De fapt, tufe nici nu mai erau. La început se prefăcuseră în nămeţi, iar pe urmă dispăruseră şi nămeţii sub nesfârşitul acoperământ de zăpadă aruncat peste pădure. Încă la începutul iernii, Laur i-a spus Ustinei:

Mi se pare, dragostea mea, că asta e cea mai friguroasă iarnă dintre toate cele cărora mi-a fost dat să le supravieţuiesc.

Dar poate că, pur şi simplu, nu e decât faptul că trupul meu nu mai e în stare să facă faţă greutăţilor. Pentru ca el să nu se despartă de suflet înainte de vreme, o să încerc să încălzesc de două ori pe săptămână.

Dar Laur nu avu cum să încălzească peştera de două ori pe săptămână. Provizia de cioturi pregătită de el se topise repede, iar de găsit cioturi sub zăpada adâncă era greu. Cu zăpada până la piept, Laur răzbătea până la copacii cei mai apropiaţi şi rupea crengi, dar asta cerea mult efort. După ce aducea în peşteră două-trei crengi, nu îşi putea recăpăta mult timp suflul. Se prăbuşea fără putere în culcuş, şi suflul, împiedicat de tusea din piept, îi revenea cu greu. Economisind lemnele, începuse să încălzească des, dar câte puţin. Pietrele nu se încălzeau de la atât, şi în peşteră era tot timpul frig.

Se apropia de sfârşit şi hrana pe care, până să dea zăpada cea mare, i-o mai aduceau din sat de la Rukina. Înainte, când i se aducea hrană, el refuza, spunând că are multele lui rezerve. Vara şi toamna, într-adevăr, avea multe ierburi şi rădăcini, de-ajuns ca să se sature, dar acum nu se mai putea ajunge la ele din pricina zăpezii. Tot din pricina zăpezii adânci încetaseră să vină la el şi bolnavii, încetând, în consecinţă, să îi aducă şi de-ale gurii. Pe vremea aceea grea uitaseră de el – nu cu uitarea fără milă a celor rău intenţionaţi, ci cu uitarea silită a celor care suferă. Zăpada se însoţea cu foamea, şi nu era uşor pentru nimeni.

Către mijlocul iernii, Laur aproape că nu mai ieşea din peşteră. Îşi cruţa puterile care îi mai rămăseseră şi căldura. Într-un colţ mai îndepărtat al peşterii a găsit odată nişte resturi din codrul de pâine pe care îl adusese la vremea plecării de la mânăstire.

Pâinea aceasta nu mai are poate prospeţimea dintâi, îi

spuse Laur Ustinei, şi nici n-a rămas aşa de multă, dar ştii, dacă nu te laşi în voia lăcomiei, îţi ajunge pentru o vreme. Într-o situaţie ca a mea, dragostea mea, nu faci nazuri.

După ce rezolvă complicaţiile cu hrana, Laur găsi şi o modalitate de a se încălzi. Începu să se gândească la Ierusalim.

De dimineaţă până noaptea, Laur rătăcea pe străzile lui pline de soare, şi, chiar adormind, simţea mirosul pietrelor care se răceau. Le mângâia suprafaţa aspră. Pietrele dădeau mâinilor lui îngheţate căldura lor, şi lui nu-i mai era frig. Pe 3 februarie, îl întâlni pe Muntele Măslinilor pe stareţul Inokenti. Faţa stareţului era pârlită de soare, aşa încât era de înţeles că nu se afla doar de o zi la Ierusalim. În loc de bună ziua, stareţul îi arătă spre Muntele Templului şi cântă încet:

Acum eliberează-l pe robul Tău, Doamne, cu al Tău cuvânt, în pace…

Stareţul Inokenti cântă descoperindu-şi capul, şi vântul cald de februarie trecu prin părul lui cărunt. Prin văzduh pluteau gâzele Pământului Sfânt şi fire uscate din ierburile smulse de prin locuri din vechime. Ele se amestecau cu praful străvechi al Ierusalimului şi cădeau în ochii celor ce se aflau acolo. Pe genele stareţului Inokenti luceau lacrimi. El închisese deja gura, dar cântul lui se revărsa încă peste Valea Chedronului. Privindu-l, Laur îşi spuse că aşa trebuie să fi arătat Cuviosul Simeon în al trei sute şaizeci şi unulea an al vieţii sale.

Păi azi chiar este ziua Cuviosului Simeon, zâmbi stareţul Inokenti, ce, ai uitat? Şi cum să nu cânţi aici eliberarea care vine azi pentru mine?

Am înţeles asta după cum te-ai apropiat, îi spuse Laur. Ai făcut asta eliberat. Ca un om care a văzut tot ce trebuia să vadă. La drept vorbind, nu m-am aşteptat să te întâlnesc aici, deşi unde să ne fi luat rămas bun, dacă nu aici?

Stareţul Inokenti îl îmbrăţişă pe Laur.

Nu te întrista, Laure, că n-o să mai rămâi multă vreme închis în timp.

Stăteau pe vârful unui munte. Laur văzu cum pe după umerii stareţului îşi luă zborul un nor din care nu curse nici un

strop de ploaie.

18

În primăvară deveni limpede că foametea nu va lua sfârşit în anul care va veni. La sfârşitul lui mai, când din pământ încolţiseră cerealele, iar pomii fructiferi abia dăduseră în floare, lovi cel mai puternic îngheţ. Veni în toiul unor zile calde şi îşi arătă furia o singură noapte. Tot ce putea creşte şi înflori pieri în noaptea aceea.

În slobozia Rukina fuseseră nenorociri de tot felul, dar de un asemenea îngheţ în luna mai nu îşi amintea nimeni. Morarul din sat îl asemui cu suflarea Diavolului, care îngheaţă tot ce atinge. Această comparaţie le deschise multora ochii asupra adevăratei naturi a celor ce se petrecuseră şi dădu o direcţie concluziilor lor. Era clar că astfel de lucruri nu se produc întâmplător.

Căutarea cauzelor nu a durat mult. În ciuda veşmintelor largi din vechea Rusie, spre primăvară nu a mai fost un secret pentru nimeni faptul că orfana Anastasia se arătase vrednică. Când se întâmplă necazul, o întrebară cine este tatăl copilului, dar ea refuză să răspundă. Şi mai mult nici nu o mai întrebară, fiindcă răspunsul le era şi-aşa limpede tuturor celor din Rukina. Tatăl copilului era cel a cărui suflare îngheţată făcuse să piară orice lăstar şi rodul oricărui pom. Şi nu era decât o singură soluţie, şi nimeni nu rosti ce soluţie era aceea, căci ştiau cu toţii cum trebuie să procedeze.

Într-o noapte luminoasă de iunie, izba veche a Anastasiei luă foc din toate cele patru colţuri. Niciunul dintre locuitorii satului Rukina nu dormea, dar nimeni nu stinse izba. Mulţi plângeau şi se rugau, fiindcă, în ciuda legăturii Anastasiei cu puterea necurată, le era milă de ea. Mulţi se gândeau că fata trăise fără părinţi, şi chiar dacă fusese o pradă uşoară pentru Diavol, cele întâmplate nu erau numai vina ei, ci şi a împrejurărilor. Şi numai grija de a salva slobozia Rukina de foamete le-a încătuşat acestor oameni bunătatea care le era proprie. Ei au înconjurat izba Anastasiei, ca să nu aibă pe

unde să scape, şi şi-au astupat urechile cu palmele ca să nu-i audă ţipetele de moarte. În zgomotul flăcărilor, nici nu le-au auzit.

După ce izba a ars până la temelii, cei mai curajoşi s-au încumetat să scormonească în cenuşă, ca să străpungă cu o ţepuşă de plop ce mai rămăsese din Anastasia. Negăsind nicio urmă din cea care arsese, sătenii s-au convins cu atât mai mult de vinovăţia ei, fiindcă dintr-un om nevinovat trebuie să rămână cât de cât ceva. Şi n-au mai avut nicio îndoială că Anastasia dispăruse cum dispare fumul şi, aşa cum piere ceara în faţa focului, aşa pierise şi ea din faţa celor iubitori de Dumnezeu şi închinători cu semnul crucii.

Dar Anastasia nu dispăruse, înţelegând cum stăteau lucrurile, fugise pe furiş din slobozia Rukina în noaptea când dăduseră foc. Fuga i-a fost îngreunată de greţuri şi de ameţeli, dar mai cu seamă de pântecul greu în care i se învârtea pruncul. Principala problemă era însă faptul că nu avea unde să fugă. Nu avea pe nimeni altcineva pe lume decât pe stareţul Laur, care îi prezisese un deznodământ fericit. Şi prezicerea lui (Anastasia îşi ştergea din mers lacrimile) părea a nu se împlini.

Cu faţa şi braţele zgâriate de ramurile care îi zburau în întâmpinare, Anastasia îl ocăra în inima ei pe stareţ că refuzase să o ajute, făcându-l aproape vinovat de nenorocirile ei.

Dar când, puţin după miezul nopţii, s-a apropiat de peştera lui Laur, mânia i-a părăsit inima, iar puterile i-au părăsit trupul. Nu mai avea nici reproşuri şi nici chiar lacrimi. Respirând greu, Anastasia se lăsă la pământ şi îl chemă pe Laur. Începu să verse.

Cu un blid cu apă în mâini, Laur ieşi din peşteră. Îi spălă Anastasiei faţa şi mâinile.

Au vrut să mă ardă, şopti Anastasia. Ei cred că am în pântec de la Diavol.

Laur, tăcând, se uita la Anastasia. Ochii îi erau plini de lacrimi.

Dar de ce taci, strigă Anastasia.

Laur îi puse o mână pe frunte, şi Anastasia simţi răcoare.

19

Laur îşi împărţi peştera în două. Adună împreună cu Anastasia crengi şi, legându-le cu sfori din iederă, făcură în peşteră un perete despărţitor. Făcură în peretele exterior o intrare pe care să o poată folosi Anastasia. De intrare rezemară o uşă din crengi împletite cu ferigă. Această a doua intrare în peşteră s-au străduit să o facă ascunsă vederii.

În zilele cu soare, Anastasia ieşea din peşteră şi se plimba, iar Laur se posta pe cărarea pe care veneau la el oamenii din sat de la Rukina. El îi primea pe bolnavi în poiana din faţa peşterii şi îi dădea de veste Anastasiei când aceia plecau.

E mai bine pentru ei să nu o vadă, îi spunea Laur Ustinei. Nu ştii niciodată ce au oamenii ăştia în minte: în capetele lor, dragostea mea, e încă mult întuneric.

Vorbeşte cu mine, îl rugă Anastasia pe Laur. Mi-e peste puteri când e tăcere tot timpul.

Bine, o să vorbesc cu tine, răspunse Laur.

Bolnavii îi aduceau din nou lui Laur de mâncare, dar mult mai puţină decât înainte, pentru că în satele din jur era foamete. În plus, ei se obişnuiseră ca Laur să refuze să fie răsplătit. Numai că acum Laur nu refuza. El trata bolnavii şi primea cu recunoştinţă ce i se aducea. Bolnavii se mirau. Spuneau că în anii trecuţi, care fuseseră îmbelşugaţi, Laur nu lua nimic de la ei, iar acum, pe vreme de foamete, ia totul de-a valma, inclusiv ce e cu carne. Bolnavii observau cu mâhnire că greutăţile îi schimbă până şi pe asceţi, şi nu spre bine. Ei erau puţin indignaţi, dar nu lăsau să se vadă. Laur le reda sănătatea şi viaţa, fără de care mâncarea nu folosea la nimic.

Laur nu le dădea nicio explicaţie. El ştia că Anastasia trebuie să se hrănească bine şi urmărea cu grijă acest lucru.

Aşa de bine n-am mai mâncat niciodată, spuse Anastasia.

Acum nu mănânci doar tu, ci şi băieţelul tău, replică Laur.

De unde ştii că e băieţel?

Laur rămase mut cu privirea la Anastasia.

Aşa mi se pare mie.

Într-una din zile, Laur îi spuse Ustinei:

Poate, dragostea mea, o s-o învăţ carte pe Anastasia, aşa cum – ţii minte? — te-am învăţat şi pe tine. Poate că mai târziu o să se întâmple să poată citi ceea ce nu i se va spune în slobozia Rukina.

Laur începu s-o înveţe carte pe Anastasia. Ea prindea uimitor de uşor. Laur nu avea cărţi, în schimb avea coajă de mesteacăn pe care scria ca să citească Anastasia. Dar mai des scria cu un beţişor în ţărână. Ca să scrie ceva nou, ştergea scrisul vechi. Uneori nu ştergea.

Cei care vin la el văd scrisurile acestea, dar nu ghicesc pentru cine sunt făcute. Doar se străduiesc să nu calce pe ele. Nu ştiu ce anume era scris pe jos, dar ştiu că literele slavone sunt sfinte, căci pot desemna noţiuni sfinte. Litere neslavone nu văd. Fac paşi exagerat de mari şi umblă în jurul scrisurilor pe vârfuri. Cuviosul Aristid întrebare făcu: câţi ani e bine omului să trăiască? Şi răspunse Aristid: e oricui pe înţeles că moartea e mai bună decât viaţa. Se duc fără să citească discuţiile cu Aristid. Se pleacă în faţa lui Laur şi îi urează viaţă lungă.

Nu dea Domnul, le răspunde neauzit Laur.

Înainte să adoarmă, Anastasia îl roagă să îi povestească ceva. Laur vrea să îi povestească despre călătoria lui la Ierusalim, dar nu şi-o poate aminti. Se gândeşte îndelung şi îşi aminteşte *Alexandria.* Seară de seară, Laur îi povesteşte Anastasiei despre peregrinările împăratului macedonean, despre oamenii sălbatici văzuţi de el şi despre bătălia lui cu regele persan Darius. Anastasia arată compătimire faţă de evenimentele din viaţa lui Alexandru. Evenimentele propriei ei vieţi sunt lăsate deoparte, şi Anastasia adoarme liniştită. Dar Alexandru zace pe pământ de fier sub cer de os. E copleşit de mâhnire. Nu înţelege pentru ce au fost toate peregrinările lui. Şi pentru ce toate cuceririle. Şi încă nu ştie că imperiul lui se va destrăma cât ai clipi.

Deschizând ochii, dar fără să se trezească, Anastasia spune:

Ce viaţă ciudată are Alexandru. În ce a constat scopul lui istoric?

Laur nu îşi desprinde ochii din ochii Anastasiei şi citeşte în ei propriile lui întrebări. Aplecându-se la urechea celei adormite, Laur şopteşte:

Viaţa nu are scop istoric. Sau el nu e principal. Mie mi se pare că Alexandru a înţeles asta numai în pragul morţii.

În zori sunt treziţi de larmă de glasuri. Laur iese din peşteră şi vede bărbaţi din slobozia Rukina. Au în mâini furci şi pari. Laur îi priveşte în tăcere. O vreme tac şi ei. Au pe feţe broboane de sudoare şi părul lipit pe frunte. Au venit în graba mare. Încă mai suflă greu.

Fierarul Averki spune:

Tu ştii, stareţe, că anul trecut a fost foamete. Şi pricina acestui lucru a fost legătura fetei Anastasia cu Diavolul.

Laur se uită drept înainte, dar nu e limpede dacă vede pe cineva.

Pe Anastasia am ars-o, a urmat fierarul Averki, dar foametea nu s-a dus. Ce spune asta, stareţe?

Laur îşi mută privirea la fierar.

Asta spune că în capetele voastre e beznă.

Tu, stareţe, n-ai dreptate. Asta spune că noi n-am ars-o.

Nici nu i-am găsit oasele, oftează morarul Tihon.

Laur face câţiva paşi în direcţia lui Tihon.

Ţi-e sănătoasă femeia, Tihon?

Da, cu mila lui Dumnezeu, răspunse morarul.

Pe poalele cămăşii zăreşte urme de făină şi se apucă să le scuture.

Anastasia fuse văzută aici, zice fierarul Averki. Au văzut-o cum intra în chilia ta… Noi ştim, stareţe, că e aici.

Cei veniţi se uită la fierarul Averki şi nu se uită la Laur.

Nu vă dau voie să intraţi în chilia mea, se aude glasul lui Laur.

Iertat să ne fie, stareţe, dar în spatele nostru stau familiile noastre, spune încet fierarul Averki. Iar noi o să intrăm în chilia ta.

El se duce încet către peşteră şi dispare înlăuntrul ei. Din

peşteră se aude un ţipăt. Peste o clipă, fierarul Averki iese afară. O ţine de păr pe Anastasia. Ca nişte spice de in îi înfăşoară părul ei pumnul. Anastasia ţipă şi încearcă să îl muşte pe Averki de şold. Averki o izbeşte cu faţa de genunchiul lui. Anastasia amuţeşte şi atârnă de mâna lui Averki. Pântecul ei mare se clatină. Celor ce stau li se pare că îndată pântecul se va desprinde de Anastasia şi că din el o să iasă cel la care e mai bine să nu te uiţi.

A posedat-o Diavolul, strigă cei ce stau.

Cu aceste strigăte ei îşi fac curaj, căci nu se hotărăsc să se apropie de Anastasia. Sunt impresionaţi de curajul fierarului care o ţine.

Diavolul a pus stăpânire pe voi, spune înecându-se Laur, căci săvârşiţi un păcat de moarte.

Anastasia deschide ochii. Sunt plini de groază. Sunt atât de înspăimântători pe faţa ei răsturnată, încât toţi se dau fără voie înapoi. Pentru o clipă e cuprins de groază şi fierarul Averki. El o zvârle pe Anastasia. Ea zace pe pământ între el şi Laur. Averki îşi revine şi se întoarce brusc către Laur:

Ea nu l-a numit pe tatăl copilului ei fiindcă el nu e dintre pământeni!

Anastasia se ridică puţin într-un cot. Nu ţipă, horcăie. Până la urechile celor care stau, horcăitul ăsta face o veşnicie: Uitaţi-l pe tatăl copilului meu!

Mâna ei liberă arată spre Laur.

Amuţesc cu toţii. Se opreşte vântul dimineţii, şi copacii nu mai foşnesc.

E adevărat, întreabă cineva din mulţime. Spune-ne, stareţe, că minte.

Laur înalţă capul şi îi cuprinde pe toţi cu o privire stăruitoare, care se stinge.

Nu. E adevărat.

Toţi dau afară aerul din ei. Coroanele pinilor îşi reiau freamătul, iar norii încep să plutească. Pe buzele fierarului Averki licăreşte un zâmbet:

A, vasăzică aşa…

Zâmbetul lui Averki e abia vizibil, şi asta îi dă o anume

inconsistenţă.

Tuturor li se întâmplă, îi spune cuiva la ureche morarul Tihon. Absolut tuturor. E aşa o problemă, încât, vorba ceea, nimeni nu e asigurat.

Cei veniţi se topesc în pădure. Furcile şi parii lor devin ramuri în desiş. Glasurile lor se sting. Ele nu se mai desluşesc din pricina ţipetelor ascuţite ale păsărilor. A frecării trunchiurilor unul de altul. La această dispariţie îşi pleacă urechea, dus, Laur. Şade cu obrazul lipit de trunchiul unui pin bătrân. Coaja lui e formată din plăcuţe de sine stătătoare, parcă lipite. Plăcuţele sunt zbârcite şi aspre, unele sunt acoperite cu muşchi. Pe ele aleargă în sus şi-n jos furnici. Mişună prin muşchi. Prin barba lui Laur. Furnicile nu sunt dispuse să o deosebească de acest pin, şi el le înţelege. Simte chiar el cât de tare a înlemnit. E ceva ce a început, şi e greu să rezişti. Încă puţin, şi deja n-o să se mai poată întoarce. Glasul însufleţit al Anastasiei îl smulge din regnul lemnului. A trebuit să le spui un neadevăr. Sunetele se compun în cuvinte. Un neadevăr. A trebuit să le spui.

Oare le-am spus un neadevăr?

În zilele următoare s-au ivit în apropierea chiliei lui Laur o mulţime de oameni fără nicio treabă. Vestea despre el şi Anastasia s-a răspândit într-o clipă, şi acum locuitorii din împrejurimi veneau ca să se uite la ei. Curioşii nu erau stăviliţi nici de vicisitudinile propriei lor vieţi, căci tentaţia de a vedea căderea altuia cu propriii ochi e mai puternică decât foamea. În Evul Mediu senzaţiile sunt puţine, şi cele petrecute cu Laur erau, neîndoielnic, una dintre ele, fiindcă era vorba despre căderea unui om fără prihană.

Locuitorii satelor din apropiere şi ai celor mai îndepărtate nu că se bucurau de cele ce se întâmplaseră, doar că viaţa lor stupidă, înglodată în trădări şi intrigi li se părea acum ceva mai bună. Înţelegeau că, pe fondul unui asemenea eveniment, lor nu li se putea pretinde mare lucru. În luările lor de cuvânt, mulţi chiar îl compătimeau pe Laur, remarcând totodată că înălţimea zborului este ameninţată de o adâncime la fel de mare a căderii. De aceea, nici nu e de mirare că ei nici nu şi-au pus în

gând ca pe viitor să zboare prea sus.

După o săptămână, puhoiul celor care veneau a scăzut considerabil. Acum vizitatorii erau mult mai puţini decât în vremurile dinainte, neîntunecate de nimic. Desigur, un rol l-a avut aici vremea foametei: într-o astfel de vreme oamenii se gândesc mai puţin la sănătate.

Mai era aici şi o altă cauză, poate cea mai importantă. După toate cele petrecute, mulţi îşi pierduseră încrederea în posibilităţile tămăduitoare ale lui Laur. Doar fusese întotdeauna limpede că, spre deosebire de doctorii obişnuiţi, capacităţile lui nu se bizuiseră numai pe cunoaşterea corpului omenesc. Laur nu trata, el tămăduia, iar tămăduirile nu sunt legate de experienţă. Darul lui Laur era potenţat de forţe superioare, acţionate de spiritul de sacrificiu şi de o iubire pentru aproape de o intensitate inimaginabilă. Nimeni nu s-ar fi aşteptat (cei ce vorbeau despre asta pufneau în râs în pumn) ca această iubire să ia o atare formă. Gura lumii este fidelă principiului că dreptul la tămăduire li se recunoaşte numai celor vrednici de el. Şi Laur nu mai era.

Mai veneau la el în virtutea vechii obişnuinţe, dar veneau cumva şovăind, şi mai mult pentru fleacuri. Cel mai adesea, Laur avea de-a face cu dureri de măsele şi cu negi. Se nimereau şi cazuri mai serioase, dar purtătorii lor nu ştiau nici ei dacă avea rost să pună asemenea necazuri în mâini nesigure.

În acele zile se întâmplă ce era mai rău: Laur înţelese că nu mai poate să facă faţă nici celor mai simple suferinţe. Simţi că din mâinile sale nu mai izvora puterea tămăduitoare.

Orice tămăduire se naşte, înainte de toate, din credinţa în ea, îi spuse Laur Ustinei. Ei nu mai cred în mine, şi asta, dragostea mea, rupe legătura noastră cu ei. Acum nu-i mai pot ajuta.

Şi lacrimi îi scăldară obrajii.

Resturile care îi mai erau aduse ca hrană, Laur i le dădea Anastasiei. Spre bucuria lui, codrul de pâine luat de el de la mânăstire nu se terminase încă. Cu recunoştinţă şi înfiorare, Laur o hrănea pe Anastasia.

De la începutul lunii august, deja nu mai venise nimeni la Laur. Asta nu l-a mirat. Înţeleseseră cu toţii că tămăduirile au încetat şi că e în van să se mai ducă la el. Poate că unii s-ar mai fi dus, dar starea de spirit generală li se transmisese şi lor. După cele ce auziseră despre Laur în sat la Rukina, nu le mai venea să se ducă la el. Se temeau să nu se arate naivi sau – ceea ce era şi mai neplăcut – îngăduitori cu păcatul.

Laur se simte singur. Nu simţise singurătate când fugise de lume, pentru că atunci nu avea sentimentul că e părăsit. Acum lumea fuge de el, iar asta-i cu totul altceva. Laur este îngrijorat. Vede că sorocul sarcinii Anastasiei se apropie. Şi nu ştie cum anume trebuie să procedeze.

Îngrijorată e şi Anastasia. Ea îi simte neliniştea şi nu îi înţelege motivul. O miră faptul că marelui doctor Laur îi provoacă atâta nelinişte acceptarea unei naşteri – o situaţie care incumbă răspundere, dar, în general, obişnuită. Laur i-a propus în mai multe rânduri să se ducă să nască în sat la Rukina, unde putea prelua naşterea o moaşă, dar Anastasia a refuzat categoric. Nu ştie la ce se poate aştepta la Rukina. Îi e frică să se întoarcă acolo.

Sunt zile când îi este frică să rămână şi cu Laur. Uneori, Anastasiei i se pare că judecata lui s-a tulburat. Din când în când, Laur îi spune Ustina. Îi spune că nu trebuie să refuze ajutorul moaşei. Că dacă se teme să meargă în sat, trebuie chemată moaşa la ei. Laur e numai sudoare tot şi tremură. Nu l-a mai văzut aşa niciodată.

Anastasia aude cuvintele adresate de el Ustinei şi, într-o zi senină de august, spune „da“. Nu se va duce să nască în slobozia Rukina, dar acceptă să vină de acolo o moaşă. Laur îi strânge mâna la pieptul lui. Anastasia aude cât de disperat îi bate inima. Ea simte că ceasul naşterii e aproape.

Pentru prima oară după mulţi ani, Laur părăseşte locul însingurării lui. Merge pe poteca bătută de cei veniţi la el după ajutor. Acum are nevoie de ajutor chiar el. Şi nu are pe cine să trimită după ajutor, pentru că acolo nu mai vine nimeni. Laur merge gândindu-se cum se va simţi Anastasia în lipsa lui. Se sileşte să se grăbească, dar îşi pierde suflul. Înainte să intre în

slobozia Rukina, se opreşte o clipă şi respiră adânc. Deja îi este mai uşor. Stăpânindu-şi bătăile inimii, intră în sat.

În uşile caselor se ivesc oameni. Ei îl înconjoară în tăcere pe Laur. Nu-şi iau ochii de la el. Chiar şi după tot ce s-a întâmplat, locuitorii din Rukina nu pot să creadă în venirea lui. Nu era cu nimic mai prejos decât dacă ar fi venit la ei mânăstirea Sfântul Kiril. Adresându-li-se sătenilor, Laur arată spre pădure. O rafală de vânt face să nu fie auzit. Cere ajutor. Buzele i se mişcă. Sătenii ştiu că el cere ajutor, dar ajutor nu este. Moaşa tocmai a plecat. Nu era nicio naştere pe nicăieri, dar tocmai a plecat, ca să vezi. Şi n-are cine să o înlocuiască. Absolut nimeni. Aici nu e vorba de rea-voinţă.

Laur se uită la mulţime şi cade în genunchi în faţa ei. Nu spune nimic. Tot ce era de spus a intrat deja în urechile vindecate de el. Le cere mila pe care le-a arătat-o atâţia ani. Mulţi plâng, doar inimile lor nu sunt de piatră. Aşa se orânduiesc lucrurile, neomeneşte, dar ce pot ei să facă? Întorcându-se, îşi şterg lacrimile. Se uită la cel venit de sus în jos. Silueta lui Laur se clatină în ochii lor, îşi schimbă forma şi contururile. Se ridică. Se îndepărtează.

Laur nu înţelege dintr-odată că se duce în cătun. Picioarele îşi amintesc totuşi acest drum. De câte ori nu l-a făcut cu Hristofor? Nădăjduieşte oare să îl găsească acolo? Hristofor, pare-se, a murit demult. Atât de demult, încât deja nu mai poţi fi convins de nimic. Nu, sigur că e mort şi zace în cimitir, doar i-a acoperit chiar el mormântul cu cojocul. Atunci de ce se duce la el?

Hristofor e aici, în mormânt. Toţi anii care au trecut i-a petrecut aici. Mormântul lui tot se mai ghiceşte în vegetaţia deasă a locului. Fireşte, dacă acela era mormântul lui. Dar casa lui Hristofor nu e. Cum şi prevăzuse Hristofor, pe locul casei e o biserică. O biserică în cimitir e mai importantă decât o casă, doar cimitirul însuşi e o casă.

Uşa bisericii e deschisă. Înainte de a intra, Laur inspiră mirosul de august. Se uită la frunzele nelipicioase de mesteacăn. Atinse de primul galben, un pic obosite de vară. Pete de soare pe balustrade. Lunecarea meditativă a unui

păianjen. E întoarcerea, dar casa lui a devenit Casa.

În biserică ard lumânări. Pe Porţile împărăteşti iese Alipie, întemeietorul mânăstirii Kiril. Are în mâini potirul de împărtăşanie.

Ai venit, Laure?

Am venit.

Stareţul Inokenti a murit şi nu a putut să te întâmpine astăzi. (Alipie vine încet în întâmpinarea lui Laur.) De aceea m-a rugat pe mine.

În spatele lui Laur e o adiere de vânt cald. Flacăra lumânărilor se leagănă şi icoanele prind viaţă. După ce se împărtăşeşte, Laur spune:

Ştii, am şi eu o rugăminte. Când o să-mi părăsesc trupul cu care am păcătuit, nu vă formalizaţi prea mult cu el. Legaţi de picioare o frânghie şi târâţi-l în mlaştină să îl sfâşie fiarele şi târâtoarele. Iată, de fapt, asta-i tot.

Stând în uşa bisericii, Laur contemplă figura îndurerată a lui Alipie.

E testamentul meu, spune Laur. Şi trebuie să fie îndeplinit.

Seara, Laur porneşte înapoi, spre peştera lui. Pe lehuză o apucă durerile facerii. El o pune să se întindă în culcuşul ei din peşteră şi pregăteşte apa ca să spele pruncul. Pregăteşte cuţitul ca să taie buricul pruncului. Aprinde focul în poiana din faţa peşterii. Laur e liniştit. Şi din nou simte putere în mâinile lui.

Anastasia (Anastasia?) nu vrea să zacă în peştera întunecoasă şi îl roagă să îi aştearnă în poiană. Laur se uită la cer. Pe cer nu sunt nori de ploaie. Sunt nori luminoşi, coloraţi de asfinţit – n-o să plouă. Îi aşterne în poiană. Ea se culcă cu faţa la peşteră. Cele două intrări în peşteră o duc cu gândul la doi ochi enormi, deschişi şi plini de întuneric. Peştera, ca un cap. Îl roagă să o ajute să se întoarcă spre partea cealaltă. Acum se uită spre pădure. Pădurea e înaltă şi bună. Plăcută. Liniştită.

Nu pleca de lângă mine, îl roagă pe Laur.

Sunt aici, dragostea mea, răspunde Laur. Şi suntem împreună.

El îi ia palma în mâna lui, şi îi insuflă în ea răcoare. Îi ia în mâini durerea. I-o absoarbe picătură cu picătură. La răstimpuri se ridică şi aruncă crengi pe foc. În întunericul care a coborât, ea vede doar chipul lui. E luminat de flacăra focului. Relieful zbârciturilor lui e mişcător. Focul trosneşte şi aruncă scântei. Scânteile zboară chiar spre coroanele pinilor. Unele se sting. Altele zboară mai sus, ca să se amestece cu primele stele. Ochii ei sunt îndreptaţi spre cer, ea vede tot. Ochii ei reflectă strălucirea focului.

Mâna lui Laur e pe pântecul ei.

Aşa e mai uşor?

E mai uşor.

Ea ţipă. Cu ea ţipă toată pădurea.

Rabdă puţin, dragostea mea. Puţin de tot.

Ea rabdă. Dar tot ţipă.

Mâinile lui Laur simt capul copilului. Parcă i se lipeşte de mâini şi, moale, iese afară. Umerii. Burta. Genunchii. Călcâiele… Laur taie buricul. Spală pruncul cu apă caldă.

Iată-l, dragostea mea.

El îi arată copilul, şi în cutele obrajilor lui strălucesc lacrimi. În reflexele focului, băiatul e incredibil de roz. Dar poate că nu e spălat bine de sânge. Băiatul îşi umple plămânii cu aer şi ţipă. Ţipătul e aspirat de ea tot, nu rămâne nimic. Îşi lipeşte pruncul la sân.

Ochii ei sunt întredeschişi. Pentru prima dată după multe zile e liniştită. Adoarme. Pe iarba moale şi caldă, Laur înfaşă nou-născutul într-o bucată curată de pânză. Îl ia în braţe. Laur e şi el liniştit.

În zori, Anastasia se trezeşte din pricina frigului. Focul a ars până la capăt. Laur, cu picioarele îndoite, stă rezemat de un pin. Copilul respiră egal. În braţele lui Laur are căldură. Luând copilul din braţele lui Laur, Anastasia îi dă să sugă. Copilul se trezeşte şi plescăie lacom.

Ochii lui Laur sunt închişi. Pe pleoape are primele raze de soare. Razele lunecă prin aburii dimineţii. Acele pinilor se luminează. Umbrele sunt lungi. Aerul e dens, căci nu a pierdut încă mireasma pădurii care s-a trezit. Muşchiul e moale. Plin

de fiinţe a căror casă e o frunză, iar viaţa – o zi. Anastasia îngenunchează în faţa lui Laur şi îl priveşte îndelung. Îi atinge mâna cu buzele. Mâna e nepăsătoare, dar nu e încă rece. Anastasia se aşază lângă Laur. Se strânge în el. Anastasia ştie că Laur e mort. A înţeles asta încă în somn.

Dormeam când ai murit, spune Anastasia, dar te-a condus copilul meu.

Arhiepiscopul de Rostov, de Iaroslav şi de Belozersk, Iona, merge pe malul lacului Nero. Întotdeauna se plimbă pe-acolo înaintea slujbei de dimineaţă.

Acela e cel mai adânc lac din lume, dar are apă curată numai la suprafaţă. Ce e mai jos e nămolos, cine cade acolo, acolo rămâne. Iona ştie asta. El admiră adâncimea lacului, conştient de pericolul pe care îl prezintă. Potrivindu-se numelui primit, nu se teme de adâncimi, dar îşi sfătuieşte odraslele spirituale să nu părăsească pământul ferm. Văzând un om care lunecă pe suprafaţa lacului, Iona se miră.

Cine eşti tu, care mergi pe apă, întreabă arhiepiscopul Iona.

Robul lui Dumnezeu Inokenti. Îţi aduc la cunoştinţă moartea robului lui Dumnezeu Laur.

Fii mai cu băgare de seamă la adâncime, clatină din cap Iona.

După surâsul lui Inokenti, Iona înţelege că sfatul său e de prisos. Cu acest surâs îi apare Inokenti în vis lui Pitirim, episcopul de Perm şi Vologda. El îi comunică moartea lui Laur.

Cere să nu fie încă îngropat, îi spune lui Inokenti episcopul Pitirim.

Nu te nelinişti, episcope, răspunde Inokenti, că n-o să-l îngroape.

Anastasia ia copilul şi se duce în sat la Rukina. Sătenii se adună în jurul ei. Anastasia le spune de moartea lui Laur. Ea declară că adevăratul tată al copilului ei este morarul Tihon, care îi interzisese, ameninţând-o cu moartea, să spună acest lucru. Dacă informaţia corespunde realităţii, îi spun sătenii lui Tihon, mai bine recunoaşte, pentru că în acest caz a fost aruncată o umbră asupra unui om cucernic şi nu-ţi va fi uşor când te vei înfăţişa la Judecata de Apoi.

Morarul Tihon nu recunoaşte din capul locului. Stă tăcut, alegând între judecata pământească şi cea cerească. După ce cântăreşte tot, spune:

Recunosc în faţa tuturor că, oferind pe timp de foamete făină, am siluit-o pe Anastasia cea aici de faţă, precum şi că, de frică să nu se descopere, am ameninţat-o cu moartea, deşi, dacă stai să te gândeşti, cine ar fi crezut cuvintele ei? Cauza căderii mele o văd în tinereţea şi prospeţimea fetei, ca, de altfel, şi în starea de ofilire a propriei soţii, care s-a aflat în tratamentul răposatului Laur.

În slobozia Rukina vine egumenul Alipie. E înnegurat. Alipie porunceşte să nu fie atins trupul lui Laur până la venirea ierarhilor. După liturghie, nu îi primeşte la împărtăşanie pe sătenii care au mai mult de şapte ani. Sătenii sunt alarmaţi. Alipie pleacă.

Vestea morţii lui Laur se răspândeşte cu viteza fulgerului. Acest fapt se simte mai ales în slobozia Rukina, unde curând nu mai este loc în nicio izbă. Dar nici în satele vecine. Cei ce vin îşi fac colibe prin împrejurimi. Unii, fiind vară, înnoptează sub cerul liber. Ştiu cu toţii că la înmormântarea cuviosului pot să apar a minuni.

Vin schilozi, orbi, şchiopi, leproşi, surzi, muţi şi rârâiţi. Din diferite locuri, inclusiv îndepărtate, sunt căraţi neputincioşii. Sunt aduşi posedaţii, legaţi cu funii ori puşi în lanţuri. Vin bărbaţi fără vlagă, femei sterpe, femei fără bărbat, văduve şi orfani. Soseşte clerul negru şi cel alb, fraţii de la mânăstirea Sfântul Kiril, cneji ai cnezatelor mari şi mici, boieri, posadnici şi oficialităţi. Se adună cei care au fost cândva vindecaţi de Laur, cei care au auzit multe despre el dar nu l-au văzut niciodată, cei care vor să vadă unde şi cum a trăit Laur, precum şi cei amatori de lume multă adunată la un loc. Martorilor la cele ce se petrec li se pare că se adună tot poporul Rusiei.

Trupul lui Laur e tot sub pinul de la intrarea peşterii. Nu are urme de putrefacţie, dar cei care stau de pază sunt atenţi. Oră de oră se apropie de el şi inspiră mirosul pe care îl degajă. Nările le freamătă de zel, dar prind doar mireasmă de iarbă şi de conuri de pin. Ei asurzesc poiana strigând de uimire, dar în

adâncul sufletului ştiu bine că aşa şi trebuie să fie.

Pe 18 august al anului 7028 de la Facerea lumii, 1520 de la naşterea lui Hristos, când numărul celor veniţi atinsese o sută optzeci şi trei de mii, trupul lui Laur a fost ridicat de la pământ şi purtat cu grijă prin pădure. Mutarea a fost însoţită de cântul funebru al păsărilor. Trupul celui mort e uşor. Cei o sută optzeci şi trei de mii de sosiţi aşteaptă la marginea pădurii.

Când trupul lui Laur apare din desiş, se lasă cu toţii în genunchi. Mai întâi cei ce l-au văzut, iar apoi, rând după rând, toţi cei din spate. Trupul este preluat de episcopi şi de călugări. Ei îl poartă pe capetele lor, şi mulţimea, ca o mare, se dă la o parte înaintea lor. Drumul lor se opreşte în biserica ridicată pe locul casei lui Hristofor. Acolo se cântă prohodul. Zecile de mii aşteaptă în tăcere afară.

Slujba din biserică nu e auzită de mulţime. La început nu sunt auzite nici cuvintele rostite de egumenul Alipie în pridvorul bisericii: el dă glas testamentului lui Laur. Dar aceste cuvinte au fost rostite de Alipie. Ele se propagă în mulţime precum cercurile făcute de o piatră aruncată în apă. După un minut, marea de oameni amuţeşte, căci urmează să fie ceva nemaivăzut.

Într-o tăcere deplină, trupul lui Laur e purtat prin mulţime. La marginea pajiştii verzi este pus pe iarbă. Iarba îl înconjoară moale pe Laur, arătând că e gata să îl primească tot, fiindcă nu îşi sunt străini. Pe pajiştea asta îi arătase Hristofor celui care murise convergenţa tăriilor, cea cerească şi cea pământească.

Lui Laur i se leagă picioarele cu o frânghie căreia i se lasă capetele libere, în mulţime se aud strigăte. Cineva se năpusteşte să desfacă frânghia, dar e întors pe loc şi împins în mulţime. Văzuţi de sus, cei prezenţi par o aglomerare nemaivăzută de puncte, şi numai Laur pare să aibă lungime.

De unul dintre capetele frânghiei se apropie arhiepiscopul de Rostov, de Iaroslav şi de Belozersk, Iona. De celălalt capăt al frânghiei se apropie episcopul de Perm şi Vologda, Pitirim. Ei îngenunchează şi se roagă în tăcere. Iau în mâini capetele frânghiei, le sărută şi se ridică închinându-se. Poalele mantiilor

şi vârfurile bărbilor lor fâlfâie în aceeaşi direcţie. Proporţiile siluetelor lor sunt deformate la fel de vânt, căci amândoi s-au lăţit spre dreapta. Cei doi sunt în lucrarea lor ca unul singur. Privirile sunt îndreptate în sus.

Arhiepiscopul Iona dă abia perceptibil din cap, şi amândoi fac primul pas. Pasul le este repetat de mulţimea fără de sfârşit. Suspinul lor nesfârşit e acoperit de zgomotul vântului. Braţele tresaltă şi se desfac pe pieptul lui Laur ca pentru o îmbrăţişare. Se întind în urma trupului. Răsfiră cu degetele iarba cum răsfiră mătăniile. Pleoapele tremură, şi tuturor li se pare că Laur stă să se trezească.

În spatele ierarhilor se aud hohote înăbuşite de plâns. Cu fiecare clipă, hohotele se aud mai tare. Ele trec într-un urlet continuu care este purtat peste întreaga întindere locuită. Iona şi Pitirim îşi continuă drumul în tăcere. Lacrimile lor sunt purtate de vânt în celălalt capăt al pajiştii.

Laur lunecă uşor pe iarbă. Posadnicul Gavril e primul în convoiul care îl urmează. E cărunt şi dărâmat, şi e susţinut de braţe. Aproape că e târât, totuşi este viu. După Gavril merge boierul novgorodean Frol cu soaţa Agafia şi cu odraslele lor, al căror număr creşte cu fiecare an. Apoi vine boieroaica Elizaveta, care şi-a recăpătat vederea, şi robul lui Dumnezeu Nikolai cu mintea şi memoria tefere. Iar după ei o mulţime de oameni care şi-au recăpătat văzul şi minţile. Chiar în coada procesiunii sunt negustorul Siegfried din Dantzig, venit cu treburi de-ale negoţului, şi fierarul Averki, ruşinat de fapta sa.

Ce fel de oameni sunteţi voi, spune negustorul Siegfried. Omul vă vindecă, vă dedică toată viaţa lui, dar voi îl chinuiţi cât trăieşte. Iar când moare, îi legaţi picioarele cu o frânghie, îl târâţi şi plângeţi cu şiroaie de lacrimi.

Eşti pe pământul nostru de un an şi opt luni deja, îi răspunde fierarul Averki, şi n-ai înţeles nimic din el.

Dar voi înţelegeţi, întreabă Siegfried.

Noi? Fierarul stă puţin pe gânduri şi se uită la Siegfried. Păi nu, nici noi nu înţelegem.

{1} *Ruka,* în limba rusă, înseamnă „mână“.

{2} Comisia extraordinară pe întreaga Rusie pentru combaterea contrarevoluţiei şi a sabotajului, înfiinţată în 1917 de Lenin.

{3} Legendă biblică apocrifă, apărută în Rusia în Evul Mediu.

{4} Aici, „cărţile“.

{5} Fluieră-vânt.

{6} Aşchie de lemn pusă pe un suport.

{7} Cuvântul, care înseamnă consătean, concetăţean, vine de la *zemlia* – „pământ“(rus.).

{8} Manuscrisul.

{9} Element al costumului popular rus.

{10} Opinci din coajă de tei.

{11} *Blajen* – „fericit” (rus.).

{12} Semn diacritic folosit în manuscrisele chirilice.

{13} Un fel de suman din postav gros.

{14} De la *sem'* – şapte (rus.).

{15} *Mat'sâra zemlia* – personificare a pământului, cea mai veche zeitate în mitologia slavă.

{16} Aşa se numeşte în rusă puţul cu cumpănă.

{17} Pâine mare şi rotundă.

{18} Lacul alb.

{19} Carte de medicină populară.

{20} În original, literal: „Ustin – aşteaptă până la botez.“

{21} Vas cilindric din coajă de mesteacăn. Cuvântul este împrumutat din dialectele din nordul Rusiei.

{22} Comandant al unei sotnii (unitate de cavalerie căzăcească, compusă din o sută de oameni).

{23} Cel care face colaci.

{24} De la *kulak* – pumn.

{25} Groapă în care erau ţinuţi datornicii, ostaticii etc.

{26} Şeful administraţiei locale în vechea Rusie.

{27} *Velikaia* – „mare“.

{28} *Moghila* – „mormânt“.

{29} *Zamok* – „castel”.

{30} Casă ţărănească în Ucraina**.**

{31} Auschwitz.
{32} În italiană, Ambrogio.